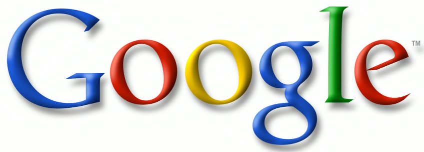
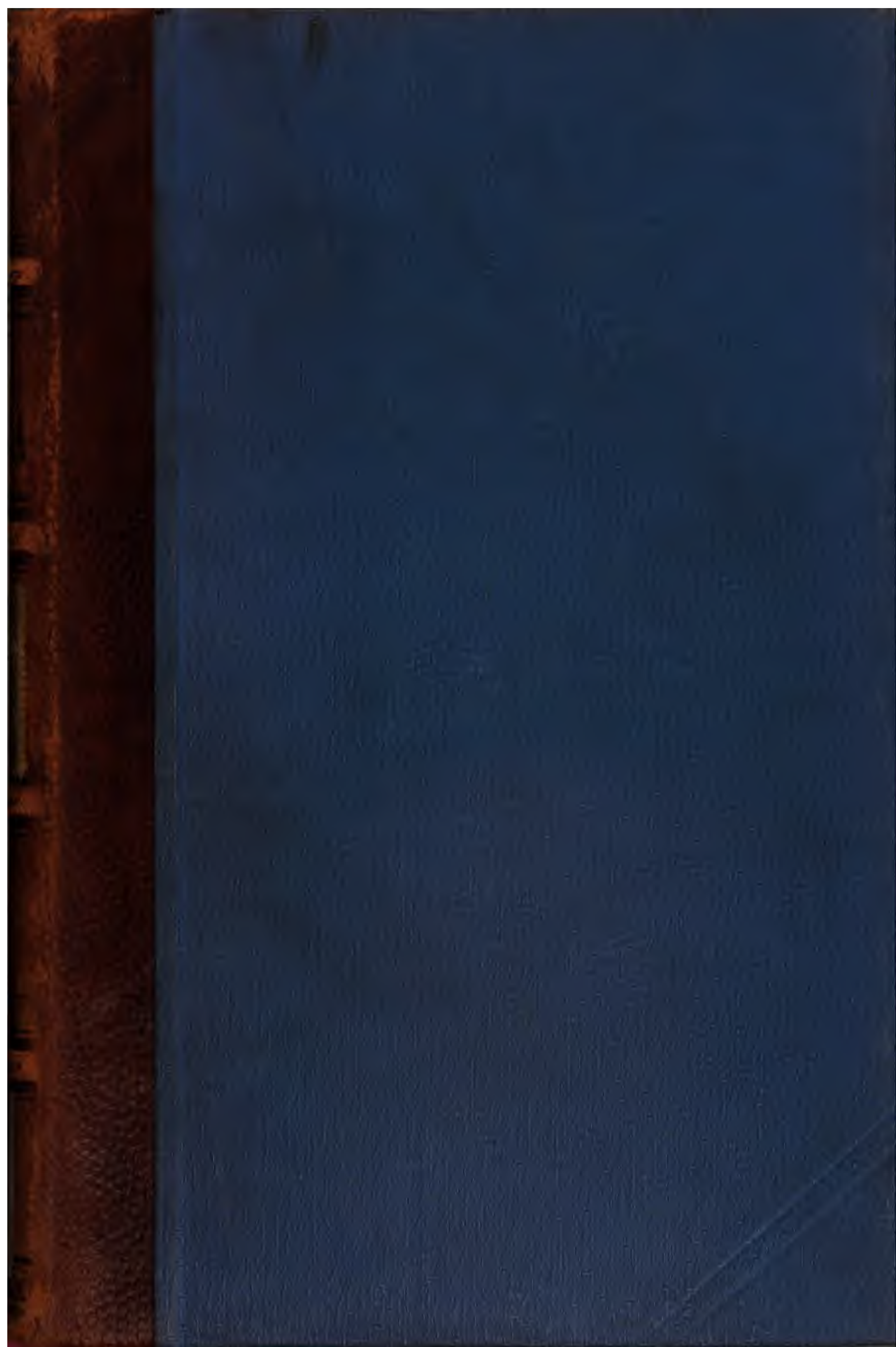

ЖИВА СТАРИНА

ЕТНОГРАФИЧЕСКО (ФОЛКЛОРНО) СПИСАНИЕ

КНИГА ВТОРА

ПЛѢМЕНАТА, ВЛАКИТѢ, ЗАДРУГИТѢ, СЕМЕЙСТВАТА, ИМЕНАТА И КОРОВЕТѢ ВЪ ЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ (ВИДИНСКО, КУЛСКО БѢЛОГРАДЧИШКО, ЛОМСКО, БЕРКОВСКО, ОРѢХОВСКО и ВРАТЧАНСКО).

Всѣка мома песнополецъ (пѣвецъ)
Всѣка баба врачка (врачь)
„Всѣки старецъ зналецъ (лѣтописъ)"

Млого знай—млого пати
Народ. пословица

ОТЪ

Д. Мариновъ.

И-да [illegible] гимназия „Анастасия [illegible]строва" - [illegible]
РУССЕ
Скоро-печатницата на *Спиро Гулабчѣв*
1892

ПРѢДГОВОРЪ.

Въ първата книга отъ *„Жива-Старина“* стр. XI—XX бѣхъ изложилъ программата на материяла, който щѣше да влѣзне въ втората книга. Както се вижда отъ съдържанието (оглавлението) на материяла, въ тая (втора) книга, отъ тоя материялъ ще влѣзне само една часть, а другата остава за третата книга. За да раздѣлѭ материяла по тоя начинъ, причината е, че книгата щѣше да бѫде огромно голѣма (отъ 45—48 печатни коли)— нѣщо неудобно, и за читательтъ, и за издательтъ.

За да дамъ пóясно изложение за числото на плѣмената въ тоя край и за пространството, което заема всѣкое едно отъ тѣхъ, азъ зехъ за основа при туй дѣление главно носията (кустумътъ) и говорътъ. По костумировката плѣмената сѫ осъмъ, а по говорътъ—четири. Ний ги оставихме осъмъ.

Като описахме най-напрѣдъ отдѣлно всѣкоя съставна часть на тая костумировка (всѣкоя отдѣлно дрѣха), ний описахме кустумътъ на всѣкое плѣме отдѣлно. За да се прѣдстави пóясно тая *носѝя* (костумъ), ний приложихме за сега само 17 рисунки, зети отъ фотографическитѣ снимки. За тия снимки, азъ крайно благодарѭ на Министерството на Вѫтрѣшнитѣ дѣла, което имà добрината да ми ги отстѫпи за репродукция.

За да изложѭ особеноститѣ въ тоя край, азъ се послужихъ съ пѣснитѣ, прикаскитѣ и пословицитѣ; освѣнь туй азъ се послужихъ и съ материялътъ, когото бѣхъ събралъ самъ отъ живата речь—отъ говора. При записванието на го

вора гледалъ съмъ само върху произношението на отдѣлнитѣ букви, думи па и форми. Ласкаѭ се, че съмъ схванѫлъ всичко вѣрно, защото всѣкога записанитѣ бѣлѣжки по говора провѣрявалъ съмъ отъ другиго Ако има нѣщо испустнѫто, умолявамъ приятелитѣ да допълнѭтъ.

При плѣмената съмъ приложилъ и една етнографическа карта, въ която, като етнографическа, гледалъ съмъ главно да прѣдставѭ вѣрно границитѣ на плѣмената и влакитѣ; другитѣ географически и топографически изисквания възможно е, че куцатъ, защото картата е направена споредъ картата на Каница; а знае сѐ, че тая карта не се лишава отъ недостатъци.

Отдѣлнитѣ бои прѣдставляватъ границитѣ на отдѣлнитѣ плѣмена. При всѣкое плѣме азъ съмъ приложилъ и нѣкои кратки допълнителни свѣдения, които счетохъ за нужднн. Тѣ сѫ направени нарочно кратки, защото на друго мѣсто ще бѫдѫтъ пô обширни.

Плѣмената сѫ раздѣлени на пô малки групи, наречени *влакѝ* (ед. число *влакà*), които такожде съставляватъ интересно явление въ живота на народа въ тоя край. Всичко що е запазено до днесь за влакитѣ е събрано и изложе_о.

Изложихъ и всичкитѣ стъпени на родството и названията имъ. Туй счетохъ като една много важна часть отъ живота на народа.

Влакитѣ сѫ раздѣлени на още пô малки групи, наречени *зàдруги* (ед. число *зàдруга*).

При събиранието на етнографическия материялъ много мѐ интересираше зàдружния животъ на народа. Организацията на тоя зàдруженъ животъ и положението на всѣкой членъ въ тоя животъ сѫ възбудили въ мене голѣмъ интересъ и азъ съмъ събралъ всичко, що е важно, цѣнно и характеристично.

Повече нѣщо, съ помощьта на администрацията азъ събрахъ точни данни върху днешното положение на задругитѣ

и приложената на крайтъ на тая книга таблица ни прѣдставлява туй положение въ най-вѣрна форма. Азъ особенно давамъ значение на тия данни, защото тѣ липсватъ въ статистическитѣ таблици, които издава нашето статистическо бюро.

Отъ задругитѣ азъ съмъ прѣминѫлъ въ семейството, най-малката единница въ нашия общественъ строй.

Завръшилъ съмъ етнографическия материялъ въ тая книга съ имената, коровети, които се срѣщатъ въ тоя край.

Както въ първата си книга така и тука щѫ спомѣнѫ: материялътъ е събранъ всрѣдъ голѣми неудобства и спънки и много е възможно че нѣкои нѣща сѫ останѫли за моитѣ наблюдения скрити. Молѭ най-покорно всичкитѣ приятели на етнографията и науката, особенно г-да Окрѫжнитѣ училищни Инспектори и учителитѣ въ тоя край, ако намѣрѭтъ нѣкои неточности или непълнотии, да благоволѭтъ да ми ги съобщаватъ за бѫдѫтъ вмѣстени въ второто издание на тая книга.

Благодарѭ на ония мои нѣкогашни ученици, а сега учители и мои добри приятели, които съ готовность отговорихѫ на моята покана и ми испратихѫ нѣкои свѣдения.

РУССЕ
Младенци 1892

Д. Мариновъ.

За да видятъ читателитѣ какъ е оцѣнило материяла на първата и втората книга, почитаемото М-во на Просвѣщението считамъ за своя прияна длъжность да изложя буквално писмото съ което бѣ придруженъ материяла на втората книга.

МИНИСТЕРСТВО
на
НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

№ 11788

20/XII день 1891 г.

г. София.

Господину
Д. Маринову,
Директоръ на Държавната Реална Гимназия
въ Руссе.

Министерството, както Ви е извѣстно, винаги е цѣнило Вашитѣ етнографически трудове, които се отличаватъ не само съ своята пълнота и точность, но и съ своята систематическа обработка—нѣщо рѣдко въ досегашнитѣ наши етнографически сборници. Съзнанието на тия качества ме застави, да Ви коммандирувамъ въ западна България, отъ дѣто Вий донесохте високоважнитѣ и любопитни материяли, които образуватъ Вашата голѣма сбирка „Жива Старина". Министерството остана убѣдено и отъ прѣглежданието на втората часть, че съ напечатванието на цѣлия сборникъ ще се прѣнесе значителна полза на науката и ще се освѣтлятъ много въпроси въ областьта на нашата етнография и филология. Като Ви повръщамъ ржкописа, испратенъ съ прошението Ви отъ 3/XII, съобщавамъ Ви, че ще Ви се отпусне дос-

татъчно помощь за напечатванието му. При опрѣдѣлението на тая помощь е взето въ надлежно внимание и това обстоятелство, че книгата Ви ще съдържа тоя пѫть разни фотографически снимки и етнографическа карта. Вашата просба, да Ви се отстѫпи репродукцията на нѣколко отъ портретитѣ, които Министерството ми откупи отъ Министерството на Вѫтрѣшнитѣ Дѣла, ще бѫде испълнена. Вий нѣма освѣнъ да заявите точно отъ кои села въ Видинско, Ломско и Врачанско, желаете да имате типове.

Министръ: ***Георги Живковъ***

Началникъ на отдѣлението: ***П. Т. Гудевъ***

„Черно море“ год. I брой 20 17 Октом. 1891 год.

КНИЖНИНА

„Жива старина“, *етнографическо (фоклорно) изучванье на Видинско, Кулско, Бѣлоградчишко, Ломско, Берковско, Орѣховско и Вратчанско*. Книга първа. *Върванийта или суевѣрията на народа*. Отъ *Д Мариновъ*. Цѣна 2 лева. Руссе. Печатница „Св. Кирилъ и Методий“. 1891 г.

Като че се порасшавахме въ послѣдньо врѣме. Наистина, насила ни накарахѫ, ама главното е, че се порасшавахме. Трѣбва да признаемъ истината, че сегашното Министерство на Народ. Просвѣщение е положило най-голѣми старания, за да подбуди всички, които владѣѭтъ перото, да спомогнѫтъ, кой кол-

кото може, за всестранното изучванье на нашия народъ. За тъзи цѣль то (министерството) е подкачило да издава особенъ единъ „Сборникъ за народни умотворения и книжнина,“ който по достоинството си е такъвъ, щото съ него би можалъ да се гордѣе не само единъ българинъ, но и единъ западенъ европеецъ. Въ този сборникъ се печататъ главно статии по етнографията на България — статии, които и по съдържание и по изложение сж отъ голѣмо достоинство. Дано Богъ продължи дните на този толкова полезенъ за насъ „сборникъ“. Освѣнъ това министерството помага съ изучваньето на извѣстна часть отъ нашето отечество и резултатитѣ отъ това изучванье да напечататъ отдѣлно — не въ „Сборика“. На такива лица министерството, освѣнъ дѣто прави голѣми улеснения при самото изучванье, но и помага отсетнѣ парично за напечатванье на изслѣдванията имъ. Ний знаемъ вече нѣколко лица, които сж се ползували и слѣдватъ да се ползуватъ отъ улесненията и помощитѣ на Министерството на Нар. Просвѣщение; мѣжду тѣзи лица е и г-нъ Д. Мариновъ, съ книжовния трудъ на когото сме озаглавили настоящата си бѣлѣжка. Това се вижда отъ особеннитѣ нѣколко реда въ началото на книгата „Жива Старина“, слѣдъ прѣдговора. Тѣзи нѣколко думи авторътъ е написалъ съ цѣль да благодари на Министра на Нар. Просвѣщение г-на Г. Живкова, който му е съдѣйствувалъ за довършванье на изслѣдванията. „Благодарж му (г-ну Живкову) въ името на бѣдната наша етнография и го молж да оказва и въ бждяще своето високо покровителство и благоволение върху всичкитѣ скромни събирачи на нашитѣ народни умотворения“. Тъй свършва своята благодарность г-нъ Д. Мариновъ.

Първата книга[1]) отъ „Жива Старина“ съдържа вѣрванията и суевѣрията на народа въ западния край на България,

---

[1]) Авторътъ обѣщаваа да издаде нѣколко такива книги по сжщия прѣдмѣтъ.

именно: Видинско, Бѣлоградчишко, Кулско, Ломско, Берковско, Орѣховско и Врачанско. За да събере материяла за този си книжовенъ трудъ, авторътъ е трѣбвало да се скита отъ село на село, да наблюдава лично и да распитва. Само този, който е ималъ случай да се занимава съ подобна работа, може да си прѣдстави, колко е тя мжчна и почти невъзможна безъ съдѣйствието на властьта. Но г-нъ Д. Мариновъ смѣло може да се утѣшава съ това, че. като е надвилъ почти на всички прѣчки въ пжтя на събиранието етнографическитѣ си свѣдѣния, дошълъ е „близо до края на работата си“, както ни явява и самъ той въ началото на книгата си. Важното е това, че той смѣло може да се гордѣе съ този си книжовенъ трудъ, защото го е испълнилъ съ една майсторска вѣщина и съ едно пълно съзнаванье важностьта на прѣдмѣта. Да ли всичко, което съдържа „Жива Старина“, е точно събрано и да ли нѣма нѣкои упущениия—не знаемъ, понеже, за зла честь, никой другъ не ни е запознавалъ съ западния край на нашето отечество. Пъкъ и, изобщо, колко ли е описано по нашата етнография! . . . . Но изложилъ е г-нъ Мариновъ събрания си материялъ съ такова едно умѣние, съ такава една живость ни е прѣдставилъ той разниѣ вѣрванияи суевѣрия на западния българинъ щото човѣкъ неволно се увлича, като чете труда му и неусѣтно прочита цѣлата книга до край. Чели сме и други сбирки било отъ народни пѣсни, било отъ обичаи и вѣрвания на народа, но никоя отъ тѣзи сбирки не ни е увличала тъй, както „Живата Старина“ на г-на Маринова. Увѣрени сме, че тъзи книга, която мнозина сж вече прочели, ще възбуди любопитството у много наши млади и ще ги накара да се позаинтересувътъ отъ въпроса за всестранното изучванье на отечеството ни, отъ което (изучаванье) се осѣща такава грамадна нужда и отъ което зависи разрѣшението на толкова важни за насъ въпроси.

Мжчно, но благородно и похвално е прѣдприятието на г-на

Д. Маринова, и ний сме напълно увѣрени, че той съ сѫщия успѣхъ ще продължи и ще довърши работата си до край.

Ще забѣлѣжимъ на свършванье, че книгата е издадена доста раскошно; съ чисть печать на хубава, скѫпа книга; а цѣната ѝ, при всичко това, е по вече отъ умѣрена: 2 лева за 12 печатни коли!

Отъ сѐ сърдце прѣпорѫчваме труда на г-на Д. Маринова на нашия интелигентенъ свѣтъ.

И. Прѣглѣдовъ.

Варна, 11 Октомврий 1891 г.

ДВѢ ДУМИ

Насърдченъ отъ добритѣ отзиви на събрания ми скроменъ материялъ, както отъ страна на Почитаемото М-во, тъй и отъ страна на мнозина приятели, азъ рѣшихъ да разширѭ кржгътъ на моитѣ етнографически изслѣдвания. Слѣдъ свършването на изслѣдванията въ Видинский нѣкогашенъ пашалъкъ (съ исключение на землитѣ, които днесь се намиратъ подъ властьта на Сърбия), азъ прѣдприемамъ да изслѣдвамъ и другитѣ части на нашето отечество. Събрания материялъ ще се печата постепенно въ цѣлъ редъ книги отъ *„Жива-Старина“*, които ще излизатъ въ неопредѣлено врѣме, но всѣкоя година не пòмалко отъ двѣ книги. По тоя начинъ *„Жива-Старина“* става единъ видъ периодическо фолклорно списание.

Слѣдъ втората книга веднжга ще се печата и третата, отъ около 30 печатни коли, която ще бжде готова най-кжсно до крайтъ на Юний, а до крайтъ на тая година ще излѣзне и четвъртата.

СЪДЪРЖАНИЕ

на

ВТОРАТА ЧАСТЬ

отъ

„ЖИВА СТАРИНА“

А. *ПЛѢМЕ*

[illegible] гана. [illegible] въ [illegible]

[illegible]

[illegible] ника. [illegible]

[illegible] утка. [illegible]

[illegible] тка. [illegible]

[illegible] ничка.

[illegible] ковникъ. [illegible] сека.

[illegible] ече.

[illegible] кане. [illegible] ъкъ, [illegible]

[illegible]

[illegible] тхче. глуше. [illegible]

[illegible] тбе. шаба

[illegible] забрадка, ра [illegible]

[illegible] група

А. Сел [illegible]

Б. Се [illegible]

Втора гру [illegible]

А. С [illegible]

Б. С [illegible]

Трета група

А. С [illegible]

Б. С [illegible]

В Т

Притурка.

А. ПЛѢМЕ.

I. *Какво нѣщо е плѣме.*

Въ тоя край на Западна-България [отъ рѣката Тимокъ, па дори рѣката Искъръ и отъ Балкана до рѣката Дунавъ], като пѫтува човѣкъ прѣзъ селата, първото нѣщо, което ще забѣлѣжи много лѣсно, е, че въ цѣлото това пространство, селенитѣ нѣматъ, нити еднаква носия, нити еднакъвъ говоръ. Като пѫтува и прѣминава човѣкъ прѣзъ тия села, забѣлѣзва, че нѣколко села, или една група отъ села, иматъ еднаква носия и еднакъвъ говоръ и се отличаватъ отъ другитѣ села, които иматъ другаква носия и другакъвъ говоръ.

Тия групи села и селенитѣ въ тѣхъ, споредъ моето мнѣние, сѫ остатци отъ нѣкогашнитѣ плѣмена.

Ний тука, въ тая часть отъ книгата, ще гледаме на тия групи като на отдѣлни племена и като такива ще ги опишемъ.

Нѣкога, въ минѫлитѣ врѣмена, тия плѣмена е свръзвало нѣкакво роднинство, нѣкакво съзнание на единство, било въ кръвьта, било въ името и имали сѫ общо (плѣменно) имущество, до което ний доживѣхме като общинско имущество, което ги свързвало пò тѣсно и правяло отъ тѣхъ едно цѣло за взаимна отбрана.

Днесь между тия плѣмена е исчезнѫло всичко: и име, и плѣменно владѣние и съзнанието въ единство и кръвно родство, а е останѫло като общо само *руфета* или *носията* и *говора* и още нѣкои тънки разници въ обичаитѣ и обрядитѣ.

Тия двѣ отличителни бѣлѣзи на плѣменната разница—носията (облѣклото) и *говорътъ*—сѫ свързани съ живота на се-

ленина до толкова силно, щото, едно семейство, за да измѣни своята носия или своя говоръ, ще трѣбва да изминжтъ нѣколко пдвоя (пдяса).

Ако нѣкое семейство отъ планинскитѣ села по нужда остави своето старо огньище въ планината и се прѣсели нѣкждѣ въ полето, то това семейство ще запази своята носия и своя говоръ, много често, до третий па и четвърти *повой*, и туй ще роди всѣкога на семейството новъ коръ.

Освѣнъ носията и говорътъ, както спомѣнжхъ и пдгорѣ, тия плѣмена се отличаватъ още и въ нѣкои тънкости въ обичаитѣ и обрядитѣ, които тънкости могжтъ се позна̀ само тогава, когато се вникне пдджлбоко въ семейния ѝмъ животъ.

Между тия отдѣлни плѣмена се съзира още едно много важно явление въ живота имъ, което, отъ една страна ни показва тѣсната връска между семействата и за̀другитѣ отъ едно и сжщо плѣме, а отъ друга ни намѣква за оная голѣма антипатия, която е владѣла нѣкога помежду отдѣлнитѣ плѣмена.

Това явление се състой въ туй: Мома отъ едно плѣме не се омжжва за момъкъ отъ друго плѣме. Този обичай се запазилъ и до днесь до толкова силно, щото ще се срѣщнжтъ съвършенно нищожни и рѣдки исключения, и то прѣдизвиквани всѣкога отъ голѣма нужда.

И днесь много рѣдко, да не кажемъ никога, една мома отъ планинскитѣ села, да кажемъ: *Чи̏пdüровци* (Ломско), *Ста̀къевци* (Видинско) или *Осѝково* (Вратчанско) ще се склони да се омжжи за момъкъ отъ нѣкое село въ полето на примѣръ: *Маданъ* (Ломско), *Извдръ* (Видинско) и *Чи̏ренъ* (Вратчанско).

Азъ напълно съмъ увѣренъ, че исключение отъ тоя общеприетъ обичай е родило свадбената пѣсень, въ която се тжжи, че да̀ли момата за момъкъ: *прѐз девет горѝ зелени*" „*през девет води джлбоки*" и „*през девет ми села в'десѐто*". Тая пѣсень не съдържа праздни думи но силенъ протестъ срѣщу

нарушението на единъ длъбоко вкорененъ обичай.

[Като по̀ голѣмо освѣтление на горнето, азъ щѫ наведѫ нѣколко примѣри, които имамъ забѣлѣзани.

Въ село *Котеновци*, Ломска околия, Ломский окрѫгъ, въ 1872 год. бѣ се прѣселило едно семейство изъ планинскитѣ села, ако добрѣ помнѭ изъ селото *Копиловци*, Берковска околия. Туй семейство, ако и да бѣхѫ изминѫли пълни шесть години, бѣ запазило, както своя *руфѐт* (носия, кустіумъ), тъй и своя говоръ, и туй бѣ спечелило на семейството новъ *кòр: „Торлацитѣ“*. Въ 1878 год. бащата на *„Торлацитѣ“* е требвало да отиде за булка на сина си пакъ въ планинскитѣ села, защото нити една отъ момитѣ въ селото *Котеновци*, както и отъ околнитѣ села не рачила да отиде у *„Торлацитѣ“* за снаха.

У „Торлацитѣ“ е имало красива мома, около която сѫ лудѣяли много момци, както отъ селото, тъй сѫщо и отъ околнитѣ села: трѣбало е да се убѣждава дълго врѣме, додѣто да склони да се омѫжи за момъкъ отъ Котеновци.

Другъ примѣръ.

Въ селата *Слѝвата* и *Доб̀ридолъ*, Ломска околия Лом. окрѫгъ, слѣдъ освобождението, на мѣстото на черкезитѣ и татаретѣ, за селихѫ се селени отъ разни планински села изъ Ломский и Видинский окрѫзи. И до днесь тѣ съставляватъ нѣщо отдѣлно, отличително отъ другитѣ села въ тоя край: отличителна носия, отличенъ говоръ и другитѣ обичаи и обряди отлични отъ тия въ другитѣ села.

Третий случай.

Въ селото *Бръйци* Видин. Окрѫгъ, Бѣлоградчишка околия, живѣли Черкези и татари, а послѣ дошли селени отъ селата: *Ста̀къовци, Чупрѐнье Горни-Ломъ, Долни-Ломъ* и други. Сега това село е прѣименувало на *Александрово*. И днесь тѣ личѫтъ съ своята носия и съ своя говоръ между околнитѣ села и нито зиматъ, нито пъкъ даватъ мома въ околнитѣ села.

Тукъ нѣма да спомѣнѫ за селенитѣ въ Александрово прѣселѐни изъ Одринско въ Тракия, които се връщатъ пакъ въ прѣдишното си отечество.]

Бихъ навелъ още много такива случаи, но считамъ че тѣзи сѫ достатъчни, за да утвърдѭтъ горѣ-наведеното ми наблюдение.

Тия плѣмена нѣкога навѣрно сѫ имали началници и прѣдводители.

Спорѣдъ моето мнѣние отъ тия нѣкогашни началници сѫ останѫли днешнитѣ кнезове. Званието и значението на кнезоветѣ въ тоя край азъ съмь описалъ на друго мѣсто [Глед. Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина. Издава М-вото на Народното Просвѣщение. Книга I стр. 6?], а щѫ се повърнѫ пакъ въ една отъ книгитѣ на „*Жива-старина.*“ Тукъ щѫ спомѣнѫ само това, чѐ туй звание въ тоя край е сѫществувало до самото освобождение; и днесъ селенитѣ въ Видинско наричатъ общинскитѣ кметове не съ друго име, а съ името „*Кнѐз*“.

Титлата *Жупа̀н* се изгубила съвършенно; съчувана е само въ влашкия езикъ, прѣиначена въ *Жупун*

Господѝнъ се съчувала само като собственно име, а никакъ като име за отличие на благородство. Всичкитѣ селени въ тоя край помежду си сѫ: *Дѣдо, чичо, байо* (лало), *побра̀тим*, а женитѣ сѫ: *бабо, стрино, како сна̀о* (снахо).

2. ГРАНИЦИТѢ, ЧИСЛОТО И ОТЛИЧИЯТА НА ПЛѢМЕНАТА ПО РУФЕТА (НОСИЯ) И ПО ГОВОРА (ДИАЛЕКТА).

И по горѣ се спомѣнѫ, че плѣмената, които населяватъ нѣкогашния Видинския пашалъкъ, а днешнитѣ административни окржзи: Видинский, Ломский, Вратчанский и Орѣховский, нѣматъ никакви исторически названия.

Единственнитѣ отличителни бѣлѣзи, по които ний ще опредѣлимъ, както числото на семействата, които съставляватъ

[illegible]
вѣкое едно племе. Тъй и [illegible]
пространството, което [illegible]
та (носията, кустюмъ) и [illegible]

Тия бѣлѣзи або [illegible]
Искъръ, Балкана и Д[illegible]
групи, отъ които, всѣкоя [illegible]
групи (плѣмена).

За да можемъ прѣдставимъ [illegible]
тия три голѣми групи, тъй и [illegible]
носията, било въ [illegible]
дробното описание на [illegible]

А. *Носията.*

Носията трѣбва да разглеждаме на [illegible]
послѣ още на *лятна* и [illegible]. [illegible]
сѣтъ и зимѣ, и лѣтѣ. По тъй [illegible]
нѣкои дрѣхи, като: пояси или [illegible]
роки; отъ чърнъ, бѣлъ и [illegible]
съ чърнъ, синь, червенъ, или бѣлъ [illegible]
ти—всичко тъй ще послужи като характерни [illegible]
дѣлимъ голѣмитѣ групи на нѣколко [illegible]

И тъй.

МЖЖСКА НОСИЯ.

а) *Кошуля, Риза.*

Кошульата или ризата, както се разно именува въ [illegible]тѣ плѣмена, е първото и най-главното облѣкло. „Нѣма ни риза на гърбъ си“ е узречица, която се употрѣблява въ такъвъ случай, за да се опредѣли, че нѣкой е съвършенно бѣденъ, но и въ сѫщо врѣме да се покаже, че тая бѣдность прѣкали-

за отъ мързеливость. *„Кошульата е идблизо отъ дрѣата“* е пакъ друга узречица, която, отъ една страна показва значението и нуждата на ризата прѣдъ другитѣ дрѣхи, а отъ друга се употрѣблява и въ такъвъ случай, когато искаме да сравнимъ нуждата ни отъ единъ прѣдмѣтъ съ тая отъ другъ прѣдмѣтъ.

Ризата играе такожде роль и въ разнитѣ суевѣрия народни и обичаи, За да могжтъ магьосницитѣ да направятъ магии срѣщу нѣкого, трѣбва непрѣмѣнно да иматъ отъ тогова кжсче отъ ризата му. Вѣнчалната риза се пази като святинья.

Ризата, щомъ остарѣе и е окърпена съ парцали, става *рубйнка,* съ която се обикновенно спи нощно врѣме.

Това е ризата за селенина.

Ризата преди 20—30 години въ цѣлия тоя край, между всичкитѣ плѣмена се правила отъ *иргтено* (клъчищно) или *лѐнено* платно. *Пргтеното* платно се ткаело отъ повесма (клъчища), а лѐненото – отъ ленъ, който тогава се обработвалъ почти на всѣкждѣ изъ селата. Единственната разница между ризитѣ въ отдѣлнитѣ плѣмена сж били шаркитѣ, съ които сж шарени тия ризи.

Днесь вече срѣщаме *памучни* ризи, отъ памучно платно, ткаено отъ готовъ прѣденъ памукъ, какъвто се продава по дугенитѣ. И туй платно отъ день на день све повече и повече прѣобладява и замѣства пртеното и лененото платна.

Има и трети видъ платно—мелѐзно отъ сѣмѣсена прѣжда отъ повесма и памукъ (основата е отъ повесма, а вътжка отъ памукъ), отъ което кроижтъ такожде ризи.

Отличителнитѣ бѣлѣзи между *иргтенитѣ* или *лененитѣ* ризи и *памучнитѣ* и *мелѐзнитѣ* се състоятъ въ това, че пртенитѣ ризи ще бждятъ всѣкога украсени съ разнообразни *шарки* и *нашйвки,* когато памученитѣ сж безъ такива шарки.

Мжжкитѣ пртени ризи сж съ якà *(огрълье)* цѣло обшито съ шарки отъ чървенъ, синь, жълтъ, и чьрнъ *арнйчь,* купу-

ванъ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сѣ[illegible] [illegible].

Тѣя [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] речени *ралци* и за [illegible]. [illegible] — [illegible].

Тѣ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] но съ единъ [illegible].

Шаркитѣ и [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] триъгълници, разни четвероъгълници. [illegible] [illegible] [illegible] още разни звѣздички, [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] мени све отъ разнитѣ прѣдмети [illegible] [illegible].

Пазучнитѣ ризи нѣматъ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *ре* (дълги *браздѝ*, или пръчки [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] на). Пазучнитѣ ризи се наричатъ [illegible] и [illegible].

Общия кроежъ, както за [illegible] [illegible] [illegible] ризи мажски е този: имать широки [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ги отъ колкото е високъ самия [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бира ризата надъ пояса и да [illegible] [illegible] и [illegible] [illegible] обикновенно гужда разни нѣща и [illegible] [illegible] [illegible].

„*Не тура се змийче* [illegible] [illegible] [illegible]

„Пазвата му пълна съ ябълки“ [illegible]

„Бръкни ми ју пазвата!“ — гуна думата [illegible] [illegible] онуй широко мѣсто и пространство, което е [illegible] [illegible] та риза, когато се набръчала надъ пояса.

Кошулитѣ, както пръгенитѣ, тъй и пазучнитѣ, при грълото се завръзватъ конци, исплѣтени [illegible] отъ [illegible] или [illegible]мукъ и носятъ название *пѐтлја* *пѐклја* *пеѐлја* [1. [illegible]. *Пѐклја*, упѐклјало се, значи завръзано тъй силно и [illegible]но, щото неможе да се развърже иначе, освѣнъ ако се [illegible] или отрѣже].

Бѣлѣжка 2. Кошулята съ разни препазвания и петли е представена въ снимкитѣ № 11 и 12.

б) *Гàщи гàчи*

Слѣдъ ризата идѫтъ гащитѣ или *гáчитѣ*.

Както ризата, тъй и гащитѣ се кроѭтъ и шиятъ, или отъ прътено платно или отъ памучно.

Гащитѣ иматъ различенъ кроежъ: едни гащи сѫ съ дно и приличатъ много на патуре, а други сѫ безъ дно и приличатъ много на панталоне. Съ дното носѭтъ старитѣ, а безъ дното — момцитѣ.

Гащитѣ се носѭтъ вмѣсто беневреци и то прѣзъ поголѣмата часть на годината съ исключение само прѣзъ найстуденитѣ мѣсеци. Тамо дѣто носѭтъ беневреци, гащитѣ не се употрѣбляватъ. Гащитѣ се носѭтъ всѣкога исподъ ризата, а върху ризата иде пояса, или само-еримикъ.

Гащитѣ сѫ вънкашенъ знакъ за отличие на мѫжъ отъ жена, и жената по никакъвъ начинъ не може да обуе гащи. Нѣкои броднѝци [1] и магьосници, за да успѣятъ въ магиитѣ си, събличатъ се голи, безъ риза, или пакъ обуватъ гащи и възсѣдватъ на кросно, вмѣсто конь.

Узречицата: *„Нà ти пзньо гащи да приличаш на тати!“* се употрѣблява на подсмѣхъ.

Гащи отъ платно и исподъ ризата, върху които е опасанъ поесътъ ни прѣдставя снимката № 14 момъкъ. Гащи исподъ ризата, която е запасана само съ иримикъ виждаме въ снимката № 1 (3).

в). *Беневреци* или *бреневреци*

Тѣ сѫ гащи отъ *блеви* (дебелъ шаекъ, нареченъ още нѣкѫдѣ и прътеници) или *шаекъ*. Цвѣтътъ на беневрецитѣ всѣкога е бѣлъ, отъ бѣлъ шаекъ или блеви.

Кроежътъ на беневрецитѣ е като и на панталонитѣ, но само съ тая разница: иматъ *гàчнък* (т. іе. вмѣсто да се закоп-

(1) За бродницитѣ гл. Кн. I стр. 179

чватъ като панталонитѣ, тѣ се връзватъ съ *га̀чнък* (учку̀р) или канипъ; иматъ *цѣики* отъ двѣтѣ страни на кълкитѣ, но безъ джебове; *кра̀чулѣтѣ* или *нога̀вицитѣ* сѫ разцѣпени, па или, се закопчватъ, или сѫ безъ копчета.

Крачульетѣ сѫ порѫбени съ гайтане при момцитѣ и се закопчватъ, а при старцитѣ не сѫ порѫбени и не се закопчватъ. Освѣнъ двѣтѣ отъ странитѣ цѣпки, на нѣкои беневреци има и трета цѣпка, помалко отъ другитѣ. Нѣкои беневреци на колѣнѣтѣ си иматъ вторий платъ ушитъ съ чърнъ гайтанъ.

Беневрецитѣ по всичкитѣ рѫбове и краища сѫ обшити съ синь и червенъ, или само съ чърнъ гайтанъ. Нѣкои пакъ, повечето беневрецитѣ при старитѣ, сѫ безъ такъвъ гайтанъ.

По кроежътъ си беневрецитѣ сѫ различни: на нѣкои дната сѫ пò широки и се приближаватъ къмъ патуретѣ, а на нѣкои дната сѫ пò тѣсни и тѣ сѫ впити въ снагата на човѣка. По тоя кроежъ още и по гайтанетѣ беневрецитѣ ще послужѫтъ като отличителенъ бѣлѣгъ между отдѣлнитѣ пò малки групи (племена) отъ една и сѫща голѣма група.

Крачульетѣ на беневрецитѣ, ако селенинътъ е обутъ въ чизми, както е сега почти на вредъ съ младитѣ и пò заможнитѣ, ще бѫдѫтъ въ чизмитѣ: ако ли селенинътъ е обутъ въ цървули, както е било нѣкога и както е сега съ пò бѣднитѣ и старитѣ, тогава кра̀чульетѣ, или ще бѫдѫтъ увити въ навощата, или ще бѫдѫтъ пустнѫти върху цървулътъ; туй послѣдното се срѣща много на рѣдко.

Беневреци съ гачнъкъ и иримикъ ни прѣдставлява снимкитѣ №№ 5, 6, 8, и 13

Беневреци съ закопчани крачульи ни прѣдставляватъ снимката № 5

Беневреци съ непорѫбени и незакопчани крачулье ни прѣдставляватъ снимкитѣ №№ 2, 6 и 8.

Беневреци съ пòшироко дно ни прѣдставлява снимката № 6

а беневреци съ тѣсно дно и впити въ снагата на човѣка ни прѣдставляватъ снимкитѣ № 2, 5 и 8.

Беневреци съ крачулье върху опинкитѣ виждаме въ снимката № 8. Беневреци съ крачульи унити въ навоищитя виждаме и въ снимката № 8 (дѣсно), и въ снимката № 2.

Нѣкждѣ квачульетѣ на беневрецитѣ сж завра̑тени на горѣ. Такива крачулье виждаме въ снимкитѣ № 6 и 13

г) *Димѝи*

Димиитѣ сж широки гащи въ видъ на манафски шалваре отъ вълненъ бѣлъ шаекъ *нева̀лянъ* (не тѐпан), обшити съ чърнъ и синь гайтанъ. Димиитѣ иматъ отъ лѣвата страна, а по нѣкога и отъ двѣтѣ, джебове и се запасватъ съ *га̀чньк*. Димиитѣ сж до колѣнѣтѣ, а отъ колѣнѣтѣ на долу идѫтъ *дѝзове* также отъ бѣлъ шаекъ, които се връзватъ подъ колѣнѣтѣ съ *подвръски* (връви плѣтени отъ женитѣ), а долу се закопчватъ съ копчета, или пакъ се носѫтъ незакопчани, както е при старцитѣ. Тия бѣли димии нѣкога сж носили само лѣтѣ, а зимѣ сж носили чърни димии отъ чърни блеви, по̀ широки отъ димитѣ.

Днесь бѣлитѣ димии се губѭтъ и на мѣсто тѣхъ носѭтъ чърни димии съ сжщия кроежъ и форма, какъвто е на бѣлитѣ дими.

Димии отъ бѣлъ шаекъ ни прѣдставя снимката N 12 отъ лѣво и дѣсно, а N 11 въ срѣдата.

Дизоветѣ, които идѫтъ отъ колѣнатана доле, се виждатъ въ сжщата снпмка и още въ снимкитѣ N 12 (лѣво) 15 (лѣво) 14 лѣво.

Димии отъ чърнъ шаекъ и вижда въ сжщата снимка на срѣдата.

д) *Патуре* сж гащи по тѣсни отъ димиитѣ, а по̀ широки отъ беневрецитѣ. Тѣ се правѭтъ или отъ чърнъ шаекъ ваццанъ (ча̀йнен) или отъ *самочрънка шаекъ* (исткапъ отъ чърна вълна), а много рѣдко и отъ бѣлъ не тѐпанъ шаекъ. Патуретѣ сж съ копчета и се закопчаватъ, а подъ колѣнетѣ връзватъ съ подврьски. По кроежътъ си патуретѣ сж двояки: по̀ широки и

ъ нашъ
го съоб-
и по нѣ-
на чи-
или въ
, повече
снимки.
въ сним-
щитѣ въ
авена и
косата.
бжде по-

носия-
бенности
бенности
лимъ го-

ь въ из-
ви, отъ
на скла-
ѣганието
и речи.
разни
азници:

рай по

кага
на
сбирката
тѣ
сбор...
Първа група
Втора група
Бѣлата
ката № 10
Трета група:
Четвърта група:
Пета група:

е) *Връхни дрехи.*

Връхната дрѣха, която ... **кроежа** си, е разнообразна и отъ ...

еднаква въ всичкитѣ села. Главнитѣ форми на връхната дрѣха, които се срѣщатъ сѫ слѣднитѣ:

1. *Джамадàн*, кьèбе (въ Копиловци и другитѣ села въ петата таблица).

Джамаданътъ е съ ръкаве и отпрѣдъ па грѫдитѣ съ двойни крилѣ за закопчвание. Джамаданътъ се крои отъ бѣлъ *нетѐианъ* (неваляпъ) шаекъ и е кѫса дрѣшка до пояса, обшита околовръсть: на младитѣ съ чрънъ или чървенъ, а на старитѣ съ бѣлъ гайтанъ. Джамаданътъ е обикновенно съ рѫкаве, които се закопчаватъ, но има, и то много рѣдко, и безъ рѫкаве.

Джамаданътъ, по моето мнѣние, е такожде заимствувана дрѣха. Обличатъ го върху ризата, а върху му иде пояса.

Бѣлѣжка 1. Джамаданъ на особенна снимка нѣма, но може да се види пакъ много хубаво въ снимката № 3. Крилѣтѣ му не сѫ заночани, но пакъ се познаватъ; поесътъ иде върху джамаданътъ.

2. *Дрешлѐ*

Дрешлето е *елѐк* отъ бѣла и чърна абà (дебелъ шаекъ) безъ рѫкаве и безъ двоини крилѣ; нѣма якà (огрълье), а отстранитѣ на пазвата на нѣкои има малки джебчета. Около огрльето и пазвата е обшито съ чърни гайтане.

Бѣлѣжка 1. Дрешлето съ шититѣ си пазви и върху поясътъ виждаме въ снимката № 6.

3. *Дорамче, кѫсаче, кусàк, глухчѐ глъочѐ.*

Тая дрѣха, която носи толкова различни названия въ разнитѣ плѣмена въ тоя край, обличатъ ѭ върху джамадана или дрѣшлето. Тя нѣма рѫкаве или подобрѣ да се каже, рѫкаветѣ ѝ сѫ до раменѣтѣ, отъ което се и нарича *доръ̀мче*, *доръ̀мка* Тя нѣма и екà (огрълье),

Кроежътъ ѝ е като обикновенна дрѣха, обшита около връстъ съ гайтане. Тия гайтане сѫ разни: чърни, чървени и синьи, които въ нѣкои села сѫ само отъ единъ цвѣтъ, а въ нѣкои съединенни два цвѣта: чървени и синьи.

динъ нашь
ͻмуто съоб-
ални по нѣ-
імъ на чи-
іга, или въ
въ повече
17 снимки.
мо въ сним-
ıковцитѣ въ
ідставена и
на косата.
це бѫде по-
іско.

го и носия-
особености
особености
ıздѣлимъ го-

оѭтъ въ из-
букви, отъ
нтѣ на скла-
спрѣганието
няеми речи.
гири разни
ки разници:

оя край по

5. *Дрѣа, Доламà, Ржкáвница, Алъйна.*

Тая е четвъртата дрѣха, която носятъ въ тоя край. Тя е съ ржкаве и има джебове отъ двѣтѣ страни; нѣма якà (огрълье) и дълга е до исподъ колѣнѣтѣ, или кратка до над-колѣнѣтѣ. Около яката, по пешоветѣ (прѣдницитѣ), подъ мишницитѣ (бучницитѣ) и по джебоветѣ е обшита, или съ чърнъ, или съ синь и чървенъ гайтанъ или само чървенъ. И тя има на пазвата шарки.

Бѣлѣжка 1. Дрѣха дълга до исподъ колѣнѣтѣ ни прѣдставляватъ снимкитѣ № 3 (дѣсно) и 8 (лѣво). Дрѣха кратка до надъ колѣнѣтѣ виждаме въ снимката № 8 (лѣво).

Изброенитѣ до тукъ дрѣхи селенинътъ облича: новитѣ само въ праздничии дни, а по вѣхтичкитѣ всѣкой день.

Има дрѣхи връхни, които се употрѣбляватъ само, когато селенинътъ излиза изъ селото на вънъ, когато е дъждовно врѣме, или вали снѣгъ. Тия дрѣхи сж.

6) *Гуньа*

Гуньата е най-връхна дрѣха такожде съ ржкаве; направена е отъ козина и вълна и дълга е до надъ колѣнѣтѣ; цвѣтътъ ѝ е суръ или сивъ и има и *гугла* (качуль), за да покрива главата, когато вали дъждъ или снѣгъ. Тя се носи и зимѣ и лѣтѣ.

Бѣлѣжка 1. Такава дрѣха нѣма нито въ една отъ снимкитѣ.

7. Опанджакъ. *јопанджáк.*

Тая връхна дрѣха играе сжщата роль, каквато и гуньата. Разницата между нея и гуньата се състой въ това, че опанджака нѣма ржкаве, а е широка дрѣха за намѣтване и загръщание. Прави се или отъ прътенйци (олеви, шаекъ), или отъ козина. Всѣкога е бѣлъ или сивъ, защото червенъ, и чърнь сж носили нѣкога турцитѣ, и отъ тѣхъ гражданетѣ.

Тия двѣ дрѣхи, както спомѣнахме и по горѣ, се носятъ исключително въ врѣме на дъждъ, снѣгъ, вѣтъръ и още кога-

нѣщо за единъ нашь
ото М-во, комуто съоб-
да го испълни по нѣ-
е, обѣщавамъ на чи-
на тая книга, или въ
рѣдставени въ повече
мо съ тия 17 снимки.
ставлява само въ сним-
на бѣлодрешковцитѣ въ
а не е прѣдставена и
й плѣтение на косата.
щото то ще бѫде по-
отъ Софийско.

села, както и носия-
ои малки особенности
ти, които особенности
ий ще раздѣлимъ го-

ти се състоятъ въ из-
отдѣлни букви, отъ
и флекситѣ на скла-
тѣ при спрѣганието
ои несклапяеми речи.
ъ тия четири разни
мологически разници:

ря въ тоя край по

тѣ и капата. Поясътъ обаче въ очитѣ на народа има пò голѣмо значение. Нощно врѣме—на пѫть, или въ домътъ си, мѫжьтъ трѣбва да бѫде опасанъ съ поясъ; опасанъ съ поясъ, той нѣма да се бои отъ никакво зло, отъ никаква болѣсть: Защото мѫчно го хващало подобно нѣщо. Ето защо и въ прикаскитѣ поясътъ играе толкова важна роль.

Който ходи безъ поясъ, излага се на укорителния епитетъ *„расиасанъ“;* не знаѭ защо, но власитѣ се обикновенно укоряватъ съ епитетътъ: *„расиасани“*; види се отъ туй, дѣто тѣ ходѭтъ повечето безъ поясъ, а опасани само съ иримикъ или тканица.

Поясътъ, както ще видимъ, въ тоя край, въ нѣкои планински села носѫтъ и женитѣ. На туй гледатъ поляикйтѣ (женитѣ изъ полето) съ много лошо око, и това обстоятелство ще бѫде, види се, една отъ многото други причини, дѣто мома отъ планината не отива въ полето, нито пакъ полянка отива въ планината.

Туй е поясътъ между народа.

Поясътъ се ткае у дома отъ женитѣ и то отъ вълна и повесма или отъ памукъ, или само отъ вълна. Поеситѣ сѫ широки отъ 10 до 50 сант., а дълги обикновенно два метра, па понѣкѫдѣ и три. По цвѣтътъ си поясътъ е: чърнъ, чървенъ áленъ, гевезенъ, моравъ и бозовъ, а има и бѣлъ само при старцитѣ. Поиситѣ сѫ или дуз—съ чисти полета, или набраздени съ разно-цвѣтни бразди: Чървени, жълти, синьи, морави на: чървена, синьа или жълта основа. Ткаѭтъ се или бѣли, па послѣ се *чйнатъ* (боядисватъ), или чйнатъ още основата и вътъка.

Старцитѣ носѭтъ бѣли пояси; срѣдно-възрастнитѣ носѭтъ чърни, гевезни, а момцитѣ чървени и áлени.

Въ разнитѣ села, — въ разнитѣ племена, различно опасватъ пояса: нѣкѫдѣ се опасватъ върху джамадана и беневре-

а—нѣщо за единъ нашь
емото М-во, комуто съоб-
но да го испълни по нѣ-
ца е, обѣщавамъ на чи-
е на тая книга, или въ
прѣдставени въ повече
само съ тия 17 снимки.
дставлява само въ сним-
на бѣлодрешковцитѣ въ
а не е прѣдставена и
й плѣтение на косата.
щото то ще бѫде по-
отъ Софийско.

а, както и носия-
алки особенности
ито особенности
е раздѣлимъ го-

състоѭтъ въ из-
я букви, отъ
нитѣ на скла-
спрѣгането
яеми речи.
ри разни
разници:

край по

гото има забоденъ ножъ голѣмъ за дърва и малко ножле, габровско издѣлие.

Нѣкжлѣ момцитѣ опасватъ върху поясътъ и иримикътъ още и бѣлъ пешкиръ, но само момцитѣ.

и) *Капа, калпакъ*

Капитѣ се правжтъ отъ овчи и агнешки кожи съ вълната и биватъ: чърни, сури или бѣли. Бѣлитѣ капи се носжтъ много рѣдко; едвамъ се виждатъ въ старцитѣ. Най обикновеннитѣ капи сж чърнитѣ, слѣдъ тѣхъ иджтъ суритѣ. Капитѣ се правжтъ отъ селскитѣ кожухари, а правжтъ ги и градскитѣ кожухари.

Капата, както и пò горѣ споменжхъ, е знакъ на мжжь.

По формата си, въ тоя край капитѣ сж разни и то всичката разница е въ темето (горната часть): нѣкои иматъ форма на *гжба;* нѣкои сж като поповскитѣ калимавки, цилиндри; на нѣкои темето горѣ е пò широко отъ огрълето долу, а на нѣкои пакъ темето е остро и капата има форма на пъпешъ (диньа).

Тая форма на капитѣ въ темето, още и цвѣтътъ на вълната сж тѣсно свързани съ формата и кроежътъ на другитѣ дрѣхи.

Въ всичкитѣ снимки тая разна форма на капитѣ не е спазена; види се лицата, които сж фотографирани не сж искали да се фотографиратъ съ такива староврѣмски калпаци, а сж зимали все сегашна форма. И онѣзи, които сж ржководили снимането, не сж знаили важностъта на формата на капитѣ.

к) *Подкàпникъ*

Освѣнъ чърнитѣ овчи капи, въ тоя край носжтъ и други чървени шапки, нарѣчени подкáпници, защото всѣкога се носжтъ подъ чърнитѣ капи. Тия подкапници се правжтъ, или отъ чървенъ вълненъ платъ, или отъ алено пазарско сукно. Чървенитѣ и аленитѣ подкапници сж обшити около връстъ съ чърнъ гайтанъ. Има подкапници и отъ чърно или синькаво сукно; такива подкапници носжтъ само старцитѣ.

цийъ нашь
муго съоб-
лии по нѣ-
мъ на чи-
а, или въ
въ повече
7 снимки.
въ сним-
овцитѣ въ
тавена и
а косата.
бжде по-
.

носия-
шости
юсти
ь го-

из-
отъ
а-
о

той не се счита за мжжь: *„незнае едни оиинки да наирай: какво сакаш от него?“* Въ цѣлия край има два вида опинки: *„връвчанки“* и *„оручанки* или *„Орушки“*.

Разницата по между имъ се състои въ това: *връвча́нкитѣ* сж широки въ пръститѣ, а *оруча́нкитѣ* сж тѣсни и на врьхътъ заострепи. Връвчанкитѣ иматъ *клётки*, прѣзъ които сж прȏврени *наврѣвки* и *за̀качки* и могжтъ силно да стѣгатъ *навощето* около кракътъ; въ *оручанкитѣ* тия *наврѣвки* и *за̀качки*, или липсватъ, или сж само нѣколко.

Опинцитѣ се носжтъ, и зимѣ, и лѣтѣ; билъ селенинътъ на работа вънъ въ полето, или вжтрѣ въ селото. Който ходи босъ на работа, счита се за мързеливъ и лошъ *работникъ*, защото добрия работникъ (земледѣлецъ) трѣбва да бжде обутъ и стѣгнжтъ.

Опинци оручанки или орушки виждъ въ снимкитѣ N 13, 2, 3.

Опинци връвчанки виждъ въ снимкитѣ N 8, 10 15.

Всичкитѣ други селени сж въ обуща: гети, капаклии чехли.

Въ снимкитѣ N 2, 10, 7, 8 се виждатъ най-добрѣ наврѣвкитѣ и закачкитѣ, които стегатъ навощето около свирката.

14) *Навбща, Навуща Навби* (Ед. число: навуще, навоще и навой).

Навощата сж отъ бѣла аба (олеви) и служжтъ да си обива селенинътъ кракътъ и свѝрката. Навощето бива обикновенно четверожгаленъ платъ, който се свива около кракътъ па перо.

Освѣнъ долнето навуще, ако е много малко, употрѣблява се и друго горне навоще, за да покрие *зурлата* или *свѝрката*.

На момцитѣ навощата всѣкога трѣбва да бждтъ чисти-бѣли и порждбени съ чървени или чърни конци и стѣгнжти тѣсно около кракътъ и *свѝрката*.

Това послѣднето се изисква и отъ всѣкого, а особенно отъ пò-младитѣ мѫжье, които минаватъ за добри и вредни работници. Туй е родило и епитетътъ: *„повлечи навуще“*, съ който се укорява човѣкъ тромъ, мързеливъ и невредникъ.

Нѣкои носятъ *калцуне* вмѣсто навуща. Калцунетѣ сѫ отъ бѣла аба, нашарени съ чърнъ гайтанъ.

Навущата увити около свирката на кракътъ се виждатъ много добрѣ въ снимкитѣ N 7, 10, 2 и 8

Безъ навоща, а само чорапе въ опницитѣ се вижда въ снимкитѣ N 13 (лѣво), 8 (лѣво) 3 (дѣсно), 13 (дѣсно).

Калцунетѣ се виждатъ въ снимката 12 (срѣдата).

При горнитѣ части отъ селското облѣкло, въ тоя край трѣбва да притуримъ още и нѣкои кожени дрѣхи, които се носятъ само зимѣ.

Тия дрѣхи сѫ:

м) *Кожухъ* голѣмъ съ рѫкаве, *бойлия* съ бучници и шарки: на пазвата, на гърбината, огрълього, бучницитѣ, а околовръстъ на политѣ обшитъ съ чървенъ гайтанъ и чърни конци.

н) *Кожухче* кратко до пояса съ рѫкаве и безъ шарки.

в) *Антерия* кратко до пояса кожухче съ рѫкаве по напрѣдъ се заклапа и закопчава сѫщо както джамадана.

о) *Дорамче*, кратко до пояса кожухче, безъ рѫкаве, нашарено съ чървено сукно на пазвата, а на пешоветѣ и рѫкаветѣ обрѫбено съ чърни конци и чървенъ гайтанъ.

Въ снимкитѣ на цѣлия тоя край нѣма нито една съ кожухъ, зада можемъ да видимъ различнитѣ шарки и различнитѣ кроежи на кожухситѣ мѫжки или женски въ разнитѣ плѣмена. Туй е една голѣма грѣшка. Срѣщаме само една снимка съ кожухъ и то много несполучливо. Тая снимка е N 15, дѣто ни сѫ прѣдставени: Дорамче въ момчето (дѣсно) *антерия* въ мѫжьтъ (срѣдата) и женска кожухъ въ жената (лѣво). Туй е зимно облѣкло на селенина въ въ туй плѣме.

Къмъ мѫжката носия трѣбва да спомѣнемъ още и туй, че

нѣкога мѫжьетѣ обязателно сѫ си бръснѫли главитѣ и сѫ оставѫли на връхътъ на темето, *перчѝн* (перчим), които сѫ плѣли, както и женскитѣ коси, съ алени, конци. Тоя перчинъ никога не е рѣзанъ, но оставянъ е билъ да расте толкова, колкото може да порасте косата на човѣка, и всѣкога се виждалъ исподъ капата и висѣлъ надолу, както и женитѣ *коцѝци*. Онзи момъкъ или мѫжъ, който ималъ най-дългъ перчинъ, считалъ се за най-юначенъ.

Днесь нигдѣ никой се небръсне, а се стрижѫтъ. Исключение се срѣща само между старцитѣ.

Б. ЖЕНСКА НОСИЯ. (руфетъ).

Женското облѣкло въ тоя край се състои отъ слѣдющитѣ

а) *Кошулъа, Риза*

Онуй, което се каза за мѫжката риза, важи и за женската.

Женската риза се отличава отъ мѫжската само въ тия нѣща:

Женската риза е дълга до *глъженетъ,* когато мѫжската е до колѣнѣтѣ. Прътенитѣ ризи сѫ нашарени съ шарки: на яката (огрълъето), пазвата, раменѣтѣ и политѣ. Тѣзи шарки сѫ отъ червена, алена, синьа и други коприни (свили); тѣ иматъ разнообразни форми и разни названия. На раменѣтѣ шаркитѣ сѫ *рàмци*, на пазвата сѫ *презиàзавка* и *мушамбàк*, долу на политѣ сѫ: *полѝ*, ако сѫ паралелно съ крайоветѣ на ризата, а *въсполки* или *усполи*, ако сѫ нагорѣ. Нѣкои ризи иматъ подобни шарки и по-рѫкавѣтѣ, които се наричатъ: *прекòвки* и *спустове* (такива сѫ два спустове по цѣлата дължина на рѫкавѣтѣ.

Нѣкои ризи сѫ набръчени на пазвата и на гърбината и

се закопчватъ па страна, както джамадана. Шарките въ такива на бръчени ризи се казватъ ушийгици, а гънкитѣ—*бръчки*.

Въ нѣкои села (Чипоровецъ на пр.) ризитѣ на пазвата, вмѣсто шаркитѣ мушамбакъ, сѫ покрити съ *ошвица* [алена богазия (платно)], която се вижда прѣзъ отворената пазва на сукньата.

Въ нѣкои села (Осиково Врат. Окр.) ризитѣ иматъ на рѫкаветѣ особенни голѣми шарки, които тукъ се наричатъ: *„осельничка белушка“*, защото сѫ изнамѣрени отъ една жена въ селото *Осельна* Врат. Окрѫж. Врат. Околия.

Памучнитѣ ризи сѫ съ кенáре и въ тѣхъ нѣма горнитѣ шарки. Тия памучни ризи, за разница отъ прътенитѣ. нѣкѫдѣ (въ Връшецъ и околнитѣ села Берковско) се наричатъ *дермѐ*.

Дължината на женскитѣ ризи се виждатъ въ всичкитѣ снимки.

Кошульи прътени съ *рáмци, прънлазавка и мушамбакъ, пръковка и спустове* се виждатъ въ снимката: N. 11 (лѣво невѣстата).

Кошульи съ поли и въсполки (усполи) се виждатъ пакъ въ снимката N 11 невѣстата (лѣво).

Кошульи съ набръчени пазви и гръбини пакъ се виждатъ въ сѫщата снимка N 11 въ невѣстата (лѣво) и въ момака (дѣсно)

Съжалѣвамъ, че отъ Чипоровци не можихъ да си доставѭ снимки.

Сѫщо нѣма и отъ Осиково снимки, освѣнъ една N 13.

б) *Сукмàнъ, Сўкнъа*

Сукманьтъ е отъ чърнъ или синкавъ шаекъ (аба, олеви, прътеници), който се ткае отъ женитѣ, а крой се и шие отъ селскитѣ терзии. Сукманьтъ е тѣсенъ и безъ рѫкаве; нѣма яка (огрълье), а на пазвата е отворенъ (едни видъ деколтѐ).

Околовръстъ по полити, бучницитѣ, огрльето и на джебоветѣ е порѫбенъ съ чървенъ гайтанъ, а на пазвата нашаренъ съ шарки, наречени *ôшвица* (алена чоа, бѣли шарки и златни ширити, познати подъ името *шйкъ*); има и чърнъ *áрчъ*, и *фрутулки* бѣли и жълти, които се купуватъ отъ пазарътъ.

та сж еднакво дълги, а нѣкждѣ престилката е пòдълга отъ завеската.

Нѣкога обаче тѣ сж били поеднакво дълги и сж били тъй широки, щото сж покривали цѣлата снага и отъ ризата не се виждало нищо: съставлявали сж единъ видъ широкъ червенъ фустанъ (рокля). Днесь не е тъй, особенно при момитѣ, при които *прекулкитѣ* сж до толкова тѣсни, щото бедрата имъ голи, непокрити. Трѣбва да се забѣлѣжи обаче, че туй, отъ умнитѣ селени и селенки, не гледа се съ добро око и строго се осжжда.

Образецъ, дѣто вълненикътъ е широкъ та съ прѣстилката прави единъ видъ алена вълнена рокля, виждаме въ снимкитѣ N 9 (за момитѣ) и 14 за женитѣ. Сжщо иснимкитѣ N 1, 5, 6, 8, 11, на до нѣкждѣ и N 13, а най грозната форма на прѣстилката и вълненикътъ като рокля виждаме въ снимкитѣ N 7 и 10. Прѣдставете си, че ризитѣ въ тия снимки сж памучни и пòтънки и ще видите колко тая форма на вълненикътъ и на прѣстилкитѣ не е удобна за женския полъ.

Вълненицитѣ сж или червени съ разни шарки или съ черна основа съ квадратни шарки. Снимка N 4 ни прѣдставля образъ отъ тия вълненици.

д) *Елèче*

Лѣтно врѣме върху ризата облича се елече—дрѣха кжса до пòловината и безъ ржкаве· Елечето се прави отъ бѣлъ шаекъ и на пазвата е отворенъ. Както на пазвата, тъй и на ржкаветѣ и политѣ е обржбенъ съ чърнъ или чървенъ и синь гайтанъ.

За женитѣ елечето е туй, което бѣ за мжжьетѣ джамадана.

Сега момитѣ носжтъ елеци отъ басма или отъ чървенъ, жълтъ или зеленъ *атлàсъ*. Но и туй се гледа съ много лошо око, и на такива моми обикновенно казватъ *кьочèци*.

Елечета ни прѣдставляватъ снимкитѣ N 5 (момата) 6, 9, 10.

Снимкитѣ N 1, 5, 8, 11, 7, 13, и 14 ни прѣдставляватъ ри-

[illegible]

лева—нѣщо за единъ нашъ
итаемото М-во, комуто съоб-
ожено да го испълни по нѣ-
и да е, обѣщавамъ на чи-
ание на тая книга, или въ
ктъ прѣдставени въ повече
ъ само съ тия 17 снимки.
прѣдставлява само въ сним-
кто на бѣлодрешковцитѣ въ
омата не е прѣдставена и
то й плѣтение на косата.
о, защото то ще бѫде по-
ена отъ Софийско.

ѣ села, както и носия-
кои малки особенности
ѣти, които особенности
ний ще раздѣлимъ го-

и се състоѭтъ въ из-
огдѣлни букви, отъ
флексиитѣ на скла-
при спрѣганието
несклаияеми речи.
ия четири разни
гически разници:

ъ тоя край по

Съ загаросани глушчета нѣма также нито една рисунка.

з) *Джубе* или Вабà

Тая дрѣха не е нищо друго освѣнъ *глушчé* безъ ржкаве; разницата е само тая, че джубето е отъ чърна аба (олеви, шаекъ дебелъ) порѫбена на вредъ съ бѣли и синьи гайтане. Тя се не срѣща навредъ: азъ ѭ видѣхъ само въ Горни Ломъ, Долни Ломъ, Репляна̀, Чупренье и Стакьевци—Видин. Окржгъ.

Джубето се носи само въ спомѣнѫтитѣ села. За жалость Видин. Окрѫжно Управление не е снело нито една снимка съ тая дрѣха.

Трѣбва да се забѣлѣжи, че послѣднитѣ три дрѣхи сѫ и праздиични дрехи—*ирамѐна за съборъ*. Въ тѣхъ разумѣва се нови-украсени, обличатъ се женитѣ въ праздиични дни, на свадба, на кръщенье, на хоро, на сборъ, на гостье и пр.

За да бѫде пълно облѣклото на селенката—жена въ тоя край, нуждно става да се притури къмъ него още и слѣднитѣ части:

и) *Забрàдка*, *Расучàл* (Видин.)

Забрадката е платъ бѣлъ, памученъ, който се купува отъ пазарьтъ. Забрадкитѣ се носѭтъ само отъ женитѣ, а момитѣ ходѭтъ всѣкога голóглави, и въ туй се различаватъ момитѣ отъ женитѣ.

Забрадкитѣ за женитѣ сѫ повече нѣщо отъ святиня. Както ще видимъ понататъкъ—въ бракътъ—когато се гужда на булката забрадка на главата, извършва се цѣло тайнство: съпровожда се съ нѣкакви обряди и пѣсни и веднъжъ забрадена, невѣстата става жена и никога не смѣе да бѫде гологлава прѣдъ никого съ исключение само прѣдъ своятъ мѫжь.

Да свали човѣкъ забрадката отъ главата на жената, въ тоя край туй се счита за голѣмо нанесено безчестие и се наказва строго отъ старѣйшинския съвѣтъ. Забрадката се уважава сѫщо тъй, както и яшмака на ханъмитѣ. Даже и въ тур-

ско врѣме самитѣ турци, колкото и да сѫ хаймани, прѣдъ забрадката на българката сѫ благоговѣяли.

(Случило се веднъжъ слѣдното събитие съ една жена въ Ломъ. Въ 1856 г. една отъ женитѣ въ гр. Ломъ, жена на едного отъ първитѣ граждане, забрадила се съ ново-донесенитѣ отъ Ц-градъ чембери (шамии). Цвѣтътъ на тоя чемберъ е билъ зеленъ. Както е извѣстно зеления цвѣтъ е цвѣтътъ на Аали и такива чалми (гѫжви) носѭтъ само една секта отъ имамитѣ (ходжитѣ). Да се види тоя цвѣтъ на главата на една гяурка, туй се счело за святотатство. Като минавала реченатѧ жена прѣзъ чаршията, за да отиде на баня, била забрадена съ зеления чемберъ. Щомъ дошла срѣщу кафенето на „шадравана", единъ отъ турскитѣ „*дели-канлии*"—синъ на едного отъ влиятелнитѣ бейове станѫлъ, прѣсрѣщнѫлъ реченатѫ жена и посѣгнѫлъ та свалилъ чембера отъ главата на жената, скѫсалъ го и взелъ съ себе си. За тѫзи му ревность, за да запази священната боя отъ поругание, се похвалила отъ всѣкой правовѣренъ а най много отъ ходжитѣ, но обстоятелството, че той оставилъ гологлава една жена на срѣдъ улицата, па била тя и гяурка, възмутило всички присѫтствующи а най-много бащата на самия дѣецъ. Той дошълъ въ срѣдъ кафенето, билъ сина си съ чибука прѣдъ всичкитѣ, заплюлъ го и му снелъ отъ силяхътъ и орѫжието, като неспособенъ да бѫде *бабаитъ* (юнакъ) и да носи орѫжие. Слѣдъ туй отишълъ самъ при мѫжътъ на жената, извинилъ се и заплатилъ скѫпо за скѫсания чемберъ. Заповѣдано било обаче на евреитѣ, които били единственнитѣ манифактураджии, да скриѭтъ и да непродаватъ вече зелени чембери).

Въ разнитѣ плѣмена забрадкитѣ сѫ све бѣли, но различно се забраждатъ, и туй е единъ отъ отличителнитѣ бѣлѣзи между женитѣ отъ разнитѣ плѣмена.

Забражданието обаче „*подгуша*" се употрѣблява само при старитѣ жени и при женитѣ, които жалѣѭтъ. Забражданието *на перо* е при младитѣ жени и булкитѣ слѣдъ *Гьргьов-денъ*.

Начинътъ на забражданието ще се види отъ снимкитѣ N 1, 3, 4, 5, (назадъ сѫщо както и въ 4) 6, 8, 11, (булка до Гергевъ денъ) 14, 15 и 16. Всичкитѣ видове забраждания не сѫ прѣд-

ставени, защото липсватъ въ снимкитѣ тия забраждания.

Нàкититѣ (украшения) сѫ такожде часть отъ женското облѣкло; но понеже тѣ не съставляватъ сѫществена разница, защото на всѣкѫдѣ сѫ еднаква форма, то тѣхъ изоставямъ тукъ, а щѫ опишѫ въ една отъ слѣднитѣ книги на *„Жива старина“*, като се потрудѭ да дамъ рисункитѣ имъ и рисункитѣ на разнитѣ видове забраждания.

Накититѣ и украшенията на момитѣ виждаме въ снимкитѣ 1 (момата) 4 (момѫка) 5 (второто отъ дѣстно лице, момата), 7, 9 (пьлнъ накитъ съ вѣнеца на момата, безъ когото тя не ходи на съборъ), 10, 11 и 13.

Отъ изложеното до тукъ облѣкло се вижда, че селенинътъ мѫжъ има два вида ризи, петъ вида гащи, осамъ разни дрѣхи горни, три разни зимни дрѣхи и съ разни шесть притурки къмъ туй селско облѣкло, а селенката жена има два вида ризи, два вида престилки, завеска, четири разни дрѣхи и забрадка съ накититѣ. Трѣбва да се разумѣе, че и женитѣ носѭтъ кожуси.

Ний дадохме туй кратко описание на разнитѣ видове дрѣхи, както мѫжски, тъй и женски, които носѭтъ селенинътъ и селенката въ тоя край, само за да бѫде по понятно на читательтъ раздѣлението, което ще направимъ тукъ на плѣменатa по *носията*.

Ако е схванѫлъ читательтъ добрѣ, въ цѣлия тоя край, като пѫтува човѣкъ днесь, срѣща шестъ пó главни костюме, отъ които, нѣкой, може да бѫде подраздѣленъ още на нѣколко. Нѣкога, прѣди 100 години, дрѣхитѣ сѫ били пó-еднакви, слѣдователно, и костюметѣ по еднообразни. Тогава такива костюме сѫ били само три: *беневречене*, *шалваране* и *орляци*

(5), но днесь тѣ сѫ осъмъ. Споредъ тия осъмъ главни разни костюме ний ще раздѣлимъ селата на осъмъ главни плѣмена или групи:

Първа група: А. СЕЛЕНИНЪТЪ МѪЖЬ.

Отъ тая група ний имаме селенинъ облѣченъ въ слѣдующия кустюмъ.

Ако е лѣтно врѣме:

а) *Кошулья* (па казва се и риза) отъ памучно или прътечо платно—*памучна* или *прътена* дълга до глѣженьетѣ, която послѣ се запасва съ пояса и прави пазва, както се спомѣнѫ и по горѣ. Било прътенитѣ, било памученитѣ кошульи, въ селата отъ тая група днесь нѣматъ ония нашивки, за които говорихме по горѣ. Само прътената има около огръльето, пазвата и по рѫкаветѣ шарки, ушити отъ чърни, чървени и мòрави конци арнйчь), но много малки. Рамци, мушамбàкъ и други голѣми шарки липсватъ.

Памучнитѣ ризи иматъ само *кенàре*.

б) *Гàщи* [както се казватъ въ нѣкои села, като Ново село Вид. Ковачица, Мокреш и Вълчедръма Ломско и *гáчи*] памучни или прътени; на момцитѣ сега се кроѭтъ и шиѭтъ като панталоне и обшити по крачульетѣ долу съ бѣла тантела, а на мѫжьетѣ сѫ съ пó-широки дна. Тия гащи сѫ опасани на голо исподъ ризата.

---

(5) ***Беневреченье*** сѫ се наричале селенитѣ въ ония села, дѣто и зимѣ и лѣтѣ съ носили беневреци. ***Шалваране*** ония които, лѣтѣ сѫ носили бѣли, а зимѣ чърни ***шалваре*** (димии). ***Орляца*** или ***орлье***—ония, които сѫ носили гащи и дълги дрѣхи глухчета, на които крайоветѣ сѫ се рàзвѣйвали като крилѣтѣ на орела. Туй название никакъ не е историческо, а създадено отъ видътъ на носията и за взаимно изсмѣяване. Къмъ тия три плѣменни названия, трѣбва да притурнмъ още и названието ***кѫсодрѣшковци***, които сѫ часть отъ ***беневреченьетѣ*** и на които дрѣхитѣ сѫ кѫси.

в) *Пѝдвъжка*, опасана върху ризата. Понѣкога вмѣсто *подвъжка* запасватъ ризата съ иримикъ, или коланъ.

г) *Забунъ*, ентерия отъ басмà, називаема въ Видинско *аладжá*, възсинькава съ кафеени брезди (бръчки). Забунътъ е дългъ до пояса и е, или съ ржкаве, като ентерия, или безъ ржкаве, като елекъ.

д) *Глъочѐ*.

Когато е пѝ студено врѣмето, све пакъ прѣзъ лѣтото, връху горнитѣ дрѣхи селенинътъ е облѣченъ още и съ тая дрѣха. Въ тая група *глчочéто* е дълго до колѣнѣтѣ безъ ржкаве и безъ екà (огрълье) и е обржбено (обшито) около връстъ съ чърнъ гайтанъ; въ нѣкои села отъ тая сжща група вмѣсто чърнъ гайтанъ иде синь гайтанъ. На бучницитѣ има пера (шарки) сжщо отъ чърнъ, или синькавъ гайтанъ.

е) *Капа*. Капата въ тая група е отъ чърна овча кожа, а формата ѝ е като цилиндръ. Днесь капитѣ на момцитѣ на темето сж отъ чърно кадифе съ жълтъ сърменъ ширитъ нáкръсъ.

Както спомѣнжхме и пѝгорѣ, капата се носи само на пжтъ, въ черква и пр., а на работа, въ кръчмитѣ, когато ѣде и пр. селенинътъ и въ тая група носи *подкàпникъ*.

Туй е облѣклото на селенина лѣтно врѣме; зимно врѣме ний го виждаме облѣченъ въ други дрѣхи. Тѣ сж:

ж) *Бръневѐци* (тук се тъй наричатъ). Тѣ се кроѭтъ отъ бѣла аба и иматъ двѣ цѣнки, обшити съ чърнъ гайтанъ. И тукъ, както въобще и въ другитѣ групи, бръневрецитѣ се запасватъ съ иримикъ и долу на крàчульетѣ, при момцитѣ сж поржбени съ чърнъ гайтанъ, а при по старитѣ мжжье сж безъ такъвъ гайтанъ. Ризата е вжтрѣ въ бръневецитѣ; гащи нѣма исподъ бръневецитѣ, но се носѭтъ на голо.

б) *Забунъ* по сжща форма, както и лѣтния забунъ, но вече не отъ *аладжà*, а отъ бѣлъ мѣстенъ шаекъ.

1.
2.
3
4.

в) *Поясъ.* Той се носи и лѣтѣ, но повече зимѣ върху забунътъ и не досѣга бръневецитѣ.

г) *Глъочѐ.* Сѫщето, което носѭтъ и лѣтѣ въ дъждовно врѣме.

Альйна. Дълга дрѣха съ рѫкаве, обрѫбена съ чърнъ, а въ нѣкои села синькавъ, гайтанъ. Тя има джебове.

Кожўжче дълго до исподъ поясa безъ рѫкаве.

ж) *Кожўхъ* дълъгъ до исподъ колѣнѣтѣ съ рѫкаве.

Кужухчето и кожуха кроѭтъ и шиѭтъ, или селски кожухари, наречени тукъ терзии, или въ Видинъ, и се отличаватъ съвършенно отъ кожуситѣ въ Ломско, Берковско, Бѣло-градчишко (една часть), Орѣховско и Вратчанско.

Видинскитѣ и Кулскитѣ кожуси сѫ еднакви. Отличителнитѣ бѣлѣзи се състоѭтъ въ това, че гърбътъ и пазвата сѫ почти покрити цѣли съ шарки отъ алена *чоа̀* (сукно), когато по кожуситѣ отъ другитѣ групи на гърбътъ нѣматъ никакви шарки, а на пазвата сѫ много малки и съвършенно различни.

Шаркитѣ, съ които се *ша̀ратъ*(6) (украсяватъ) Видинскитѣ кожуси, сѫ прочути въ цѣлия тоя край и по тѣхъ лѣсно се познава много лѣсно селенинътъ отъ Видинско и Кулско, па и отъ нѣкое село отъ Бѣло-градчишко.

з) *Опанджа̀къ* се употрѣблява само въ врѣме на дъждъ и на снѣгъ и още на пѫтъ. Въ тая група срѣщаме опанджакъ само бѣлъ; много рѣдко чърнь, а чървенъ никакъ.

Гуньа въ тая група не срѣщаме никакъ.

и) *Опъ̆нци* (Опънькъ). Тукъ опинцитѣ сѫ връвчанки съ навоща.

---

6) ***Шарка*** значи пъстрило. Шарана, значи пъстро. Шарамъ, значи още рисувамъ. Туй е сѫщинското значение. Има обче и друго значение. Да *шара* нѣкой въ прѣносно значение значи единъ мѫжь или една жена да изневѣрява на жена си или на мѫжьтъ си. „*Тая жена ша̀ра*“—значи невѣрна е на мѫжьтъ си. „*Петкана е шарена*“—значи, че Петкана е не честна жена. Въ тоя край никога не употрѣбляватъ за безчестна жена или мѫжь другъ епитетъ освѣнъ епитетътъ „*шаренъ*“ или „*шарена*“.

Сега на мода сѫ *чѝзмитѣ* и *гѐтитѣ* и то само между момитѣ (гети), момцитѣ (гети (чипичета) и чизми) и по̀ заможнитѣ селени.

Тукъ сега никакъ не се срѣща дрѣхата *долата̀нка*..

Туй е облѣклото на селенина.

Всичкитѣ селени въ тоя край, *польанцитѣ* лѣтно врѣме, когато сѫ въ *польѐто* на работа съставляватъ една група и не можете ги распозна отъ коя група сѫ; щомъ обаче се облѣкѫтъ въ зимнитѣ си дрѣхи, или въ празничната си *прѣмѣна*, веднага групитѣ се отличаватъ.

Снимката № 1 отъ село Ново-село Видин. Околия ни прѣдставлява мѫжьтъ и момчето въ лѣтното имъ облѣкло. Опанджакъ липсва; липсватъ и опинци, защото лицата, вижда се като по̀ заможни, сѫ обути въ гети.

Забунъ се вижда въ снимката № 1 въ момчето (лѣво); тя е съ рѫкаве.

Беневрецитѣ, които се носѭтъ отъ селенитѣ въ първата група не може да се види въ снимката № 1, защото костумътъ е само лѣтенъ. Но тия бъневреци не се различаватъ много отъ онѣзи, които виждаме въ снимката № 6, мѫжьтъ (дѣсно)

Въ снимката липсва и альйна, но тя е сѫщата, каквато виждаме въ снимката № 3 въ мѫжьтъ дѣсно.

Кожухче и кожухъ не може се видѣ нито въ една отъ снимкитѣ.

Ний тука много съжалѣваме дѣто липсватъ снимки съ Видинскитѣ Кулскинтѣ па и въ нѣкои села вь Бѣло-градчишко кожухси, защото тѣ по своитѣ разнообразни шарки отъ алено сукно сѫ отъ особенъ интересъ.

Б. *Селенката* отъ тая група е облѣчена въ слѣдующия костюмъ:

Лѣтно врѣме

а) *Кошулъа* (която се казва и риза) памучна или прътена. Прътената е безъ ека́ (огрльье) и безъ голѣмитѣ пашивки (мушамбакъ, рамци) но пакъ съ полѝ и усполи. Памучната е съ

[illegible]

[illegible]

Туй е [illegible]

Зимни [illegible]

Зимно време [illegible] ко носятъ суквани.

Върху туй облѣкло обличатъ още

а) *Гльочѐ* и

б) *Кожух*, които се различаватъ отъ мѫжкитѣ гльочета и кожуси само по шаркитѣ.

Селенка жена и мома отъ тая група ни прѣдставлява снимката № 1. отъ село Ново село Видин Околия..

На булката и момата сѫ видни ойтѣ, съ които сѫ обшити пг ѫлитѣ и рѫкавeтѣ на ризата.

Снимкага № 1. нѣмаме и съ гърбъ, въ която не само щѣхме да видимъ шаркитѣ на вълненика, но още щѣхме да видимъ и какъ си уплела момата коситѣ и какъ си забрадила булката за брадката.

Туй е селенина и селенката отъ първата група по носията. Тая носия се срѣща въ Видинската околия и обема селата, изброени въ втората таблица; на етнографическата карта, приложена къмъ тая часть отъ книгата, селата сѫ обѣлѣжени съ боя № IX. По говора си селенитѣ отъ тая група говорятъ диалектъ, изложенъ въ втората група. Исключение правятъ само нѣколко влашки села, обѣлѣжени на картата съ боя № I, които говорятъ влашки и още селото *Ново Село*, въ което се говори съвършенно отдѣленъ диалектъ.

Втора група.

Въ тая група ний срѣщаме слѣдната *носйя.*

А. *Селенинътъ е облѣченъ въ:*

а) *Риза* отъ памучно или прътено платно безъ мушамбакъ, рамци и други голѣми шарки. При момцитѣ ризата е обшита, както и въ първата група съ бѣла тантела.

б) *Беневрѐци*

Беневрецитѣ сѫ отъ бѣла *абá* и съ черни гайтане, на които дното е пó широко и *цъпкитѣ* (джебоветѣ) не сѫ толкова близо една до друга и се отличаватъ съвършенно отъ беневрецитѣ на третата група.

ашь
ьоб-
нѣ-
чи-
въ
че
и.
м-
въ
и
а.

екъ съ крачулье и дно; беневреци, но много проста форма také сжщо се срѣщатъ. Тия остатци отъ беневрецитѣ ни напомнуватъ онуй нѣкогашно далечно минжло, когато и тукъ беневрецитѣ сж били общеупотрѣбими и когато цѣлия тоя край можалъ да бжде раздѣленъ на три групи.

в) *Елекъ* и *джамаданъ*, каквито се описахж носжтъ и въ тая група.

Отъ врърхнитѣ дрѣхи, които облича селенинътъ въ тая група, срѣщаме само двѣ: *кжсаче* или *глуфче* и *дрѐа*. Първата е безъ ржкаве, а втората е съ ржкаве съ обикновенна дължина. По дължината на *пѐшоветѣ* (политѣ) тия дрѣхи оправдаватъ смѣшливия прѣкоръ, който е даденъ на селенитѣ отъ таѣ група—*орлъа* или *ѐрлъаци*. Дѣйствително, единъ селенинъ, облѣченъ въ тия двѣ дрѣхи, когато пжтува прѣзъ полето двата *пѐша* (поли) на дрѣхата вѣжтъ изъ въздуха като крилѣтѣ на птицитѣ; но за туй пакъ отъ всичкитѣ части на дрѣхата въ тая група, най напрѣдъ тия дълги *пешове* ще пострадатъ: въ всѣкоя дрѣха отъ тая група щомъ е извѣхтѣла, ще видите, че дългитѣ *пешове* ги нѣма: останали сж по трънькътъ и гложàкътъ на бранищата имъ. Гайтанетѣ сж черни.

Долатанката нѣкога е сжществувала и тукъ, но сега е такава рѣдкость, щото не заслужва да се спомѣнва като дрѣха въ тая група. Такава долатанка т. іе. дрѣха съ ржкаве до лактѣтѣ сжществува само между женскитѣ дрѣхи подъ название *кжсаче*.

е) *Опанджакъ* отъ бѣла аба въ тая група е общеупорѣбима. Гуньа никждѣ се не срѣща.

ж) Капата отъ овча кожа и *подкаишика* отъ червенъ платъ сж також общеупотрѣбими. Чърната капа въ тая група се срѣща, освѣнъ въ обикновенната, още и въ една исключително-рѣдка форма, и то само тукъ; има чърни капи на кои-

малко съ 6—7 хиляди лева—нѣщо за единъ нашъ немислимо, а пъкъ Почитаемото М-во, комуто съоб-си проектъ, не бѣ расположено да го испълни по нѣ-итъ за тая цѣль. Както и да е, обѣщавамъ на чи-е, или при второто издание на тая книга, или въ ига, тия костуме ще бѫджтъ прѣдставени въ повече а сега нека се задоволимъ само съ тия 17 снимки. й плѣме въ снимкитѣ се прѣдставлява само въ сним-Момчето има кустумътъ както на бѣлодрешковцитѣ въ влака Г. Жално е че момата не е прѣдставена и а да се види раскошното й плѣтение на косата. губи съ туй плѣме нищо, защото то ще бѫде по-о ведно съ другитѣ плѣмена отъ Софийско.

Б. ГОВОРЪТЪ.

говорътъ въ всичкитѣ села, както и носия-. Като исключимъ нѣкои малки особенности отдѣлни нѣкои прѣдмѣти, които особенности логическа важность, ний ще раздѣлимъ го-лектични групи.

тия четири диалекти се състоѭтъ въ из-пението на нѣкои отдѣлни букви, отъ та въ суфикситѣ и флексиитѣ на скла-нията на глаголитѣ при спрѣгането рукция на нѣкои несклаляеми речи. съставляватъ тия четири разни ующитѣ етимолигически разници: итѣ букви.

се изговаря въ тоя край по у.

в) *Чорапи.*

Чорапитѣ сѫ дълги до надъ колѣнѣтѣ и сѫ разноцвѣтно напъстрени; въ тѣхъ такожде аленото прѣобладява. Туй е за момитѣ. Женитѣ носѭтъ пò затворени чорапе.

г) *Елече*

Елечето не е българско облѣкло; то е заимствувано отъ Видинскитѣ циганки (кіоченкини), които сѫ го пакъ зели отъ ханъмитѣ. Пò прѣди момитѣ не сѫ носили лѣтно врѣме никакви елеци, а сѫ ходили само съ ризитѣ; тия ризи обаче сѫ имали толкова широки пазви, за да не се познаватъ писитѣ, защото, споредъ мнѣнието на старитѣ туй било срамотно. Днесъ, както въ тая група, тъй и въ всичкитѣ други групи, тѣзи елечета прѣодобладаватъ.

Елечетата се правѭтъ отъ моравъ аленъ, жълтъ и зеленъ джамфéзъ и кроѭтъ се толкова тѣсни, щото едвамъ се закопчватъ, и кратки едвамъ до половината на гърбътъ. И туй наймного подига жлъчката на старитѣ- *„Гледай господине“* ми казваше единъ старецъ въ Старопáтица, когато минаваше една мома: *„Не е ли кьочéкъ? Остая само да обуе шалварете на Видинскитѣ кьочекини?“*

д) *Забрадка* отъ бѣлъ платъ искусно скроена и ушита отъ задъ и украсена съ разни шарени игли: жълти, алени, червени треперушки и пр. Забрадката е тъй скроена и ушита, щото е готова и само се гужда на главата и забожда съ игли. Забрадкитѣ на булкитѣ и на пò младитѣ жени сѫ украсени, а на другитѣ пò старитѣ жени липсватъ тия накитни игли.

Ако е дъждовно врѣме, или ако жената тръгне на пѫть, тогава върху до сега описанитѣ дрѣхи се облича и *гльочé*.

Зимно врѣме

Зимно врѣме женитѣ както и въ първата група, се обличатъ въ сѫщитѣ дрѣхи: кожухъ и кожухче, а много рѣдко и **сукманъ.**

плѣме въ тоя край, прѣди 50—60 години, както по д
та, тъй и по носията си, сж съставлявали една група,
плѣме. Туй се доказва не само отъ живитѣ още въспомн
въ туй плѣме, но още и отъ туй обстоятелство, че въ ц
пространство на селата отъ тая група, ако днесь и толк
мѣнени, въ всѣкое почти село ще намѣрите остатци отъ н
гашния общъ кустюмъ.

Тоя общъ нѣкогашенъ кустюмъ е слѣдния.

А. Селенинътъ е облѣченъ въ:

а) *Риза*

Ризата е клъчишна, или ленена; днесъ е и памучна. К
чишната риза е била нашарена на пазвата, около еката и
кавеѣ; шаркитѣ на пазвата сж се наричали мушамбакъ. Дъ
е до исподъ колѣнѣтѣ. Днесь шаркитѣ легка по легка исчезва

б) *Димии*

Димиитѣ сж широки гащи отъ бѣлъ шаекъ не тепанъ,
колѣнѣтѣ и запасватъ се съ *гàчникъ*. Отъ двѣтѣ страни им
джебове; долу на крачульетѣ и около джебоветѣ сж поржбен
съ чървенъ и синь гайтанъ.

Зимно врѣме вмѣсто тия бѣли димии носили сж черн
димии, но пó широки, като шалваре.

в) *Дизове*. Дизоветѣ сж бѣли, които служжтъ като продължение на димиитѣ. Исподъ колѣнѣтѣ се връзватъ съ подвръски. Дизоветѣ сж били или поржбени съ чърни гайтане, или сж безъ всѣкакво поржбвание. Дизоветѣ и днесь се носжтъ

г) *Долатанка*

Върху ризата обличатъ долатанката, съ ржкаве до лактѣтѣ. Дълга е до надъ колѣнѣтѣ и джебъ отъ лѣвата страна. Около еката, джебътъ, ржкаветѣ, пешоветѣ и бучницитѣ е обржбепа съ чървенъ гайтанъ и въ него уденжтъ синь.

д) *Кжсаче*· Дрѣха безъ ржкаве, дълга до исподъ пояса, или до надъ колѣнѣтѣ.

тамъ най-малко съ 6—7 хиляди лева—нѣщо за единъ нашъ етнографъ немислимо, а пъкъ Почитаемото М-во, комуто съобщихъ тоя си проектъ, не бѣ расположено да го испълни по нѣмание кредитъ за тая цѣль. Както и да е, обѣщавамъ на читателитѣ, че, или при второто издание на тая книга, или въ третата книга, тия костуме ще бѫдѫтъ прѣдставени въ повече снимки, а за сега нека се задоволимъ само съ тия 17 снимки.

Отъ туй плѣме въ снимкитѣ се прѣдставлява само въ снимката N 13. Момчето има кустумътъ както на бѣлодрешковцитѣ въ третото плѣме влака Г. Жално е че момата не е прѣдставена и въ гърбътъ, та да се види раскошното й плѣтение на косата. Обаче не се губи съ туй плѣме нищо, защото то ще бѫде подробно описано ведно съ другитѣ плѣмена отъ Софийско.

Б. ГОВОРЪТЪ.

Въ тоя край говорътъ въ всичкитѣ села, както и носия... пе е еднакъвъ. Като исключимъ нѣкои малки особенности ...названията на отдѣлни нѣкои прѣдмѣти, които особенности ...тъ голѣма филологическа важность, ний ще раздѣлимъ го... на четири диалектични групи.

...бенноститѣ на тия четири диалекти се състоѭтъ въ из... и произношението на нѣкои отдѣлни букви, отъ ...да и разницата въ суфикситѣ и флексиитѣ на скла..., въ окончанията на глаголитѣ при спрѣгането ...бенната конструкция на нѣкои несклаляеми речи. ...ности, които съставляватъ тия четири разни ...тъ въ слѣдующитѣ етимолигически разници: ... на отдѣлнитѣ букви.

Буквата Ѫ се изговаря въ тоя край по ...ато: à, ж, у.

з) *Опанджакъ.*

и) Калпак съ подкапникъ

Капитѣ въ тая група иматъ форма на гжба.

к) *Опинци* (Опънци)

Тука вече опинкитѣ сж оручанки, съ исключение само на една влака, въ която опинцитѣ сж връвчанки.

Туй е облѣклото на селепина отъ тая група лѣтно врѣме. Трѣбва да се спомѣне, че въ селата само отъ една влакà, и то въ тия, които сж въ полѣто, лѣтно врѣме сж облѣчени сжщо, тъй, както описахме въ първата група.

Зимно врѣме при туй облѣкло трѣбва да притуримъ още

л) *Кожухче* съ и безъ ржкаве и дълго до исподъ пояса и

н) *Кожухъ* съ ржкаве дългъ и надъ колѣнѣтѣ.

Шаркитѣ на тия двѣ зимни дрѣхи сж сжщитѣ, каквито описахме, и въ първата, и въ втората група. По тия шарки ний бихме можли тия двѣ три групи да вмѣстимъ въ една група.

Мжжьтъ отъ туй плѣме, което сме раздѣлили на петъ влакй (виждъ четвръта таблица) е прѣдставенъ въ снимкитѣ № 3, 4, 5, и 8 така както той се носи въ разнитѣ влаки отъ туй плѣме. Ний нѣмаме вѣрнитѣ снимки на мжжьтъ и жената отъ тѣзи влаки, за туй ще се задоволимъ съ тѣзи които имаме. Мжжьетѣ въ снимкта № 5 могжтъ да бждать прѣдставители на влаката А мжжьтъ; въ снимката № 3 мжжьтъ, са о мжжьтъ, е прѣдставителъ на влакитѣ Б и В; мжжьтъ въ снимката № 8 (само мжжьтъ отъ дѣсно безъ момчето) е прѣдставитель на влаката Г, въ която населението сж сжщинскитѣ *кжсодрешковци.* Момчето въ снимката 8 отъ лѣво може да бжде прѣдставитель на влаката Д.

Дрѣхата въ разната й дължина се прѣдставлява въ снимкитѣ № 3 и 8. Долатанката въ № 5, а дорамчето се невижда, защото то се намира исподъ дрѣхата на мжжьтъ въ снимката N 8 отъ дѣсно.

Зимно време женитѣ обличатъ върху ризата *сукманъ*, тъ[...] и нашаренъ съ червени и сини гайтани.

Върху сукманьтъ опасватъ отпрѣдъ само престилка, а [...]задъ *завеска* или вълненикъ нѣма.

Като връхна дрѣха обличатъ *сглобница*, а върху н[...] нде *кожуше* и *кожухъ*.

Момитѣ, както лѣтно врѣме, тъй зимно, ходятъ гологлав[...] а женитѣ се забраждатъ съ бѣли забрадки, нѣкакъ особен[...] скроени и ушити, а само се забаждатъ на главата съ игли.

Обуватъ на краката си опинци и високи чървени и шарени чорапе. Но заможнитѣ жени и моми носятъ гети. На рабата обаче въ полето всѣкога ходятъ обути въ опинки.

Формата на вълненицитѣ въ туй плѣме се вижда въ снимката N. 5 заедно съ онѣзи хубави *окнâ*. На тая сжща снимка се вижда още и начинътъ какъ се плѣтжтъ момитѣ и женитѣ въ туй плѣме и какъ се забраждатъ женитѣ.

Снимка № 5 ни прѣдставлява престилкитѣ, пжфтитѣ на женитѣ и престилкитѣ съ рѣсни и елецитѣ на момитѣ.

Дрѣхата *Сглобница*, както и кожуситѣ немогжтъ се прѣдстави, защото тѣ сж забравени да бждатъ снети фотографически.

Снимкитѣ сж отъ слѣднитѣ села. N. 3 е от Салашъ, N. 4 от Изворъ Видинска Околия, N. 5 от Праужда Бѣлоград. околия и N. 8 от Изворъ Видин, Околия.

Туй е селенина и селенката отъ третата група.

Селата, които съставляватъ тая група сж отбѣлѣзани на етнографическата карта съ № III боя, а изложени сж въ четвъртата таблица. Както се вижда и въ самата тая таблица групата е раздѣлена на нѣколко пômалки подгрупи или голѣми влакй. Туй се изисквало, било отъ разницата на носията, било отъ разницата на диалекта. По говора си тия села ще дойджтъ

цинъ нашь
муто съоб-
ини по нѣ-
чъ на чи-
а, или въ
въ повече
7 снимки.
въ сним-
вцитѣ въ
гавена и
а косата.
бжде по-

носия-
шности
шности
ъ го-

ь из-
отъ
ла-
ето
чи.
ни
и:

тамъ най-малко съ 6—7 хиляди лева—нѣщо за единъ нашь етнографъ немислимо, а пъкъ Почитаемото М-во, комуто съобщихъ тоя си проектъ, не бѣ расположено да го испълни по нѣмание кредитъ за тая цѣль. Както и да е, обѣщавамъ на читателитѣ, че, или при второто издание на тая книга, или въ третата книга, тия костуме ще бѫдѫтъ прѣдставени въ повече снимки, а за сега нека се задоволимъ само съ тия 17 снимки.

Отъ туй плѣме въ снимкитѣ се прѣдставлява само въ снимката N 13. Момчето има кустумътъ както на бѣлодрешковцитѣ въ третото плѣме влака Г. Жално е че момата не е прѣдставена и въ гърбътъ, та да се види раскошното ѝ плѣтение на косата. Обаче не се губи съ туй плѣме нищо, защото то ще бѫде подробно описано ведно съ другитѣ плѣмена отъ Софийско.

Б. ГОВОРЪТЪ.

Въ тоя край говорътъ въ всичкитѣ села, както и носията, не е еднакъвъ. Като исключимъ нѣкои малки особенности въ названията на отдѣлни нѣкои прѣдмѣти, които особенности нѣматъ голѣма филологическа важность, ний ще раздѣлимъ говорътъ на четири диалектични групи.

Особеноститѣ на тия четири диалекти се състоѭтъ въ изговаранието и произношението на нѣкои отдѣлни букви, отъ което дохажда и разницата въ суфикситѣ и флекситѣ на скланяемитѣ думи, въ окончанията на глаголитѣ при спрѣганието имъ и въ особенната конструкция на нѣкои нескланяеми речи.

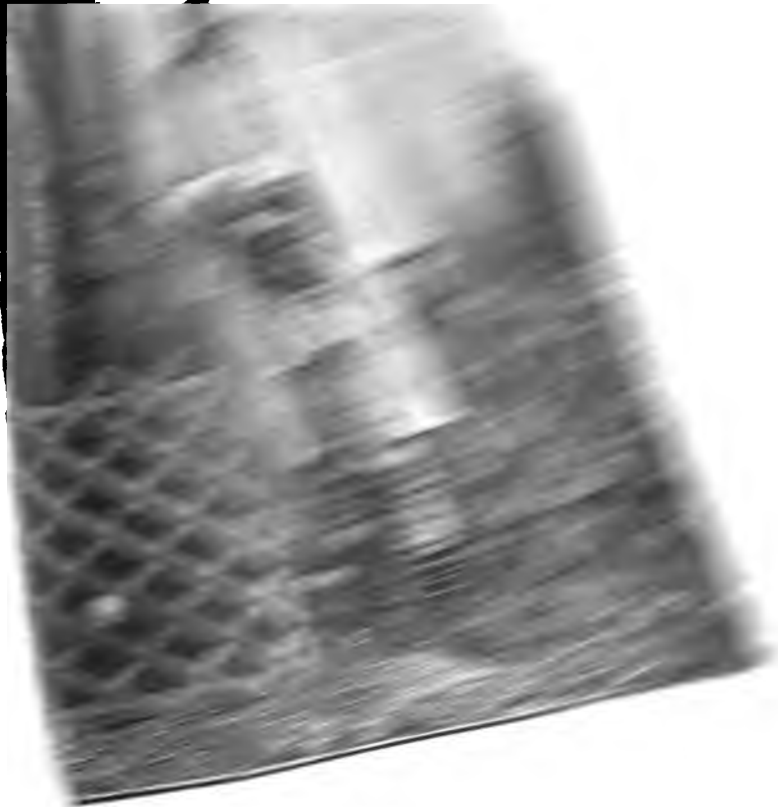
Тия особенности, които съставляватъ тия четири разни диалекти, се състоятъ въ слѣдующитѣ етимолигически разници:

Произношението на отдѣлнитѣ букви.

1. *Буквата Ѫ.* Буквата Ѫ се изговаря въ тоя край по три различни начина, като: ѫ̀, ѫ, у.

нашъ
съоб-
ю нѣ-
ъ чи-
и въ
овече
мки.
ним-
ѣ въ
а и
ата.
по-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

a) [illegible]

[illegible]

[illegible] въ тая група сѫ ушити съ шарки на [illegible] [illegible] и ръкавете. На пазвата иматъ [illegible] ([illegible]), което прѣзъ отворената пазва на [illegible] ([illegible]) се вижда и аленѣе отъ далечь. [illegible] сѫ дълги почти до петитѣ.

б) *Сукньа* (сукманъ)

Сукньата въ тая група се носи, и [illegible], и [illegible], и [illegible]

се отличава отъ другитѣ групи.

Сукньата е, или отъ синьа, или чърна аба̀, която се ткае отъ женитѣ и се крои и шие отъ селскитѣ терзии. Навредъ по ръбоветѣ е обръбена съ червенъ гайтанъ, а на пазвата има *бшивица*, отъ алена чоа, бѣли шарки и златни ширити, познати подъ името *шийк*. Върху сукньата се запасва поясъ.

в) *Престилка*

Престилката се запасва върху сукньата и пояса; тука престилката е само прѣка, а съвършенно рѣдко има *мрѣжена*. Въ тая група престилкитѣ сѫ украсени околовръстъ съ жълти чървени и бѣли ой, а по срѣдата съ *кривулки* и *манофълки*, шити шарки отъ разно-цвѣтни конци.

г) *Пафте* и *коланъ*

Пъфтитѣ и коланътъ пдѫтъ върху сукньата, и престилката и пояса.

Пъфтитѣ сѫ срѣбрани, или позлатени, а коланътъ е украсенъ съ златни ширити.

Нѣкои жени, които нѣматъ пъфти и коланъ, носѭтъ отгорѣ *ка̀ница*, която е разноцвѣтна: чървена, чърна-зелено, а въ краищата *уръсена* съ мъниста.

д) *Дора̀мче, Глухчѐ*

Върху сукньата обличатъ дорамчето, безъ рѫкаве, украсено съ разни шарки, както се описа и по горѣ.

е) *Джубе* или *Ваба̀*

Когато е праздниченъ день, младитѣ жени и булкитѣ, па и нѣкои по̀ заможни и стари женѝ обличатъ ваба или джубе. Нѣкога ги носили въ всичкитѣ села отъ тая група, но днесь се носѭтъ само въ нѣкои села въ Видин. окрѫгъ.

т) *Опънци* и *чорапе*

Както и въ всичкитѣ други групи и тукъ, било женитѣ,

Втора група	*Трета група*	*Четв. груп.*
Сжщо както и въ първата група	светъцъ: „Дънъска имам си светъцъ“ конъцъ: „Удена конъца у иглуту“ колъцъ: „Искръти колъца іот плотъ“ старъцъ: „Я видо́ тия старъцъ“ конопъцъ: „Скину се коно пъцътъ“ цветъ=цветъкъ: „Цветък Стани іотговаря: п медъ=медъкъ: „Сънък е по благъ и іот сънъ=сънъкъ: медъка“. (пословица) синъ=синъкъ: „той си има само еднога синъка“ (разговор) конь=конькъ: „Конькъ ли е змиіък ли е“ п. брать=братъкъ: „Братък Янки проговаря“: п.	
„И на гората лискьето“. (Пѣсень „Излезнала като глискье след дъж“ (Узречица). „Польето пълно сас коскье“ (разгов.); срѣща се и кос. „Два снопа пржкье или Три снопа прукье“ (разг.) „Цвекье берат, кьитки кьитат“ (пѣсень).		

	Първа група
Сѫщата буква *т* въ крайтъ на нѣкои думи се являва съ мегко произношение като *кь*. Туй се срѣща само въ първата диалектична група. Срѣща се обаче въ сѫщата първа група и произношение *пат:* примѣри.	пакь: Пакьо е кален" (Разг). Зекь: „Зекьо дойде" Лакокь: „Че го змия изела, На десна рака на лакокь. (Пѣсень) пат: „Каде пата патуваме" (Пѣсень) памекь „Не йде ми на памекьо" (Разговоръ)
6. Буквата д. Буквата д, съчетана съ други букви, или послѣдвана отъ *ие* = ie навредъ въ тоя край, и въ четиритѣ групи, се произнася смегчено като гье Примѣри: Тая буква д на крайтъ на нѣкои думи въ първата група се чува като *гь*.	Ливадие=ливагье: „Па ютиде іу бащино си ливагье". (Пѣсень) Поводие=повогье: „Повогьето занесе сичко". (Разговоръ) Гроздие=грозгье: „Та си роди бѣло грозгье" (Пѣсень) Людие= лугье: „И ми смо лугье като другите" (Разговоръ само въ 3 и 4 група) Посѫдие=посѫгье: „У кѫщи немаме посѫгье" (Посугье у 3 и 4 групи) (Разговоръ) Диаволъ=гьаволъ: „От де ме изду гьавола" (Пѣсень и разговори) и други: гадь=гакь: „Да нарани гакьо" (Разгов. но само въ Вратчан; чуе се туй произношение и въ Малорагъ
7. Буквитѣ *шт* въ третата и четвъртата група има произношение на *ч*, а въ другитѣ групи на щ. Примѣри:	нощ свещ срещa леща плещи

лѣщо за единъ нашъ
о М-во, комуто съоб-
ла го испълни по нѣ-
. обѣщавамъ на чи-
. тая книга, или въ
цставени въ повече
съ тия **17** снимки.
ълява само въ сним-
ълодрешковцитѣ въ
е прѣдставена и
лѣтение на косата.
о то ще бжде по-
Софийско.

[redacted]

кто и носия-
особености
особености
цѣлимъ го-

ъ въ из-
ви, отъ
а скла-
щието
речи.
зни
ци:

Капитѣ и *подкапницитѣ* се носѭтъ въ всичкитѣ села отъ групата.

Капитѣ иматъ форма на грънчарски паници, само че сѫ пó дълбоки.

Подкапницитѣ сѫ червени и отъ вълненъ платъ. *Чоенъ* подкапникъ носѭтъ само момцитѣ.

Върху джамадана се опасватъ съ дузъ чървенъ или аленъ поясъ, върху когото иде иримикъ, а при момцитѣ още и бѣлъ пешкиръ.

Мѫжьтъ отъ туй плѣме не можй да бѫде прѣдставенъ, защото снимкитѣ, които ми се испратихѫ отъ Ломското Окрѫжно Управление бѣхѫ съвършенно негодни (избѣлѣли до толкова, щото типоветѣ бѣхѫ не ясни; а освѣнъ туй и при фотографирането снети по 10—15 лица и въ таково положение, щото за костумировката нѣматъ никаква важность).

Тия вълнени гащи могѫтъ се видѣ въ снимка N 10.

Б *Селенката* въ тая група е облѣчена въ:

а) *Кошулъа* или *Риза*

Ако е прътена кошульта, въ нея се срѣщатъ *нашивкитѣ, полйте и усполите;* ако е памучна—*дермé*, тя се носи безъ нашивки.

б) *Престилка* и *Вълникъ*

Лѣтно врѣме въ тая група върху ризата опасватъ се съ вълненикъ и престилка. Престилката е пó дълга отъ вълненикъ до исподъ колѣнѣтѣ, но толкова тѣсна, щото кълкитѣ оставатъ непокрити. Срѣщатъ се и мрѣжени престилки.

Вълненицитѣ въ тая група, особенно въ нѣкои влакй сѫ много кѫси и при туй прави много лошо впечатление; но трѣбва да се забѣлѣжи, че тоя кроежъ на вълненицитѣ се вмѫкнѫлъ едвамъ отъ 10-тина годинъ на самъ; пó прѣди сѫ имали обще-приетия кроежъ.

Втора група	Трета група	Четв. гру-па
	Меджа: „той е изравнил меджуту“ (Разг.) Саджи: „у котлето су паднуле саджи“ (Разг.) Преджа: „Ночъска іон пресѣкалъ Петканинуту преджу“ (Разговоръ въ селский сѫдъ) Сагледжуем: „и тудека я сагледжуем“. (Разг). Има исключения: Говеждо па и говеждо Чужда: „Чужда ижа чужда грижа“ (Свадбарска пѣсень, па и въ разговора).	

	Първа група
12) Буквитѣ *ст*, *хч* и *сч* въ много случаи се изговарятъ като *шч*.	Двaестче= Глухче= Прасче= Кожухче=
13 Буквата *хв* се изговара като *ф* въ 1, 2, 4, а като *в* въ 3 група.	Фърчим: Да фръкнем на високо" (Пѣсень) Фалим: „Пофали се Дойни Макьа" (Пѣсень) Фащам: „Бъх не фаща но не плаща" (Пѣсень) Фъргам: „Златна ябълка фъргаше" (Пѣсень)
14) Буквата *х* се нигдѣ не чуе, нито въ крайтъ, нито въ срѣдата на думитѣ.	дух=дў дуам врьх=врь̆ на връа мех=мӗ у ме'ъ грех=грӗ греовно

Б Особеноститѣ въ суфикситѣ и флекситѣ на склаянемитѣ думи.

1· Сѫществителни имена,

Въ склоненията на сѫществителнитѣ имена, ний срѣщаме три числа:

Един. множ. двойственнно; три падежни окончания: Имен. (съ Вин.) Дателенъ (съ родит. заедно) и звателенъ.

Туй е случайтъ за имена отъ мѫжки и женский родъ и когато се употрѣбяватъ безъ членъ, на било съ прѣдлогъ, или безъ прѣдлогъ. Имена отъ срѣдний родъ иматъ само единъ един. падежъ. Примѣри:

Мѫж. родъ
Им. Падежъ
и
Вин. Падежъ
съ прѣдлогъ и безъ прѣдлогъ

Втора група	*Трета група*	*Четв. гру-па*
Дваешче Глушче па и глувче Прашче (прасе) Кожушче		
	„Да префръкнем тихи бели Дунаф" „Пофали се добъръ юнакъ" по още и „Вала богу". „Он да се вано до мено" (Пѣсень) „Златку ябалку върльаше" (Пѣсень)	
сухо=суо		
Царь : „Царь царува в'цари-града". (Пѣсень) Кривакъ : „Па си іузе кован кривак" (Пѣсень) Кавалъ : Кован кривак меденъ кавалъ" (пѣс.) Напой: „Фрлй-ща гье іу овчи напой" (пѣс.) Огънь : Жива ще гье в' огънъ фрлй (пѣс.) Митиль : „Изгори ща си ситенъ митиль". (пѣс.) Дунавъ : „Иотишле са край бел Дунаф" (пѣс.) Смоя : „иог сив смок сърцето" (пѣс.) Гевез : „Сье гевезъ е подбивамъ" (пѣс.)		

И за читиритѣ
Мѫж. родъ Родителенъ и Дателенъ падежъ
Зват. падежъ

груаи

„Да зема цару царството“ } (Пѣсень)
„Да зема бану банството“ }
„Перем мâжу ризите (Разговоръ на чешмата)
„Давам коньу сено“ (разговоръ на хана)
„Правим коньу седлото“ } (Разговоръ на хана)
„Рѣжем коньу гривата“ }
„Ивану изгорѐ снопето (Разговоръ въ кръчмата)
„Бръзам войну съ риза. (Пѣсень)

Бѣлѣжка: Както се вижда не само въ пѣснитѣ, но и въ говорътъ флексията за родителенъ и дат. падежи е еднаква. Туй обаче важи само за одушевленитѣ прѣдмѣти: защото неодушевленитѣ, които служжтъ само като материя на одушевленитѣ, много рѣдко се срѣщатъ съ тия флексии: туй се вижда само въ пѣснитѣ и то, когато тия неодушевлени прѣдмѣти се персонифицирани:

„Мома босилку говори“
„Борика бору говори“
„Силен ми виар повири,
„Та искръши бору клоньето“.

Тая флексия приематъ прѣдмѣтитѣ: кленъ, ясенъ, букъ, джбъ глогъ, трънъ и яворъ.

„Лудъ ли си бре човѣкъ?“ „Стой мирно бре човѣку! (Разговоръ въ селското сждилище)
„Склони бе човече!“ (Разг.) Ой ти старче белобрадче!“ (Разг.)
„Ой ти старецъ полуделий!“ (Разговоръ)
„Дунаве, бели, Дунаве!“ Он ти Дунафъ, бели Дунафъ!“ (Пѣсни)
„Чуй ме бре мжжьо!“ (Разг.) „На ти пъньо гащи!“ (Послов.)
„Трай коньо до зелена трева!“ (Пословица)
„Цвили коньо, плачи коньо!“ (Пѣсень)

И за четиритѣ	
	Мжж. родъ Звателенъ падежъ
Сжществителнитѣ имена отъ жен. родъ въ тоя край иматъ три флексии за първа и втора група, а четири за трета и четвърта.	*Жен. родъ* Имен. падежъ и Винителенъ

групи.

„Ой ти царе, господаре!“ (Народ. пѣсень)
„Чуеш ли ме цару Господару?“ (Пѣсень)
Бѣлѣжка: Отъ изложенитѣ примѣри се вижда, че има четири флекссии за зват. падежъ: *о у е* и *ъ* (еднакъвъ съ тоя на имен. падежъ).

Първа и втора група	*Трета и четвърта група*
„Отвързвай люлкьа парена!“ „Сас свила е сашивамъ“ „Че ми е ньива іу гора, а іу гората айдуци. (Пѣсни)	*Имен. падежъ* „Запита га іубава девокьа:“ (Пѣсень) „Земля небо на суд потерала:“ (Пѣсень) „Сенкьа пада от града до града“ и пр. (Пѣсень) *Винит. падежъ* „Земля дава ту белу пшеницу“ „Грабну ведро на воду іотиде“ „Овдека ми казуіу белолику девокьу“ „Ил ливадску белу раду“ „Или польску любичицу“. За имена отъ мѫжскй родъ, които се окончаватъ на *а*: владика, войвода, паша, баща и др. „Я видо бащу ти“. (Разг. на польето) „Иди при владикуту! (Разг. у кръчм.) „Фанули пашуту и пашу). „Пред пашу коньа водеше“ (Пѣсень)

И за ч... ... *...етиритѣ*

Сѫществи...
жен. родъ
три флек...
група. ...
твърд...

...звателенъ падежъ

Мѫж. родъ

флексии: и, е, ове или еве

... приематъ

... приематъ

... група—и

... приематъ

... или ци на

гуупи

„Свекъръ Елени говори :“ (Пѣсенъ)
„Овчаръ Купинки говори :“ (Пѣсень)
„Повена Пени ликцето“ (Пѣсень)
„Та Драган ѝ косата іотсече“. (Разговоръ въ селский сѫдъ)
„Іумре Стани детето“ и пр. (Разговоръ на чешмата)
„Кажи либе майцѝ си,
„Майци си, либе, бащѝ си или бащé си“ (Пѣсень).
„Тужно ли ти за макьа, какȯ макьи за тебе ?“(Свадбар пѣсень)

„Ела ми ела белâно (овца)“. (Пѣсень)
„Сестро Тодоро, Тодоро !“ (Пѣсень)
„Я попей Радо Байова !“ (Пѣсень)
„Леле, Стано, посестримо !“ и др.

Бѣлѣжка : Въ много случаи вател. падежъ отъ жен. родъ се употрѣблява въ именит. падежъ, но само когато означава прилаг. притѣжателни, на примѣръ: бащати, стринка, макьати (пѣсень : „Стринка“ стои вмѣсто „стринкинъ“. Послушай ме, мама, дойди си ! (Разговоръ : Мама стои вмѣсто „маминъ“.

Мѫжье : „Тука ся сичките мѫжье“ (Разговоръ)
Мѫжьеве : „Нашитѣ мѫжеве отидоа на горе“ (Разговоръ)
Коньи : „Коньите пасѫтъ (Разговоръ съ коньарътъ)
Конье : „Коньетѣ се уплáшиа“ (Разговоръ съ коньарътъ)
Коньове : „Сê коньовци патаножки“ (Пѣсень)
Овни : Овните се пущат на Св. Лука„ (Разговоръ съ овчарьтъ)
Овнове : „Сê овновци виторожки“ (Пѣсень)
Сарае : „Запалиле се царюви сарае“. (Пѣсень).
Двори : „Беіу двори метени“, „Та паднȁа в'равни двори“(Пѣс.)
Дворове : У царюви дворове“ (Пѣсень)
Листове : „Колко листове на това дръво“ (благословия)
Лискье : „И на гората лискьето“ (Пѣсень)
Клонове : „Отсечени сѫ много клонове“ (Разговоръ)
Клонье : „Клоньето му до чръна земля“ (Пѣсень)
и прочее.

Женский родъ.

Бълъж. Флексията за женский родъ сѫ двѣ: *и*—за първа и втора група, а *е*—за третя и четвърта.

Срѣденъ родъ.

1. *Бѣлѣжка.* Флексиитѣ за срѣденъ родъ сѫ еднакви и за четиритѣ групи.

2 *Бѣлѣжка.* Отъ смисълъта на разговорътъ, когато се употрѣбляватъ въ тоя край двѣтѣ флексии, установява се слѣдующето правило: флексията *та* се употрѣблява тогава, когато числото на прѣдмѣтитѣ сѫ, или положително извѣстни, или могѫтъ лѣсно да бѫдѫтъ прѣброени, а флексията *тия*—когато прѣдмѣтитѣ сѫ тъй разбъркани, щото нити се знае числото имъ, нито пакъ могѫтъ да бѫдѫтъ прѣброени; примѣри: *„нѣколко момчета“ „много момчетия“.*

Първа и втора група	*Трета и четвърта група*
жени : постелкьи :	жене́ : „Іубаве жене“ мараме: } „По мараме дунчи- дунчице : } це“ (Пѣсень) „Тагай моме іубаве“ „Девокье оро играіу“

села: „Селата избѐгнаа“ (разговор)
сена: „Сената изгорѐа на полето“ (разговор)
{жита: „Житата озре́а“ (разговоръ)
{житя: „Житята легнуу“.
слънца: „Некога е имало много слънца“
{телета: „Стоянъ има петъ телета за продаванье“
{телци : „У селото измре́а млого телци“ (разговоръ)
„Младенци—дери телци“ (узречица
{Прасета: „Свиньата опраси две прасета“
{Прасци : „Свиньата опраси млого прасци“
Небеса : „У небеси се изниша“
{Момчета : „Пет момчета дойдо́а“
{Момчетия: „На поляната играѭтъ момчетия“
{Кончета : „Нашата кобила ождреби две кончета“
{Кончетия : „Момчетия, кончетия“ (игра)
{Парчета : „Дай ми две парчета шекеръ“
{Парчетия : „Оти си нарезал толко парчетѝя?“
{Качета : „Прати ми три качета сиренье“
{Качетия : „Оти си натръкалялъ тия качетѝя?“
{Бурета : „Ния набра'мо пет бурета вино“
{Буретия : „На пазара има за продажба пълно буретѝя“
{Девочета : „Тука минаа три девочета“
{Девочетия : „На льулкьата има млого девочетѝя“.
{Пцета : „Тоя овчаринъ има три пцета“.
{Пцетия : „На мръшата има много пцетѝя“

2 Членъ.

Членътъ въ тоя край се чуе въ всичкитѣ села и има нѣкои особенности, рѣдки въ другитѣ диалекти на нашето отечество. Тия особенности се състоѭтъ въ това, че въ първата група членътъ за мѫжки родъ *тъ* се чуе като *о*, въ втората и четвъртата група като *а* или *ъ*, а въ третата като *ът*.

Ако прѣдставимъ схемата на членътъ за мѫж. женс. и сред. родове, ще бѫде слѣдната:

им.—о —а (ъ) —ът
Дат. на—о—а (ъ) —тому
Вин.—о —а (ъ) ——тога

жен. род.

Им. та — —
Дат. — та — —
Вин. — та — —

Срѣд. род.

то — та

Множ.

те те — те
те те — те

Примѣри.

Забѣлѣжка: Членътъ за множ. число нѣма нѣкои особенности, защото за сичкитѣ родове, сичкитѣ падежи и за 4-тѣ групи е: *те*.

Първа група	
Мѫж. родъ Имен.	„Конь-о изгладне“ раз.
Дат.	„Дайте на човеко леб“ (разгов.) „Кажи на пóпо да дойде (разгов.)
Винит. пад.	„Пущи рътo да гони заеко!“ (разгов.) „Връжи попо да е мирно селото!“ посл

Втора група и четвърта	*Третя група*
Вол (ъ̑) пасе (разг.)	„Заекът побегну". разг. съ лов.
„Дай на воденчаръ̑ (а) ўема" (разг.)	„Човека̀тому изгорѐ снопето" (разговоръ) „Платили попа̀тому за опелото?" (разговоръ) „Свали коньа̀тому іуздата!" (разговоръ)
„Заколи овêнъ̑ (а) за Рангелов денъ" (разг.) „Упрегни волъ̆ (а) у яремъ" (разг.) „Покани старецъ̆ (а) да седне!" разг.)	„Виде ли тудѐ коньа̂тога?" (разг.) „Подковали коньа̀тога?" (разг.) „Иди при кмета̀тога и кажи му за старца̂тога!" раз. въ кръч. „Бре Пешо! Връжи твоега вола, оти е строшил плотатога!" (ра̀зг. въ кръчм.) „Я сакам да заколем овна̂тога за свадбуту" (разг. меж. двама сватове: тъстъ и свекъръ).

3. Прилагателни имена.

Прилагателнитѣ имена, ако сѫ безъ членъ, нѣматъ никакви особенности, достойни за забѣлѣжвание. Ако сѫ съ членъ имать една особенность, която има филологическа цѣна. Качественнитѣ, относителнитѣ и обстоятелственнитѣ прилагателни иматъ еднаква форма, а притѣжателнитѣ иматъ друга форма.

Именителния падежъ и Винителния въ първата, втората и четвърта група сѫ еднакви а въ третата група има за Винит. падежъ особенна флексия. Дателнпя падежъ сѫществува само въ пѣснитѣ и пословицитѣ, но никакъ и въ разговора.

За първата, втората и

Именит. „белио конь умре“
Винител. „Я изедо вчерашнио леб
Имъ „Влашкио газ е поевтинъ отъ Русскио“

Дател. падежъ. Само въ пѣснитѣ и пословицитѣ, а въ обикновения разговоръ се употрѣблява прѣдлога напр.

„Поклони се лудому като светому“ (послов.)

„Да е богу и светому, кога е берзалия“ (послов.)

Третата група	*Четвъртата група*
Имен. „брезиът бивол цркну“	„Брѣзинъ (а) биволъ пасе“. (разг.) „Ти виде грозннъ (а) момъкъ“ (разг.)
Винит. падежъ „Шутаго вола изедоше влцитѣ“ „Я продадо лудâго коньа Бѣлѣж. Ако прилагателното се употрѣби безъ сѫществителното, тогава приема членъ тога : „Я продадо коньат за 500 гр.“ „Кой конъ продаде ?“ „Вранâтога, що го бе' купил минулуту годину от Петка Влъчинаго синâ (Разговоръ въ кръчма) Има и другъ случай, дѣто се чуе членътъ тога: „язък за добратога човека; погину бре!“ (Разговоръ въ Дол. Ломъ) „Море не кай се закачай сас тога лудатога попа. Море онъ е бесен“. (разговоръ) Дател. падежъ „Кому изгореше снопетс ?“ Петку Голому“ а казва се и на Петка голаго“. („Голия“ тукъ е прѣкоръ) Важи само за собственнитѣ имена.	

	Първа и втора групи	*Трета и четвърта.*
Притѣжателнитѣ прилагателни се образуватъ отъ собственнитѣ имена, било мѫжкий, било жен. родъ, съ прибавка на флексията *ов* или само *в* и *ин*: флексията *ин* въ първата и втората група се притура само при имена отъ жен. родъ, а въ третата и четвър. група и при имена отъ мѫж. родъ.	„Петковия конь умре" „Драгановия (а) вол пасе" „Петканинита кобилка е крива" „Стаменинния разбой е добар"	„Дънъска Петкините свинье опасли Стоянинога ичмика" (разг.) „Тия момакъ не е ли Цуйнога синат?"
Женски родъ на прилагателнитѣ нѣма нѣкаква особенность, само трѣбва да се помни, че, въ винител. над. въ третата и четвърт. група има флексия *у* или съ членътъ ту.	„Стара жена у кѫщи е нужно зло: ако гье имаш, продай гье, ако гье немаш купи гье." (Узречица).	„Некай старуту жену!" (разговор) „Не испуцай ти іубавуту девокьу!" (разг.) „Коіу краву ти продаде?" „Млечнуту краву." (разг.)
	„Тушникъ" (тукашень, гражданинъ). „Он е тушникъ"	

За четиритѣ групи.

4. Числитено име.

От количественнитѣ числителни, само *единъ* има падеж. флексии и то само въ пѣснитѣ и пословицитѣ, защото въ разговорътъ се срѣщатъ много рѣдко

Редовнитѣ числителни се скланятъ, както и прилагателнитѣ.

Количественни.

Дат. падеж: „*Едному макьа, едному мащеа*" (посл.)

: Едному дай, другому не дай, неструва" (разг.)

Винит. падежъ

„*Едного льсти, едного мажи!*" (посл.)

Тукъ *едному, едного* се употрѣблява повече въ смисълъ на *нѣкому, нѣкого*.

Единъ се пронзнася двояко: *единъ* и *єдънъ*.

Послѣдиото произнасяние спада въ третата и четвърта диалектична група.

РЕДОВНИ ЧИСЛИТЕЛНИ.

(пръви: „Пели лй са пръви петли и фтори?" (пѣсень)

(Пръвньи: „ *Защо ми не си іубава като пръвньата година?*" (посл.)

(Двекьи: „*Като пръвньата година, като двекьата недельа?*"

(Втори: „*От къ петлитѣ пропѣа, препеа и пофтòриа*" (пѣсенъ)

Трекьи: „*Тоя е трекьия месецъ*" (разговор)

Двойца: „Двойца лугье минуше" разговоръ

Тройца: „Троица работници прекопватъ го за день" (разг.)

Четворица: „*Четворица бракьа у един кожу' лежѫтъ*" (гатан.)

Петима: „*У кѫщи петима сме мѫже* (разг.)

Шестима: „*Ние сме шестима душ бракьа*" (разговоръ)

(*Седмина*: „*Седмина бе'мо у гората.*" (разг.)

(*Седам душ*: „*На седам душ, кое по напредъ?*" (разг.)

(*Осмина*: „*Тоя кукурузъ го прекопватъ осмина за денъ* (разг.)

(*Осъм душъ*: „*Тая ливада покосват осъм душъ.*" (разг.)

(*Десетина*: „*Намери ми десетина работници*" (разг,)

(*Десет душъ*: „*Бѐа десет душ на едного* (разг.)

Стотина: „*Стотина душ лугье работе йздън удънъ*" (разг.)

5 Мѣстоимение.

а) *Лични мѣстоимения.*

Отъ личнитѣ мѣстоимения, първото и второто лице, които въ тоя край иматъ: *я*, *язе* (язска) *ти*, *тизе* (тизека), само третото лице съдържа нѣкои особенности, съ интересъ филологиченъ. Тия особенности сѫ въ Винител. падежъ, дѣто за мѫж. и срѣденъ родъ него (го)= ньега (гà), а за женски родъ неѭ (ѭ)=нея (гьѐ и гьà) за първата група, ньея (я) за втората и ньу (їу, гьу за трета и четвъртата. Въ третата група и Дат. падежъ съдържа тая особенность за жен. род: *ньой* или йой или й (туй много рѣдко).

Първа група

нея= гье: ѭ= я (ье):

„Я гье видо у ливагьето."
(разговоръ)

„Жива ще гье в'огънь фрлй"
(пѣсень)

„Изгони гье, подгони гье"
(пѣсень)

„Де е Дана да дойде, оти гье вика Николо? (разговоръ)

„Ако отйда тамо, ща гье прибия" (разговоръ)

„Че гье води Михал Войвода" (пѣсень)

Множ. число Дат. падеж за четиритѣ групи *им* или *м'ги*:

„Дай м'ги да едѫтъ." „Кажи м'ги да мълчѫтъ (разг.)

б) Показателни мѣстоимения.

Въ тоя край показателнитѣ мѣстоимения иматъ слѣднитѣ особенностии и то за третата група:

	Мѫж. род:	Един. число	жен. род
Им.	Тия	туя	овая
Дат.	тому (товóму)	на туїу	(овуїу)
		той	(овой)
Вин.	того	туїу	(овуїу)

Множ. число

	овия
на овия	овйм
	овия

[illegible]

Тим: „Тим [illegible]"

[illegible]

Тому: „Тому [illegible]"

Томому: „Томому [illegible]"

Того: „Того [illegible]"

Тум: „Тум [illegible] да [illegible]"

Овая: „Оваа баба [illegible]"

Овоме: „Овоме [illegible] ли карете."

Сжщата особенность и съ мѣстоимението: оня (онзи=о- нйя (м. р.) оная (ж. р.) оно (ср. род.).

в) *Въпросително мѣстоимен.*

Особенностьта на туй мѣстоимение се състои само въ въпросителното мѣстоимение *кой*, което въ селата отъ третата диалектична група се изговара: *кой*

Кой: „Кой човек дойде ?"

Другитѣ мѣстоимения не съдържатъ никакви особенности. Само опредѣлителното мѣстоимение *сичкий*, въ селата отъ трета диалектична група прави *съвъ*, сва, сво *сви* или *сите*.

съвъ: „съвъ свет знае"

сва: „Свâночь не съм спал"
сво: „Сво време не ядо"
„Сво село е излезло"
сви: „Свите ора отидоа"
си: „Сите работници ядоше"
(разговоръ)

6 Глаголъ

Най-характеристична е разницата, която се срѣща въ тоя край въ глаголитѣ. Ний ще изложимъ най-напрѣдъ спрѣгванито на спомагателния глаголъ *съмъ* а послѣ и спрѣгванията на нѣколко глаголи отъ всѣкое спрѣгвание като образци, по които могѫтъ да се спрѣгватъ всичкитѣ глаголи.

а) *Съм*	I	II	III	IV
			Сегашно врѣме.	
	сам	сьм	сѫщо	сѫщо
	си	"	"	"
	е	"	"	"
	сме	"	смо	смо
	сте	"	"	"
	са	съ	су	су
			Прѣминѫло не свършено	
	бѐ	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	беше	"	"	"
	беше	"	"	"
	бѐме	бѐмо	бесмо	"
	бѐте	"	бесте	"
	бѐа	бѐъ	беу (беіу)	"
			Бѫдѫще	
	ща бада	че бъдем	че будем	сѫщо
	ще бадеш	че бъдеш	че будеш	"
	ще баде	че бъде	че буде	"
	ще бадеме	че бъдемо	че будемо	"
	ще бадете	че бъдете	че будете	"
	ще бадат	че бъдътъ	че буду	"

съмъ	I	II	III	IV
		Бѫдѫще неопределено		
	би-ща	би-ща чем	би-чем	нѣмѫ
	би-щеш	би-щеш би-че	би-че	„
	би-ще	бище би-че	би-че	„
	би-щем	бищемо би-чемо	„	„
	би-щете	бищете „	„	„
	би-щат	бищът „	би-чу	„
		Заб. Туй врѣме се замѣства съ друга форма.		
			будем	сѫщо
			будеш	„
			буде	„
			будемо	„
			будете	„
			буду	„
		Повелително наклон.		
	бади	бъди	буди	сѫщо
	бадете	бъдете	будете	сѫщо
	нека бадать	нека бъдът	нека буду	сѫщо

Примѣри: „Не *сам* те синко питала“ (пѣсень)
„Налѝ смо пуста роднина ?“
„Они су готови за путъ“ (говоръ)
„Ми бесмо у град“ (говоръ)
„Вия бесте легли, када іа стигну“ (говоръ)
„Беіу двори метени“, (пѣсень)

	I	II	III	IV
	„Беіу столи редени“ (пѣсень)			
	„Беу добри“ (разговоръ)			
	„Я ща ти бада зекь“ (разговоръ)			
	„Они че буду затворени“. (разговоръ)			
	„Будемъ прегрешилъ нещо ?“			
	„Будешъ нещо казалъ лошо?“			
	„Буде закъснелъ некде?“			
	„Будемо до съг нещо забъшили ?“			
	„Будете некуд свръчали			
	„Буду су дочули некоіу лакардиіу ?“			
	Тукъ тая форма исказва съмнѣние и въ другитѣ групи (I и II се замѣства съ: „Дали ?“ „Дане-сме“ и пр.			
		Сегашно врѣме		
първа класса				
б) плетѫ	плета	плетем	сѫщо	сѫщо
метѫ	— теш	плетеш	„	„
гребѫ	——е	плете	„	„
бодѫ	— теме	плетемо	„	„
пасѫ	— ете	плетете	„	„
бодѫ	— тат	плетътъ	плету	плету.
		Прѣминѫло несвършено :		
	метê’	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	метеше	„	„	„
	метеше	„	„	„
	мете’ме	метѐ’мо	метесмо	мете’мо
	мете’те	мете’те	мете’те	мете’те
	мете’а	мете’ъ	мете’у	метêу

	I	II	III	IV
			Прѣминжло свършено:	
	пâсо'	пâсо'	сжщо	сжщо
	пасе	пасе	„	„
	пáсе	пасе	„	„
	пасо'ме	пасо'мо	пасосме	пасо'мо
	пасо'те	пасо'те	пасосте	пасо'те
	пасо'а	пасоа	пасоше	пасо'у
			Сегашно врѣме	
в) мрж	мрà	мрем	сжщо	сжщо
	мрешъ	„	„	„
	мре	„	„	„
	мреме	мремо	„	„
	мрете	„	„	„
	мрàтъ	мрътъ	мру	„
			Прѣминжло не свършено	
	мрé,	сжщо	сжщо	сжщо
	мреше	„	„	„
	мреше	„	„	„
	мре'ме	мре'мо	мресмо	мре'мо
	мре'те	„	мресте	мре'те
	мрé'а	мре'ъ	мре'у,	мре'уили мреше
			Прѣминжло свършено	

Туй врѣме се употрѣблява като се притури напрѣдъ прѣдлогътъ у—умрѣ, умреше, умре'у' и пр.

	I	II	III	IV
г) Могѫ (първа класа)			**Сегашно**	
	можа (мога)	можем (мом)	могу (мог)	можем
	можеш	„ (мож)	можеш	„
	може	„	„	„
	можеме	можемо	„	„
	можете	„	„	„
	можатъ	можътъ	могу (можу)	можу
			Прѣминало несвършено	
	може'	може,	мого'	може'
	можеше	можеше	можеше	можеше
	можеше	можеше	—— ше	можеше
	може'ме	може'мо	могосме	може'мо
	може'те	може'те	могосте	може'те
	може'а	може'ъ	могоще	може'у
могѫ			**Прѣминжло свършено**	
	можа̀' (може́'	сѫщо	можа̀ (мого')	сѫщо
	можа' (можѐ)	„	можа „	„
	мажа (може)	„	можа „	„
	можа'ме (може'ме)	мо	можасмо (могосмо)	може'мо
	можа'те (може'те)	„	можасте (могосте)	—е'то
	можа'а (може'а)	можа̀'ъ (може'ъ)	мого́ше—може́'у	можѐ'у (можау)

	I	II	III	IV
(първа клас- са) д) Влекѫ пекѫ, секѫ, стригѫ, текѫ.	влека	влечем	сѫщо	сѫщо
	влечеш	„	„	„
	влече	„	„	„
	влечеме	влечемо	„	„
	влечете	„	„	„
	влечат	влечътъ	влеку (влечу)	влечу
	Прѣминѫло несвършено			
	влече'	сѫщо	влеко'	влеко
	влечѐше	„	„	влечеше
	влечеше	„	„	влечеше
	влече'ме	влече'мо	влекосме	влеко'мо
	влече'те	„	влекосте	влеко'те
	влече'а	влече'ъ	влекоше	влеко'у
			влече'у	влече'у
	Прѣминѫло свършено.			
	вле́ко	сѫщо		Както не свър- шено
	влече	„		
	влече	„		
	влеко'ме	влекомо		
	влеко'те	„		
	влеко'а	влѐко'ъ		

е) Стрижѫ	I	II	III	IV
			Сегашно време	
	стрижа	стрижем	сѫщо	сѫщо
	стрижеш	——ещ	„	„
	стриже	——е	„	„
	стрижеме	——емо	„	„
	стрижете	——ете	„	„
	стрижат	——ът	стрижу	„
			Прѣминѫло несвършено	
	стрижѐ'	стриже'	стрѝго'	стриже'
	стрижеше	стрижеше	стрѝже	стрижеше
	стрижеше	стрижеше	стрѝже	стрижеше
	стриже'ме	стриже'мо	стрѝгосме	стриже'ме
	стрѝже'те	стриже'те	стрѝгосте	стриже'те
	стриже'а	стриже'ъ	стригау }	стриже'у
			стригоше }	
			Свършено	
	стригá'	стригá'	}	стрига'
	стригà	сѫщо		стрига
	стригà	„		стрига
	стрига'ме	——'мо		стрига'мо
	стрига'те	„		стрига'те
	стрига'а	стригâ'ъ		стрига'у

Заб. Туй врѣме на тоя глаголъ се употрѣблява и съ прѣдлогътъ *о*=*острѝга*, острѝгосме, остригосте, острѝгоше, острѝга'у.

	I	II	III	IV
	Сегашно време.			
(Втора класа. ж мръзна Също: Гинж, ринж, дигнж, исъхнж, на-	мръзна мръзнеш мръзне мръзнеме мръзнете	мръзнем ——— ——— ———мо	също „ „	също ..

	I	II	III	IV
	[illegible] мйе'п	[illegible] мйе'ъ	[illegible] мие'те мйе'у (мийшо)	[illegible] мие'мо мие'те мйе'їу
	Свършено			
	мй, мй мй [illegible] Причастие мин. [illegible]	мй' мй мй [illegible]	също „ „ [illegible]	също „ „ [illegible]

				IV
			Сегашно	
к) пѣѭ сѣѭ, вѣѭ, грѣѭ, здрѣѭ живѣѭ, чър- ѣѭ, жълтѣѭ люлѣѭ (Трета класа)	пеѫ пееш пее пееме пеете пеят	пеем пееш пее пееме пеете пеіът	сѫщо " " " " пеіу	сѫщо " " " " "
			Несвършено	
	пее' песше пееше пе'е'ме пе'е'те пе'е'а	пее пееше пее'ше пееме пе'те пее'ъ	сѫшо " " пêесмо пéесте пêе'у (оний)	сѫщо " " пее,мо пее'те пее'у
			Свършено	
	пе' пе пе' пе'ме пе'те пе'а Причастие пелъ	сѫщо " " пе'мо " пе'ъ	сѫщо " " пе'смо песте пеше	сѫщо " " пе'мо пе'те пе'у

	I	II	III	IV
и) *Миѭ* Шиѭ, криѭ, ниѭ, виѭ, гниѭ. (Първа класса)				
	Сегашно			
	мия	мием	сѫщо	сѫщо,
	миеш	миеш	„	„
	мие	мие	„	„
	миеме	миемо	„	„
	миете	миете	„	„
	миятъ	миът	миїу	„
	Прѣминало несвършеное			
	мие'	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	миеше	„	„	„
	миеше	„	„	„
	мие'ме	мие'мо	миесмо	мие'мо
	мие'те	„	миесте	мие'те
	мие'а	мие'ъ	мие'у (миеше)	мие'їу
	Свършено			
	мй,	мй'	сѫщо	сѫщо
	мй	ми	„	„
	мй	мй	„	„
	ми'ме	мй'мо	мйсмо	мй'мо
	мй'те	мй'те	мйсте	мй'те
	мйа	мй'ъ	мйше	мй'у
	Причастие милъ			

	I	II	III	IV
	Сегашно			
к) пѣѭ сѣѭ, вѣѭ, грѣѭ, здрѣѭ живѣѭ, чър-ѣѭ, жълтѣѭ люлѣѭ **(Трета класа)**	пеѫ	пеем	сѫщо	сѫщо
	пееш	пееш	”	”
	пее	пее	”	”
	пееме	пееме	”	”
	пеете	пеете	”	”
	пеят	пеїът	пеїу	”
	Несвършено			
	пее’	пее	сѫшо	сѫщо
	пееше	пееше	”	”
	пееше	пее’ше	”	”
	пе’е’ме	пееме	пêесмо	пее,мо
	пе’е’те	пе’те	пéесте	пее’те
	пе’е’а	пее’ъ	пêе’у (оній)	пее’у
	Свършено			
	пе’	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	пе	”	”	”
	пе’	”	”	”
	пе’ме	пе’мо	пе’смо	пе’мо
	пе’те	”	песте	пе’те
	пе‘а	пе’ъ	пеше	пе’у
	Причастие пелъ			

	I	II	III	IV
(Пета Класса) л) копâѭ	кóпам	конам	копам	конам
играѭ,	копаш	„	„	„
мотаѭ,	кóпа	„	„	„
	копаме	копамо	„	„
	копате	„	„	„
	копат	копът	копаіу	копаіу
			Несвършено	
	копа‘	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	копаше	„	„	„
	копаше	„	„	„
	копа‘ме	кóпá‘мо	копасмо	копа’мо
	копа‘те		копасте	копа’те
	копа‘а	кòпа‘ъ	копаау	копá’у
			Свършено	
	копá‘	сѫщо	сѫщо	„
	копâ‘	„	„	„
	копà‘	„	„	копа’мо
	копа‘ме	копа‘мо	копасмо	копâ’те
	копа‘те	копа‘те	копасте	копâ’у
	копа’а	копа‘ъ	копаше	сѫщо
	Причастие Копал.			

Туй време повече се употрѣблява съ прѣдлозитѣ: прѣ, за, из, до. (III Свършено)

Бълѣжка. Глаголитѣ отъ таѭ група се спрѣгвать неправилно; приемвать окончанията на трего спряжение: но спрѣгвать се и по първо, както глаголитѣ, *играѭ*, които има и *играм* и *играем*.

	I	II	III	IV
мелѭ	мельам	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	мельаш	„	„	„
	мелька	„	„	„
	мельаме	мельамо	„	„
	мельате	„	„	„
	мелъат	мельът	мельу	„
			Прѣминало несвършено	
	мелька'(ье')	сѫщо	сѫщо	сѫщо
	мельеше	„	„	„
	жельеше	„	„	„
	мелье'ме	„ -мо	мельасмо	мелька'мо
	мелье'те	„	мельасте	мелька'те
	мелье'а	мелье'ъ	мельаше }	мелька'у
			мелька'iу }	
			Прѣминало свършено	
	мле'	мле'	мле'	мле,
	мле'ме	мл'эмо	мле'смо	млѐ'мо
	мле'а	мле'ъ	млесте	мле́'те
			млеше	мле́'у
	Причастие: млел.			

	I	II	III	IV
(Четвър. класса)		Сегашно		
м) служѭ гасѫ, сѫщо: учѭ варѭ, точѭ, вѫчѭ, мѫчѭ, лѫчѭ готвѭ, правѭ, молѭ, водѭ, гонѭ, хранѭ. борѭ, носѭ, мѫтѭ, свѣтѭ, ловѭ, садѭ, косѭ, гасѭ, грѣшѭ, душѭ, купѭ, платѭ, и пр. които иматъ причастие на *и л.*	служа служиме служат	служим. служимо служът	служим служимо служу	служим служимо служу
		Прѣминало несвършено		
	служе' служе'ме служе'те служе'а	служе' служе'мо служе'те служе'ъ	служе' служе'емо служете служе'у } и служише }	служе' служе'мо слуеже'те служе'у
		Свършено		
	служй' служи'ме служи'те служи'а	служй' служй'мо служй'те служй'ъ	служй' служйсмо служйсте служйше	служй' служй'мо служй'те служй'у

	I	II	III	IV
н) хвѫрчѫ, така: лѣтѫ, горѫ, търпѫ. врѣщѫ, пѫщѫ, и пр. съ причастие на *ел.*				
	Сегашно			
	фръча фръчиме фръчат	фръчим фръчимо фръчьт	фръчйм фръчймо фрьчу	фръчим фръчимо фрьчу
	Прѣминало еесвършено			
	фръче‘ фръчеше фръче‘ме фръче‘те фръче‘а	фръче‘ фръчете фръче‘мо фръче‘те фръче‘ъ	фръче‘ фръчеше фръчесмо фръче‘те } фръчеше } фръчеіу }	фръче’ фръчеше фръе’мо фръче,те фръче’у
	Прѣминало свършено			
	фръчà’а фръчâ’ме фръчá’те ъръчâ’а	фръча‘ фръча‘мо фръча‘те фръча‘ъ	фръко фръкосмо фръкосте фръкоше префръкоше } безъ и съ предлозите *прѣ*	фръче фръчà’мо фръчá’те фръча’у

	I	II	III	IV
о) гълчѭ Така: лежѭ, стоѭ и други. съ причастие на а́л.	**Сегашно**			
	лежа лежи́ме лежи́те лежатъ	лжимъ лежи́мо лежи́те лежът	лежи́мъ л) " лежу	лежи́мъ " " "
	Преминало свършено.			
	леже' леже'ме леже'те леже'а	леже' ложе'мо леже'те леже'ъ	леже' леже'смо лежесте леже'у } много нѣщо	леже' леже'мо леже'те леже'у
	Свършено			
	лежа̀' лежа'ме лежа'те лежа'а	лежа' лежа'мо лежа'те лежа'ъ	лего (леже) леже(ти леже(он) легосмо легосте легоше	лежа (легну) леже (легну) леже (легну) лежа̀'мо лежа'те лежа'у (легнуу

	I	II	III	IV
	Ссгашко			
(Шеста класса) п) викам	викамъ викаме викатс викат	викам викамо викате викътъ	сѫщо(окам) „ „ окаіу	сѫщо „ „ „
	Прѣминѫло несвършене			
	вйка‘ вйкашс вйка‘ме вйка‘те вйка‘а	вйка‘ викаше вйка‘мо вйка‘тс вика‘ъ(а)	вйка (ока) вйкашс („) вйкасмо („) вйкастс („) вйкаше (окаше)	вйка‘ вйкаше вйка‘мо вйка‘тс вйка‘у
	Свършено			
	вика̑‘ вика вика‘ме вика‘те вика‘а	вика‘ вика вика‘мо вика‘те вика‘ъ(а)	вйче (окну) вйче вйкосме (окнусмо) вйкосте(окнусте) викоше (окнуше)	вика и клпкна вика вика‘мо вика‘те вика‘у

	I	II	III	IV
(втора класса) Глаголи отъ свършенъ вид. викнѫ, легнѫ, хвръкнѫ, врѣснѫ, лъснѫ, свѣтнѫ копнѫ, и прочее се спрѣгвать като глаголътъ мръднѫ (буква ж) само че нѣма прѣминало несвършено врѣме.				
р) викнѫ				
	Сегашно			
	вйкнâ вйкнеш викне вйкнеме вйкнете викнат	вйкнем „ „ вйкнемо „ вйкнът	сѫщо „ „ „ „ викну	сѫщо (кликам) „ (кликнеш) „ (кликне) „ („) „ („) „ („)
	Свършено			
	викнâ викна викна‘ме викна‘те викна‘а	сѫщо „ викнамо „ викна‘ъ	викну викну (ти(виче) викну (он(виче) викнусмо викнусте викнуше	сѫщо(кликну) „ „ „ „ „ „ „ (кликну‘у) викнуу

Бѣлѣжка. Въ трета група свършения видъ въ второ и трето лице един. число има и друго врѣме: Вмѣсто *ну* има само е; примѣри: викну виче, падну=пàде, съпну=съпе тргну =трже и пр.

Бѣлѣжка. Когато прѣдъ основата (корена) се гуди нѣкой прѣдлогъ, глаголитѣ измѣняватъ и самата гласна въ кореньтъ. Примѣри:

илетѫ	заплитам преплитамъ і*оилитамъ* *илот* заплети преплети і*оилетете* оплотвамъ: (заграждамъ двора съ плетъ)
гребѫ	загрибам іогрибам загриба іогребете *огрибка* *гребло* *гробъ*
иерѫ	запирам отпирамъ запери іотпери *ареиирка* (вехта рпза, която се облича, когато се пере)
мерѫ	замери отмери
колѫ	закольи прикольй „*коливо* (жито, което се носи въ черква на служба, светецъ или смърть).
иорѫ	распарамъ } испарамъ } распорвамъ } испорвамъ } распорете испорете *расиран* (ѣде като ра́спранъ т. іе. много ѣде лакомо).
метѫ	измитам примитамъ „*омитъ* (мрѣжа, съ която омитатъ житото въ врѣме на връшидба) измети примети
бодѫ	прибодвам } забодвам } прибаждам } забаждам } прибоди забоди „*бад*“ (На връхътъ на остена има малко шилце, съ което се бодѫтъ воловетѣ; туй шилце се казва “*ба́д*“) *набадамсе* на нѣщо. набади̇на или *на́баднъа* (Висока ви̇ла, съ която дигатъ шума на пластоветѣ, за да ги зашумяватъ).

	бодилъв (трѣва.)
пекж	испичамъ запичамъ іопичамъ препичамъ
	„*прйпечина*} тамо, гдѣто грѣе слънцето и е топло „*прйпек*" } „седни на прйпек" или: Иди на прйпечина
	испечи запечи іопечй препечете
	„*прѐпек*„ (Ракия, която е препечена два пяти.
мрж	умирамъ примирамъ
	умри примрете „мор" (Когато говедата умиратъ ,казва се: *по говедата е почало мор*".
гладж	приглаждам} заглаждам } приглажтам} загладвам } *гладило* (камъкъ на когото се глади брьснача се казва *гладйло*
	пригладй загладй *гладилка*
садъж	*насаждамъ присаждамъ*. Присадь (круша анлама)
родъж	прираждамъ} отродвамъ изродвамъ } природвамъ} израждамъ }
	природй изроди
сиж	*присийвамъ*, *засийвамъ* „присипвачъ" (Който приспива. Употрѣблявасе на подсмѣхъ: „Треба ти присптвáчь".
плезж	*испле́звам* „*плàз* (Единъ урядъ въ плуга)
водж	завождамъ} іотвождамъ} завеждамъ} іотвеждамъ}
	заведи ютведи
носъж	заносьямъ} пренюсьямъ} занисамъ } пренисамъ }
	занóси преносьа
	занесй пренесй
горъж	*изгарам пригарамь прегарм* употрѣблява се повече въ смисълъ когато самъ човекъ да изгори, да прѣгори и да пригори.
	изгорвям, *пригорвям прегорвямъ* (Значи човѣкъ другого да изгори, да пригори, да прегори.
	„*я сам изгàрал и другитѣ*" „*я не прегàрям*

от тая жалба" „я не изгáрям іѹт слънцето!„
„*Прѧгар*".
Туй мирише на прѧгарь"—туй мирише на изгорело.
„*Прѧгар*„ е и жито, леща, боб и пр., когато отъ голѣма суша пригори и узрѣе още недорасло, зелено.

клонѧ *заклáнямъ*„ *зàклон*" (На овцитѣ правятъ зàклонъ отъ дъждъ и вѣтръ)
заклони

кроѧ прекройвамъ закройвамъ
прекрой закрой ми

Неправилни глаголи

Въ тоя край се срѣщатъ слѣднитѣ неправилни глаголи въ слѣдната форма.

Идѫ

Тоя глаголъ въ тоя край се употрѣблява въ двояка смисълъ: на дохаждамъ и на отивамъ. Така, ако се каже: „я ти идем *нáгоскье*“, значи дохождамъ ти на гостье. Ако ли се каже: „Иди му кажи да си дойде!“ значи отиди да му кажешъ и пр. Сѫщо и въ третата група: я идо у цркву, значи: азъ ходихъ въ черква.

Идѫ	I	II	III	IV
	ѝда	идем	идем	идем
	идеш	идеш	идеш	идеш
	иде	иде	иде	„
	идеме	идемо	„	„
	идете	идете	„	„
	идат	идът	иду	иду
Несвършено				
	ѝде’	сѫщо	ѝдо (много рѣдко)	ѝде’
	ѝдеше	„	ѝдеше	ѝдеше
	ѝдеше	„	идеше	ѝдеше
	ѝде’ме	„ мо	ѝдосме	ѝде’мо
	иде’те	„	ѝдосте	иде’те
	ѝде’а	ѝде’ъ	ѝдоше	ѝде’у
Причастие: ходилъ, ишълъ				
Заповѣдателно				
	идѝ	идѝ	идѝ	сѫщо
	идѐте	идѐте	идете	„

	I	II	III	IV
Дойдж Тука се употрѣблява въ слѣдната форма	да дойда да дойдеш да дойде да дойдеме да дойдете да дойдат	да дойдем да дойдеш да дойде да дойдемо да дойдете да дойдът	да дойдемъ " " " " да дойду	сжщо " " " " "
		Свършено.		
	дойдо' дойдé дойде дойдо'ме дойдоте дойдоа	дойдо' дойде' дойде дойдо'мо дойдо'те дойдо'ъ	дойдó' дойдè дойдé дойдосмо дойдосте дойдоше	дойдо' " " дойдо'мо дойдо'те дойдо'у
		Причастие: дошълъ, дошла, дошле,		
	——шла —шле	—шла ——шле	—ла ——ле	" ——ла —ле
Отидж.	да отида да отидеме да отидат	да отидем да отидемо да отидът	да отидем " да отиду	сжщо " да отиду

	I	II	III	IV
	Свършено.			
	отидо̀ отидѐ отидê отидо̀ме отидóте отидо̀'а	отидо̀' отиде „ мо отидо̀"ъ	ойдо (отидо' ото́ ойде (отиде) ойде (отиде) отосмо ойдо̀смо (отидóсмо) отóсте ойдосте (отидосте) отóше ойдоше (отидоше)	отидо' отиде отиде отидо'мо отидо'те отидо'у.
	Причастие			
	отишал (очъл-очъла)	отишъл	ошъл	отишъл.
	Заповѣдвателно			
	йди идете	идй идете	идй идете	идй идете
	За четиритѣ групи: айде, айдемо, айдете			
	бѫдѫще неопредѣлено			
	отй-ща	отй-щъ	отй-чу отй-чеш отй-че отйшчемо отишчете отй-чу	

	I	II	III	IV
			Сегашно	
Ходѫ	ôда	одим	одим	одимъ
	ôдиш	одиш	„	„
	ôди	оди	„	„
	ôдиме	одимо	„	„
	ôдите	одите	„	„
	ôдат	одътъ	оду (оде)	оду
			Преминало несвършено	
	оде‘	оде‘	оде‘	оде
	одеше	одеше	„	одеше
	одеше	оде‘мо	одôсмо	оде‘мо
	оде‘те	оде те	одôсте	оде‘те
	оде‘а	оде‘ъ	одéу	оде‘у
			Преминало свършено	
	одѝ‘	одѝ	одѝ идо } отô	одѝ‘
	одѝ‘	одѝ	одѝ иде } отô	одѝ
	одѝ‘ме	одѝ‘мо	одѝ иде } „	одѝ‘мо
	одѝ‘те	одѝ‘те	одѝсмо отосмо } „	одѝ‘те
	одѝ‘а	одѝ‘ъ	одѝсте	одѝ‘у.
			одѝше	
			Причастие	
	одѝл	одѝл	одѝл ошъл	ишъл

	I	II	III	IV
			Свършено.	
[illegible]		отидо' отиде .. мо	ойдо (отидо' отó ойде (отиде) ойде (отиде) отосмо ойдосмо (отидосмо) отóсте ойдосте (отидосте) отóше [illegible]оше)	отидо' отиде отиде отидо'мо отидо'те отидо'у.
Тоя [illegible] въ тая [illegible] се [illegible] въ III група само като сѫществително „[illegible]“ (порѫчителъ), а като глаголъ се употрѣблява съ прѣдлозитѣ: *за* и *у* *заемам* *уемам*				

Бѣлѣжка. Другитѣ врѣмена както и на глагола [illegible] ...чилъ.
Заемам както глаголътъ *виням*, употрѣблява се още и въ [illegible]
Тоя глаголъ има особено значение. На воденицата, на вальавицата, [illegible]
ма воденичара и вальавичара се казва *уем*.

	I	II	III	IV
искамъ (*сакам*) ищѫ	сакам сакашъ ща щеш щеме щете щат	сакам сакътъ или очем (щем) очеш (щеш) очемо (щемо) очете щете очът (щът)	(очем) сакам (очем) сакаіу оче очемо очете очу	сакам сакаіу

	I	II		
нещѫ	неискам нещат	нечем (нещем) нечемо нечътъ	нечем (не‘тем) нечемо (нетемо) нечеiу (не‘чiу	"
		Прѣминжло свършно		
	несака̀ (нещея не сака́ (нещея) несака‘ме (нещеяме) несака́те несака‘а (нещея‘а)	несака‘ (нещея‘ " (нещея несака‘мо („) несака‘те („) несака‘ъ (ни)	не‘те‘ нете нете нетес‘мо нетесте нетеше} нете‘у }	несака‘ " несака‘ („ " („) " („) " („) несака‘у (нещея‘у
		Прѣминало несвършено		
	нещê, нещéше нещêте нещé‘ме нещé‘те нещè‘а	нещê‘ " " " мо " неще‘ъ	нете‘ нетеше нетеше нетесмо нетесте нетеше } нете,у —}	неще‘ " " неще‘мо " неще‘у
		Причастие		
	нещел (сакалъ)	нещел (сакалъ)	нещел (сакалъ)	нещел (сакалъ)

Дъяк Тоя глаголъ се употрѣблява безъ прѣдлози въ форма: *дѐ, девам се: „Де направи това!“ „Дека се деваш толко врѐме?“ „Дейа се денѝ до сегй?“*

Отрицателно: Недей: „Н*едей бута това*

Съ прѣдлозитѣ: *у за из*: удевам: *„Удевам конец у иглата“. Удѐну конъца*: задѣвамъ: *„Задева (закачам) децата“; Незадевай!* издевам: *„Конъца се издѐну“*

Кай Тоя глаголъ, ако и много рѣдко, но пакъ се употрѣблява въ смисълъ на дей:

„Некай го!“ „Некай детето!“ *„Некай да зимаш парите безмене!“*

„Некай другюшъ да минешъ путъ на мужатога“

безлични глаголи.

грмѝ	гръмѐ	гръмна́	(гръмну)
трещѝ	трещѐ	тресна́	(тресну)
блещѝ	блещѐ	блесна́	(блесну)
вàли	валѐ	валнà	(валну)
светкасе	светнà се	светнà се	(светнусе)
мръзне се	замръзна се	(замръзнусе)	
мръзиме	юмръзна ми	(юмръзну ми).	

7 Причастия

Въ тоя край причастията на глаголитѣ се срѣщатъ въ обикновенната форма:

ал, ел, ул, ил, ол, ял (ул):

ал: сакал, гледал, слушалъ пр.

ел: щел, пел, мел, и пр.

ил: учил, доил, мил и пр.

ул: чул (чуя), обул (обуя обувамъ),

ол: бол (бодя)

ял! мръзнял (мръзнулъ) погледнял (погледнулъ) и пр.

Има друга форма причастие или дѣе—причастие, и то много рѣдко, само за нѣкои глаголи:
плачѫ: *плачешкòмъ:* „Детéто си дойде плачешкомъ".
стоѭ: *стоешкòмъ*: „Девера служи ракия стоешком"
бѣгам: *бежешкòмъ:* „Оп си отидé, ама бежешкомъ".
тръчам: *тръчешкòмъ:* Иди та донеси сенò: но връви тръчешкомъ!"
дебнѫ: *Дебнешкомъ*: „Я улêзна у кръчмата приньй', дебнешкомъ" (без да ме усѣтиѭтъ)
Крадѫ; крадешкомъ: „Я узе' крадешком тая вълна" (безъ да ме видѭтъ)
седѭ: седешко'м „Он си прикàзваше на началника седешкомъ".

К. Несклаӊяемитѣ думи

9. Нарѣчие

Ний ще изложимъ тукъ само особеноститѣ на нарѣчията, което се срѣщатъ въ тоя край.

1 Обстоятелктвенни:

а) *качественни*: такà, онакà (инъкъ). бóлье (подобрѣ), полъгичка, полъка (полека), еднък (тутакси) „*прѣзглавъ*"
„*катò-речѝ*

б) количественни: еднъш (веднъжъ), двàжъ, трижъ, млого малко, мàнко, ѝч (хич), *иòвише*

в) Врѣменни: съга, съг, сегѝ сегичка; другóш другòчь, съгинка, тъг, тъгай тòгивъ, тòгива, тадá днеска гнеска, денъска *дън-ночь дèн-нощъ* нощеска ноческа, *прѝживе*.
ютре, заранъ зàитре, зàiутре, вчера, зàвчера, зайчеръ ичèра
Довèчера квèчеру
Зáран, ŭютре,

Деньем, нощем, дòпладне, іотпладне, нàпладне, упо-
тайнодоба, пръвипетли, фторипетли, узорѝ, голѐма вечера, малка вечера, обѐдъ. икиндия, *зòрнодòба*
лете, зиме, прòлеги, ѐсени.
Лѐтоска, зимъска, есенъска (есенска), пролѐгоска. бѐзврѣме.
Лàни, пòлани
Отдавно, іотскоро,
Всѐкоги, нѝкоги, нѝкага никадà
Тангодинъ догодинъ
От сегѝ отсъга отсъг.
Секоги, свàнощь, свуночь въздънъ
іоткога, докога, откада откъ, докът
додека (додѣто) докада; карай-варай, кара-варà.

г) Мѣстни:
Дека. кудѐ
Нигде, негде, нѝкуде некуде
туй (тукъ) *нàдвор* понадвор (повънъ), одънък, одвàде
унътре, унутре вàтре, ондека, овдека, судемъ, тудека
кръз. кръзсело,
„горѐ-доле“
„наблизо“ *„прѐзморе“*, *„усвет“* „посвет“.
Домà (домъ)

д) За точностъ: мѝгар? лагомѝ? далѝ? лалѝ? налѝ? лъгом? оти? заща? когѝ
„божем“; *„божемкъе“*, *„лàасе“*
садѐ, сàмо, àакó

е) За мѣрка: удже (повече)
май (комай), ѐле

Въ тоя говоръ се срѣщатъ много често глаголитѣ въ неопредѣлеието си врѣме въ слѣдната форма и случаи:

„Ти неможеш илѐ (т) *уилѐ* тоя чорап до довечер“

„Щеш ли помѐ (т) гумното?

„Можеш ли пасѐ толко овци?“

Щеш ли умрѐ от ядъ?“

„Можеш ли уморѝ тая змия?“

„Можете ли пресѐк тая растица?“

„Можеш ли пресѐ тоя песак за единъ денъ?“

„Можеш ли остриѓа овцете до довечеръ?“ и пр. събрá, брà, орà (изора, преора) копá (прекóпа) илé (измлева) служи (послужи), фръкнà (префръкна), лежà (полѐгна) викá (викна) и пр.

---

2 *Прѣдлогъ*

Особенитѣ прѣдлози, употрѣбляеми, въ тоя край сж: *одѝ, у, сас, нади, крѣз, подѝ, задѝ, преди, заради*

---

3 *Съюзъ.*

Особеннитѣ съюзи сж:

пà, тапá, амà, данò дáко

---

4 *Междуметия*:

Их-ху-ху! уà, ох!

Омà! (момà) бе! Ух! Де!

Ей! *а-а-а! ъ-ъ́-хж!*

Вера! Сполайми ти!

Дѐ жено! Макье! Наздраве! Наздравичка!

Добрàсреща! Добрàстига! Помбози богъ!

у-у-у! Ту-у! Ейе! Чà-а! Дѝ-и!

Що-о! Сту-у! (стукни)

Примѣри:

Ний ще приведемъ тука повече примѣри за глаголнитѣ окончания отъ III и IV диалектични групи, защото тѣ и съдържать най-голѣми особенности

„*Венъца плету одѝ цвекье свàкакво сас црвен конъц и се аровиру кръз нъга*“ (Разговоръ за вѣнеца на Еньовденъ) III

„*Кадà я мину, онѝ мете'у тока*“ (Разговоръ за връшидба) III

„*Ми пàсосмо въздън козѐте*“ (Разговоръ) III

„*Ния пàсо'мо воловете*“ (Разговоръ) IV

„*За свàдбуту они помето'у гумното*“ (Разговоръ) IV груп.

„*Спаите изгребоше из кошат свото жито*“. (Разг.) III

„*Баба ми лежи, ноло нече їош да мре*“. (Разг.) III

„*Они мру їòт глади*“ (Разг.) III

„*Нашите овци умре'у повече їот половината*“ (Разг.) IV

„*Много деца умрбше (умреша) усело*“ (Разгов.) III

„*Я не мог да га видим*“ (Разговоръ) III

„*Они могу да иду дънъска*“ (Разговоръ) III

„*Они можу ако очу да еду и без нас*“ (Разговоръ) III

„*Ми не могосмо да м'ги помогнемо сас нищо* (Разг.) III

„*Они може'у да инкяру*“ (Разговоръ) IV

„Пцетата влечу цркнулуту кобилу“.

„Влъците завлеко'у две овци“ (Разг.) IV

„Кадá минусмо покрай бачиїугу, они стриже'у овцете (III)

„Денъска нашитѣ настригва'у детето“ (Разг.) IV

„Бесмо на Драгоманъ; свуночь трепорасмо от студ;

„Мръзнусмо въздън на снегъ“ (Разг. III

„*Нашите некада служе'у Светог Николу*“. (Разг.) III

„Ми дънъска че служимо Светог Игната“. (Разг.) III

„Нѝнкинници ору Чичинуту Кòнну ньиву.“ (III и IV).

„Лани орàсмо у Гòло-брдо“ (III

„Видвàли нашите какво праве'у? }
„Видвà'ги; они орѐ'у у златиїуту } (Раз. IV Вълчедръма)

„Дойкници оре,у на̀, када я мину (Разг. Ш)

„Дънъска Боцановци преораше нашуту њиву (Ш Разг. въ общ. сжд. въ Горни. Ломъ).

„Есънъска Донкинци преора'у њивуту" (IV)

„Они немогоше да се укриіу (III)

„Они не може'у да испиіу свото вино (IV)

„Омисте ли се?" (III) „Омисмо смо се" (III)

„Сливете узреше ли?" (III)

„Крушите изгни'у" (IV)

„Пролоковци прекопаши кукурузъ" (III Чупренье)

„Отвес'те ли житото?" (III)

„Дънъска отвесмо житото, а уіутро отве'чемо кукурузата (III Търговище)

„Они се живе'у брацки, доде бе'у живи старите" (IV)

„Като копа'у герана. ископа'у едън казан със паре." (IV)

„Оде'у два камика и ния смле'мо лъсно." (IV)

„Я видо вашитѣ гуске; іони фрче'у по ливагието; гоне'у ги пударете" (IV и III)

„Сниочка вечерасмо рано и я си лего' (III Стакьовци).

„Када пуче топа, ми легосмо назем" (III Гор. Ломъ)

„Они легоше у водуту" (III Копиловци)

„Они легну'у у окопа"
„Легну'мо нички"
„Легну'те у тревуту" } (IV Вълчедръма и Ковачица)

„Ми стоясмо сву ночь (III Влашко село)

„Када мину край плота, они іош гл̀ъчеу" (III)

„Стано, окни бащу си!" (III Говежда)

„Коги улезва у ижуту, женете плаче'у" (IV)

„Кого кликатъ?" (IV Мокрешъ)

„Кликамъ стрину Пръву да дойде дома, оти тата е боленъ" (IV Ковачица).

„Кликаіу бащути у полициіуту" (IV Мокрешъ).

„Бащути кликнуше ли у полицйиуту?“ (III Дълги делъ)

„Съг га кликнуше и іон бде“ (III Дълги делъ)

„Стана се варѐка (плаче, тжжи) отъ мужата “(своя мжжь) (III Кошиловци)

„Неда се тужи от мужатога“ (от другъ мъжь) (III Стакьевци)

“Штá чйнишъ Гюрô?“ (IV Стакьевци)

„Eтé приплитам плотат“ (III) Стакьевци).

„Уплете ли се Стано?“ (IV)

„Онй заплéтоше чоранéте от менѐка“ (IV)

„Кудé су девокьете?“ „Съг се уплѐтоше и излезнуше нѐкуде“ (III)

„Кой стрôши нáбодньуту; съг нема със що да зашумим сламуту?“ (III)

„Прéпек ракйіу пияу“ (IV)

„Седнуле на прйпекъ като смокове“ (III и IV)

„По стокуту пошло „моръ“ (III и IV)

„Я йдемъ самъ. па дàко и да не съм канен“ (III и IV)

„Кудѐ су ошлй кметáт и попат?“ „Огоше у Репльану“ (село) (III Чупренье)

„Онй йде’у по пута и се кара’у за нещо“ (IV Вълчедъръ)

„Дондо, барабаръ със ньего“ (IV Мокрешъ)

„Спаните дойдоше ли у наше село?“ (III Салашъ)

„Кадâ отô’ у градъ видô’ убйта га човекà“ (III Превала)

„Ми отôсмо у ньивуту.“ (III Превала)

„Онй отôше на ливàдуту.“ (III Митровци)

„Кадà за девôкьу отоде“ (пѣсень III)

„Када се врнуше оттуде“ (пѣсень III)

„Вишньe череше цъфтѐ’у“ (пѣсень III)

„Кадà дойдоше на дома“ (пѣсень)

„Коги си отидо’у лугьеге“ (IV Ковачица)

„Па си на ньива очълà“ (I Черепъ)

„Онй бéіу ошлй“ (III)

„Отй-щà на ньивата“ (I Малоратъ)
„Огй-чу у градъ“ (Щ Стакьевци)
„Дой-ще Гьергьевден, отйщем на цвекье“ (I)
„Іучѐръ ти куде идê?“ (Ш Раяновци)
„Я идо у градинуту“ (Ш Влáовичъ)
„Отоди на воденицата“ (I)
„Они отóду на гробища“ (Ш и IV)
„Неща да отида“ (I)
„Нещатъ да ни чуятъ“ (I)
„Нече да иде“ (II)
„И я очемъ и кльусе оче, поло када Бог пѐче“ (Ш)
„Óчете ли да ви дойдеме нагоскье?“ (П)
„Óчемо, оти да нéчемо, прикаска ли е?“ (II)
„Не щея’ти да ми свършишъ тая работа!“ }
„Не сврши’те ми тая работа!“ } (I и II)
„Нетóсте да доидете на свадбуту!“ (П)
„Не щея’у на га да погледну барѐм!“ (IV)
„Некай да се задеватъ със него, оти он е малко сълудничавъ.“ (I II Ш и IV)
„Така или онакá, поло я сакамъ да ми кажете една лакардия.“ (I)
„Лъгка полъгка девере!“ (пѣсень)
„Он еднък си ойдѐ“ (Ш и IV)
„Он се смѐ прéзглав“ (Ш и IV)
„ И другош ме грло болéло“ (I, П)
„Я мислимъ за теба *дън-ночь*“ (Ш и IV)
„*К̀араи-вáраи*, он умрé“ (I
„*Карà-варà* и я стану кмет“ (II Ш и IV)
„ Іон пóбегну бéзвреме“ (Ш IV)
„Зайчеръ си дойдó’у мужѐте“ (IV)
„Ичера се пристàну Петкана“ (Ш и IV)
„Дойдѝ к’вечеру, оти си служимо“ (Ш и IV)

„Куд си била у зорна-доба?“ (Щ Конидовци)
„Глава ме болѝ все пролети“ (II I Ш и IV)
„Щръковете си ототду есени около свети Илия“ (II Ш и IV)
„Летоска дойде началника, а зимъска го измести’у“ (IV)
„Откъ’ петлите пропея“ (I II IV)
„Откога те тука чакамъ?“ (I II IV)
„До кога ще тръпим!“ (I II IV)
„Излезни понàдвор!“ (II IV)
„Одънк рекàта е ливагьето“ (I II IV)
„Оттаде дола у мрътвинуту“ (Ш)
„Улезни нутре!“ (Ш)
„Іулезни унътре!“ (II IV)
„Влезни ватре“ (I)
„*Судем по свет одиш’ никуѓе мирка да немашъ; мирка ни сврътка!*“ (клетвя Щ)
„Свéкаде по свет да одиш? никъде мирка да немаш; мирка ни сврътка!“ (I II, IV)
„Мѝгар не чу?“ (I II и IV)
„Лъгомъ не виде!“ (Ш и IV II)
„Лагомѝ не сакá’ му ръштото!“ (I II IV)
„Лалѝ ти казвамъ?“ (II)
„Налѝ ти казà“ (.)
„Бòжемке ми обещà?“ (II IV)
„Ла’а се да не замеш!“ (II IV Ш)
„Дако нече·“ „Дàко ме гледа“ (Ш II IV)
„Удже ме грло заболѐ“ (I)
„Удже ме фаща яд“ (II)
„Мáй нема да си дойде довечера!“ (II)
„Сполай ми ти за лакардия!“ (II)
„Вéра, че си дойде; я ти казвам!“ (II)
„Де, жено! недей толко мърда“ (II)
„Ейс бельо, чàà сивчо:“ (II)
„Сту’у крънью!“ (II)

Туй сѫ диалектичнитѣ особенности въ тоя край. Както се вижда отъ примѣритѣ, които съмъ изложилъ, азъ съмъ гледалъ повече на живата, на сѫществующа днесь, речь; отъ разговоретѣ, водени отъ населението, било въ кѫщи, било на ньивата или въ кръчмата и общинскитѣ селски сѫдилища, азъ събрахъ тия примѣри и установихъ диалектическитѣ разници. Зималъ съмъ въ внимание и пѣснитѣ и пословицитѣ, но само тогава, когато за подкрѣпление на нѣкоя извѣстна етимологическа форма, не съмъ можалъ да срѣщнѫ примѣръ въ живата речь. Примѣритѣ съмъ бѣлѣжилъ отъ устата на селенитѣ, и туй не веднъжъ ми е причинявало неприятности, и принуждавало е селенитѣ въ нѣкоя кръчма да млъкнѫтъ и да избѣгатъ. Грѣшкитѣ съмъ поправялъ споредъ указанията, или на священника, или на кмета и нѣкой писарь въ селскитѣ общини. До колко съмъ сполучилъ, остава на критиката да каже, но азъ се ласкаѭ, че съмъ събралъ всичко нуждно и важно.

В. Границитѣ и числото на плѣмената.

Слѣдъ туй изложение на носията и диалектитѣ въ тоя край, ний пристѫпваме вече къмъ самото изложение на селата, които съставляватъ отдѣлнитѣ плѣмена.

Първа таблица. Плѣме I

Въ тая таблица влизатъ селата отъ първото плѣме, очъртани на етнографическата карта съ боя № I

Тия села сѫ:

Балѐй (115), *Рѫковица* (58), *Връвъ* (240) *Гомотáрци* (1087), *Флорентѝнъ* (608), *Ясенъ* (541), *Гъ̀нзово* (1325), *Чорокалѝнъ* (87), *Кирим-бегъ* (1439), *Кошàва* (668), *Шѐфъ* (603), *Сланотрънъ* (584), *Кутово* 833), *Неговâновци* (852), *Ракѝтница* (833), *Коилово* (499), *Кóсово* (414), *Делѐйна* (556), *Рѫброво* (726), *Фунденъ* (67), *Хàлово* 1063), *Градскòвъ* (539), *Черномàшница* (614), *Злокукъа* (491), *Ши-*

ийково 943), *Ясеновецъ Гол.* (786), *Ясеновецъ Малии* (702) *Периловецъ* (609) *Бориловецъ* (374), *Брѣгово* (500), *Алваджй* (60),

Цибръ-варушъ (889), *Калугеръ-махла* (787), *Куле-махала*. (836),

Козлодуй (2429), *Хърлецъ* (960), *Островъ* (1375) *Гàлово* ( ). *Дол. Вадинъ* ( ), *Гор. Вадинъ* ( ) *Бешлий* ( ).

Плѣмето, което населява обѣлѣженото пространство, не е чисто българско: има села въ които българския елементъ прѣобладава, а има села, въ които влашкия елементъ прѣобладава; срѣщатъ се обаче и села, въ които населението е чисто влашко. Въ диалектътъ на тия именно села има толкова български думи и запазени въ такава дрѣвна форма, щото и въ самата влашка етнография биха обѣлѣжили туй плѣме като особена група, съ диалектъ съвършеноо различенъ отъ другитѣ влашки диалекти. По събранитѣ свѣдения отъ самитѣ селени, туй плѣме е прѣселено отсамъ Дунава по рано отъ началото на настоящето столѣтие, въ врѣмето на Пазвантъ-оглу и то, за да създаде спахилъци за своитѣ бабаити-юнаци. Тогава, то е имало поголѣми особенности, и въ езика, и въ носията, и въ обичаитѣ, но днесь, въ носията и обичаитѣ почти е изедначено, и сѫ останѫли съвършенна нищожни особенности, а въ езикътъ вече нѣма да срѣщнете нито единъ селенинъ отъ тия села, който не би говорилъ свободно и двата езика: български и развалено влашки, и който на въпросътъ: „какъвъ е по народность“ — не би Ви отговорилъ, че е *бъгаринъ*.

Азъ бѣхъ въ намѣрние да дамъ тукъ въ тая книга едно описание, както на диалекта, тъй и на носията и обичаитѣ, но като пѫтувахъ и въ Никополско, Свищовско и Руссенско, измѣнихъ туй си рѣшение. Въ нѣкои край-дунавски села въ

тия окржзи, азъ срѣщнахъ сжщо такива села влашки, които по езика си, носията си и обичаитѣ си съставляватъ нѣщо еднакво съ тия села въ Видинско, Ломско и Орѣховско. И историческото минжло на тия послѣднитѣ села ще бжде еднакво съ туй на ония въ Никополско. Любопитно ще бжде да се изслѣдва всецѣло туй плѣме въ насъ и ето защото азъ почнахъ туй изслѣдвание. Когато бждж свършилъ туй си изслѣдвание и въ Тутраканско и Силистренско, тогава ще опишж туй плѣме въ всичкитѣ му особенности било въ диалектично отношение, било въ отношение на кусгумътъ и обичаттѣ, било въ отношение на историческото имъ минжло. Събрания материялъ ще бжде прѣдмѣтъ на една отъ послѣдующитѣ книги на „*Жива-Старина*“.

Ето, прочее, защо азъ минавамъ туй плѣме № I безъ други бѣлѣжки.

Таблица втора.

ПЛѢМЕ II

Влакà А. *Ново село* (464=2729)
Влакá Б. *Бела-рада* (109=698), *Гузелий* (42=209)
Каленйкъ (73=401), *Молалиѐ* (86=432)
Мусулмане (30=147), *Вйдболъ* (147=1018
Назърска-махлà (Гурково) (68=429), *Жеглйца* (43=270), *Трънъàнье* (47=256), *Глотница* (Царь-Симеоново) (45=306),
Грѫци (289=1792), *Дйнковици* (40=273)
Плакудеръ (34=188), *Тейновици* (50=279)
Капетановици (157=1020),
Синàговци (95=545), Фусовица (20=96)
Ивàновци (29=155), *Смръданъ* (54=347)
Йново (75=487), *Раяновци* (26=143),
Татарджйкъ (72=438), *Буковецъ* (134=694)

Новосѐлци (38=181), *Рупци* (31=209)
Бошнякъ (35=223), Тополовецъ (82=474)—
Войници (38=213).

а) *Носия.* На цѣлото плѣме носията е тая, която е описана въ първата група на костюметѣ.

Раздѣлили сме го на двѣ влаки не по носията, а по говора.

На етнографическата карта туй плѣме е обѣлѣжено съ боя указана на сжщата карта съ № IX Влаката А, която се намира всрѣдата на плѣмето № I (първа таблица) е отбѣлѣжена съ скоби.

б) *Говоръ.* Поговорътъ си туй плѣме ще бжде раздѣлено на двѣ влаки. Влаката *Б* има диалектъ, особеноститѣ на когото сж изложени въ втората (I.) диалектична група. съ много примѣсъ на сръбски думи.

Влаката *А* има съвършенно особеннъ диалектъ, който не е отбѣлѣженъ нити въ една отъ четиритѣ диалектични групи. Той е смѣсъ отъ особеноститѣ на II, III и IV групи съ нѣкой сръбски думи и свойства. За любопитството излагамъ тука една прикаска и пѣсень.

а) *Прикаската.*

„*Прѝкажнъа за двойца брàкье*"

„Едно врѐмъ имàло двойца брàкье; на еднòга ѝмъ (а) билò *Пъкала*, а на пò мънъчкога е било *Келѐш.* Ти (б) къдъ су порасли, нъ су моглѝ дъ живѐiу зàедно, а сж (б) карàли свàки пут. Най-пòсле здобрѝли да сж раздѐлу. Ти су имàли само еднòга вòла шутога и нъсу знаяли *коко* (г) да га разделу. Пò мънъчки брàтъ *Келѐш* е рекълъ: „Да си нъпрàемо две кошàръ и у чиiу улѐзнъ вòлъ тому да будъ". Къдъ си напрàили кошàръ *Келѐш* е покрил негòву кошàру сасъ зълъну трàву. Тъгàй вòлъ къдъ

(а) ъ ще се чете на врсдъ ъ (ж), било на крайтъ, било въ срѣдата на думата.

е видѐл трѐву зълъну, е отишъл да едѐ и си остънул на келѐша. Келѐш узѝомъ вòло и отишъл да гá прѫдодѐ. Кѫдъ е отѝшълъ по пут, стигнул е до едън кръс; на кръсъ е билò еднò връбчѐ. Мислѝл Келеш къ му дава 55 гроша за вòлъ он нъ е тèл да га дъде за толко, но къдъ ѐ виделъ къ (с) нъ му дава пò-оч (д), тъгай га дал за толко и сѫ върнул дòма без пърé, къ си е е мислилъ подѝру едън месъц, чъ му донъсѐ пърé. Келеш къдъ е видел, къ нъ му е донел пърѐ, си е узел торбу нáрамо и съкѝру и отишъл да га найдъ. Къдъ е стигнул на онóй место кудѐ беше вързън вòлъ, узел да си сàкъ пърé от кръсъ, но къд нема кой да му дъдѐ пърéте, удàрил със съкиру и строшѝл кръсъ и нашълъ пòд ньега една кола пърѐ. Тъгай сѫ върнул дòма код брата си и му кажал за све що е нашъл. Брат му отишълъ у комшѝе и *пойскал* кола и волòве със мòлбу да донъсу просо из уполье. Къдъ су стѝгли до пърѐ натоварили на кола и сѫ върнули натрът. По пут ѝ стрътнулъ едън поп па питал брата по голéмъного, що é водилъ воловъ: що ѝмът у кола?“ А он е кажъл къ ѝмъло просо, но къд е стигълъ до келêша, нъ е телъ да кажъ за просо къд га питалъ попъ, а е кажълъ за пърê. Тъгай брат му е чул къ е кажъл на попъ за пърê и запрел воловъ па е отишъл при келеша и рекъл; „Защ кажа на попъ, къ имъмо у кола пъре? Съг он чъ ни кажъ на айдуци и чъ ни убиіу?“ брат му пошъл със кола, а Келеш сѫ върнул натрът със съкѝру и стигнул попъ и га убилъ па га скутал у *шѝби* (ж) и сѫ върнул натрът по кола. Брат му къд га видел е рекъл: „Куде си бил бре?“ Отидо да убѝем попъ да нъ кажъ на никога айдука за пърé“. Подиру су пошлѝ по путъ и су стигли дома.

Къд су стигли дòма, пратили Келеша у комшѝе да пойскъ едън шиник и дъ кàжъ къ чъ разделу просо. Он нъ е тел да

кàжъ за просо, а е къжал къ чъ разделу пърé. Комшия къд е чул за пърè, зачудил сж и му дал шиник и сж узел по ньега без да га види и отишълъ да слушъ на пръзоръцъ. Брат му на келѐш видел комшйе на пръзоръцъ, и му рекъл: „бре ти си кажàл за пърé и пак си почел да дели. Келеш узел съкири без да га види брат му, отишъл на пръзоръцъ и удария комшйiу със съкйру и га убил. Пŏслъ гъ узелъ и га турил пред ньегŏва врата, подпрен до един колъц на нŏгье. Син му на мъртвъца кжд е излезъл нŏчем нàполье и къд га видел пръд врáта е рекъл: „Кой си ти там бре?“ Два три пут и къдъ нъ сж озŏвнул никой, узел едну съкйру и ударъл бащу си и гъ убил; баща му си е паднул дŏлъ. Синму тъгай улезъл у йжу и уютру, къдъ е излезъл нàполье, що дъ види: баща му мъртъв от ньега. И тъкай Келеш убил двŏица без да знаiу за нигови пърè никой“.

Слушана отъ Цеко Ангеловъ отъ Ново село, а записана отъ мене. Повторно слушана отъ бащà му и втори пжтъ поправени нроизношението на нѣкои букви.

б) *Пѣсеньта*

„О Иване ти бело-граждане!
„Врън' съ нàтръг бели-град изгорè!
„Нéкда горй огънь да га изгŏри
„Три годинъ у ньега съм чернелъ:
„Пръвь годин за нови дукяне
„Фтора годин за пуста сърмия
„Трéкьа годин за пръвото либе“.
„Пръва годин пратй' да iъ искъй
„Ионй думъй юще е мьнъчка
„Фтора годин пратй' да iъ искъй
„Ионй думъй, юще дàръ нема;
„Трéкьа годин пратй' да iъ йскъй:
„Удáла сж за други гидйя“.

„Ка̀рай-ва́рай и іа чъ кум да ста́нъм.
„Венчай куме нъка̀й люто кълнеш!“
„Яз не кълнем кле́тво сърце кълне
„Да събира ижу коно ластавица
„І-А дъчица коно кукъвица“

Записа̀на отъ Цеко Ангеловъ отъ Ново село.

в) *География.* Селата на туй плѣме, като исключимъ влаката *А* (Ново село), която е край брѣгътъ на Дунава, всичкитѣ сѫ расположени край рѣкичкитѣ: *Делейнска, Тополовица, Св. Петаръ, Беларада, Воиници и Видболъ* и то повечето по долното имъ течение. Всичкитѣ тия села се намиратъ въ Видинский Окрѫгъ, Видин. Околия и сѫ начѫчкани около Видинъ. Мѣстата, които населяватъ туй плѣме повечето си польани, прочути по своята плодовитостъ.

Доминъкъ. Селата сѫ толкова гѫсто щото за *паша* не може ни речь да бѫде; ето защо главния поминъкъ е земледѣлието. Скотовѫдството е съвършенно слабо: освѣнъ по нѣколко стотинъ овци, една-двѣ крави, или биволици, единъ-два конья, тука се не срѣщатъ ония стада отъ говеда, ония ергелета конье, каквито ги има въ другитѣ плѣмена. Ето защо на Видинский пазаръ, който става всѣкой понделникъ се продава голѣмо число добитъкъ, било за кланье, било за впрѣгание.

Отъ земледѣлческитѣ произведения тукъ излиза най-много и най-чисто жито: кукуруза сѣѭтъ само колкото да ѣдѫтъ, а много рѣдко и за продань.

Въ *Ново село* освѣнъ земледѣлието занимаватъ се и съ риболовство, и туй ги много възнаграждава, защото, както ми казахѫ въ селото, ако не е Ново село, Врѫвъ и Флорентинъ, дѣто па̀да най-много и най-голѣмитѣ моруни и есетри, въ Видинъ не би имало никакъ риба. Ежегодно туй риболовство донася срѣдна-цифра по 10-15-20 наполеона на човѣкъ, Ето за-

що Вий ще срѣщнете въ Ново село двѣ черкви толко голѣми и великолѣпни, щото само за едната сѫ похарчени повече отъ 500 хиляди лъва, и туй, що е за чуденье е, че тия 500 хил. лъва е дала едната махла която нѣма повече отъ 150 кѫщи!

Просвѣщение. Тукашното население, както е въобще и цѣлото население въ Западна-България, се намира на много ниска стъпень на образуванието. Полагатъ се дѣйствително старания отъ страна на властьта; отварятъ се училища, но и днесь селенинътъ отъ туй плѣме мисли и е убѣденъ, че ако нѣкой учи да чете и да пише, то учи не за друго но за да стане: *„Попъ“* или *„даскалъ“;* ето защо тука, като имъ говоришъ за учение и да си пращатъ дѣцата на училище, хладнокръвно ще ти се отговори: *„нема да го правим пои и даскал!“*

Храна и жилище.

Храната на туй плѣме е качамакъ и льутеница (чушки съ оцетъ и чесань), а слѣдъ туй иде лукъ, празилукъ, ряпа, а най-послѣ пъкъ: бобъ, леща, грахъ, зелье и сиренье (и то само прѣзъ блажнитѣ дни). Месо селенина ѣде само, когато си служи, и кръщава; когато прави свадба, когато дава прѝносъ и когато му е сборъ и оброкъ. Тия дни, прѣзъ които може да ѣда месо селенинътъ прѣзъ цѣлата година се брожтъ 132! И прѣзъ тия дни той доброволно се подвъргва на постъ, па едвамъ ли прѣзъ цѣлата година се омръсва съ месо 50-70 пжти.

Жилището му не е пômалко жално отъ храната му. Кѫщитѣ тукъ дѣйствително не сѫ въ земята (*узем*), каквито сѫ въ Ломско и Орѣховско, но пакъ вѫтрѣ тѣ никакъ не сѫ удобни за живѣние; има отдѣление гдѣто се готви, мѣси и пр. и туй е главното отдѣление въ цѣлата кѫща; особни стаи сѫ такъвь луксусъ, щото можете да срѣщнете само въ много малко кѫщи. И въ туй отдѣление спжтъ всичкитѣ домашни на една *постѐлка* под една *покрѝвка* (завивка). Постелката е рогоска

а земята, а завивката е чърга, ткаена отъ жената. Одрове-тѣ сж такожде раскошество, допустймо само за пô заможнитѣ люди отъ село. Одроветѣ на тия заможни людие сж отъ лѣ-сй исплѣтени отъ прѫкье и покрити съ сено или слама, а върху имъ черга.

Само при такава храна и при такива жилища може да има такъвъ просвѣтителенъ упадъкъ!

Индустрия. Въ туй плѣме азъ не срѣщнѫхъ никаква индустрия; има кроячe, коларе, ковачe, но само колкото за своитѣ домашни потрѣбности, и въ такъво примитивно положение, щото неможе да се нарече индустрия.

Трета таблица

ПЛѢМЕ Ш

Влака А.

Кула (633=3510).

Влака Б.

Староиáтица (244=1452), *Полéтковци*(56=317), *Големáново* (147=1446), *Бóйница* (522=2984), *Бранковци* (116=776), *Пседѐрци* (90=545), *Урбабинци* (150=1060), *Грамáда* (364=2331) *Мӣличина-лѫка* (49=349), Медешвѐци (103=575) Чичйлъ (107=630), *Големъ-турчинъ* (Турчйнъ, Царь-Петрово) (187=1120), *Вóдна* (59=351) *Гòлтуианъ* (54=312) *Мàкрешъ* (182=992), *Вълчакъ* (48=236), *Малки-Турчинъ* (Царь-Шишманово) (85=577).

Влака В.

Рàковица (346=2210), Кирѣево (129=779), Изворъ-махла (92=453).

Влака Г.

Влàовичъ (155=936).

Туй плѣме, както се вижда отъ таблицата е подраздѣлено на четири влакѝ. Туй раздѣление бѣ диктувано едно отъ носията, а друго отъ нѣкои тънки разници въ говора.

а) *Носията.* Носията на туй плѣме е описана въ втората група. Въ влаката В нѣкога носията е била сжщата както и въ другитѣ влакѝ, но днесь въ тия села се срѣща чърни беневреци и чърни дрешки съ рунтави чърни капи—костюмъ, какъвто носжтъ селенитѣ въ Гургусовешчко (кньажевачко) и Зайчерско въ Сър´ия. За туй ги и отдѣлихъ въ особена влака.

б) *Говорътъ* По говорътъ именно сж раздѣлени на четири влаки: въ Кулà се чуе мегкото произношение на *е* въ я: мляко, ляб, невясто; нещà, щеш, не мôга и пр.—диалектъ много близъкъ на тракийското нарѣчие; въ *влака Б*, туй мегко произношение, или го нѣма, или се срѣша съвършенно рѣдко, и диалектътъ приближава къмъ диалектъ на плѣмето II само че липсва изобилието на сърбскитѣ думи; въ *влаката В* вече срѣща особенности на диалектътъ на диалектичната група № III, но пакъ рѣдко, когато тия особенности сж вече пô изобилни въ влаката Г, която и служи като прѣходъ отъ едно плѣме къмъ друго.

в) *География.*

Селата, които съставляватъ туй плѣме сж расположени по горнитѣ течения на рѣкитѣ: Тополовецъ, Св. Петаръ, Бела-рада, Войници и Витболъ. Мѣстностьта е покрита съ хубави лѣсове и злачни пàши (пасбища).

г) *Поминъкъ* Поминъка на туй плѣме е не само земледѣлието, но и скотовждството, благодарение на пасбищата. Най-хубавото жито въ Видин. окржгъ излиза изъ тая местностъ. Кукурузъ сѣжгъ, колкото за своя храна, а много малко за извозъ. Други особенни сѣмена тука се не срѣщатъ още.

д) *Просвѣщение.* Туй племе, сравнено съ другитѣ плѣ-

мена въ Видинско па и Ломско, въ просвѣщението стоѭтъ пô височко; освѣнъ дѣто има въ сѣкое село училище, но и между селенитѣ се забѣлѣзва една особенна волья за наука и съ удоволствие констатирвате, че тукашния селенинъ не учи сина си само за *„попъ и даскалъ“*, но за туй защото учението е било *„нуждно и добро и за орача и овчара“*. За туй Вий ще срѣщнете и по събуденички селени, които мислѭтъ и разсѫждаватъ нѣкакъ по умно и самостоятелно.

е) *Храна и жилище*

И тукъ както и между другитѣ плѣмена храната е оскѫдна, и непитателна; хранѭтъ се дѣйствително съ *леб* и рѣдко съ *качамак*, но пакъ на първо мѣсто се куми льутеницата, а на послѣдно, да не кажемъ на никакво,—месото.

Жилищата сѫ сѫщо тъй *нáзем* върху земята *„керемидни кѫщи*,“ но нечистота е на първо мѣсто и покривкитѣ и завивкитѣ сѫщо тъй бѣдни.

ж) *Индустрия*. Въ *Влáовичь*, *Рȁковица* и *Малки Изворъ*, като по близо до политѣ на Балкана занимавали сѫ се нѣкога се съ правение кола и бъчви; днесь Балканътъ е опустошенъ и отъ тъзи индустрия е останѫла една слаба снѣка.

На етнографическата карта туй плѣме е отбѣлѣжено съ боя № VIII.

Четвърта таблица.

ПЛѢМЕ IV.

Влȁка А.

Раяновци (127=821), *Ошȁнь* (54=382), *Тȍловица* (59=340),

Рабйша (111=696). *Стру̑инъ-долъ* (26=200), *Вѐщицȁ* (48=304), *Клȁдорупъ* (48=268), *Слйвовникъ* (52=108).

Връба (34=214), *Острокапци* (40=213), *Бѣла* (112=708), *Калугеръ* (91=577), Дубрава (58=338).

Влака Б.

Чуирѐнье (224=1580), *Трговище* 119=807), *Протопопинци* (47=296). *Врбова* (173).

Влака В.

а) *Салашъ* (183=1329), *Праужда* (131=1015), Горни-Чифлъкъ (35 = 203), Долни-Чифлъкъ (22=136), *Пролазница* (53=336).

б) *Стакьовци* (222=164).

Влака Г.

Гайтанци (37=245), *Дражаница* (25=141). *Лагошевци* (76=446), *Малки-Дреновицъ* (38=229), *Владичница* (29=188), *Вратбицъ* (65=416), *Шипотъ* (48=337. *Тѣловица* (52=312). *Ярловица* 56=344), *Водньанци* (99=619), *Карбинци* (89=523), *Мемѐдовци* (43=297), *Мѐдовница* (130=815), *Дълго-поле* 22=161), *Ружинци* (50), *Белопичене* (40), *Бѣлополье* (73=428). *Роглѐцъ* (17=106), *Дражинци* (51=319), *Плашивецъ* (100=633), *Чърнополье* (80=467).

Влака Д.

а) *Извѡръ* (128=778), *Костичовци* (91=590), *Скомлья* (56=332), *Орѐшецъ* (141=1019), *Върбовчецъ* (76=439),

Яньовецъ (21=128), *Боровица* (106=587)

б) *Гюргичъ* (91=579), Ѡдоровци (23=129).

в) *Средогривъ* (71=443).

Бръзйците (Александрово) (119=641).

Туй плѣме сме раздѣлили на шесть влаки по слѣдующитѣ съображения: I-о широчината на беневрецитѣ не е въ цѣ-

лото плѣме еднаква; 2-о диалектътъ також де не е еднакъвъ. Нѣщо, което ги прави едно плѣме, е дължината и кроежътъ на горнитѣ връхни дрѣхи и за туй носятъ прѣкорътъ *„Кѫсодрешковци"*.

Тия разници въ костумътъ и диалектътъ ще укажемъ.

а) *Носията*. Общата носия на туй плѣме е описана въ третата група на костуметѣ. Разницата обаче, за която се спомѣнѫ се състой въ това:

Беневрецитѣ, които се носятъ въ влаката *А* и Б иматъ дното си по широчко отъ туй на беневрецитѣ въ влаката В. Освѣнъ туй, чърнитѣ гайтане на тия беневреци, въ влаката В се простиратъ на всѣкѫдѣ по рѫбоветѣ.

Беневрецитѣ и шаркитѣ на дрѣхитѣ въ влакитѣ Г и *Д* се различаватъ отъ тия на другитѣ влаки.

Й женската носия не е еднаква: Вълненицитѣ въ влакитѣ Г и Д. сѫ съ чърна основа, когато вълненицитѣ въ другитѣ влаки сѫ съ чървена.

б) *Говорътъ*. Диалектътъ на туй плѣме съдържа ония особенности, които сѫ изложени въ третата диалектична група. Влаката Г. обаче има диалектъ сѫщъ както въ втората диалектична група.

Влакитѣ *А Б* и *Д* иматъ всичкитѣ особенности на диалекта III но само членътъ: тôга, тôму и други нѣматъ, и туй ги поставля въ една срѣда между групата втора и между групата III, а има нѣкои особености и отъ групата IV

Влаката В. има съвършенно всичкитѣ особенности на диалектичната група III. съ много малки отклонения.

в) *География*

Селата, които съставляватъ туй плѣме сѫ расположени: по цѣлото течение на рѣкитѣ *Арчаръ* и *Скôмля* и по горното течение на рѣката Ломъ и прйтоцитѣ въ туй горно течение.

Мѣстноститѣ, които сѫ въ долното течение на Арчаръ и Скомльа е равнина, но пакъ покрита съ лесове отъ дѫбови дървета, а тия които сѫ въ горното течение на тия рѣки, както и на рѣката Ломъ е планинска страна покрита съ гѫсти лесове. било отъ дѫбова, било отъ букова, и по нѣкѫдѣ и отъ чамова гора. Туй не прѣчи да има хубава паши и добри ниьви.

г) *Поминъкътъ.*

Влаката А и В се занимàва повече съ скотовѫдство, тъй като липсватъ полета за ньиви. Въ тия влаки излиза опуй прочуто сиренье и масло, което се хвали толко на пазара и което се носи дори и въ Ц-градъ.

Влаката Г и Д се занимава, покрай земледѣлието и скотовѫдството, още и съ винодѣлието. Туй е то виното, което е прочуто въ тоя край и което по своето качество, ако и да се пригатвя по много примитивенъ начинъ, неще да отстѫпи на най-хубавитѣ вина въ нашето отечество. Ако има нужда нѣгдѣ за винарско практическо училище, то е Бѣлоградчишко,—всрѣдъ тия винарски села.

д) *Индустрия.* Въ Чупренье се работѭтъ хубави бѫчви бурета и други сѫдове. Освѣнъ туй работѭтъ се и кола. Нѣкога, когато балканътъ е билъ покритъ съ голѣми и гѫсти чàмови дървета, бѫчварството е цъвтѣло много: бурета и бѫчви отъ Чупренье сѫ провеждани не само въ цѣло Видинско и Ломско, но и по Орѣховско и Вратчанско. Днесь туй е западнѫло, и отъ нѣкогашното бѫчварство сѫществува една жална сѣнка. Въ Търговище и Протопопици, освѣнъ бѫчварството и коларството, нѣкога е цъвтѣло и кожарството; днесь се мѣркатъ само скръбни слѣди отъ тази индустрия.

е) *Просвѣщение* Цѣлото плѣме се намира въ много ниска степень на своето образувание. Истина, сѫществуватъ въ повечето села училища, но тѣ още не сѫ успѣли да вдъхнѫтъ

на населението тая вѣра, че науката не е само за поповетѣ и даскалете.

ж) *Храна и Жилище* За храната и жилищата можемъ да кажемъ сѫщо, каквото и за плѣмето II: хлѣбъ чушки; чушки, хлѣбъ; ряпа, лук, хлѣбъ; и све туй ѣденье. Въ срѣдата на туй плѣме чухъ оригиналната узречица: „не съм турчин и чифутинъ да ѣдемъ яйца масло и месо“ „За турчина“ *„чифутина е дадено месо а за бъгарина—чушки“*. Въ жилищата се срѣща сѫщата нечистота, и въ постелкитѣ сѫщата бѣдностъ и сѫщото лишение.

За влаката *Е* има да се каже туй, че туй село е *сбиритък* отъ разнитѣ села; въ него ще срѣщнете прѣселенци даже и отъ Одринско, които почеха да се завръщатъ въ своете отечество и слѣдъ нѣколко години нѣма да остане нито едно семейство. Между многото други причини за тѣхното изселяване или по добрѣ-повръщание въ Одринско е тая, че тѣ сѫ гръци и момитѣ нито искатъ да се женѭтъ за момци българе, нити пъкъ тия послѣднитѣ ги искатъ; сѫщо и момцитѣ имъ немогѫтъ да намѣрѫтъ моми за да се оженѭтъ; туй ги принуждава да се повърнѫтъ пакъ на старото си огнище.

На етнографическата карта туй плѣме е обѣлжена оъ боя № III.

Таблица пета.

ПЛѢМЕ V.

Влакѝ А.

Гòрньи-*Лòмъ* (159=1210), *Дòлньи-Ломъ* (138=700), *Реильанѝ* (119=815).

Влакѝ Б.

Прѐвала (191=1342), Гòрньа-*Лукѝ* (110=800), *Мѝтровци* (117=715)

Влакà В.

Чàпоровци (350=1985) *Влàшко село* (75=518), *Желѣзна* (118=637).

Влакà Г.

Кѫпиловци (221=1324), *Главàновци* (97=).

Влакà Д.

Елбвица (50=336), *Говѣжда* (111=722), *Дивà-Слатина* (64=414), *Дългидѣлъ* 88=598).

Туй плѣме е раздѣлено на петъ влаки; туй дѣление е направено на основание на нѣкои разници въ носията, както слѣдва:

а) *Носията.* Носията на туй плѣме е описана въ четвъртата група на костюметѣ. Разницата обаче между отдѣлнитѣ влаки се състой въ кроежътъ на връхнитѣ дрѣхи: *долатанката* и рѫкавника и въ шаркитѣ, съ които сѫ тѣ шарени и обшити.

На етнографическата карта туй плѣме е обѣлѣжено съ боя № VI.

б) *Говорътъ*

Диалектътъ, който се употрѣблява въ туй плѣме е описанъ въ третата група на диалектитѣ, и главнитѣ отличителни особенности на този говоръ сѫ вземени отъ примѣритѣ, събрани отъ селата на разнитѣ влаки.

в) *Поминъкътъ*

Земледѣлието тукъ, поради оскѫдностьта въ работна земльа, се намира въ съвършенно долно положение; малкото онѣзи ньиви, разхвърлени тукъ-тамъ по високитѣ върхове планински, даватъ едвамъ толкова жито, кукурузъ, колкото е нуждно за прѣхрана на населанието; повечето пѫти и туй е недостатъчно и нуждното жито и кукурузъ се купува.

Ако земледѣлието е въ такава ниска степенъ, то ското-

вждството пакъ е въ едно цвѣтуще положение. Пространнитѣ пасбища по *билото* на Балканетѣ даватъ възможность на селата, да отхранватъ голѣмо количество и едъръ добитъкъ и ситенъ (овца, кози и др.). Въ туй отношение на първо мѣсто стоѭтъ селата: *Дългиделъ, Дива-слатина, Говежда, Еловица, Прѣвала* и *Горньа-Лука*. Въ тия села се прави и прочуто хубаво масло и сиренье. Улѣснението на тия села въ материално отношение се състои още и въ това, че пространнитѣ пасбища даватъ възможность да се прибира и стоката на другитѣ околни села, на които мерáта е тѣсна, и отъ туй, както казватъ, искарватъ всичкитѣ си общински разноски, толкова голѣми днесь.

г) *Индустрия.*

Въ туй плѣме индустрията се намира въ едно цвѣтуще положение. Така: въ влаката А цъвти коларството и бжчварството; въ влакитѣ *В* и Г цъвти тъканнето на килимитѣ; въ селото *Митровци* цъвти обработванието на кожитѣ, а въ Прѣвала бжчварството. И тая индустрия се държи безъ ничия помощь. Колко много щѣше да се помогне на благоденствието на туй население, ако се отворѣше едно практическо училище за тъкание килиме и училище таково за обработванието на кожитѣ ?Какъ се обработватъ тия нѣща, сега отъ населението, за туй ний ще поговоримъ по-обширно въ іетата книга на „*Жива-Старина*“.

д) *Просвѣщение.*

Правителството е притекло на помощь на тия села, за да бждятъ тѣ просвѣтени, но още дълго врѣме ще трѣбва ениргична работа, додѣто може да се каже, че се постигнжло нѣщо.

Въ туй отношение Чипоровци стой на първо мѣсто; хубавото училище издигнжто надъ селото и посѣщавано отъ едно число повече отъ 150 ученици показватъ, че въ Чипоровченье не е угаснжло съвършенно онуй стрѣмление за наука, което бѣ

направило Чипоровци въ XVI вѣкъ срѣдоточие на българската образованность. И дѣйствително Чипоровченина се познава навредъ по своята събуденность.

е) *Жилище и храна.* За жилищата и храната може да се каже сжщото изражение: „леб и чушки", а въ пô добри дни: „бобък и леча" а месôто е за *„турцитѣ и чифутетѣ"* скръбно, но фактъ сжществующъ.

География: Влаката А е расположена край горнето течение на рѣката Лом (Лом и Чупренский Ломъ), а влакитѣ: Б. В, Г, и Д край горнето течение на р. Огоста (Превалски Огость, Чипоровски Огостъ и сжщия Огостъ).

Шеста таблица

ПЛѢМЕ VI

Влака А.

Клисура (293=1261), *Занôжене* (261=1009), *Спанчêвци* (97=542), *Връшéцъ* (259=1339).

Влака Б.

Г*ôрньо-Озйрово* (219=1270), *Дôлньо-Озйрово* (59=544), *Лютаджйкъ* (58=298), Г*ôрньа-Бéла-Рêчка* (71=414), *Долньа-Бела-Речка* (92=542).

Влака В.

Сердäрь-Чифлъкъ (35=209), *Янчовъ-Чифлъкъ* (38=253), *Слâтина* (48=315), *Драгâница* (79=143), *Пресôчница* (51=366), *Мездрея̆* (53=333), *Бôкиловци* (50=321), *Бàльовица* (46=302), *Рâшовица* (22=127), Г*ушâнци* (ф49=1961),

Прейължене (50=318), *Крâпчене* (77=548), *Ново село* (145=897), Мала-Кутловица (154=893), *Комарéво* (51=261),

Влака Г.

Дўпльакъ (83=364), Г*лавäчъ* (112=625), Крáво-

деръ (39 =1080), *Бàбино* Голѣмо (66=456), *Урб-вене* (70=436), *Пудрия* (   ), *Бѣла Българ. ска*)69=394), *Бăбино Мало* (31=148), *Бистрѣцъ* 98=522), Кула (50=138), *Нефѣла* (47=253).

Влака *Д.*

Сумѣръ (106=719), *Стубелъ* (241=1543).

Палѝ-лула (14=81), *Бойчѝновци* (50=306).

Белòтинци (155=931), *Бàнъа* (96=609).

Лѝпенъ (1 5=931), Портѝтовци (56=325).

Влака Е.

а) Мрѣчево (64=379), *Ёрденъ* (73=485).
   Минкова махла (19=115), Гà*бровница* (109=626) *Студѐно-буче* 103=653), *Кошàрникъ* (40=448), Войници (43=265), *Долнъа:Веренѝца* (186=1112), Го*рнъа-Въренѝца* (112=747),

б) Вѝ*нъище* (102=950), Жѝвовци (152=812), Чѐмишъ (16=321). Вѝ*длица* (69=439), *Кàменарѝкса* (86=600).

Влака *Ж.*

а) *Бѣлимелъ* (172=1042), *Челюстнѝца* (88=474). Лòпушна (112=709), *Суточинò* (69=489), *Сърбляница* (39=298), *Рàвна* (33=228), *Помеждѝнъ* (42=280), *Мѣлъене* (82=528), *Ковачица* (96=528).

б) *Бистрѝлица* (111=702), *Котѐновци* (120=718), *Кòстенци* (133=766), *Черѐшовица* (46=356), *Лескòвецъ* (131=906), Г*агàница* 290=1761), Бò*ровци* (164=1170).

Влака *З.*

Смолъàновци (252=1512).

Влака *И.*

Вѝ*рове* (55=328), *Хаджийска махла* (124=665), *Мечѝтъ махла* (55=257).

Туй плѣме е раздѣлено на девет влаки; туй раздѣление направихъ на основание на тънкитѣ разници въ шаркитѣ и кроежътъ на врѫхнитѣ дрѣхи.

а) *Носия.* Носията на туй плѣме е описана въ петата група на костуметѣ.

Селенитѣ отъ влаката А носѭтъ постоянно, и зимѣ и лѣтѣ, беневреци, за туй ги наричатъ още и *беневречене.* Въ туй се тая влака и различава отъ другитѣ влаки въ туй плѣме Влаката Б носи почти сѫщото облѣкло, каквото и влаката А, но само съ една много малка разница въ шаркитѣ.

Носията на другитѣ влаки: В, Г, Д и Е е почти еднаква, također съ много малка разница въ гайтанетѣ. Носията на влаката В, Г, Д и Е, но рѣзко се отличава отъ неѭ, било по цвѣтътъ на гайтанетѣ, било по шаркитѣ. Влаката З и по носия, и по диалектъ съставлява островъ въ туй плѣме. Влаката И, сѫ сега населени села, смѣсъ отъ разнитѣ плѣмена и влаки. За туй и носията имъ е пъстра.

б) Г*оворътъ* Говорътъ на туй плѣме, може да бѫде раздѣленъ двѣ: говорътъ на влакитѣ А, Б, Г па и Д принадлѣжи къмъ първата диалектична група; говорътъ на влакитѣ: В, Е и Ж има особеноститѣ изложени въ втората диалектична група; говорътъ на влаката З съставлява смѣсъ отъ първата и втората диалектични групи, а тоя на влаката И е пъстаръ, както е пъстра и носията т. іе. има семейства съ говоръ третата диалектична група, а има семейства, които говорѭтъ диалекта отъ втората група.

За любопитство ний излагаме слѣдующитѣ прикаски по говорътъ на селенитѣ отъ Смоляновци:

„а) *Лъжлива прикаска*: „Ния отидо'ме на зайци, трима съ три пушки: две строшени, а една кремик нема. Па дири'ме заеци, дири'ме и неможа'ме да намериме. Отидо'ме при едно блато; коги погле́дна'ме: три пловки се кѫпат във водата: две мрът-

ви, а една душа нема. Ния ги зѐ'ме и ги понесо'ме та ги занесо'ме във дома. Като вървѐ'ме по пѫта, видѐ'ме на един плетъ три грънци: две строшени, а едно *дъно* нема; ния го зѐ'ме, наля'ме го със вода и турй,ме пловките да уврѫт; гá поглѐдна'ме мръвките истекли, а водата останала. Ния куса'ме, куса'ме, коги погледна'ме нема нищо".

б) *Момче и воденчаръ:* „Ѐдно момче отишло на воденица: одйло, одйло и срешнàло едйн човѐк: Праздна ли е воденицата? —попитало момчето човека, а он му казал: „празна е, брате, ами нò убаво да се не ютбиваш, оти он е много дяволйт та ще те излъже". „Нищо нема"—казало момчето. Момчето се ioтбило на воденицата и сипало да меля. Воденичара омесилъ една турта заринал я във огинья да се йопече и казал на момчето: айде да се лъжем и който надлъже он да изеде туртата. „Лъжи ти!" — казалъ воденичара иа момчето. „Не, ти лъжй!" — рекло момчето Воденичара казал: „айде ти най-напред лъжй, а ia ще после да лъжа!" Момчето склонило и фанало да лъже: Ния отдавно йма' ме кошаре и тато сека зàрань ги броеше; една зàрань ги преброи и погледна: една пчела нема! Повайка'ме, повайка'ме, (а) ама какво ще се прави? Отидо'ме после със тата ни единъ баиръ: коги погледна'ме през Дунава единъ влâ' оре със нея. Тата отиде във кѫщи, бръкна във долапа, та зе една тиквена семка, посадия край водата; оно израсте врѐжъ; ния по врѐжа, по врѐжа та пâ отвъде! Зби'ме се със оня влâ, тата испрегна пчелâта и си я прекàраме от тук. Коги погледна'ме, она *ис,абила шия!* Какво да се прави? Тата попита по комшиите за лек, а онй му казали да й намаже шията съ оре,. Он я намаза и оно израсте оре'.на шията й. Такâ, такà и орѐ'а пророди. IАзе фъргá със булванье (б) да брулим орѐ'и, коги едйн булван се запречи на оре'а; на булвана стана ливада; ния я разорâме и посея'ме ичимйк. Коги озрѐ, ния отидо'ме да жънеме; пожъна'ме малко, ете ти iовчаре да насят; дойде един вълк; згонй'а го пцетата; той предръсна по крайназе, и тата фрли със сърпа, а вълка го за'апа; пцетията го гонйя, гонй'а из ньивата и он све поожъна, що беше останало. Ния със тата на другйя денъ ще правиме купенъ; прави'ме, прави'ме и връ'а му опре до небото; тогива тато зе манарчето просече небото; когй погледна, божлетата едът кисело

мляко: они го свиле със лъжиците да го биятъ той, зле-добре, огъмнал се: от тамо коги погледнал, купена паднал! Ами сеги къ ще се слезне? Тато зе да скубе от брадата си влакна, па ги наставя и по нъй' зе'ме да слазаме. Слазй'ме, слазй'ме па замръкна'ме: друго оставй нолȯ немȧ'ме леб и огладне'ме. Тато зе та направи качамȃк у лулата си, а па іазе да заду,ам огънья оно пръсна една искра та прегȯри влакното. Тогива паднȃ'ме; падȧ' ме, падȧ'ме, когй іазе паднȧ, у едно блато и потъна. Една пловка се научи да носи у перчина ми яйцȧ; едно куче се настръви да ги еде: бе'а три яйца. Пръвньия пѫтъ дойде и изеде едно яйце; дшекия пѫт друго, когй на трекия пѫт да земе яйцето, іазе се фанȧ' за опашката му, а то ме извлече на края па отъ стрȧ се по. . ȧ. ІАзе зе та расчопли' лайното, а оно една артийшка у него и на артийшката пише: „воденчара млого, млого да се не зѫби, нолȯ да даде туртата на момчето“.

И така момчето надлъгало воденчара и узело туртата“.

в) *Поминъкъ и индустрия.* Земледѣлието е главния поминъкъ на влакитѣ: В, Г, Д, Е, Ж, З и И, а дърводѣлството въ влакитѣ: А и Б.

Главнитѣ произведения, които ражда тукъ земята сѫ обикновеннитѣ: жито, кукурусъ, ичмикъ и други. Влакитѣ В, Г, Д. Е, Ж и И занимаватъ се и то много успѣшно и съ винарство; въ Долньо-Озйрово горѫтъ варь, въ Горньо-Озирово, й двѣтѣ Бѣли-рѣчки работѭтъ само кола; въ Вършецъ правѭтъ бъчви, въ К-Рикса, Виньище, Видлица дѣлѭтъ (сѣкѫтъ) каманьe, а въ Смоляновци покрай земледѣлието продаватъ и дърва.

г) *География.* Мѣстностьта, която населява туй плѣме е повечето гориста, много малко камениста; туй обаче не прѣчи да има хубава почва за земледѣлие: рѣкитѣ и многобройнитѣ притоци сѫ създали ония хубави и плодродни долини, на които почвата е длѫбокъ слой отъ силно производителенъ *тȁлогъ* (нȁносъ). Реката Огоста въ своего горно течение е много расклонена и прибира въ себе си, посрѣдственно или непосрѣдственно многобройни притоци; по главнитѣ нейни притоци: сѫ

Ботунъ, *Шугавица*, *Брѣзията;* които иматъ także многобройни притоци, а особенно Ботунь. Надъ селото *Сръбляница* самиятъ Огостъ се дѣли на три голѣми клонове: *Сжщия Огостъ*, Прѣвалски Огостъ и Чипоровски Огостъ. Край тия многобройни притоци и клонове сж расположени селата и влакитѣ, които съставляватъ туй плѣме.

Д. Просвѣщение, жилище и храна.

По просвѣщението си туй плѣме се намира още на много ниска стъпень: още и тука се учжтъ само онѣзи, които искатъ да станжтъ *попове и даскале* а за другитѣ е ненужденъ луксъ. Храната е сжщата, каквато и въ другитѣ плѣмена: жилищата сж пò добри само въ туй отношение че не сж дупки въ земята, а кжщи върху земята; тая послѣдната разница въ жилищата обаче продиктувана не отъ друго, а отъ туй че почвата е камениста или ниска, та, или немогжтъ да се длжбажтъ *дупки*, или пакъ ако се длжбажтъ въ тѣхъ почнува да извира вода; ето защо кжщитѣ сж върху земята.

На етнографическата карта туй плѣме е обѣлѣжене съ боя № IV

Таблица седма

ПЛѢМЕ VII

Влака *А*,

Дòбридолъ (48=292), *Слѝвата* (56=350, *Орсòя* (68=412

Влакà *Б*

а) *Гòлинци* (20312=99), *Алигѝна-махла* (40=224), *Джембекъ-махла (Николаево)* 32=207, *Кàленъ пòтокъ* (13=74), *Мòминброд* (61=365), *Дългошевци* (126=932), *Ключова-махла* (35=247), *Криводòлъ* (46=974), Влашка-*махлà* (172=

490), *Сталійска-махла* (95—711), **Васѝловци** (191—1129), *Барякгарска-махла* (Александрово) (27—147). *Татаръ-махла* (Дондуково) (33—222),

б) *Крѝвобара* (116—750), *Ислямова махла* (Княжава махла) (13—66). *Дубова-махла* (201—29), *Хасанова-махла* (Борисово) (36—239) *Тополовецъ* (52—368), *Дреновецъ* (75—569), *Чорльово* (98—515) Кисельёво (116—750).

г) Брусарци (74—450) Лѝковица (49—282) *Гайтанци* (43—216), *Буковецъ* (61—402).

д) *Кръкѝжаба* (83—554), Расово (190—115).

Влака В.

а) Метковецъ (558—2290), *Слѝвовикъ* (117—722), *Безденница* (39—213), *Цердвене* (88—507), *Дългоделци* (138—968).

б) *Вълковаслатина* (138—936), *Славотинъ* (135—901), *Клисурица* (57—382), *Долнъарикса* (72—444).

Влака Г.

Ковачѝца (228—1618), Г*орньо Линьево* (73—430), Мокрешъ (241—1521), Вълчѐ*дръма* (498—3399).

Влака Д.

Долньо-Лѝньово (72—420), *Лабецъ* (104—708) *Чучанъ* (58—297), *Карабаджакъ* (Игнатиево) (75—431),

Влака Е,

а) Ко*мощѝца* (190—1243) *Душѝлница* (55—361) *Прогорѐлецъ* (208—1310), Котѐ*новци* (25—647), Войн*ѝци* (67—438), *Чърнивръхъ* (83—546), Гор*нъа-*Гн*оенѝца* (197—1281) Маданъ (124—730).

б) *Разградъ махла* (115—777), *Дервѝшова* махла

...тиво...

...четвъртата...

...шаката...

...диалектична...

...Тетовень...

...Многото...

...ато: *Мокренит.* ...

...бора. Бележници на ...

...само за *полоне* ...

...въ които ... Въдедръмъ Мокренъ ...

490), *Сталиска-махла* (98—711), **Василовци** (191—1129), *Барянктарска-махла* (Александрово) (27—147), *Татаръ-махла* (Дондуково) (33—222),

б) *Кривабара* (116—750), *Ислямова махла* (Княжава махла) (13—66), *Дубова-махла* (201—29), *Хасанова-махла* (Борисово) (36—239) *Тополовецъ* (52—368), *Дреновецъ* (75—569), *Чорльово* (98—515) Кисельево (116—750),

г) Брусарци (74—450), Луковица (49—282) *Гайтанци* (43—216), *Буковецъ* (61—402).

д) *Кръкижаба* (83—554), Расово (190—115).

Влака В.

а) Метковецъ (558—2290), *Сливовикъ* (117—722), *Безденница* (39—213), *Церовене* (88—507), *Дългоделци* (138—968).

б) *Вълковасластина* (138—936), *Славотинъ* (135—901), *Клисурица* (57—382), *Долиъарикса* (72—444).

Влака Г.

Ковачица (228—1618), Горньо *Лпньево* (73—430), Мокрешъ (241—1521), Вълч*едръма* (498—3399).

Влака Д.

Долньо-Линьово (72—420), *Лабецъ* (104—708) *Чучанъ* (58—297), *Карабаджакъ* (Игнатиево) (75—431),

Влака *Е*,

а) Ком*ощица* (190—1243) *Душилница* (55—361) *Прогорелецъ* (208—1310), Кот*еновци* (25—647), В*ойници* (67—438), *Чърнивръхъ* (83—546), Г*орнъа*-Г*ноеница* (197—1281) Маданъ (124—730).

б) *Разградъ махла* (115—777), *Дервишова* махла

(Крумово) (100=732), Омерова махла (Ботево) (19—113)

а) *Носия.* Костумировката на туй плѣме е изложена въ шестата група на костуметѣ. Влакитѣ носѭтъ отъ една и сѫща форма дрѣхи само съ нѣкои тънки, много мѫчно забѣлѣжими особености въ шаркитѣ на разнитѣ видове дрѣхи. Туй е и послужило за основа, когато туй плѣме се раздѣли на влаки.

б) *Говорътъ.* Диалектътъ на плѣмето е описанъ и изложенъ въ втората диалектична група. Разница има въ диалектътъ на влакага Г, особеноститѣ на която сѫ изложени въ четвъртата диалектична група. Трѣбва да се забѣлѣжи, че и въ влаката Д. тоя диалектъ прѣобладава, когато въ селото Вълчедръма (Влака Г) въ горния край населото говорѫтъ диалектъ отъ втората диалектична група, а въ долния отъ четвъртата диалектична група.

в) *Поминъкъ.*

Земледѣлието е исключително занятие на туй плѣме. Въ Метковецъ нѣкога пчеларството е до толкова цвьтѣло, щото *мед* и *восъкъ* сѫ пращали дори и въ Ц-градъ. Днесъ сѫществува само споменъ отъ туй.

Индустрия въ туй плѣме нѣма никаква.

г) *География.* Всичкитѣ влаки отъ туй плѣме сѫ разположени по долното течение на рѣкитѣ: Ломъ и Цибрица и край тѣхнитѣ притоци; мѣстностьта повечето равнища, удобна за оранье и отъ туй главното занятие на плѣмето е земледѣлието и скотовъдството.

д) *Просвъщение.* И туй племе откъмъ просвѣщениоте стоп много ниско, съ исключение на нѣколко села. Има села като: *Мокрешъ*, Вълчедръма, Метковецъ, Прогорелецъ, Кривабара, Василовци па и Комощица (до нѣкѫдѣ), въ които не учѫтъ само за *попове и даскале*, но още и за „*кръчмаре*“ и въ които (Вълчедръма, Мокрешъ) училища сѫществуватъ още

б) Бо̀денци (60—424), *Турска бела* (95—479), *Кърпѐцъ* (67—339), *Костильѐво* (128—761).

в) *Медко̀вецъ* (21—128), *Па̀волче* (82—448), *Челопѐкъ* (68—471), *Мура̀вица* (126—692), *Крѐта* (78—466), *Мездра̀* (17—76).

Влака *Д*.

а) *Ра̀довене* (100—622), *Струпѐцъ* (107—755), *Романъ* (88—554), *Лѝкъ* (205—1174), *Криводо̀лъ-Осленъ* (89—561), *Синьо-бръдо* (205—1163).

б) *Ребарко̀во* (106—573), *Държа̀нци* (88—471), *Типченѝца* (217—1407).

Влака *Е*.

Влашко село (180—1240), Старо-село (103—773).

а) *Носия*. Носията на туй плѣме е изложена въ седмата група на костюметѣ; споредъ както е указано по носията си туй плѣме се подраздѣля на три подъ—групи. Селата, които съставляватъ всѣкоя отъ тия подъ—групи, на етнографическата карта, на която туй плѣме е обѣлѣжено съ боя № V, сѫ очартани съ чървени чърти. Както се спомѣнѫ и попрѣди нѣкога, прѣди 50—100 години носията на цѣлото плѣме е била еднаква; днесь тя се измѣнила и продължава да се измѣнява. Селата въ под-групата I иматъ патури съ кратки дна и отъ шаекъ *самочрънка* или чърнъ; въ тия въ групата II носѭтъ широки шалваре чърни; въ селата отъ групата III патури съ дълги дна, които се кроѭтъ или отъ чрънъ шаекъ или отъ самочрънка. Въ тая група селенитѣ носѭтъ и сури калпаци. Въ групата IV е запазена сѫщата оная старинска носия която сѫ носили нѣкога въ всичкитѣ села отъ туй плѣме.

б) *Говоръ*. Диалектътъ когото говори туй плѣме, е изложенъ въ първата диалектична група; исключение прави само влаката Е, дѣто само се чуе въ нѣкои думи е като я: *невяс-*

ж) Луковитъ (221=1618), *Ставѐрци* (225=1651), *Брегàре* (94—604), *Крушевене* (209=1398), Г*лавà* (186=1138), *Койнаре* (554=3520), *Чомàковци* (234=1277), Ленйца (101=614), Д*жбнѝца* (   ), Г*áбаре* (245=1434), Д*ръшàнъ* (75=574), К*áменополье* (219=1534), Бр*ѐскье* (109=737), *Суâче* (133=973), Г*ѐрникъ* (171=945), *Реселѐцъ* (200=1123).

Влакя В.

а) *Чѝренъ* (245=1487), *Ŏсенъ* (114—642), Д*ѐвене* (175 1115), Б*àуренъ* (72=414), Г*àлатинъ* (127=860), *Лъѝльече* (195=1152).

б) Бр*ъзина* (85=486) *Рѐгозенъ* (192—1340), *Сиракѐво* (49=325), Д*обролъѐво* (146—1065), *Мàлоратъ* (234—1524), *Трѝ кладенци* (117=638), *Лѐсура* (152=1057), *Фуренъ* (74=461), Кр*иводѐлъ* (201=1042) К*риводолска махла* (68ѭ386), Вл*асàтица* (71=415),

в) Бор*овàнъ* (368—2976), Б*уковецъ* (126—766), Д*журѝлово* (170—973), *Тлáчене* (157—843), К*омарѐво* (239—685), *Оходна* (72—527). Б*àница* (189—1317), Гол*ѐмо Пѐщене* (179—1179). *Мало Пѐщене* (48—295), Вр*ъбѝца* (143—932), В*ирѐско* (138—903), Т*ѝшевица* (135—909)

г) *Оридъ* (407—621), Б*ѐлибрегъ* (40—273), Гр*адѐшница*)75—560), К*ошапъ* (9—42), Д*обруша* (72—520), *Ракьово* (427—904)

Влака Г.

а) Г*орнъа* Бе*шовѝца* (404—694), Д*олнъа* Бе*шовѝца* (141—10004) *Цакѐница* 70—494), К*аленъ* (86—707), Г*орнъа* К*ремѐна* (126—940), Д*олнъа* К*ремѐна* 175—1299), Бр*усенъ* (49—279).

ж. *Жилище* и *Храна*.

Жилищата сѫ пѝудобни но све тъй нечисти.

Храната све тъй оскѫдна, проста и не питателна.

Таблица десета

ПЛѢМЕ IX.

Влака А. Лютибродъ (194—1109).

Влака Б. а) *Игнѝтица* (105—625, *Злийдолъ* (17—97), *Осѐлна* (49—301), *Звѐрино* (103—551), *Елисейна* (51—276), *Осѝково* (142—1142 *Очиндолъ* (79 - 485), *Оплѐтня* (28—207), *Дупни врьх* (99—901).

б) Заногье ( ), Бовъ ( ),

Както спомѣнѫхъ на друго мѣсто върху облѣклото, говорътъ и другитѣ особенности на туй плѣме, щѫ поговрѭ по послѣ, въ друга книга, когато изслѣдвамъ и Софийский Окрѫгъ.

Б. *ВЛАКА*.

Влака (коренъ, сой, лоза, кръвь)

Както видѣхме въ плѣмената, всѣкое плѣме се състой отъ по нѣколко влаки! Ония обаче влаки сѫ самопроизволни и сѫ гудени само и само за по лѣсно подраздѣление на едно и сѫщо плѣме. Тука ний ще опишемъ сѫществуюощата родственна връска която свръзва нѣколко десетки семейства въ едно и прави отъ тѣхъ едно цѣло, но цѣло, което сѫществува, което самò знае, че сѫществува. Туй цѣло, помалко отъ плѣмето, а много поголѣмо отъ семейството, се нарича въ тоя край *влака* и ний тъй го и оставихме.

Въ обикновения говоръ думата влака означава още нѣ-

колко [illegible] сърцы
[illegible] вънурь. [illegible]
въ едно. Въ [illegible]
за семействата: [illegible]
родствена сърца [illegible]

Между [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] и обряди. Въ [illegible]
[illegible]: човекътъ [illegible]
[illegible], което [illegible]
[illegible] ще понятието [illegible]
[illegible] отъ едно [illegible], [illegible]
[illegible], отъ едно [illegible].

Между семействата отъ [illegible]
[illegible] и обща [illegible]
[illegible]

множа-

сж би-
рамътъ
[illegible]аво да
[illegible]оддър-
[illegible]ех да-

двѣ фа-

прави-
[illegible]гъ кои-
[illegible]гг. Тия
[illegible]ния на
[illegible]еда.
[illegible]о иму-
[illegible]ть на-
[illegible]ъ иму-
[illegible]а, при-

[illegible]жду зá-
[illegible]лака е

[illegible]нѣма!«

[illegible] въ да-
[illegible] за тѣ-
[illegible]. Веич-
[illegible]гъ *една*

[illegible] ... [illegible] имущественно, [illegible] ... е била конкретно поделено [illegible].

Така на примѣръ: да се прави и поправя нѣкой мостъ [illegible] или нѣкой [illegible]; да се поддържа чисти и харчи за нѣкой [illegible]; да се поддържа нѣкой оброкъ, оставенъ и установенъ отъ давно врѣме, отъ родоначалника — чикундело на влаката тъй сичко ще се върши отъ една задруга, въ името на цѣлата влака.

Азъ срѣщнахъ още и слѣднитѣ слѣди отъ имущественно единство (общо владѣние въ една влака.

Въ Ломската околия, Ломский Окржгъ има влака подъ название „Аломанкинци“ отъ която, *задруги* има въ селата Монронъ, Прогорелецъ, Ковачица, Котеновци и Комощица; тая влака има една стара ржкопись евангелие, останжла о[тъ] придѣда имъ, който билъ священникъ. Тая книга е общо в[ла]дѣние на на всичкитѣ семейства отъ тая влака, и споредъ [е]дно много старо прѣдание, владѣе такъвъ обичай, щото сама[та] ржкопись да се държи постоянно въ кжщата на най-стария о[тъ] цѣлата влака по мжжка кръвь, а всѣкоя задруга или семей[ство] има право да държи тая книга въ своята кжща по една [го]дина. И така тая книга е вѣчно странствующа.

Въ Старо село, Врачанска околия въ баба поповица [и]ма такожде стара книга (евангелия), печатана въ Шкодра врѣмето на Георги Кастриота, която е такожде достояние цѣлата влака.

Освѣнъ тия признаци на общо владѣние, има още и сл[ѣд]нитѣ слѣдки отъ общо ползувание. Отъ селата, принадлѣж[ащи] на една воденица, могатъ да поливатъ градинитѣ си само [о]нѣи семейства, които съставляватъ една влака, а на други е забранено. Тая воденица, види се, е била прѣди сто и

множа-

сх би-
рамътъ
раво да
поддър-
ех да-

двѣ фа-

прави-
тъ кои-
г. Тия
ция на
беда.
до иму-
ѣсь на-
гъ иму-
а, при-

жду зá-
влака е

нѣма!"

въ да-
за тѣ-
. Всич-
гъ една

че има
венно з
нятие н
Та
мость п
нѣкай г
и устан
до—на
въ имет
Азъ
единство
Въ
название
Мокрешъ
тая влак
прадѣда
дѣние на
но много
ржкопись
цѣлата вл
има прав
дѣля. И
Въ
ма также
врѣмето н
цѣлата вла
Освѣ
нитѣ бѣлѣ
на една в
нѣзи семей
е забрани

вече години имущество на една задруга, които чрѣзъ умножавание и расплодяване се прѣвърнали въ вамка.

Въ Чипоровския монастирь има стаи [illegible] ли достояние на отдѣлни вамки въ тия стаи. [illegible] на монастира и дохаждатъ на [illegible] влизатъ само семействата. [illegible] жанието обаче на тия общи [illegible] вали задругитѣ отъ тая вамка.

Въ Черепишкия монастирь [illegible] милии отъ Враца: Хаджиевъ и [illegible]

До прѣди [illegible] телство, но селата [illegible] то сѫ останали [illegible] общински [illegible] една вамка [illegible]

Тъй [illegible] щественни [illegible] врѣдъ [illegible] щественната [illegible]

Днесь [illegible] другитѣ [illegible] сродствити [illegible]

Б. Родинството [illegible]

[illegible]

Тая поговорка [illegible] денъ [illegible] зи [illegible] Всичкитѣ отъ една вамка [illegible] сѫ отъ една

[illegible]

учителитѣ, които размѣсватъ въ разговора си непонятни за простолюдието думи.)

„Що да правишъ, синко, он ти е съпруг!“ (Разговоръ на единъ попъ съ нѣвѣста, която искаше да остави мѫжьтъ си че ѭ бѫхталъ).

„Треба да знаешъ, че, іон лош, добъръ, сега ти е съпругъ!“ (Наставления на писарьтъ отъ село Гаганица, които даваше на една жена дошла да се оплаква на кмета отъ мѫжьтъ си, че ѭ билъ).

Войно (Само въ пѣснитѣ).

„Пойдé Ла̀да на̀-воду,
„Пред ньу, зад ньу млад *войно*“

—

„Да е знаяла *войну* макьа
„Че ще *войно* да се жени;
„Да е гривни расков̀ала,
„*Вôйну* кóньа подков̀ала;
„Да е пелѐшки разнизала,
„*Войну* коньа обнизала.“ (Пѣсень)

Връжиглава:

„Мѫжа е връжѝгла́ва іу кащи!“ (разговаръ)
„Ка́ща безъ връжиглава, е пуста ка̀ща“ (разг)

„Другàръ

„Никоя птичка не е без *другаръ*“ (разг.)
„И врабците имат *„другаръ*“ (разговоръ)
„Зимамо се да смо *другаре*“ (разговоръ)

Повторêцъ (повторъцъ).

(Мѫжь, който слѣдъ смъртьта на жена си, оженва се за друга жена. казва се повторецъ).

„Моя мѫжь е повторéцъ“ (разговоръ)

Господаръ (Тоя терминъ, сѫществува въ сърбетѣ; въ тоя

край не сѫществува за понятието мѫжъ, а за понятиете болиринъ, ага:

„Господарлъкъ имаше у селото ни; Господаръ беше
Хаджи Генчо“ (разговоръ)

Въ тоя край азъ срѣщнахъ само тая пѣсень, дѣто думата „Господарь“ значи мѫжъ, както е и въ сръбския езикъ:

„Славей пиле, гугу, не пей рано!
„Не будѝ ми, гугу, господара,
„Сȁма съм го, гугу, приспивала,
„Самà щем го, гугу, сабудимъ
„Да іулезнем, пиле, іу градина,
„Да откинемъ, пиле, клонъ бисилъкъ,
„Да събудимъ, гугу, господара“

(Слушана отъ Нейка Петкова отъ село Раковица, Кулска Околия).

Жена.

Жена.

„Жена ми е работница“.

„Мѫжъ безъ парѝ, кѫща безъ жена, огинь да ги гори!“ (посл.)

Стуианка.

„*Она ми е стуианка*“

2. *Бащà*

Отèцъ (Употрѣблава се само отъ поповетѣ и учителитѣ).

„Покойни ми отец беше поп“ (разговоръ на единъ попъ съ мене).

Отче (само на свещенникъ)

„Отче попе, дойди да прѣкадишъ!“ (разг.)

„Отче дуôвниче, коги ще исповѣдваш?“ (разг.)

Тата (тато, татко).

„Тата и чича два брата“ (пѣсень)

Очувъ (Баща на доведеницитѣ, —дѣцата, които довела втората жена на мжжьтъ съ себе си).

Бащà

„То е бащино ми".

Укоръ: „Такъвъ баща, бъскали го с'дръвя и каманье!"

Майкьа (Мàкьа, мàма, нàна, нанка, мамка, мамица, майкунка, майчиця.)

„*Мàкье!*" е увречица много употрѣбима въ тоя край. „Макье! я не чу ли какво ти казá?"

Мàщеа (мàщеха)— —: „*Едному макьа, едному мàщеа.*"

3. *Дедо*

(Дêдо, дéдко, стáртатко, старбаща, старецъ)

„Това е дêдино ми."

Въ тоя край на всѣкой старецъ казватъ *дедо.*

Бáба (Баба, бабка. бабица, стара-макьа),

„бàба е бáба одила

„Млада е бога бабѝла

„Тамо я сас риза дариле,

„А бàба е мéне ариза" (Пѣсень)

Отъ тука се види, че и на жена която ходи да бабува (акушерка) казватъ също *баба*:

„Баба Петкана оди *баба*" (Разг)

„Момà бàба не може да оди" (Разг)

„Кака Велика оди бàба" (Разг.)

---

4 *Прàдедо*

Прáбаба. „Тоя старецъ ми е прадеда" (Разг.)

„

---

5 *Чукундедо*, *Чукунбаба.* Тая степень се спомѣнва само въ

узречицата: *„останало ми от чукундедо“*, съ което иска да се каже, че претенцията на нѣкого върху нѣкакво имущество е много съмнителна, даже и неоснователна, защото тая претенция се прѣгражда отъ една много голѣма давность—повече отъ 200 годинъ!

„Това е останжло отъ Чокундедо“, съ което се означава не само врѣмето, отъ когато се пази единъ прѣдмѣтъ; но още че е останжлъ и се пази отъ незапомнено врѣме:

„Тая бжчва е много стара; останала е отъ Чокундедо“.

Бѣлѣжка

Всѣкой старецъ се счита за естественно зналецъ човѣкъ, но за събития и за случки изъ практическия животъ, за туй всѣкога ще чусте: *„Това знаят старйте“. Стерец—зналецъ* (Послов.)

Сжщо и всѣкоя стара жена, бабичка, се счита за познавачка на всичкитѣ болести и лѣкувания: *„За тая болестъ питайте бабите!“ „Бабински работи“; Бивали да не познаваш каква е тая болестъ; нали си стара жена?“* (Разг.). Оттамъ е и пословипата: *„Баба-врачка“*

Тая послѣдната степень на родство сжществува само въ влаката, а не и въ за́другата, въ която може да сжществува най-много *пра̀деда* или *прапра̀деда*.

II *Права млада линия.* (За̀други) и. Семейство)

Норма на тая линия ще вземемъ родителитѣ, т. іе. *баща* и *майка*, като мжжь и жена̀ (съпржзи).

1. Баща } Коренъ, сой, лоза̀
   Майка }

---

1. Де́ца [мжжко дете, женско дете).

дѣца ед. число. дете́ детенце, о̀троче, бебе, бебенце, рожба, мъничко.

Дете: „Снощи му се дете родило“ (Пѣсень)

Детенце: „У льулкьата детенце плачеше“. (Пѣсен)

Отроче (само черковницитѣ)

„*Почастѝ, даскале, ти имаш отроче!*“

(Разг. на попа въ белот. съ учительтъ).

бѐбе (бебенце)

„Баба ни е донѐла бебенце!“ (Разг.)

„Да іоткраднем ли бебето“? (Разг.)

Рожба: „Че си немам рожба іот сърце!“ (Пѣсень)

Мъничко (мънинко).

„Стана си има мъничко“ (Разг.)

Дѣцата сѫ или мѫжки (синь) или женски (дъщеря).

а) *Сѝнъ*: синъкъ, синчецъ, момче, синко, пръванчо (пръвенчѐ), *истръсък* (истръсок) *посмрътче*.

Синъкъ: „Я си имá' само единъ синъкъ“ (Раз.)

Синчѐцъ: „Да ти е живъ синчѐцъ!“ (Благосл.)

Момче: „Това момче твое ли е?“ (Разг.)

Синко (Зват. падеж от синъ):

„Послушай ме синко!“ (Разг.)

„Недѣй така синко!“ (Разг.)

Пръвàнчо (пръвенче).

„Маминъ пръвàнчо, едѝн синъ у макьа“ (Пѣсен)

„Петко е пръвенчѐ у ньините“ (Разговор)

Истръсъкъ (Истръсокъ).

„Мамин истръсъкъ!“ (Разг.

„Он е истръшо́къ“ (Разг.)

„Това е истъръсъче“ (разг.).

Посмръче (сираче, което се родило слѣдъ смърта на бащà си)

„Петко е посмрътче; нáмери се у трекьня месец после смъртата на бащá си“. (разг.).

Доведенѝкъ (Синъ на жената повторка, която слѣдъ смър-

тьта па първия си мжжъ повторила за другъ мжжъ завела съ себе си момче отъ първия си мжжь).

„Моя доведеник ме ичéра бстави; іотиде си пак на бащиното си селище!“ разг.)

„*Ранѝ доведенѝкъ—арчи брашно!*“ (Пословица).

Заварнѝк завареникъ, Заварнѝче).

(Синъ на мжжьтъ вдовецъ, останжлъ отъ първата му жена и заваренъ въ кжщата отъ втората му жена)

„Моя заварнѝкъ ме пжди от кжщата“ (разг.)

Бѣлѣжка: Въ всичкитѣ прикаски и пѣсни заварницитѣ се обѣлѣжватъ като страждущи дѣца отъ мащеата.

„Сиромàшкото, налѝ е заварнѝче оди неðмито, недирано и незакърънено!“ (разг.) „Ти си неðмито, неðпрано и незакръпено, като сирáче завареннѝче“ послов,).

Тая симпатия на народа къмъ заварницитѣ и антипатия къмъ доведеницитѣ се срѣща и днесь навредъ въ живота и разговора.

Прирòденъ (Синъ роденъ отъ повторката жена съ втóрия си мжжь)

Рàньеникъ (раньенѝкъ, рàньенѝче).

(Синъ, вземенъ отъ мжжь и жена, които, или не сж имали рожба отъ сърдце, или пакъ дѣцата имъ сж умирали. Раньеника може да бжде земенъ или отъ сжщата влакà, или отъ съвършенно чужда кръвь; туй послѣдното обаче става много рѣдко и то само, когато въ влакáта нѣма сираче, което би се давало раньениче)

Сирáкъ (сираче)

(Синъ останжлъ безъ баща и безъ макья)

„*Сирàк Янко две радости прави!*“ (Пѣсень).

Бълѣжка. Симпатията на народа къмъ *сирáка* е до толкова голѣма, щото въ всичкитѣ пѣсни и прикаски на *сирàка* се даватъ всѣкога такава качества, които сж необикновени за другитѣ момци.

И дѣиствително и въ днешния животъ сирацитѣ сѫ най-помнитѣ, умнитѣ и вреднитѣ момци; па и най красивитѣ и ...енно слѣдъ тѣхъ тичатъ селскитѣ моми, дъщери на заможгѣ селени; особенно ако е момата самà; *„една у макьа, ... на и бащà“*, тогава най-голѣмъ шансъ иматъ сирàцитѣ.

б) *Дъщеря:* щерка, черка, момиче, девокьа, девоче, по...вка, мома.

Щерка: „Ти си ми щерка“

Чърка: Юна ми е черка“

Момиче: „Он има едно момче и едно момиче“. (разг)

Девбче: „Това девоче чие е?“ (разг.)

„О, ти девоче, големъ гьавалу!“ (пѣсень)

Девокьа (девойкьа)

„У тая кѫща има девокьа!“ (разг)

Бѣлѣжка:

Девоче е малко момиче, а девокьа (мома е вече порас-нѫла мома и станѫла за женидба.

Въ тоя край, на всѣкое момиче или мома, се казва: „Момиче

Девоче! Девокьо!“

На всекое момче, когато се вика казватъ; Момче! Пáцо!“

Подѣвка (момиче, което има прѣди себе си пô стара сестра, вече девойкьа мома, казва се поденка).

Доведенйца

Заварница

Природена

Рáньеница.

в) *Близнàкъ близнакиньа* мн. *близнàци*

Двѣ дѣца, родени въ едно и сѫщо врѣме сѫ близнаци. Ако е момче, то близнакъ, ако е момиче, то е близнакиньа:

„Стоян си има до двами сина“

„До два ми сина, до два близнака

„Та им дири да ги жени
„Да ги жени за две близнакиньи“. (Пѣсень).

---

2. Унукъ, унукинья (мн. число унуци)
„Унукъ, внукъ унукѝнья, внукинья.
„Дай боже да видите унуци и прàунуци!“ благослов).
„Веселъ съмъ; женим унук, давам унукинья“ (разг)

---

4 Прàунукъ, прàунукинья (мн. ч. прàунуци).

Пóнататашнитѣ стъпени отъ тая нисходящна линия се именуватъ *прàпрàунуци*.

Въ една *зàдруга дѐдото* може да доживѣе да види праунуци, и това се случва много често, но прàпрáунуци е много рѣдко и има само въ влаката.

III *Стара побочна линия*

За норма и на тая линия ще веземемъ пакъ мѫжь и жена (съпрѫзи)·

1. Мѫжь }
Жена }

2 *Бай, лало лàлко*

На пóстария братъ се казва *байо лàло лалко.* Ако е женецъ, на жена му се казва *како.*

Кàка

На пóстарата сестра пóмладитѣ братия и сестри казватъ *кàка*: ако е женена, на мѫжътъ ѝ казватъ *байко.*

Забѣлѣжка: Въ тоя край, думата *како* и *байко* или *бай* се употрѣблява къмъ всѣкого, който е пóстаръ отъ Васъ: *„Кака Гика“ „Бай Стоянъ“, „Лало Демянъ“ и пр.*

Забѣлѣжка. Ако каката е увредена нѣщо, тя отговара

— ; —

...а отъ брата си, а най стара

... т. іе. помлада отъ девойката),
... отъ *Малйна*)
... отъ Іубавка)
...прѣди която има Іубавка. Тя
...уче още).

...Малйно!
...слънце,
...ънце,
...и татаре“ и пр. (пѣсень)
...“ (разг. IV)
...у (разг. IV)
...“ (а) (разг. I и IV)
...ще се изгори“ (разг. II и IV
...за момиченце отъ 2 годинки)
...(разг. за момичевце отъ 1 $^1/_2$ год. II IV).

...*ъгвли* на жената и ѝ казвать
...а).
...ли трима братия по между си
...млада етръва

...*а и брáтовсинъ*. Синътъ на
...IV), братенецъ (II), и брáтов-
...си сѫ *брàтенци* (братовчеди)

...*еря*, брàтаница.

...дв други моми третото е пепельáрка.

Тетка, теткица, тетчица.

6 *Укъа* Мѫжь на льелята и на тетката за дѣцата е *укъа уйкъа.*

7 *Уйна* Жената на майчиния братъ за дѣцата е *уйна.*

IV *Млада сърѣбрана* (побочна) *линия.*

1. Братъ / Сестра } Родени отъ единъ баща и една майка; или отъ единъ баща и двѣ майки (завареник и природенъ); отъ една майка и двама бащеве (доведьникъ и природенъ).

братъ, братъкъ, братле, братче, братенце, братленце.

Сестра, сестрица, сестричка, сестриче.

а) *Брайно*

Жената на единия братъ ще казва на другия братъ, ако е пôстаръ? *брайно.* *„брайно Драгане! Петко (за мѫжътъ си) те вика“.*

5 *Драгинко*:

Жената на единия братъ ще казва на другия братъ ако е помладъ отъ мѫжьтъ ѝ: *Драгинко.*

„Драгинко Стоене, нали ти кака (за себе си) *думаше?“* (Пѣсень)

в) *Iубавенкьо:* Жената на единия братъ, ще казва на най-младия братъ (ако има прѣди себе си другъ постаръ отъ себе, а пô младъ отъ мѫжьтъ на снаха си) *убавенкьо*:

„*Драгинко* Стояне, Стояне!

„Я кажи, Драгинко, *на убавенкьа*:

„Да не либи, Драгинко, Петкана,

„Петкана Чорбаджи Нейовата“ и пр. (пѣсень)

„Ния женимъ тая недельа убавѐнкьа“ (разговоръ II).

3) Сестритѣ на мѫжьтъ, ако сѫ моми или женени, въ отношение на женатѫ му сѫ,

а) *Кака* (говорихме).

б) *Калина* (ако е пó млада отъ брата си, а най стара отъ другитѣ си сестри).

в) *Малйна* (ако е подевка, т. іе. помлада отъ девойката),

г) *Іубавка* (ако е по млада отъ *Малйна*)

д) *Ябалка* (ако е пó млада отъ Іубавка)

е) *Дункьа* (Най-младата, прѣди която има Іубавка. Тя може да бжде и целеначе и да суче още).

Примѣри:

„Я мълчи Калиню, я мъли Малйно!

„Калйна ще иде на Истокъ-слънце,

Малйна ще иде на Заодъ-слънце,

„Я снаáви Неткана іу чърни татаре“ и пр. (пѣсенъ)

„Калина се снóщи прйстану“ (разг. IV)

„Малйна съг нóстану девокьу (разг. IV)

„Іубавка е още *пепельàрка*“ (а) (разг. .I и IV)

„Ябалка бръка у огнньа и ще се изгори“ (разг. II и IV за момичеице отъ 2 годинки)

„Дункьа пищи та се дере!“ (разг. за момичевце отъ 1 $^{1}/_{2}$ год. II IV).

Всичкитѣ тия сестри сж *зълви* на жената и ѝ казвать како. Жената имъ е *снаха* (снаа).

Женитѣ на двама братия или трима братия по между си сж *етръви*: по стара етръва, по млада етръва

4) *Бра̀теньцъ, бра́тенецъ а и бра́товсинъ.* Синътъ на брата се казва братенъцъ (III IV), братенецъ (II), и бра́товсинъ (I). Самитѣ дѣца помежду си сж *бра̀тенци* (братовчеди) дѣца отъ два брата.

Братеница, бра̀това дъщеря, братàница.

(а) Ако има прѣди едно момиче двѣ други моми третото е пепельáрка.

Дъщеря на брата. Самитѣ дъщери по между си сж *братеници*, братаници.

Примѣри:

„Нали смо пуста родница?

„Тата и чича два брата,

„А ния сме две братанчета? (пѣсень)

„Моя братенъцъ оди у град“ (разг. III)

„Моя братенец се ожени (разг. II)

„Ния ще женимъ моя братов синъ (I)

„Имамъ две братеници при мене (II)

Ния сме съ нея братеници (II).

5) *Сестреникъ, сестренче, сестреница.*

Дѣцата на двѣ сестри сж *сестренци сестренчета*, а за сестритѣ сж *сестреникъ* или *сесринъ синъ* ъ *сестреница* или *сéстрина дъщеря*,

6) *Деверовсинъ* или *Деверонъовсинъ*

Деверова дъщеря или *девернъова дъщера*

Деверови деца или *девэрнъови деца*

За жената на единия братъ, дѣцата на другия братъ сж дѣца съ горното название.

7) Чичевсинъ или чичин синъ

Чичова дъщера или чичина дъщера

8) Теткинъ синъ Теткина дъщера	Теткини деца
9) Льéльинъ синъ Льельина дъщера	Льелини деца

Степенитѣ вървжтъ на долу поредъ: унукъ, унукиня; праунукъ, праунукинья и пр.

V Сватовщина.

1) *Тъстъ Тъща*

Бащата и майката за мжжьтъ на дъщеря имъ сж тъстъ и тъща.

2) *Зетъ* Мжжътъ на дъщерята за бащата и майката, както и за братията, сестритѣ, чичовеге и другата много ближна рода е зеть.

Зеть — медъ; синъ — пелинъ. (Пословица).

3) *Шурекъ* е братътъ на женатa за мжжътъ ѝ.

Шуреньица. Ако шурекътъ е женеnъ и има жена, то тя е шуреньица на мжжътъ.

4) *Балдъза* Сестрата на жената за мжжътъ е балдъза.

5 *Баджанакъ*

Баджанаци

Мжжътъ на една сестра е баджанакъ за мжжътъ на другата сестра Двамата мжжье на двѣтѣ сестри помежду си сж баджанаци.

6 Сватъ

Сваха (сваа)

Съ *сватъ* и *сваха* се означаватъ сжщинскитѣ сродства по сватовщина. Така: бащата, чичата, братътъ, брàтенецътъ и пр. на младо-женьъка сж сватове на бащата, чичата, братътъ и пр. на невѣстата.

Сжщо майката, стрината, тетката, льельата, уйната и пр. сж свахи за майката, стрината и пр. на другия отъ младоженцитѣ.

Освѣнъ туй съ думата *сватъ* — сватове се означаватъ и онѣзи мжжье, които отиватъ съ младоженька за невѣстата. Сжщо и момитѣ, които съпровождатъ младоженька отъ домътъ на невѣстата, до домътъ на момъкътъ: и които извършватъ разнитѣ обряди свадбарски, додѣто да се прѣправи (свърши) свадбата, се казватъ *свахи* (сваи). И дѣйствително тъй трѣбва да бжде; нѣкога па и днесь сватоветѣ (Китнитѣ сватове) и свахитѣ сж сѣкога роднини на младоженьъка.

VI *Кумство.*

Кумството въ тоя край, а особенно въ плѣмената и влакитѣ въ планинскитѣ мѣста държи по първо мѣсто въ лѣствицата на родството отъ сватовщината. Кумството не е дѣйствително кръвно родство, но като черковно, то е почти священно.

Кръстникъ за всѣкоя свадба или кръщеньé новъ не се лови; кръстникътъ се наслѣдва отъ баща, дѣда па и прадѣда и туй наслѣдство се пази священно и съ голѣмо благоговѣние. Ако нѣкой кръстникъ има синове и дъщери, *кумството* минава само на синоветѣ и то на най-старият; въ *задругата*, каквито е имало нѣкога, прѣди 50—100 години, *кумствóто* е минавало на най-старият въ задрỳгата, на домовладиката, дѣдото. Въ нѣкои извънредни случаи, старецътъ (дѣдото, домовладиката) е харизвалъ нѣкое отъ *кумствáта* нѣкому отъ помладитѣ си синове, и туй харизвание никой не е смѣилъ да прѣзрѣ, или да погази: и кумецътъ—кумството на когото е прѣдмѣтъ на харизвание, и останълитѣ синове на стареца, съ благоговѣние се покоряватъ на тая старчева воля и на туй негово разпореждание.

По такъвъ случай се създава ново кумство, което се прѣнася и минава и на дѣцата и на внуцитѣ.

Никой не смѣе да остави старото кумствó и да хване новъ кръстникъ, особенно ако младоженька е кръстенъ отъ стария кръстникъ. Да се остави и прѣзрѣ *старото кумство, старитѣ кръстници* се посрѣща отъ народа съ негодувание и прѣзрѣние, но още и съ увѣренность се прѣдсказва за кумеца, който е прѣзрѣлъ стария си кръстникъ най-голѣми нещастия. Примѣритѣ, които ми сѫ указахѫ сѫ многобройни и разновидни; но всичкитѣ идѫтъ да утвърдатъ туй, че клетвитѣ на стария кръстникъ не сѫ останѫли не услишани и нещастие е не-

прѣмѣнно сполѣтѣвало младоженцитѣ, които сѫ вѣнчавани отъ новъ кръстникъ.

И черквата не е бивала безучастна въ такива случаи. Споредъ мнѣнието въ народа, стария кръстникъ ималъ билъ право да отиде при священника, който ще вѣнчава или кръщава и да забрани вѣнчаванието или кръщаванието. И туй право на стария кръстникъ, създадено отъ народнитѣ обичаи, никой не можалъ да оспори. Священникътъ билъ дълженъ да обяви на младоженцитѣ (ако е за вѣнчавание) че, додѣто не били *опростени* отъ стария кръстникъ, той не можалъ да извърши тайнството бракосъчетание или кръщение.

Множество примѣри, тъкожде събрани отъ мене, утвърждаватъ туй понятие на народа за кумството и довождатъ го до едно неосторимо право.

Ето защо и днесь въ селата, когато ще се прави свадба или кръщенье, първата грижа е да се извѣсти уврѣме на кръстника.

Ако по разни причини стария кръстникъ не може да вѣнчѣе, то прѣдварително се моли да опрости кумството и тогава чакъ хваща новъ кръстникъ.

Пишущия тия редове въ 1891 г. прѣзъ мѣсецъ Юлий бѣше свидѣтель на такава случка: Единъ младъ момъкъ съ висше образование и още Докторъ на философията се ожени въ единъ градъ. Стария му кръстникъ, околийский началникъ въ единъ отъ градоветѣ, не билъ поканенъ да го вѣнчее. Въ деньтъ на свадбата кумецътъ, който бѣ хваналъ новъ кръстникъ получилъ телеграмма отъ стария си кръстникъ, съ която тоя послѣдния много учтиво го мъмре, че го прѣзрѣлъ. Момъкътъ бѣ сконфузенъ и показваше като че дѣйствително съвѣстьта го упрѣкваше и мъмрѣше.

Какво значи въспитанието!

Кога еди

безъ червини

комуто въ д

какво нѣщо

Ето то

въ живота

Кръс

отъ страна

нитѣ свѣ

всѣкой к

ропотно

Ак

кръсти

ненъ д

телни

... родств-

... действата.

„Я кумица, я кумица.
Надула пръльйца.
„Я момата я момата
надула комата.

„Я момчето, я момчето
іукачи кончето.
Я детѐто, я детето,
„надуло котето“.
(Слушана отъ баба Пена Ломъ)

Притурка.

Други родства

Освѣнъ тия родства, които изложихме до тука, има още нѣколко видове родства, които споредъ понятията на народа, не сѫ нити кръвно родство, нити сватовщина, нити кумство.

За туй и ний вмѣстихме тия родства въ особена часть. Тия родства сѫ слѣднитѣ:

1. *Деверъ*

Както ще видимъ въ отдѣла на женидбата, около нѣвѣстата има двама дѣвере: лѣвъ и дѣсенъ; още има дѣверъ който извършва и други порѫчки. Обикновенно тия дѣвере сѫ братията на младоженька; но когато младоженька нѣма пô млади братия, тогава се зиматъ за дѣвере отъ друга задруга отъ сѫщата влака. На такъвъ дѣверъ невѣстата казва *брайно*, както на мѫжовитѣ си братия, а младоженька му казва: *„побратиме“* или *„аôбро“*. Ако нѣма друго кръвно родство, туй родство не се простира повече отъ втори *ибвой*.

---

2 *Побратимъ*

Посестрима.

Тѣ сѫ съвършенно чужди, но се хващатъ за побратимъ

В. ЗАДРУГА

Задругата

Горѣописанитѣ сродственни връски, съставляватъ родствата, които свръзватъ въ едно влакитѣ, задругитѣ и семействата.

Първата родственна единица бѣше *влака*

Втората е *задруга*

Подъ името задруга разбираме семейство, състояще отъ 10—15—20 на и повече малки семейства или домакинства (*мжжъ и жена* и дѣцата), които живѣжтъ въ едно гумно, работжтъ на едно, принасжтъ въ едно, ѣджтъ наедно и се управляватъ отъ единъ човѣкъ.

Такива задруги, нѣкога прѣди 50—60 години, е имала навредъ и сж били многобройни. Всѣкоя задруга тогава е броила по нѣколко десетки кжщи (домакинства) въ едно гумно съ по 50—100,150,250 живи души, а съ по 30—50-80 *„работни лъжици“* (работни лъжици, съ които кусатъ само работницитѣ членове отъ задругата и които лъжици се отличаватъ отъ тия, съ които кусатъ по-малкитѣ, неспособни още за работа) или 20—30 косй т. іе. мжжье, способни до косжтъ.

Днесь такива задруги, въ такъвъ размѣръ на своитѣ съчленове нигдѣ се не срѣща; най-голѣмата, а слѣдователно и най-много бройната задруга, която може да се срѣщне днесь въ тоя край не брои повече отъ 60 души съчленове и най-много 20 работни лъжици.

Изложението и таблицитѣ, за зáдругитѣ въ Видинский, Ломский и Вратчанский окржзи, които сж приложени на крайтъ на тая статия прѣдставляватъ ни сжщинското положение на зáдругитѣ днесь въ тоя край.

Нѣкогашната задруга, спорѣдъ събранитѣ ми свѣдения, е

състояла отъ *прадѣда* като *старец* и *домовладика*, *чичеве* (вече такожда много стари хора, побѣлѣли), бащи братенци, синове, внуци и правнуци—всичкитѣ работници.

Днешната задруга, каквато се е опазила, най-обикновенната, е съ *дѣдо* (като старецъ) *синъ и внуци*—работници, а чичо, братъ на дѣдото, съставлява съ своитѣ синове и внуци друга задруга.

Днешнитѣ задруги, въ които старецътъ и домовладиката е *дѣдото*, могѫтъ да просѫществуватъ, додѣто е живъ стареца а щомъ той *„заклопи очи“* (умрѣ), веднѫга синоветѣ му, които сѫ вече *чѝчове* се раздѣлятъ и образуватъ съ своитѣ синове и внуци нови зȁдруги, по нѣкога само съ по 10—12 съчленове; въ тия задруги старецътъ е *тàто*.

Задругата е проникнѫла длѫбоко въ живота на селенина въ тоя край; всѣкой е увѣренъ, че щастливъ животъ има само въ задруга: *„Дето има зȁдруженъ животъ, тамо и Господъ помага“*. *„Браќьа сте; отъ една крвъ сте; живейте си зȁдружно и не бойте се отъ немочȁ; дето си живеятъ зȁдружно, тамо немоча не улази“*. *У задружна кѫща немочата не улази“*. Съ такива наставления всѣкой *старецъ* (домовладика) се обрѫща къмъ *мѫжъѐтъ* (синове, братя, внуци) отъ своята задруга въ моментътъ, когато му *„дъ́ржѫтъ свѣщ“* т. е. когато е на одъра и се готви вече за пѫтъ къмъ вѣчностьта! И колко сѫ внушителни тия думи, тия съвѣти. Тѣ сѫ били оная магическа сила, която е запазила нашитѣ задруги отъ пропадвание прѣзъ най тежкитѣ врѣмена; тя е още, която *крѣпи* тия священни установления, та, изоставени на само-себе, безъ никакво покровителство отъ страна на закона и изложени на ударитѣ, било на новата (европейска) цивилизация, било на новия духъ — отъ тѣхъ се пази още сѣнка.

Ний ще поговоримъ по послѣ повечко върху туй; ето защо доволно е за сега толкова. Колкото за думитѣ: *священни*

установления, тия сж думи мои, може би погрѣшни, но въ тѣхъ азъ съмъ длжбоко убѣденъ, както ще видимъ по послѣ.

Б Организация въ задругата.

Организацията, която владѣе въ задругитѣ и която свързва отдѣлнитѣ ѝ съчленове, се срѣща въ слѣдната форма.

Цѣлото движимо и недвижимо имущество е имотъ, имаьне имущество на зàдругата и никой нѣма право да присвои ако ще би и най-малка часть.

Движимо имущество се разбира: *коньe, волове, овци свиньe, жито, ичмикъ кукурузъ, сено, дърва* отъ бранищата, вълна отъ овцитѣ, *сиренье* и *масло кòшари* (пчели) и *медътъ* и *восъкътъ*; *брашно, слама*; тука иде и цѣлата покжщина, като: *бжчви, бурета, качета, кошове, амбаре котли* и други нѣща.

Недвижимо имущество се разбира: *ньиви, ливади, бранища, гумно, градѝни* (за сѣение зеленчукъ) башчи (съ плодоносни дървета), *грѫстелници* (ньиви, въ които се сѣжтъ грѫсти), кжща зъвнѝци (зимници), *истъби* (истъба).

Всичкитѣ тия зàдружни имущества се намиратъ въ ржцѣтѣ на единъ човѣкъ, мжжь отъ задругата и той ги управлява споредъ както знае и намѣри за добро. Тоя мжжь трѣбвава да бжде най-стария мжжь въ задругата: *дедото, чичата*, бащата (тато) или Лало (байо)

Дѣдото е глава на задругата и управитель на цѣлия задруженъ имотъ тамо, въ такива задруги, дѣто живѣжтъ *зàдружно зàедно*: баща съ такива синове, които отдавно сж женени и иматъ свои синове па и внуци, т. iе. тамо, дѣто дѣдото има *правнуци*, но които, ако не могжтъ да вършжтъ друга полска работа, могжтъ поне да пасжтъ овци, или да ходжтъ съ воловетѣ, когато тия сж пустнжти да пасжтъ, за да гледатъ да не направжтъ нѣкаква пакость, поразѝя; съ други думи, както казватъ селенитѣ, които иматъ правнуци: *покарачи, шили-*

гари, яловичари, Много често такива праѣвнуци сѫ женени (въ тоя край много често се срѣщатъ такива бракове, въ конто младоженька е 12—14 годишно дѣте, а булката е 20—25 годишна мома *„женчура“* както се изражаватъ въ тоя край).

Такива задруги прѣди 50—100 години въ врѣме на *кърджалиитѣ*, на *Пасланджията* (Пазвантоглу) (говорѭ съ езикътъ на селенина) сѫ били много често и многобройни, но днесь тѣ съставляватъ голѣма рѣдкость. Съ тия само задруги сѫ можали да прѣкаратъ прѣтежкитѣ врѣмена на междуособнята въ тоя край.

Бащата е глава на задругата тамо, дѣто, слѣдъ смъртьта на дѣдото, се образувала нова задруга отъ синоветѣ му; такава задруга се състои отъ: *баща* (като глава на задругата), *синове* и *внуци*, достигнѫли да бѫдѫтъ работници или оженени. Въ такава задруга бащата е вече станѫлъ само *дѣдо*.

Чичо е глава на задругата тамо, дѣто слѣдъ смъртьта на дѣдото, синоветѣ му (братията) сѫ се раздѣлили, обаче останѫлъ единъ, най-старията, който, като „немалъ отъ сръце рожба“, т. іе. като е билъ, или *бездѣтенъ*, или пъкъ сѫ му измрѣли всичкитѣ дѣца, остава да живѣе при братенцитѣ си (братовитѣ си дѣца). Много пѫти такива задруги се образуватъ и въ такъвъ случай, когато дѣдото и синоветѣ му умрѣли, а останѫлъ живъ само единъ отъ тѣхъ. Въ такъвъ случай, за да се не *разсйие* имота, тоя синъ на *дѣдото*, за братовитѣ си дѣца *чичо*, остава като *стӑрецъ* на задругата и управлява имуществата додѣто братенцитѣ му станѫтъ сами *бащѝ* па и *дѣди*, т. іе. додѣто се оженѭтъ и оженѭтъ и синоветѣ си.

Такива задруги нѣкога сѫ били възможни и многобройни, но днесъ сѫ много рѣдки.

Лало (байко, бойо) е глава на задругата тамо, дѣто слѣдъ смъртьта на бащата, сѫ останѫли жена му вдовица съ малолѣтни дѣца, между които има единъ само женѣнъ синъ. Въ такъвъ

случай тойзи възрастенъ синъ, който е *лало* (байко, байо) въ отношение къмъ своитѣ пò млади братия, става глава на задругата и управлява задружното имущество.

Такава задруга се образува и въ другъ случай. Умрѣлъ бащата, останжла жена му вдовица съ малолѣтни дѣца. Тя управлява имуществото, додѣто нѣкое отъ момчетата *иодякне* (порастне) и го ожени. Щомъ го ожени, майката отстжпва му управлението на задружното имущество и остава за напрѣдъ само като съвѣтникъ.

Въ такава задруга, слѣдъ като отрастжтъ и другитѣ братия и се изженжтъ, домовладиката става *лало* (за братиятa си), *чичо* за братенцитѣ си и *тато* за своитѣ синове. Туй обаче става, когато *лалото* стане *дѣдо* не само за своитѣ внуци, но и за внуцитѣ на своитѣ братенци.

В *Правата и длъжноститѣ на дѣдото* (домовладиката).

Както видѣхме по-горѣ, управлението на една за̀друга и задружния имотъ се намира всѣкога въ ржцѣтѣ на единъ мжжь и то, който е най-старня въ кжщата. Тоя управитель носи, както видѣхме, казвание: *дѣдо*, *тато*, *чичо* и *лало*, но въ всѣкой случай той се титулира съ *стареца* или *старѝя*.

„У една кжща двама господаре не бива„.
„У една кжща два пàмета не бива“
Пò старъ да нарежда, а пòмладъ да слуша!
„Коги бащата говори, на сина се казва: млчъ!“
(Народни пословици).

Ето законътъ, на основание на когото се определя правото на ста̂рия въ за̂другата.

Правото на старецъ да управлява задругата получава по наслѣдство, на основание на онуй право, което е освятено отъ обичайтъ и прѣдавано отъ незапомнени дрѣвни врѣмена; този обичай, прѣобърнжтъ вече на неприкосновенно право, се съхра-

нява и до днесь, съ много рѣдки исключения.

Щомъ въ задругата умрѣ *старйя* (билъ той дѣдо, чичо, тато или лало) тутакси на неговото мѣсто стжпва най-старйя мжжь въ кжщата.

Ако тоя най-старъ мжжь случайно отсжтствува отъ кжщи т. іе. да е или при овцитѣ, или въ градътъ, или отишълъ на друго мѣсто, всичкитѣ други мжжье се грижатъ, че нѣма тато, чичо, лало или друго, за да се дигне умрѣлия (мрътовѐцъ). Въ такъвъ случай *старйя* се повиква, а додѣто дойде той, другия пòстаръ пригатвя да се *„исарати мрътовѐцъ*. Щомъ пристигне *старйя*, стжпва въ своитѣ права безъ никакви церемонии и всичкитѣ вече знаѭтъ, че новия старецъ е тука.

[За любопитство азъ щж прѣдамъ буквално случката и разговоретѣ, когато умрѣлъ бѣ старйя и новия стȃрецъ встжпи като домовладика. Бѣ въ селото Вълчедръма.

„Чичо,“ казва най стария отъ синоветѣ на чича си—: „тȃта вече се йзгуби: гледайти та расправяй!

Стареца умрѣ до вечерьта, и вече *чичȃта* встжпи въ длъжностьта си. *„Мрътовеца се йсарати“* т. іе. умрѣлия се погрѣба; принос се дада и вечерьта насѣдали около огньището на столове, а женитѣ задъ тѣхь стоешкомъ поведоха тоя разговоръ.

„Петко!“ — обръща се *чѝчото* къмъ най стария синъ на починжлия си братъ: „какво мѝслите? (тука най-стария братъ ще говори въ името на другитѣ си братия), че живее мо ли заедно?“

„Чича! Оти питашъ; товȃ си се знȃе; ние се не делимо, па Вия (тука се говори за *чичато* и синоветѣ му) ако нечете, то е друго“.

„Ния, синко, сакамо до смо уѐдно, зȁдружно“.

И тъй се свърши съвѣщаннето. Другитѣ мълчахж и ни дума не проговорихж.

„Іутре вече момчета да се работи. Старйя Бог да го прости. Сеги да гледамо работата, а женѐте че полȃгаіу и прȃву каквото си м'ги с работата.“—продължава Чичото и послѣ всички си отидохж да легнжтъ. Между най-стария синъ на чичȃта и по-младия от него се поведе разговоръ; той е слѣдния:

„Болье беше да се бемо разделиле“—каза по-младия.

„Какво казваш бе! ами не виждаш ли, че тата не дава!“— и съ това се свърши сичко.

И днесъ тая задруга сѫществува и е една отъ заможнитѣ.

(Като исключение отъ туй правило се срѣщатъ и такива, ако и много рѣдко, случаи:

Домовладиката много пѫти се избира и отъ помежду пôмладитѣ мѫжье въ задругата. Тоя случай става тогава, когато, слѣдъ смъртьта на дѣдото остава най старъ мѫжь такъвъ, който отъ младо врѣме е билъ овчаринъ; понеже такъвъ много рѣдко, нѣколко пѫти въ годината, си дохажда въ село, обикновенно не отбира нито да продаде, нито да купи, то, за да не страдаѭтъ интереситѣ на задругата, мѫжьетѣ и то само пакъ по молбата и съ съгласието и позволението на най стария, избиратъ пô-младъ отъ него. Но и въ тоя случай домовладика не се счита за дѣдо на задругата, а само за неговъ помощникъ и све е дълженъ да се допитва до своя *лало* или *чичо*.)

Ако останѫтъ всичкитѣ да живѣѭтъ и за напрѣдъ въ едно, тогава той е естественния управитель; ако ли пъкъ се раздѣлѭтъ, то тая дѣлба става искючително подъ надзора и диктовката на тоя най-старь мѫжь въ задругата.

Дѣдото (стар̂ия) управлява недвижимитѣ имущества, продава произведенията отъ тия недвижими имущества, като: жито, кукурузъ, ичмикъ, сѣно, вино, слама, дръва (отъ браницата); той продава овци, конье, волове, свинье, яганца; продава масло, сиренье, млѣко, вълна, сланина и пр. Той распредѣля работата между работницитѣ въ задругата, т. іе. той указва: кой ще отиде да оре; кой що отиде съ овцитѣ; кой ще отиде, ако е нуждно, на дръва, на воденица, на пазаръ, за да се откара продадената вече стока; той опредѣля, кога трѣбва да се почне ор̂аньето, кôпаньето, косеньето, жътвата, връшидбата и пр.; той определя даже, кога на коя ньива или ливада трѣбва да отиде *чел̂ѣдьта* да работи. Той е единственния отъ ӟадругата, който лѣтно врѣме, когато се работи въ по-

дьето, може и има, ако ще, право да не отиде на работа и нѣма кой да му се сърди, нити кой да го кара.

Той единственния, който е можалъ никога да ѣзди на конь, ако тръгнѫлъ на нѣкѫдѣ, а другитѣ е трѣбвало да искатъ отъ него позволение. Той рѣшава окончателно, безапелляционно всичкитѣ спорове възникнѫли, било помежду „мѫжьете“, било помежду женитѣ въ задругата, които вкупомъ сѫ негова „*чѐльадь*“, „*негови децâ*“, и неговата присѫда е свещенна: „*стáреца* или *старйя* кàза такá“ — и всички съ благовѣние се покоряватъ.

Стáреца е прѣдставитель на задругата прѣдъ властитѣ и прѣдъ търговцитѣ. Нѣкога, прѣди 20 години, па и сегá за данъкъ, или друга тегоба, била тя общинска, била правителственна, тражилъ се е всѣкога стареца отъ задругата; търговцитѣ за своето земанье-даванье, отпасяли се всѣкога къмъ то него; даже и за нѣкои простѫпки (много пѫти много сериозни, като на пр. момъкътъ отрѣзалъ косата на нѣкоя мома), сторени отъ нѣкого изъ задругата, то, било общинскитѣ, било тогавашнитѣ държавни власти, сѫ викали пакъ стареца, и, ако е трѣбало тая постѫпка да бѫде наказана съ глоба, глобявалъ се стареца, безъ да е повикванъ виновния.

Старецътъ купува всичко, що е нуждно за въ кѫщи, като: соль, желѣзо, *косà* (за косенье), мотики, желѣзни лопати и други; той се грижи да има въ кѫщи всичко, що е нуждно, било за храна на *челъàдьта*, било за храна на добитъка, било за работа; и неговитѣ дѣйствия се ограничаватъ само отъ неговата воля и неговата съвѣсть.

Въ нѣкои случаи обаче, когато ще продаде или купи нѣщо, съ голѣма стойность и което ще има голѣмо влияние върху икономическото и материялно състояние на задругата, *стáреца* е дълженъ да се *доийтва* (съвѣтва) до постаритѣ мѫжье въ задругата; мнѣнието имъ обаче е само съвѣщателно, а никакъ

рѣшително: защото и слѣдъ това допитвание, той е свободенъ да прави каквото ще и каквото намѣри за добрѣ.

Най-стария синъ или братъ се счита като помощникъ и най-близъкъ съвѣтникъ на стареца. За важни дѣла стареца всѣкога ще се допита до тоя свой най-старъ синь или братъ. Това негово допитвание се формулира съ слѣднитѣ думи: *„Да видимъ какво че кажатъ момчетията“* (Тука *„момчетията“* сѫ по 50-60 годишна възрасть); нежененитѣ *момчета* и по̀младитѣ женени *момчета* не взиматъ участие и нѣматъ гласъ въ тоя *задруженъ* съвѣтъ.

По нѣкога *ста̀рецътъ* достигва до много дълбока старость: а туй *„понѣкога“* въ старо врѣме е било много често. Според народното прѣдание и мнѣние *ста̀рецъ* въ такава прѣминѫла възрасть става дѣте-*вдетинява се* и отъ туй неспособенъ да управлява *за̀другата*. Въ такава възрасть старецътъ, ако почне да прави грѣшки и отъ тия грѣшки почнѫтъ да страдаѭтъ интереситѣ на *за̀другата*, като на пр: нѣкѫдѣ продалъ нѣщо много евтино, нѣкѫдѣ купилъ нѣщо много скѫпо — съ други думи почне да се подава на измама и почне да се лъже, безъ да може да угади, тогава най-стария синъ, който е такожде вече старецъ на 70—80 годишна възрасть, ще помоли майка си (ако е жива; ако ли е умрѣла ще помоли, или една отъ льельйтѣ си-сестритѣ на стареца) да каже на *ста̂реца* че *много грѣши* и го *мамат* и *лѫжѫтъ у пазарлъка;* бабичката (жена му или сестра му) съ голѣми *забика̀лкъа* му указва на грѣшкитѣ и му *договѐства* (намѣква), че е врѣме да се *поотмори* (по отпочине) — съ други думи, да се отегли отъ управлението на за̀другата.

Това е толко. Ако старецътъ остане при своето убѣждение, че той *„іоще може да се бъска и тръча“*, второ напомнувание вече му се неправи и за̀другата сносва безропотно за̂губитѣ, които причинява стареца отъ своето незнание.

Ако старецътъ се убѣди, което става нѐчесто, почти всѣкога, че *„треба да си иоотмори“*, той свиква всичкитѣ *„момчета“* и сѣднжлъ край огньището обръща се къмъ тѣхъ съ горѣ-долу тия думи: *„Момчета*, я съм натѐгнал вече; не можем, синко, да се бъскам и да тръчам, па видите станал съм и щурбѐглав; не мѐжемъ да се *уядам* (пазарж, грижам) каквото нѐ напредъ; за това, синко, нека Петко (най-стария) се уяда, нека он тръча като нѐ млад от мене“. Туй е достатжчно. Всичкитѣ се покоряватъ и отъ тоя моментъ Петко почнува *„да тръча да се бъска и да се уяда“;* Петко става управитель на имуществата, но све пакъ нищо не връши, додѣто не обади на стареца. Първенството на стареца пакъ е запазено.

Демовладиката, *стария стàрецъ* има още и други правá и отличия.

Прѣдъ него никой не смѣе да пуши тутунъ. Ако *женитѣ* па и *мжжетѣ (момчетата)* сж сѣднжли и старецътъ се *зададѐ* (покаже се, иде), то всичкитѣ трѣбва да станжтъ на крака и стоешкомъ да го дочекатъ додѣто си влѣзне у кжщи; когато той сѣди, то съ него може да сѣди само *бабата* му и най-стария слѣдъ него мжжь (братъ или синъ), а другитѣ, ако сж присжтствующи, стоjжтъ прави. Синътъ или унукътъ не смѣжтъ да държжтъ въ ржцѣтѣ си дѣтето си, особенно ако това дѣте е първо. Когато има гостъ, съ него може да сѣдне *на синията* (па софрата) да ѣде само стареца и най-стария синъ или братъ. Ако е *служба* или нѣкой голѣмъ праздникъ, то стàрецътъ всѣкога ще сѣдне на челó, и. додѣто той не почне да ѣде, никой не смѣе да ѣде; ако се той наѣде и се отдръпне назадъ, то младитѣ трѣбва да станжтъ и тѣ. Въ случай че трѣбва да се прѣкади трапезата, и священникътъ не дойде, то туй прѣкагване извършва старецътъ, освѣнъ въ случаитѣ, когато прѣкадванието не може да извърши мжжь, а жена, като: на

прѝносъ, богородиченъ лебъ и пр., които ще бѫдѫтъ указани.

Старецътъ е патриархъ въ зȁдругата.

Слѣдъ старецътъ иде *бабата; бабата* е жената на старереца, или, ако той е вдовецъ, тогава застѫпва мѣстото ѝ найстарата жена въ зȁдругата (най-старата снаха).

Ако другото имущество се управлява отъ стареца, то домашната *гȁдъ (гȁкъ):* кокошки, пуйки, пловки (патици) гѫски; кравитѣ и биволицитѣ; яйцата, маслото и млѣкото отъ тия крави или биволици — всичко туй е женска работа и се намира въ пълно управление на бабата, на женитѣ. Бабата продава яйца, кокошки, пуйки, гѫски, пловки; продава масло, млѣко; бабата продава лукъ, пиперъ, чубрица, мирудия, и другъ зеленчукъ, който е произведенъ въ градината на зȁдругата; бабата продава тикви, бобъ, леща, грахъ, кукурузъ на куденье (въ малко количество 10—15 кулени), кукурузно или чисто (житено) брашно (пакъ въ много малко количество 10—14 оки). За всичкитѣ тия нѣща, съ исключение на бобъ, леща, грахъ, кукурузъ, и брашно - бабата не пита стареца, защото тѣ сѫ *женска работа*, женски пот, женско имущество. Само тамо, дѣто ще се бръка у коша или зъвника и пивницата—само тамо, ще трѣбва да се пита стареца. За тия пари бабата купува: *темнянъ* орисъ, зейтинъ, чъринпиперъ, бояма пиперъ (аленъ), сухо грȍзгье и други дреболии нуждни за готварницата, и *маȁнъице*, ширите, игли, конци и боядисваньето на мааньето и други нѣща, нуждни на невѣститѣ и момитѣ въ зȁдругата.

Бабата распредѣля домашната женска работа и то зимно врѣме, когато не сѫ на рȁбота упольȇто; тя нарежда, коя отъ женитѣ ще готви, коя ще меси и пр. и коя ще помага на бабата; слушаньето въ кѫщи много пѫти става по редъ: днесь ще слуша изъ кѫщи и ще помага на бабата тая *етръва*, утрѣ друга и пр. и тоя *редъ* се опредѣля отъ бабата. Бабата распредѣля памука, повесмата, преждата и другитѣ нужди за *тка-*

нѣ́ нѣща между снахитѣ, по младитѣ си етърви (ако ги има) и дъщеритѣ си, но съ това условие да бжде всѣкому равно, защото, ако има оплакваније намѣсва се старецa; обаче туй става много рѣдко.

Бабата неходи никакъ на работа, но за туй пакъ тя се грижа за домашното домакинство: кравата или биволицата да бжде уврѣме издоена, млѣкото *избучкано* (бито), гадьта нахранена, свиньетѣ и телцитѣ прибрани и затворени, яйцата из *идлозитѣ* (кологъ, мѣсто дѣто кокошкитѣ носжтъ яйцата си) прибрани, кокошкитѣ, гжскитѣ, пуйкитѣ *насáдени (сáдьк* кокошка значи турямъ я на яйца да мжти), когато е врѣме и други, чисто домашни женски работи. Въ тая работа й помагатъ малкитѣ момчета и момичета, които сж още неспособни за тежката полска работа; ако зáдругата е многолюдна и трѣбва да се меси и готви за много работни ржцѣ, тогава на бабата помага една или двѣ отъ снахитѣ и то тая, която опредѣли бабата.

Бабата се грижа тъй сжщо на всичкитѣ праздници да бждатъ извършени всичкитѣ обряди, както сж тѣ останжли отъ *старинѣ́* (отъ дрѣвно врѣме).

Прѣдъ бабата снахитѣ и другата женска *чéльадь* съ срамуватъ и не смѣжтъ въ нищо да й *„повърнжтъ дума“*.

Както бабата, тъй и другитѣ жени, нѣматъ никакъвъ гласъ въ съвѣта на мжжьетѣ въ задугата и никаква *„мешанйя“* (намѣса) въ мжжкитѣ работи, но па за туй и самия старецъ трѣбва да чуе думата на бабата, която прѣдставлява и женитѣ, ако работата се касае до имущество, което, както споменахме и погорѣ, се счита за женско и се намира подъ ведомството на бабата. Така, ако би да се касае работата да се продаде нѣкоя отъ биволицитѣ или кравитѣ, които се доятъ, старецътъ трѣбва да пита бабата и, за да ги продаде, при всичкото си свое голѣмо

право, старецътъ тукъ трѣбва да употрѣби убѣждение и *кандърмà*. Ако бабата се съгласи, биволицата или кравата може да бѫде продадена; ако ли се несъгласи, старецътъ отстѫпва.

Даже азъ бѣхъ свидѣтель на такава случка въ Чиренъ: Кравата бѣ продадена, *кàпарата* земена и *кръчмàта* (черпнята по случай на станѫлата продажба) пиена; бабата и женитѣ сѫ били на работа; дохажда стареце и *обàжда* на бабата че продалъ кравата за 400 гроша, и ще дойде *„тръговецо да гье земе“*. Бабата почва да плаче, плачѫтъ и другитѣ жени и недаватъ ни дума да се каже за кравата. Старецътъ прѣдъ плачоветѣ на женитѣ (а това е тѣхно единствено орѫжие и съ него се тѣ служѫтъ всѣкога и побѣждаватъ) връща се въ кръчмата, повръща на тръговеца *кàпарата* съ тия думи: *„Какво да се прави брате? Дечурлията плачат и не даватъ“* — и тия аргументи бѣхѫ до толкова убѣдителни, щото търговецътъ си взе паритѣ назадъ и то безъ *пишманлъкъ* и безъ да продума друга дума, а само това: *„А бе дедо Стояне, защо не си питалъ женитѣ?* „Де бе, брате! нéмаше ги дома и я мùсле' че нема да дигат гюрултия!“ — отговори старецa и работата се свърши. Търговецътъ, който спорѣдъ владѣющия обичай имаше право да иска отъ дѣдо Стояна *„пишманлък“* т. iе. парично възнаграждение, за дѣто се повторилъ, въ тоя случай нерачѝ нищо, само дѣдо Стоянъ да плати всичката *„кръчма“* (черпньă). Съ тоя търговецъ, който бѣше Вратчанецъ, имаше другъ човѣкъ, който, ако се нелъжѫ бѣше родомъ отъ Сливенъ и за смѣтка на когото види се, се купувахѫ тия крави; тоя човѣкъ настоя да се неразвали пазарлъка и да се оплачѫтъ на кмета или въ Враца на Мировия сѫдия: „какво е туй бе; женитѣ да не даватъ! Туй дума ли е?“, но Вратчанецътъ, който знаеше правото на женитѣ, не склони на прѣдложението на своя другаръ.

Всичкитѣ домакинства въ една задруга живѣѭтъ въ едно

гумно (гумно, дворъ, огра́нъ), но всѣкое домакинство има си отдѣлна, ако не кѫща, а то непрѣмѣнно стая за спанье. Стаята служи на домакинството само за спанье и то зимно врѣме, защото лѣтно врѣме всичкитѣ спѭтъ въ гумното подъ кошо́ветѣ, дѣто за всѣкое домакинство има по единъ одъръ, направенъ отъ *лѣси;* стаята служи и за кѫтанье *рубата* (ризи, гащи, платно, пешкири, престилки, завески, сукманье, шаекъ, беневреции други дрѣхи) на домакинството, която *руба,* или е донесена отъ невѣстата отъ домътъ на баща си като *даръ* (дарьта), или пакъ е изработена въ за́ругата отъ жената на това домакинство; въ много случаи *рубатѫ* на всичкитѣ снахи, дъщери, унукиньи и пр. се кѫта въ *зѫвницитe* (зимницитѣ) въ отдѣлни за всѣкое домакинство, за всѣкоя жена.

Въ за̀другата всичко, що е имущество, движимо и недвижимо, е имотъ на цѣлата задруга и всѣкой съчленъ отъ тая за̀друга—мѫжь или жена, младъ или старь—има право да се ползува отъ него. На първо мѣсто иде *храна́та* и *облѣклото:* всѣкой има право да иска отъ стареца на за̀другата безплатно храна̀ и безплатно *облѣкло.*

Готви се и меси се наедно, въ едни сѫдове, на единъ огънь и се ѣде на една *синйя* (софра); никой не трѣбва да бѫде гладенъ или жъденъ. „Яжте и пийте дѣца; да не сте гладни“—казва стареца на тая своя чѐльадь: „грѐ’ му на душата, кой остане гладен!“ Да сготви обаче нѣкое домакинство отдѣлно, туй се непозволява и строго се мъмре: *„Тежко на тая кѫща, у която горѫт два огнѝ“* или: „Дека се кладѫт два огнѝ, тамо берекет нема, синко!“—казва стареца на снаха си. Но ако дойде нѣкои отъ роднинитѣ на нѣкоя отъ снахитѣ, тая снаха има право да сготви, за да нахрани тия свои роднини; па и самата баба, безъ да ѝ казала снахата, прѣдварително подканя снаха си; „Дай, Недо, синко, да се приготви нещо да хапне Свата или сваата!“ И въ това сготвуванье

самата баба зима най-живо участие.

Когато старецътъ ще купува памукъ за женитѣ, прѣсмѣтва така, щото на всѣкоя отъ женитѣ (снахи, дъщери, унукиньи, братеници (моми) да има на всичкитѣ по равно за всичкитѣ; вълната новесмата се зима отъ купа и се дѣли на всичкитѣ жени по равно; *кожухситѣ* (за зимно врѣме) се купуватъ отъ стареца, но пакъ се гледа да бѫдатъ еднакви на сичкитѣ, до колко го туй изисква възрастьта на женитѣ; еднакви трѣбва да бѫдатъ и на мѫжьетѣ? за кроенье и шиенье на разни дрѣхи: глухчета, долатанки, дорамчета, опанджаци, гуньи, беневреци, сукманье и пр. и пр. разноскитѣ се даватъ отъ купа и се гледа пакъ да бѫдатъ еднакви на всичкитѣ.

Всичко туй съставлява частната собственность на всѣкое едно отдѣлно домакинство въ задругата

Чърги възглавници, нешкире, месалье, които се употрѣбляватъ общо въ задругата; чъргитѣ, съ които се прѣвозва сигната храна: възглавницитѣ за гостье; месальетѣ за покривание трапезитѣ или синиитѣ; нешкиритѣ за трапезитѣ; чувалетѣ, брѐмета, сакульигѣ за жито, кукурузъ или брашно и пр. и пр.—всичко това се ткае отъ женитѣ и то поредъ, както нареди бабата, Материялътъ се зима отъ купа, отъ общото, и тия нѣща сѫ такожде общо задружно имущество.

Момитѣ си ткаѭтъ платно, чърги, възглавници, нешкири, престилки, завѣски; плѣтѫтъ си чорапе—всичко за дарь, за да отнесѫтъ единъ день въ чуждъ домъ и туй се всичко дава отъ купа отъ общото въ замѣна на нейната работа за въ полза на тая сѫща задруга. Нейното исключително право е да роботи прѣзъ цѣлата зима за себе си и много пѫти не зима участие въ домашната *слугинъ̀* (шетньа̀) и гледа, колкото е възможно повече да изработи за себе си дарь. Туй за снахитѣ не е позволено. Тая лакомия на момитѣ въ задругата да вэематъ отъ задружното имущество, колкото е възможно повече,

като възнагражденне за своя трудъ, види се, е родила извѣстнитѣ уврѣчица: *„Момата е айдук у кѫщи“* или *„Момата iотноси, момчето принбси“*.

Освѣнъ онуй, както спомѣнѫхме, като частна собственость на едно домакинство въ задругата се счита и всичко, що е донела жената отъ баща си като дарь и което е получила тя на свадбата, било отъ свекъра и свекрървата, било отъ баща си, майка си и роднинитѣ си като аризмó въ парй (светóму) или въ натура; (аризмо въ натура се дава само добиче: крава, биволица, кобила, овца). Тоя дáрь, тия пари, това добиче сѫ собственность на жената (на домакинството, защото между мѫжьтъ и жената, както ще видимъ по долу дѣлба нѣма), и задругата неможе нити да ги продава, нити да ги присвои или же иждиви и разнесе.

Добичето (аризмото: крава, биволица или друго) на невѣстата (жената), ако има *прйвод* (добичето на жената ако роди въ задругата, тая рожба се казва *прйвод*), то вече туй добиче, нити може да умрѣ, нити да остарѣе или да стане истирйчава (да не ражда вече, ялова), съ други, думи пóясно казано: ако единъ день задругата се дѣли, то прѣди да се почне дѣлбата, се отдѣля на жената отъ купа добиче въ такава сѫща възрасть, въ каквато е било нейното добиче, когато го довела въ задругата и отъ такава сѫща порóда, отъ каквате е било нейното. Нейното добиче слѣдъ като е родило само единъ *прйводъ*, може да е умрѣло, умрѣло е обаче крàвата (ако е крава) на задругата, а не кравата на жената, на домакинството. Ако кравата отъ старотсь е станѫла истиричива, то е кравата на задругата, а не кравата на жената, на домакинството; когато се дѣлѫтъ, на жената ще се даде млада крава, не ялова.

Ако въ една задруга се осѣти оскѫдность (а туй се случва само, когато задругата е малочельадна и когато сѫ станѫли

голѣми опустошения отъ война, повбгье, мбръ и други, и слѣдъ тия опустошения сѫ послѣдвали нѣколко наредъ неплодородни години.), тогава старецътъ огрежда едного отъ пòмладитѣ мѫжье изъ задругата да огидатъ нѣкѫдѣ *ирйставе* (слуги); заплатата, която получава отъ *ирйставството*, влиза въ общото зàдружно имущество, и по никакъвъ начинъ служйвшия неможе да има претенция на тия пари като на своя собственность. Много пѫти туй приставство се извършва поредъ отъ всичкитѣ мѫжье въ задругата (съ исключение само на момцитѣ, които не трѣбва да ходѭтъ *ирйставе*), така: единъ мѣсецъ слугува въ господарьтъ единъ, другия мѣсецъ другъ, третия другъ и тъй нататъкъ; или първитѣ три мѣсеци [ако е било за една пàша (6 мѣсеци)] слугува единъ, другитѣ три мѣсаци — другъ. Понѣкога отива *ирйставъ* и дѣдодото изъ задругата, ако е само за работа.

Трѣбва да се забѣлѣжи много добрѣ, че туй се случва много рѣдко и то само въ онѣзи зàдруги, които сѫ съвършенно малочéльадни и които вече сѫ станѫли почти домакинства.

Ако нѣкой членъ отъ задругата отиде на занаятъ (туй се рѣдко случава и то само въ малочельаднитѣ задруги) стане послѣ майсторъ и се върне пакъ въ село, въ задругата, то всичката печалба отъ занаята става принадлѣжность обща на задругата и се внисатъ на стареца; такъвъ, ако се нѣкого дѣли задругата, неможе да има претенция за внесенитѣ пари отъ занаята. Сѫщето е и съ търговецъ, кръчмаръ, учитель, попъ или друга каквато и да бѫде професия. Това обичайно право се оправдава съ тия мотиви: аке е той (т. майстора, търговеца, кръчмара, учительтъ, чиновника, попа или друго) печалилъ и внисалъ въ задругата, то тая задруга го е хранила него и дѣцата му, обличала, и е работила польетата, лозята и пр и не е стояла празднa.

Ако нѣкой мѫжь си излѣзнѫлъ изъ задругата безъ позволение на стареца, на такъвъ не се давало нищо. Повече нѣщо, такъвъ е бивалъ послѣдванъ съ клетва и поругание; не само задругата, но и общественното мнѣние е строго осѫждало подобенъ *„лош човѣк“*, както го вече наричали.

Това е обаче било много рѣдко, толкова рѣдко, щото навредъ, дѣто питахъ старци 90 годишни, едвамъ ми се указа на единъ случай. Но азъ говорѭ за нѣкога, прѣди 100 години, а не за днесь, когато такива сѫ случки толкова чести, щото сѫ станѫли обикновенни.

Ако нѣкой мѫжь излѣзне изъ задругата и забѣгне надалечь и се бави дълго врѣме (туй се случава съ такива които, като сѫ направили нѣкаква пакость, или прѣстѫпление, за да избѣгнѫтъ наказанието, забѣгватъ далечь и стоѭтъ тамо дълго врѣме, много години, додѣто се забрави и загази прѣстѫплението), като се върне, ако сѫществува задругата още, той може да влѣзне въ тая задруга безъ никаква прѣчка; ако ли пакъ задругата, по разни причини, е вече растурена и домакинствата сѫ си раздѣлили имуществата, то тоя членъ нѣкогашенъ въ задругата неможе да има никаква претенция за дѣлъ, защото *„старецътъ така поделилъ“*. Но пакъ, като на *братъ* или *чича* дива му се по нѣщо и то само отъ нивитѣ, лозе, и ливадка, а отъ другото движимо имущество неможе да земе нити *слàмка*.

Такъвъ забѣгнѫлъ мѫжъ, ако е билъ жененъ, жената му и дѣцата му оставатъ да живѣѭтъ въ задругата и за нанапрѣдъ и иматъ право да искатъ отъ задругата всичко и въ такъвъ размѣръ, като да е още въ задругата забѣгнѫлия мѫжь и баща.

Сѫщето е и съ жената и дѣцата на умрѣлия мѫжь отъ задругата. Жената на такъвъ, ако е млада, може да се ожени,

но дѣцата, само ако не сѫ толкова малки, щото да не могѫтъ безъ майчина си грижа, оставатъ въ задругата и жената не може да гиземе: тѣ сѫ членове на задругата и бащиния имъ дѣлъ, когато се дѣлѭтъ, не може да се изгуби.

Г. *ЖЕНАТА ДОМОВЛАДИКА*

„У коя кѫща жената нарежда, тамо е брконйя“.
„Дето кокошката пее, тамо яйца нема“

Това е прѣсѫдата, която е народътъ произнесълъ срѣщу оная жена, която би пожелала да бѫде *„петелъ у кѫщи“*, *„вргъжиглава“* и „распоредник“. Да ли е оправдана тая присѫда отъ дѣйствителностьта, или туй е просто въображение, ний ще видимъ по послѣ. За сега толкова ще кажемъ, че има и такива зàдруги (ако може вече такива семейства да се нарекѫтъ зàдруги) въ които заповѣдва *женàта*. Не трѣбва да бъркаме тоя видъ семейства съ ония зàдруги, въ които управлява жена, но слѣдъ смъртьта на мѫжьтъ си и то, до дѣто подрастнѫтъ дѣцата й. Тука е речь за жена, която управлява имуществото при живота на мѫжьтъ си.

Ето въ каква форма се срѣщатъ такива случаи.

Бащата и майката иматъ една единствена дъщеря, която нещѫтъ да отдѣлѭтъ отъ себе си по никакъвъ начинъ. Такава мома, *„една у мамъа, една у баща“*, не може да се ожени за нѣкой момъкъ изъ зàдруга, защото никой не ще да се отдѣли отъ зàдругата заради момата. Такава мома ще се ожени за нѣкой *„сирàкъ“* *„голо сираче“* *„безъ нигде-никого“* или пакъ за нѣкой *битанка“* (*„битанка“* човѣкъ е онзи, който е дошълъ отъ друго мѣсто, далечно, нѣма нигдѣ никого или е пакъ испжденъ отъ нѣкоя зàдруга. *„Он е битанка“*—значи съ неизвѣстно мѣсто—рождение, безъ никакво имущество и

безъ никаква рода). Такъвъ *сиракъ* или *„битанка“* оженьенъ за мома *„една у макъа, една у баща“* отива *„на кѫща“* и е *„зеть на кѫща“*.

Такъвъ *„зеть на кѫща“*, въ новата за него задруга, не е и не може да бѫде *„мѫжь“*; той е *„женско покрепало“*, *„женска опашка“* и нѣма никакъвъ гласъ, нити въ управлението на имота, нити въ ползуванието отъ него; той не смѣе *„да искубе една глава лукъ“*, *„да наточи една чаша вино“* или *„да продаде едно яйце“*. Това е, додѣто е живъ тъстьтъ; умрѣ ли той, женá му става пълна господарка на всичко, распорежда се съ всичко, купува, продава сама, а мѫжътъ *„трънтей“* трѣбва да мѫлчи и да се покорява, защото може да ѣде и дървото.

Въ такава кѫща *„пее кокошката, а петела тоточе“*

Положението на такъвъ *„зеть на кѫща“*, „трънторъ“, „женско покрепало“, „женска опашка“ е обелѣзано съ слѣднитѣ пословици: *„Зеть на кѫща—синигер у кратуна“* или съ узречицата: *„Добре му е като зеть на кѫща“*, съ което се означава, че положението му е много тежко, несносно.

Такава задруга носи названието, или на тъстьтъ, или на имего на жената: Пенка—Пенкинци, Дойка=Дойкинци, Петкана=Петканинци и пр. Повече, нѣщо на такъвъ „зеть на кѫща“ корътъ му е коръ на жена му: *„Стоянъ Пенкин“* *„Иванъ Дойкинъ“*; и подъ туй име вървѭтъ и дѣцата и името на бащата нигдѣ се не чува.

Д. *ДѢЛБАТА ВЪ ЗАДРУГАТА.*

Една за̀друга се раздѣля въ слѣднитѣ случай: 1-° за̀другата станѫла много голѣма съ много членове и въ нея сѫ се развѫдили и надошли такива разни чужди елементи, щото за *дедото* (домовладиката) е вече мѫчно да управлява, та самъ той иска да остане съ нòближнитѣ си нâ едно, въ една задруга; 2-° слѣдъ смъртьта на дѣдото, братията и братенцитѣ не могѫтъ да се сговарятъ и поискватъ да се раздѣлѭтъ и 3-° Дѣдото още живъ, но въ за̀другата дошли двѣ-три снахи, не сговорни и мързеливи, и въ задругата е постоянно карание и мѫжьетѣ имъ теглѭтъ (държѭтъ) съ тия си несговорни жени: старецътъ, за да се огърве отъ тия постоянни карби, отдѣля отъ за̀другата тия свои синове.

Нѣкога, прѣди 100 години е билъ възможенъ и случвалъ се е само първия случай, а втория и третия сѫ били съвършенна рѣдкость и невъзможность. Днесь тѣ сѫ толкова чести, щото даже сѫ обикновенни явления въ селата. Ний ще опишемъ дѣлбата вь задругата и при тритѣ случаи.

Първи случай.

Нѣкога въ задругата родството достигнѫло до *трѐкьи* на и четвърти *ивòй*, т. ie. пра̀уници — работници и женени; числото въ такава задруга, на работницитѣ лъжици е достигвало отъ 80—100. Управлението на такава задруга ставало мѫчно и трудно, не само за имуществата, прихода-расхода, но и за самата полска работа. При това иде друго пò-силно обстоятелство: въ такава задрута ще има най-малко 30—40 или 50 женени мѫжье и тия 30—40—50 жени отъ чужда кръвь и съ не еднакви *на̀вици* (табиети) почнуватъ да ставатъ незадоволни отъ управлението на за̀другата (отъ стареца и отъ неговото рас-

пореждание; отъ бабата и нейната наредба), защото всѣкоя отъ тия чужди жени (снахи) сѫ вече не само майки, но и свекърви па и *баби* и всѣкоя тегли повече за себе си и своитѣ, отколкото за зàдругата, която вече въ очитѣ ѝ нѣма никаква реална цѣна, защото, при толкова много чельадъ, тя губи надѣжда за своята чельадь. Отъ тука сѫ вече пòчеститѣ роптания, пòчеститѣ незадоволствия и *мусенията* (мусимъ се, надувам пръльица значи — сърдѭ се, не съмъ доволенъ, не съмъ веселъ).

Туй не става само вѫтрѣ въ задругата, но и вънъ, въ польето, на работа, снахитѣ ставатъ по неработни, както казва слѣдната пѣсень, която рисува една часть отъ зàдружния животъ:

„Рано ранѝли три сна'ѝ
„Та са на ньива очалѝ (отишлѝ)
„Ньива била прѝросна, (още малко рòсна)
„Пòстара етръва говори:
„Айде, етръви *„на въже“*(а) да жàнеме
„Доде росата отпадне.
„Средньата ѐтръва говори:
„Етръви, мои етръви,
„Айдете обедъ да ядеме,
„Додето росата іопàдне,
„А трекьата етръва най-млада,
„Най-млада та па най (х)ѝтра
„На етръвитѣ си говори:
„Айдете, каки, да легнеме:
„Да легнеме, каки, да поспим,
„Додето росата іопадне.
„Легнале та па заспале

(а) Да се жъне *„на въже“*, значи да пробиратъ само дългитѣ стръкове, съ които ще се вържѫтъ сноповетѣ.

„Малко ми поспале дôпладне,
„Коги е било пàпладне.
„Іоні ми виделе, познале
„Че свекъра м'ги иде па ньива,
„Със девет кола за сноне.
„Дрътата етръва казала:
„Етръви мои сестрици,
„Как ще сегѝ да лàжеме.
„Другитѣ етръви мълчеа,
„Най младата продума:
„Язе ще свекру да говора
„Я вие да си мълчите.
„Свекъра е с'колата пристигнал,
„И на снаите си продума:
„Снайци мои дъщери,
„Дека сте дôпладне жънали
„Та снопето да натôвара?
„Сичкитѣ снаи мълчали
„Само най-младата продума:
„Свекре ле, мили тейколе,
„Ньивата ти е, свекре, на пàкьо (пжтьтъ)
„На пáкьа, свекре, на друмо;
„Везден е войска вървела,
„Везденъ сме *„в'крàище“* (усой) седѣли
„В'краище, свекре, в'горaта.

Отъ тия и много други бѣлѣзи, старецътъ, най-послѣ узнава, че е нуждно да се раздѣли задругата.

Той свиква, но пакъ най-старитѣ мжжье, и почва да имъ говори така:

„Е, синко, ния станà'ме калабалъчка; гледам жените не можатъ да си понасат вече. Истина има една прикаска: *„Не е кжща тесна, нолô чѐльадъ бесна“*, ама и я видимъ, че ни е

теснячко. Вия какво че кажете?“

Всичкитѣ мълчѫтъ; мълчи и той. Най послѣ, най-старния отъ помежду имъ ще рече:

„Какво да кажеме лало (чичо, тато или дедо), оно си е така. Его челъадь е, деца сѫ, бият се, карат се и не живеят (живуват си); видиш секи ден е карба. Това е лошото, та оно тесночата че се тръни. Оти да ни е тесно? Господ дал сас що да се направи още некоя стая (кѫща или соба) или йжа; гумното е широка. Па па(к) ти какво кажеш. От тебе се гледа: ти каквото направиш, това че бѫде; ти си старня помежду ни“.

Старецътъ мълчи и бръка въ пепельтъ. Мълчѫтъ и другитѣ и вѣкой чека, какво ще каже старецътъ. Най сетнѣ той проговаря послѣдната дума:

„Е синко, оно па неможе довека све заедно да живееме; единъ день све па(к) че требва да се разделиме; от делбата е станало и селото я“.

Тия думи на старецатъ означаватъ, че вече дѣлба трѣбва да стане, и никой не продумва ни дума, защото съ това той исказва желанието почти на всичкитѣ, и мѫжье и жени, въ задругата.

На другия день старецътъ определя мѣстата, дѣто трѣбва да се правѫтъ новитѣ кѫщи; заграждатъ се тия гумна съ оконъ или плетъ, направя се въ сѣкое гумно нуждннтѣ: кошара, зъвникъ, пивница, истба, кошъ — и когато сичко стане готово, старецътъ свиква пакъ мѫжьетѣ и имъ обажда, че: *„за сеги че се отделят Петко и Стоянъ“* т. іе. ония мѫжье, на които женитѣ имъ сѫ били най-кавгаджики и несговорни. Тия мѫжье непрѣмѣнно ще бѫдѫтъ или братия на стареца или *братенци* (братови синове), защото синоветѣ си стареца много рѣдко, па и мѫчно ще отдѣли, ако има при него братия или братенци.

Тия отдѣлени братия или братенци (които вече сѫ по на

60—70 години и сами станѫли *дедѝ* (иматъ внуци и пра́внуци) съставляватъ нови за̀други, по една влака̀.

По тоя миренъ, тихъ и полюбовенъ начинъ става дѣлбата и въ двата други случаи: 2-о когато старѝя е умрѣлъ и сѫ останѫли братия и братенци и 3-о когато стареца е живъ, но има една, или двѣ снахи, които сѫ несго̀ворни и старецътъ ги отдѣля отъ задругата.

Пакъ бѣлѣжимъ: нѣкога, прѣди 50—100 години билъ е възможенъ (ако и много рѣдко) само първия случай, втория не толкова често, а пакъ третия невъзможенъ, защото на лошитѣ снахи, като се удряло дърво, ставали добри, послушни, сговорни, поне додѣто стареца е живъ.

Дѣлбата пакъ на самото имущество задружно, движимо и недвижимо, става на слѣднитѣ основания:

Има три случаи:

а) *Ако старецътъ (домовладиката) е баща (тато)*

б) *Ако старѝя (домовладиката) е чича*

в) *Ако старѝя (домовладиката) е Лало (байо)*

Първия случай

Всичкитѣ недвижими имоти, като: ньиви, ливади браница лозя, градина, гръстелница, старецътъ раздѣля на толкова части, колкото синове има; тия недвижими имоти се дѣлѭтъ по такъвъ начинъ, щото освѣнъ дѣто да бѫдѫтъ равни частитѣ, но още и еднакви, било по плодовитостьта на почвата, било по видътъ на трѣвата (ливади), било по видътъ на гроздето (лозята). Понеже ще има *„слаби“* (неплодородна почва) и *„ягки“* (плодородна почва) *места* (ньиви); ще има ливади съ *са́дина* (трѣва) или друга трѣва — то при дѣлбата старецътъ зима всичко туй въ внимание и дѣли така, щото и въ туй отношение да бѫде еднакво.

Като се раздѣлятъ *„местàта“* (ньивитѣ *ливадитѣ*, *лозята*, *градинитѣ*, *гръстелницитѣ* и *бранищатà*, фръга се жребие и всѣкой взима паднхлия му се дѣлъ.

Тая дѣлба обаче е още не фактическа: тя става, за да се знае кое чиé е, а ораньего на ньивитѣ, косеньето на ливадитѣ, влаченье, копанье, жътва, става пакъ уедно, било чрѣзъ *„сарѐгванье“*, било *„назарѐда“*

Слѣдъ като се раздѣли недвижимото имущество, иде редъ на движимото. Движимото имущество трѣбва да раздѣлимъ на двѣ части: на таково, което ще се дѣля само на толкова части, както и недвижимото и на таково, което ще се дѣли по числото на работнитѣ рѫцѣ.

Пръвото се състои отъ: овци, коньe, волове, кози, свиньe, сено, слама и пр., а второто – отъ: жито, ечимикъ, кукурузъ.

Овцитѣ, коньетѣ стòката, (воловетѣ) козитѣ и свиньетѣ се дѣлятъ на толкова части, колкото синове има стареца, като гужда въ туй число много пѫти и себе си; и тука се гледа, до колкото е възможно, *дѐловете* да бѫдатъ, ѝ равни (по количество) и еднакви (по качество, видъ и полъ).

Второто движимо имущество: жито, ечимикъ, просо, овесъ, лимецъ кукурузъ, леща, бобъ, грахъ и пр. стареца вече дѣли по числото на работницитѣ; между работницитѣ влизатъ и женитѣ, момитѣ и момцитѣ и всичкитѣ зиматъ наравно. Така ако сѫ синоветѣ, да кажемъ, петима, и всичкитѣ иматъ 30 души работници, дѣлбата става тъй: всичко се дѣли на 30 дела, и послѣ отъ тия делове се даватъ на:

Стояна съ пет работника пет дела
Драгана съ осъмъ работници осъм дела
Ивана съ шесть работници шест дела
Георги съ трима работници три дела
Нетко съ шесть работници шест дела
Стареца съ двама (бабата) два дела.

Отъ покжщината, на отдѣлнитѣ синове се дава само: *котѣлъ, буре* (за ракия) *возникъ* (голѣмо буре), *кàца* (за зелье) качѐ (за сиренье), па ако има, дава се и по една бжчва. *Верига, ведро манàра* (секира), *огрѝбка* (остружка) и пр. и пр. дребна покжщина; ако има повече, и то за вѣкого, дава се вѣкому, ако ли нѣма, остава всѣкой да си купи, а додѣто си купи може да си послужва съ тѣзи нѣща изъ старата кжща.

На отдѣленитѣ синове задругата е длъжна да направи *кжщà*, да му даде *кола и волове, илугъ*, а за другото той самъ вече трѣбва да се грижа.

Тия нѣща се даватъ и правжтъ най-напрѣдъ на най-стария синъ, послѣ на другия, който иде слѣдъ него и тъй послѣдователно.

На себе си старецътъ (бащата), ако е много старъ не оставя нищо друго освѣнъ нѣколко овни или шилета и то толкова, колкото трапези ще трѣбва да му се правжтъ за прѝносъ (помана), когато умрѣ; ако ли е по младъ та има нужда отъ прѣхрана още за дълго врѣме, тогава зима и той единъ малъкъ дѣлъ, но само отъ стоката, а никога отъ недвижимото имущество. Този дѣлъ на бащата остава на онзи синъ, при когото старецътъ слѣдъ дѣлбата е останжлъ да живѣе и на чиито ржцѣ е умрѣлъ.

По нѣкждѣ и нѣкога зима дѣлъ отъ стоката и майката, но много рѣдко.

Старата кжща съ селището, съ кошоветѣ, амбаретѣ, зъвницитѣ (зимницитѣ), пивницитѣ, истбитѣ, оборетѣ, градината (бахчата съ *вошка* (овощия)—всичко туй остава на онзи отъ синоветѣ, който остане при стареца да живѣе и да го *гледа* (т. іе. да го храни, облича, пере и пр.). Обикновенно, най-распространенния обичай и правило е, щото при бащата, въ старата кжща, всѣкога ще остане най-младия синъ. Понеже стареца сѐ ще има нѣщо нѣкждѣ закопано, скрито за черни дни,

ако не повече нѣщо, а то поне гърненце съ срѣбро или злато, то тогава туй скрито закопано и скутано *имане* ще остане пакъ на най-младия синъ, при когото старецътъ е умрѣлъ.

Трѣбва да се забѣлѣжи, че дѣлбата е станала, но наведъжъ не излизатъ синоветѣ: най напрѣдъ излѣзне най стария, послѣ шесть мѣсеци другия и тъй нататъкъ послѣдователно.

Въ тая дѣлба, която описахме, дъщеритѣ на стареца, били тѣ вече оженени, били още моми, не взиматъ никакво участие, никакъвъ дѣлъ.

На ожененитѣ дъщери стига туй, що имъ е дадено на свадбата било като *даръ*, било като *аризмо*, а на момитѣ туй, що сѫ изработили до сега и щото ще имъ се даде да си уработятъ, додѣто се оженятъ. Обаче въ врѣме на дѣлба едвали се случава да има дъщеря мома и то само ако е *поветаралъ* и има *привродено* момиче.

На жена си, ако е още жива, старецътъ ще отдѣли отъ *купа* туй, което е донела като *аризмо* или *светому* (пари). Туй става и съ другитѣ жени въ кѫщи (снахи): на всѣкоя ще се даде отъ купа най-напрѣдъ паритѣ, които е донела, събрани на свадбата и *добичето* (крава, кобила, биволица овца), което е довела като *аризмо* отъ баща си, или което ѝ е *арѝзалъ* свекърътъ ѝ, когато ѭ свалядъ отъ колата.

Вторият случай

Дѣлбата въ тоя случай се извършва отъ чичото. Чичото прави дѣлбата по сѫщия начинъ, както и въ първия случай, само че тука той-чичата съ синоветѣ си зима на равно съ братенцитѣ си.

Недвижимитѣ имоти и стоката тука се дѣлятъ на толкова *„дѣла“*, колкото души братия сѫ били, безъ да се гледа

числото на братенцитѣ. Въ старата кѫща, гумно, остава чичата съ синоветѣ си.

Другото имущество се дѣли по тоя сѫщъ начинъ, както описахме пѐ горѣ.

Трети случай

Въ тоя случай дѣлбата върши лалото (байото). Дѣлбата и тука се върши по сѫщия начинъ, както си казва и въ първия случай, само че тукъ непрѣмѣнно дѣлъ зима и майката; има още и тая разница, че въ старата кѫща остава да живѣе не лалото, а най-малкия братъ съ майка си и сестритѣ, ако има още моми или пѐ малки.

При дѣлбата и въ трита случаи, на дъщери, братенеци и сестри женени като исключение отъ общеприетия обичай, ако има доволно овци, говеда и коньe, дава се отъ купа по нѣкоя биволица или крава, нѣкое теле, по нѣкоя кобила, по нѣколко овци и по нѣкой *кѝшаръ ичели*.

Ньиви, ливади, бранище, лозе и др. на жена, казахме, никакъ се не дава. Като исключение се срѣща обаче обичай, да се даде по нѣщо. Това исключение се срѣща въ слѣдующия случай: момата е била първо чедо, и оженена на кѫща, додѣто момчетата сѫ биле слабички и тя ги е отгледала; въ такъвъ случай на *каката* се дава при дѣлбата нѣкой редъ лозе, или бранище *за сиѐменъ*. Това сѫщето става, когато дъщерата, сестрата или бра̀теницата се *иристà̀нала* за нѣкой бѣденъ мѐмъкъ, който нѣма ни земля, ни нищо: на такава жена при дѣлбата отдѣлятъ *по нещо* и отъ недвижимитѣ имоти.

Трѣбва обаче добрѣ да се забѣлѣжи, че туй зависи исключително отъ добрата воля на *старѝя* въ зѝдругата, който извършва дѣлбата и отъ добрата воля на най-стария мѫжъ

слѣдъ стареца: ако искатъ даватъ, ако не искатъ, не даватъ, и тия жени нѣматъ право да тражѭтъ на сила, или чрѣзъ сѫдъ.

Това е дѣлбата въ задругата—нѣкога; тая дѣлба много се различава отъ днешната дѣлба; законодателство ни, (турски гражд. кодексъ) което е толкова далечь отъ тия народни правни обичаи и по което се рѫководѭтъ нашитѣ сѫдилища убива све повече тия обичаи и слѣдъ нѣколко години ще остане само една слаба сѣнка.

Е. *ОПЕКУНСТВО ВЪ ЗАДРУГАТА.*

Въ задругата, ако умрѣ нѣкой мѫжь, то жената и дѣцата му оставатъ въ задругата и подъ грижата на стареца въ неѭ. Жената ако е млада и иска да се пожени, свободна е и дава ѝ се въ такъвъ случай туй, което е донела отъ баща си като *даръ*, *светбму* и *аризмб*, а дѣцата оставатъ подъ настоїничеството на стареца въ задругата и той има длъжность да се застѫпва за тѣхъ. Ако сѫ дѣцата много малки и немогѫтъ да се отдѣлѭтъ отъ майка си, то тѣ се даватъ на майка имъ да ги заведе въ другата кѫща, но тѣ по никакъвъ начинъ немогѫтъ да се считатъ като *доведеничета*, защото за тѣхъ харчи задругата и щомъ подякнѫтъ, та да нѣматъ нужда отъ майчиното гледание, стареца, който се счита тѣхенъ опекунъ, зима ги въ задругата и се грижа за тѣхната понататашна отхрана. Опекунство не се устроява никакъ, защото нѣма и какво да се охранява на сирачетата, понеже, прѣди дѣлбата, тѣ не могѫтъ да иматъ никакво имущество частно: майчиното имъ, зела си го майката, а бащино, частно негово, нѣматъ, защото всичко е на задругата. Но ако задругагата се раздѣли, на дѣцата се дава дѣлътъ, който се падалъ на баща имъ.

Ако семейството се състояло само отъ мѫжь и жена съ

нѣколко дѣца—(туй прѣди 50—100 години—не се срѣщало, а сега се срѣща често), то слѣдъ смъртьта на бащата, естественнъ настойникъ и опекунъ на дѣцата се счита майката, която е управлявала имота, додѣто подякне синътъ й, или додѣто ожени дъщеря си, ако нѣма синъ.

Ако такава удовица се ножѐни (повтори) на кѫща, т. ie. земе мѫжь, който дойде на домътъ на дѣцата, то като настойникъ се счита *бчува* имъ (втория баща) и той става управитель на имота само додѣго *подякне* нѣкое отъ момчетата и се ожени; слѣдъ това момчето наслѣдва бащиното си имущество и встѫпва въ правата си като глава на семейството, а *бтчува* се счита само като съвѣтникъ.

Ако отъ умрѣлия мѫжь е останало само момиче, то *бтчува* управляла имота само додѣто се ожени момичето: слѣтъ това зетьтъ, който докажда на кѫща, става управитель на имуществотото, а отчува само като помощникъ. Ако майката е още жива, то тя е и дѣйствителния управитель на имота, а зетьтъ и мѫжьтъ й сѫ само помощници. Ако момичето се ожени за момъкъ и иде слѣдъ него въ друга задруга, то земята, ливадитѣ оставатъ за природенитѣ, а отъ движимитѣ имоти й се дава принадлающата й се часть, и туй съставлява нейна частна собственность въ другата задруга.

Ако такава вдовица повтори и отиде въ друга задруга та иалѣзне изъ тая кѫща, то въ такъвъ случай старѣйшински съвѣтъ е рѣшавалъ: кому трѣбва да се прѣдаде имуществото на сирачетата за управление и ползувание, додѣто *подякне* нѣкое отъ дѣцата. Въ повечето случаи прѣдночитали сѫ се: чичата, дъедьата на сирачетата—(бащина рода, мѫжка кръвь.) Общината не е вземала никакво участие въ опекунството, понеже, както сѫ били устроени задругитѣ, много рѣдко сѫ остаяли сирачетата да нѣматъ нигдѣ никого; такива случаи е бивало само въ чумаво врѣме.

Ж. КАКВО МИСЛИ НАРОДА ЗА ЗАДРУГИТѢ

Въ статистическитѣ таблици, които събира нашето статистическо бюро, не може да се види днешното положение на задругитѣ въ насъ; въ тия таблици ний срѣщаме слѣднитѣ рубрики: съ 1, 1—5, 5—10 и отъ 10 нагорѣ. Тѣзи именно данни отъ 10 на горѣ, толкова важни и цѣнни за тая цѣль липсватъ въ статистическитѣ таблици; ето защото ний незнаемъ, колко домакинства има съ по 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 и по нататъкъ членове, които свѣдения щѣхж да ни прѣдставятъ сжщинското състояние на задружния животъ у насъ. Отъ тѣхъ ний щѣхме да видимъ, имаме ли и колко задруги въ това положение, въ каквото тѣ сж се намирали пó прѣди, прѣди 40, 50 години.

За да попълнимъ тая, споредъ моето мнѣние, праздннна, ний съ съдѣйствието на административнитѣ власти събрахме тия свѣдения за задругитѣ отъ Видинский, Ломский и Вратчанский окржзи, за цѣлия описуемъ отъ насъ край и тия свѣдения сж напечатани малко пóдолу въ тая книга.

Отъ тия данни се вижда, че задругитѣ днесь сж съвършенно малобройни и се распадватъ отъ день на день све повече и повече, и, ако се невзематъ нуждннтѣ охранителни мѣрки за задругитѣ, слѣдъ едно кратко врѣме може да не остане отъ тѣхъ ни сѣнка.

Да ли обаче сж тѣ нуждни и полѣзни за благоденствието на народа, азъ щж изложж какво мисли народа днесь за тия нѣкогашни задруги.

„Некоги беше много пóдобрю, пó лесно се живееше; беше пó весело и светъ не знаеше, що е това немоча; днеска . . . . . . , остави се Господине . . . . . зло, тежко . . . . .“ Тия думи ще чуете отъ всѣкой селенинъ, но малицина сж онѣзи,

които съзнаватъ причинитѣ на туй зло; намѣрватъ се обаче, и то почти въ всѣкое село, по нѣколко душъ, умни и свѣстни селени, които намиратъ причинитѣ на този тежъкъ животъ въ дѣлбата и въ растуранието на задругитѣ. Тая дѣлба днесь е достигнжла до такъвъ размѣръ, щого ще намѣрите, както се вижда и огъ сгагисгическигѣ таблици, такива домакинсгва, които иматъ само единъ членъ. Липсватъ дѣиствително данни, дали тия домакинсгва съ по единъ членъ сж мжжки или женски, но, като земемъ прѣдъ видъ, че на село удовецъ мжчно може да се ожени, (има вдовци, които сж стояли бекяре, неженени по 10 години, додѣто да намѣрятъ нѣкой *„слута“* (жена) или луда или саката) а вдовици едвамъ могжтъ да устоіжтъ до 40 дни слѣдъ смъртьта на мжжьтъ си — то дохаждаме до заключение, че тия домакинства сж мжжки. Наврѣдъ по селата, гдѣто ходихъ и когото попитахъ, — всичкитѣ признаватъ, че тая дѣлба е именно причината на този тежъкъ животъ. Ето думитѣ на единъ старецъ, дѣдо Пръван Кръстов отъ заецитѣ отъ Прогорелецъ.

„Некоги бе'мо у кжщи 40 работници само, и имаше спорь у работа, весело у живота. Какво е това немочâ не е се знаяло Дойде ли прóлет, излезнат 10—15 плуга и за една недельа изóрано е *пóлье недóглéдно*. Дойде врем да се копа кукуруз, излезнат 40 матики и *польето* за една две недельи прекопано; дойде време за кóсенье, излезнат 20—25 коси, и треяата покосена тамам уврѐме, сеното събрано и напластено при *поятитѣ*; дойде жътва, излезнат 40 сърпове и ньивите пожънати- На работа весело, песни, шеги, игри, свирньи! Фанемо по цели поли и се надварквамо, кой поскоро да свръши, а снопе по насъ се нятръшкат като турмета. Нàпладне божем да се поспи! Дека брате, млада и весела кръвь спи ли? па(к) шегѝ, пà(к) игрѝ!“

„Вечер късно се връщамо от работа със песни; дòма е уготвено, навечерамо се и легамо да спимо, че треба да се става у зорѝ и да се иде па(к) на работа. Снопето се превезѐ и овръ-

ше, и житото прибере. Кошѐвете пълнѝ та пукат а и *ямите* напълнани.

Гроздето узрей, настане гроздоберъ; напълнимо бъчвите та пукат. Кукуруза узрел, обира се и кошовете набъкани. Па кошѐве ли сѫ? Като че сѫ беглишки. Гумното пълно със кошеве, кошари, истби, пивници, зъвници, като че е кѫшла.

Сичко прибрано, и седенките за младите почнуватъ. Веселби до бога!

Има'мо говеда 100 главъ, коньи 150 главъ, свинье 40—50, овци 800 бравъ. Биволици и крави за доенье по десетина. Кокошки, гѫски, пуйки, пловки съ стотина, гумното пълно, пъпле гадь.

Угарьта се изгоре и есёнината се посее. Зимата дошла, служби, свадби, праздници само веселби. Дойде Рангеловденъ. три четири овнѐта сѫ се търколили; дойде св. Никола ония ми ти рибньици пръщѫтъ под връшньците; дойде Коледа пет шест шиппри се тършнале! Служба е, трапезата се не дига по два дни. Пълно на секаде!

Бéа неколко душ само при овцете и друга работа незнаят; други само говедаре и коньаре. Орачете си знаят само земьята. Остарел човек, станал дедо (има унуци), незнае що е това грижа, мѫка. Разболее се нѣкой, нема грижа оти ньивата му остая неизорана; оти житото че легне; оти тревата че пригори. Ангария има; идемо двоица, а тука работата си връви.

На толкова души едно огньище, една синия. Седнемо на синията, гледаш цела воскьа; едеш благо, мед ти пада не сърдцето. Весело ти, весело. Дойде сборъ, тръшкат се секи час ягньета, а трапезата се и не дига. Гумното пълно със госкье; свирките и не престаят, орото играе ли играе. Погледаш дзипил (скочилъ) и дедо фанал се у орото па дзупа ли дзупа!

Тогива имаше и срамъ. Да срещнеш, старецъ и да му се неотбиеш, или да мине и да му не станеш! А сеги! ¡Сеги, остави се. . . . .

Така бѣше додека беше дедо жив. Он умре и бащевете ни се раздѐлиа: на шес душ бракье, шес кѫщи, шес рала, шес плуга, шес кола и стоката на шес дела. Додека да напрâимо ижите продадомо половина от стоката: щом се разделимо, като че казâ некой до тук! Стоката се йзгуби и оная веселба щукну.

Ако идеш на ангарија, работа ти стои: ако идеш на воденица или на дућан—работата те чака.

Ако даде Господ па и дойде болест, нивитѣ ти запустели!

А на работа! Идеш сам със жена си: работиш, работиш, спор нема, све си на едно место. Прибереш се късно, нема іуготвено, нема іумесено, море нема кой огинь да ти стъкне: айде сега: клади огинь, готви, прай качамак: станало некое време, голема вечера. Седнеш да едеш и тамо не връви. Ти гълташ: а то се запречва у гърлото: ти едеш, а то еде изнутре: „*качамакат*“ е запречила и те души!“ Ете нема берекет, нема спор у нищо, на това си ти е! Ете това докарва делбата: тая пуста делба. Ете, оти нема веселба, ете оти нема берекет, ете оти сеги е толко немоча́ . . . . .

Тия сж думитѣ на стареца, туй е мнѣнието на и на всичкитѣ старци, съ които се отворѣше разговоръ за задругата и дѣлбата.

Това е задругата нѣкога.

Дѣйствително въ тия за̀други било истинско щастие и благоденствие и не е било извѣстно, що е това немоча̀ (немание) бѣдность. Бѣдность можала да се появи само вънъ отъ задругата, само между такива домакинства, които сж били исключвани изъ кржгътъ на задругата поради лѣность, мързель или лошъ животъ. Ето защо въ тоя край значеннето на думата „*добаръ*“ е отождественна съ значението *богатъ*, имотенъ, а думата, *лош*“ съ думата *бѣденъ*, неимотенъ: „*Петко е добаръ сега*“—значи „*Петко е богатъ*“; *Тая кжща беше добра, ама сеги е лоша*“ *и* пр.

До колкото можехъ да познаж главната причина за пропадванието на за̀*другата* се състой въ това, че тя не е закрилена отъ нашето законодателство. Ето примѣри:

1-° Щомъ умрѣ стареца, на задругата, нѣкой отъ членовет̀ѣ се отнася до сждилищата съ просба да му се даде *дѣлъ* отъ бащиното му имущество; сждилището веднага дава ходъ

на туй прошение, и дѣлбата се извърши. Додѣто обаче да се извърши дѣлбата окончателно, било за сѫдебни разноски, било за адвокате, било за сѫдебнитѣ пристави и пр., имуществото е половина исхарчено.

Тая дѣлба се извършва всѣкога по побуждението на жената. Жената на нѣкого отъ синоветѣ или братенцитѣ казва на мѫжьтъ си: *„Ако се отделиме на странѣ, бре мѫжо ще си бѫдеме добре*; заколеме пиленце, *ще си го изедеме дваминка: тебе кълчица, мене кълчица, а сеги и крак не можеме да докачиме“. Ти ще си бѫдеш сам сѐбин на главата и що принесеш ще си бѫде твое“*. Такива и подобни думи убѣждаватъ мѫжьтъ и той навйва да се отдѣли. Тѣзи думи: *„Тебе кълчица, мене кълчица“* сѫ станале пословични въ тоя край.

2-о Въ военния законъ бѣ прѣдвидено да се освобождаватъ отъ военната тегоба ония момци, които иматъ майка удовица, или баща по-старъ отъ 50 години. Такива случаи сѫ много чести въ задругитѣ. За да ги не зематъ солдате, вдовицата майка, или стария баща се отдѣля отъ задругата и съставлява нова кѫща. Тѣ не сѫ въ положение да прѣсмѣтнѫтъ онуй материялно съсипвание, на което се излагатъ съ отдѣлянието си отъ задругата и оная малка тегоба, която момъкътъ ще носи като войникъ двѣ години!

Има и други причини, но тѣ сѫ съвършенно маловажни.

Да ли трѣбва нашето законодателство да се занимае съ тоя въпросъ и да вземе подъ своето покровителство задругата и да ѭ опази отъ по-нататашното ѝ распадвание, това оставамъ другому да рѣши: менѣ нека бѫде позволено да кажѫ, че ако законодательтъ нѣкога би се заинтересиралъ съ тоя много (по моето мнѣние) важенъ въпросъ, тия нѣколко етнографически бѣлѣжки ще го улѣснѫтъ не малко въ неговия трудъ.

Г. *СЕМЕЙСТВОТО (ДОМАКИНСТВОТО).*

Подъ името семейство ний разбираме мжжь и жена съ дѣцата си, или безъ дѣца.

За да стане семейство трѣбва момъкътъ да се ожени за мома, да стане свадба. Какъ става свадбата, туй ще опишемъ пô-послѣ. Веднъжъ свабата станала, момъкътъ става *човѣкъ*, *мжжъ* а момата става *невеста*, *булка*, *жена*; двамата правжтъ вече семейсгво и сж повикани да ѣджтъ, *сол и леб нà едно*“, да „*събират дом и кжща*“ и „*да вждат чельад*“

Мъжътъ е „*кютук на кжщата*“ „*вржжѝ глава на жената*“, и въ всичко що се касае до семейството, т. іе. до жената и дѣцата, или до собственното семейно имущество, се слуша исключително думата на мжжьтъ. Жената играе роль и то въ много рѣдки случаи само на съвѣтникъ, но на когото гласътъ никога не може да бжде рѣшающъ. Оная жена, която слуша мжжьтъ си, която испълнява безпрѣкословно всичкитѣ негови заповѣди и която се не смѣсва никакъ въ неговитѣ дѣла — за тая жена се казва: „*добра жена*“, „*сложна жена*“, „*сговорна жена*“, „*живбтна жена*“. Смѣсва ли се тя въ работата на мжжьтъ, търси ли смѣтка въ неговитѣ зимания—давания и прави ли му бѣлѣжки—такава жена бива често налагавана съ дърво и за неж се казва: „*лоша жена*“, *неживотна жена*“; такава жена е упрѣкавана отъ всѣкого.

Освѣнъ слѣпата послушность и покорность към мжжьтъ си, жената въ семейството вършии още слѣдующитѣ нѣща:

Сутрена жената ще стане рано, ще накладе огъньтъ, ще помете кжщата, ще донесе вода за готвенье и миенье; ако има биволица или крава, жената ще ж издои, ще отвари млѣкото, ще го избучка и ще го подкваси. Ще пущи свиньетѣ изъ *кб*

чината, ще нахрани гадьта, ще искара кравата у говедата. Това сичко ще свърши, додѣто дѣцата станжтъ отъ спанье.

Дѣцата щомъ станжтъ жената ще ги омие, уплете и облѣче; ако има малко дѣте ще го окжпе и приспи.

Слѣдъ това ще тури да готви и ще омеси и опече хлѣбъ или избръка *качамакъ* (мамалига). Съ гозбата и хлѣба жената бърза да бжде готова, защото знае пословицата: *„топла гозба бие жената, а студената никоги“*.

Обѣдъ е дошло и мжжьтъ дохожда да тражи *„обед“* — да ѣде.

Жената слага синията, сипва гозба, расчупва леба и обѣдванието почнува. Додѣто мжжьтъ не сѣдне и не почне да ѣде, жената не смѣе да ѣде. Додѣто мжжьтъ не земе да пие вино, или ракия, жената не смѣе да пие. Въ врѣме на ѣденьето, ако потрѣбва нѣщо, то жената, ако нѣма момиче, ще стане да донесе; ако нѣкой въ туй врѣме дойде, жената ще стане да го посрѣщне, а мжжьтъ се не дига. Жената по тоя начинъ яла, недояла свършва обѣдътъ, като остава *„послѣ да си доядва“*.

Като се свърши обедътъ, жената дига синията, примита трохитѣ и полива на мжжьтъ да се омие.

Сжщето се прави и за вечера и вечерно врѣме.

Освѣнъ туй жената трѣбва да пере, да закръпи, да тече платно, шаекъ; тя е длъжна да обработи гръститѣ: да ги топи, да ги пере,. да ги суши и да ги *мъне*.

Това върши жената въ кжщата. Но съ това не ѝ се свръшва работата: тя трѣбва да помага на мжжьтъ и въ польето. Като исключимъ само браньето, сѣението и косеньето, които сж исключително работи на мжжьтъ, въ всичката друга полска работа, като: копанье кукурузъ, жътва, возенье снопе, връшидба, бранье кукурузъ, бранье вино, па даже возенье сено — жената е пакъ първа работница и помощница на мжжьтъ. Прѣзъ

Първото обстоятелства е нейнато естественна слабость, нѣжность, което е родило узрѣчицитѣ: *„мжжъ, дето стжии, жената неможе ни да иомерише“*. *„На жената мжжъ белило, мжжъ червило“*; *„жената е дълго коса, а краткоума“*, и други.

Второто обстоятелство е че, както ще видимъ въ „свадбата“ момъкътъ купува своята бждѫща съпруга, жена и другарка, отъ родителитѣ ѝ като добиче, като нѣкаква тварь а не човѣкъ. Естеотвенно слѣдствие ще бжде, че мжжьтъ ще гледа на жената си като на животно, за което е той далъ пари; което е купилъ.

Третото обстоятелство е че и самата свята черква гледа на жената много ниско и ѭ третира като тварь пониска отъ мжжьтъ. Така на примѣрь момчето се внася въ олтарьтъ, когато момичето неможе да бжде внесено тамо (*„дъто стжии мжжъ, жената не може да иомирише“*); послѣ: въ врѣме на вѣнчаванието черквата огласява: *жената да се бой на мжжътъ си*“, а на мжжьтъ само казва *„да обича жена си“*. И туй помага на възпитанието, което гужда жената толкова, ниско, а мжжьтъ толкова високо;

Това трудно и несносно положенме на селенката е съдѣйствувало да се образува въ неѭ една хитрина, лукавство като единственни срѣдства за защита. Срѣщу грубата сила на мжжьтъ, жената е противопоставила своята нѣжность, своятъ плачь и слъзи, но и въ много случай—своята хитрость и лукавство.

Жената съ своята твърдо—глава каприция е успѣла пакъ да бжде една отъ главнитѣ причини на мжжевото семейно щастие. Тя е причината да се отдѣла човѣкъ отъ баща си и майка си; тя е причината да има мирь у кжщи. За неѭ се отнасатъ узречицитѣ: *„със сговоръ и пелина е мед“* и *„сол пиперъ да е ноло сговор да е“*,

Между множествого хитрини на жената, които народа е

съчувалъ въ разни цинически пословици и узречица, азъ щѫ изложѫ нѣколко прикаски, които утвърждаватъ мнѣнието, че жената е *„гьавол“*, *„съ жена шега небива“*, *„зла жена-бесна свиньи“*: и че нейната любовь е любовь безпрѣдѣлъ, но и отмъщението й е отмъщение сатанинско.

Ето тия прикаски:

а) *Мързеливата жена.*

„Едно време іедин човек се іюженил за іедна жена млого мръзелива. тойй купувал іедно друго за работа, а іона и не пофащала, ноло е разносила по комшиите. Веднъш мжжъ й купил влъна та да истече іот нея шаек. Жената повечето влъна разнела по комшиите, а испрела само іедно вретено прежда. Веднъж мжжъ й посакал да види преждата готовали е, та да ѐ занесе да се болдише. Жената била млого йтра, та измамила мжжъ си. Іона зела та турнала напреденото вретено іу каца-та и като се навела надъ кацата, вадила та показвала на мжжъ си све едното вретено млого пжти. Мжжъ й се млого зарадвал, коги видел, че женȁ му напрела толкова вълна. Жена му казала д,иде іу горȁта та да іотсече *мотȍвилка* та да измота напредената прежда. Мжжъ й іотишъл тутакси. Жена му го преварила по друг пжт и іотишла предй него іу горатa и се скутала іу една *дръмка*. Мжжъ й дошъл и зел да сече мотовилка. Жена му зела да вика: *Мотовила вила! кой сече мотовила жена му іумира, а децата му остант сирачета!*“ Така викала нѣколко пжти. Мжжъ й слушалъ, слушалъ, па си помислилъ: *„Ай морети! какво че бжди тоя глас?*“ Гласа се нȁ(к) чуе. Тогава мжжа си казалъ„ *Я да оставим и мотовилка, и сичко, само да ми е жива жената, та да се не скитатъ децата ми сирачета!*“ Рекалъ и іоставил мотовилката и се вранал домȁ си. Жена му го варнала и го посрѣщнала на вратнька:

„Камо мотовилка, бре мжжо!“ — казала на мжжътъ си, ко-

ги іон дошъл при нея. „Іостави се, жена; да видиш какво ми се случи? Коги зѐ(х) да сечем мотовилка нещо викаше из гората: *„Мотовила вила! Кой сече мотовила жена му іумира, а децата му іостават сирачета!“* Я остави(х) и мотовилка и сичко, само ти да ми си жива та да си іотгледаш децата. „Коги е така“ — казала жената: „не трѣбва ми ни мотовилка, ни прежда, на разбой; *пбболье* да съм си жива, та да си очувам децата, а па *тебе да е здраве,* ти че купиш сичко“.

И тъй жената съ съ хитрината си се отървала отъ работа.

(Слушана отъ Цвѣта Торньова Ломъ).

Друга прикаска.

„Іедно време іединъ мѫж вечерал съ жена си. От дума на дума поспречкали се за нещо. Мѫжътъ заплашил жена си че ще е бие, а іона му казала: „бре мѫжо! я іостави се іот тоя мерак, че іа можем да те неправимъ луд и да те вържат. „Мож ли?“ ѝ казал мѫжъ. „Мом зер та іогскача!“—отвърнала жената. Е, като мож . . . да едеш ако не направиш!“—казал сърдито мѫжъ. Жената си млъкнала, да не еде дървото. На заранта мѫжъ ѝ іотишал на ора̀ньe и ѝ заръчал да се не бави със обеда. Случило се та се продавало един кош *сѝтница* (риба). „Ха“, казала жената у себе си: „сеги че видим“. Купила іот *ситнѝцата* колко за две чорби, зела та іоготвила іот нея половината, а половината скутала. Дошло обедъ и жената іотнела на ора̀ньето обед; коги пошла іона̀ укутум зела и суровита риба. Коги стигнала на ораньето, рекла на мѫжъси: „айде бре мѫжо, да іедеме!“ Сеги, жено, сегѝ нека да искарамъ и тая бразда!“—рекал мѫжъ ѝ. „Тогива чекай и я да погледамъ какво ореш“, Пошла по браздата и фъргала по ораньето тук рибле, там рибле, но укутум да е не види мѫжъ ѝ. Като искарал браздата, мѫжъг пошъл да иде да обедват. Но колко се зачудилъ коги видел тук рибле там рибле!“ Он събралъ тия риб-

лета и ги показал на жената си. „Ой Боже Господи! Да ми каже нѣкой, че іу орањето има риба, іа би му казала че е полудел!“ Мѫжъ ѝ казалъ: „Я слушай!“ за довечера сакам іот тая риба една іубава чорба!“ После обедвали, и жената си іотишла іу село, като зела и рибата. Жената іоготвила рибата и скутала гозбата. Вечерьта мѫжът ѝ си дошъл, испрегнал воловете, іомил си рѫцете и рекал на жената си: „я слагай, жено, да ядеме, оти съм много гладен!“ Жена му сложила лук, сол, пиперъ. Мѫжътъ ѝ казалъ: „Дека е рибата?“ „Каква риба?“ казала жената. „Амà тая риба, дето я намери у орањето!“ „Я мълчи бре мѫжо, ти луд ли си? Іу орàнье риба лови ли се?“ и зеле да се кикоти. На мѫжъ кипнало и скочилъ, зел *качамилката* (дърво, съ което се бърка качамака) и погнал да бие жена си. Она побегнала на надвор, іу гумното и зела да вика колкото е глас държи:

„Збирайте се ора? моя мѫж полуде!“ Дотръчали комшиите и питале: „Що е това? Що е тая карба? Стой, бе джàнъмъ, да видимо, оти биеш жена си?“ говорили селенитѣ: „А бе брате, какво да е не бием! Днеска іà набра (х) риба іу орањето и ѝ дàдо да се сготви, а іòна сеги казва, че съм луд.“ — расправил мѫжъ и залетел се да бие жена си. Комшиитѣ го гледали, гледали па си рекли: „Бе, брате, тоя човек истинка е полуделъ! Станало му днеска нещо! я дай да го вържеме и да го іотведеме при дедо поп да му почете малко!“ Казали и направили. Вързали го и го іотвели іу попа. Іотишла и жена му със него. Попа почнал да му чете, а Петко вика па вика: „А бе не съм луд бе дедо попе; вера ти казвамъ, не съм луд. На истинка ѝ дадо риба дето я улòви’ іу орањето!“ Попа не слуша и чете и го почуква със *пàтерицата* си. Жена му укутом през прозора му посочила едно рибле и Петко като е видел зел да вика: „Етѐ нà, дедо попе, рибата беше като това риб-

ле!“ Попъ погледнал на кадѐ прозора, но не видел нищо. Он пак почнал да му чете. У това време іулезнала и жена му и рекла: „Доста дедо; пущи го да си с'сидемо; он че избъдне, че му се повърне памета; іа че си го излекувамъ.“ Попа го развързалъ, пущил го и они си іотишли дома, Коги дошли дома. жена му рекла: „Видѐ ли къ те насила напрàви'(х) луд и накара'(х) и комшиите да те помислат за такъв и да те вържат? Другош недей се зафàща със жена. Нейните гьаволии сѫ много!“ После сложила рибата и си вечерали като и друг пѫтъ“

(Слушана отъ сѫщата; сѫщата ми е приказвана и отъ Вълчо Гьавола отъ село Метковецъ Лом. околия Лом. окрѫгъ).

Мѫжътъ

Мѫжътъ въ семейството има слѣднитѣ грижи и занятия.

Прѣзъ нощьта, ако трѣбва да излиза нѣкой да види нѣщо, то непрѣмѣнно мѫжьтъ ще излѣзне, защото жената естественно се счита за страхлива. Въ тоя край, ако и да има много примѣри, които показватъ неустрашимостьта и на жената, но общото правило съ тия отдѣлни примѣри се необара.

Сѫщо прѣзъ нощьта е длъженъ да излиза за да *тура* на воловетѣ, кравата или биволицата сѣно; сутриньта той ще имъ подрине; той ще ги напои, това е негова работа; негова длъжность такожде е и да прѣгледа говедата, коньетѣ и овцитѣ (ако сѫ у селото и ако не сѫ на *паятата*), да имъ хвърли слама. Като извърши това, ще се повърне въ кѫщи (у йжи), ще се омие и ще седне край огъньтъ, когото жената е *стъкнàла* (наклала), Ако има ракийца, ще ѭ понагрѣе я ще пиѭтъ съ жената си по една двѣ чашки и ще излѣзне слѣдъ туй, или на кръчмата, или на пѫта, кѫдѣто, ако не валѝ, ще има събрани нѣколко душъ селене та приказватъ, или пъкъ ще отиде въ нѣкой казанджийникъ, гдѣто се пече *кумина* (вади ракия). Нѣкога кръчми не е имало, а

мжжьете сж се събирали или по частни домове, или на пжтьтъ или пъкъ въ казанджийника, дѣто всѣкой день ще има нѣкой да пече кумина (пръщина) и ще прави ракия). Много пжти мжжьетѣ се събиратъ въ нѣкоя кжща, та прѣглеждатъ или нѣкоя поразия, направена отъ нѣкое чуждо добиче, или сеното, сламата или други прѣдмѣти, тѣсно скончани съ земледѣлието и скотовждството.

Така се прѣкарва, додѣто дойде врѣме за обѣдь. Жената вече свършила съ обеда и другата домашна работа, слага сега синията, и обедътъ се почнува.

Слѣдъ свръшванието на обѣда, мжжьтъ пакъ ще прѣгледа добитъка и, или пакъ поизлѣзне, или пакъ ще си намѣри нѣщо работа въ кжщи.

Ако нѣма дърва, ако нѣма брашно, ако нѣма други нѣкои нѣща, нуждни за въ кжщи, то мжжьтъ е дълженъ да отиде *нà дърва, на воденица* и на пазаръ, дѣто жена никакъ не ходи, освѣнъ ако е близо, Това е работата на мжжьтъ прѣзъ зимата,

Дойде ли прòлетъ, стане ли удобно за орáнье, мжжьтъ е дълженъ да отиде да оре, да сѣе, да влачи; само мжжьтъ може да бжде овчарь, говедаръ, коньаръ, свиньарь. Да се коси сѣно, да се вози снопе, да се гради плетъ, да се дѝга окопъ, да се теса и прави токъ (гумно) за връшидба; да се покрива кошъ, кжща, амбаръ; да се гонжтъ коньетѣ въ тока; да се колье кокошка, гжска, пуйка, пловка или овца — всичкитѣ тия нѣща сж чисто мжжка работа: жената за едни се счита слаба, а за едни (като да колье нѣщо) за съвършенно освободена, че е било лошо.

При всичката си власть, която има мжжьтъ надъ жената, пакъ той въ много нѣща отстава да се води по нея:

„Отъ сто послушай едно и жената“.

В. *Дѣцата*

Часть отъ семейството сѫ и дѣцата; семейство безъ дѣца е *„пънъ опаленъ“*, *„дърво без рожба“*; най-голѣмитѣ щастия въ едно семейство безъ дѣца сѫ голѣми нещастия,

„Пусти ти остáли, Павле, кѫщи и сарае,
„Пусто ти остале, Павле, злато и бисере,
„Пуста ти остала, Павле, стока и иманье,
„Коги си немам, Павле, рожба іош срѣцé; и пр.
„ . . . . “

казва пѣсеньта, а чрѣзъ нея говори народа. Бащата и майката жъртвуватъ всичко за *челяддьта*

Дѣцата сѫ момче и момиче

Всичкитѣ пѣсни, всичкитѣ благословии, всичкитѣ благопожелания—едно искатъ за жената и мѫжьтъ: *„мѫжко дете“ „мѫжка рожба“*. И бащата, и майката прѣдпочитатъ момчето отъ момичето. Ако се роди момче радостьта е по голѣма. И инъкъ не може да бѫде. Щомъ народа е увѣренъ въ това: *„Момичето гледа за друга кукща“*, *„Момичето е айдук у кѫщи“*,

„Момичето износи, а момчето уноси“
„Момичето довършива влаката“,
„Момичето расте под лайно а момчето – под камикъ“

и други—то защо бащата и майката да се радватъ, когато въ семейството имъ ще дойде такъвъ *„айдукъ“*.

По тѣзи ли причини, или по други, но еле жената е унизена още отъ самото си рождение па до гроба, а мѫжьтъ е отликованъ и прѣдпочитанъ. Въ семейството, положението на момчето и туй на момичето не е еднакво.

Момчето всѣкога държи първенство прѣдъ момичето. Момичето, щомъ проходи и подякне, веднѫга се натоварва съ кѫщната тежка работа, натоварва се да помага на майка си,

да бави дѣцата, да пере и прочее и прочее. Момчето е царь и то произволенъ царь; той бие не само пó младитѣ и пó старитѣ си сестри, но достигва да бие и майка си, което впрочемъ прави удоволствие на бащата, па и на самата майка.

На спнията, момчето ще сѣдне до баща си; ще ѣде всичко, ще е хубаво у паницата; ще пие на равно съ баща си, било вино, било ракия; а момичето? Момичето ще сѣдне само когато сж сичкитѣ насѣдали, и то ще сѣдне на крайчецъ; ще ѣде като че крадне, а за пиение ни дума. Мръвки месо, или отъ кокошка, то или ще види нѣкое кокалче, или ще ги гледа отъ далечь. Додѣто трае обѣдътъ или вечерата, момичето ще става по нѣколко пжти да донеси туй, да принесе онуй, или да подаде нѣщо. Много пжти момичето остава да си *„доядва“*, както остава и майката.

Даже мома, вече за женидба, тя е подчинена на брата си, който, може би, още гащитѣ не може да си върже.

Момчето стжпило въ 12-та си година е вече мжжь и обсипанъ съ подобающитѣ на мжжьтъ почести и уважения отъ страна на всичкитѣ жени въ кжщи.

Д. *ИМЕНА И КОРОВЕ (ПРЕКОРЕ)*

а) *Имена.*

Имената въ тоя край сж много разнообразни; събиранието на всичкитѣ имена е, и трудно, и безполѣзно, особенно на ония, които нѣматъ никакъвъ наученъ-етнографиченъ интересъ. Азъ събирахъ само ония имени, които ми изглеждватъ като интересни и които сж рѣдки въ другитѣ крайове на нашето отечество.

Тѣзи сѫ:

1. Имена, земени отъ животнитѣ:

Мѫжки: Зайко, Вълко, Вълчо, Еленко, Мишо Пуйо, Гълѫбъ, Ràко, Рачо, Павунъ Влъчко,

Женски: Еленка, Вълкана, Миша, Гълѫба

2 Имена, земени отъ растенията:

Мѫжки: Цвѣтко, Цвѣтанъ, Върбанъ, Босилко, Горàнъ, Лозàнъ, Трендафилъ, Дренчо, Горчо.

Женски: Цвѣта, Върба, Невенка, Грозданка, Горáна, Лозàна

3· Имена, земени отъ минералитѣ:

Мѫжки: Каменъ, Златанъ, Златко, Качо, Желѣзко, Сребренъ.

Женски: Кàмена Златáна, Злáтка, Кремéна.

4 Имена, земени отъ днитѣ:

Мѫжки: Недѣлко, Петко, Божинъ,

Женски; Недѣля, Петкана, Божáна Неда.

5. Имена, земени отъ разни прѣдмѣти:

Мѫжки: Лико Кръсто, Косто, Ралчо.

Женски: Кръстена

6 Имена, които показватъ нѣкакво качество

Мѫжки: Драгàнъ, Младéнъ, Стоянъ Станко, Стайко, Спетко, Милчо, Вельо, Боно, Бóгданъ, Миленко, Милéнъ, Радáнъ, Стойо, Станенъ, Милко, Яко, Белчо, Велчо Русинъ, Минко, Здравко, Първанъ, Радулъ, Радой, Радко, Радойко Величко Найденъ Обрѣтенъ Искренъ, Бойко, Боянъ, Спасъ, Видулъ Видо, Живо, Живойнъ Луканъ.

Женски: Станка, Драгана, Младена, Стана, Стоянка, Велика, Бона. Богданка, Рада, Радка, Милка, Минка, Стойна, Стамена, Дона, Руса Пръва, Найда, Спаса, Дивна, Милена Сива, Вида, Жива, Вела Райка, Мира, Сива,

7 ИМЕНА РАЗНИ

Мѫжки: Въло, Вуто, Гето, Гато, Гото, Викьо, Динулъ, Джорджо, Джоно, Джуно, Доно, Гоцо, Ицо, Йоцо, Йотко, Йоньо, Йонко, Качо, Кано, Кънчо, Мико, Манчо, Моно, Мончо, Нако, Начо, Нико, Нейо, Ноно, Нончо, Пецо, Пенко, Пенчо, Панчо, Пунчо, Пачо, Сандулъ, Танко Цеко, Ценко, Цанко, Цаню, Цоцо Янко, Янкулъ.

Женски: Въла, Дона, Гоца, Йоца, Йонка, Монка, Къна, Кана, Мика Нака, Пенка, Пуна, Ценка, Цанка, Цана, Янка.

б) *Корове*.

„Заглавка“, „Каракуда“, „Мечка“, „Заекъ“, „Лисица“. „Козлего“, „Змей“, „Вреколакъ“, „Дзвера“, „Кръльежъ“, „Таралежъ“, „Сфрака“, „Цифуда“, „Гьавола“, „Щръка“.

„Белия“, „Чърния“, „Зеления“, „Кельавия“, „Криво[illegible]тия“, „Кривокракия“, „Циго“, „Пуцо“, „Лютеницата“. „[illegible]чамачко“, „Чушката“, „Ладовината“, „Гладния“. „[illegible]“ „Пепекъ“, „Керелезина“. „Джевелека“, „Пандера“ „[illegible]жията“, „Какалашка“, „Пашкулкьо“, „[illegible]“ „[illegible]а“, „Румбата“, „Путо“, „Кокала“, „[illegible]“ „[illegible]“

Окръга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни ръце въ задругата	Отъ кога се управлява задругата
Видин. Окр.					
„ Окол.					
с. Акчаръ	Митко Ивановъ	Кучняшский	18		Неуказано
„	Ванко Матовъ	Палапурда	10		„
„	АврамъЗайревѣ	Зачови	10		
„	Тодоръ Флорев	Станчинъ	10		
„	Ристо Ивановъ	Бозевли	12		
„	Динко Тодаревъ	Зайкови	10		
„	Томо Трифоновъ	Боровичинина	11		
с. Изворъ	Иванъ Ценовъ	Лозанови	10		
„	Василъ Петковъ	Вълковци	16		
„	Бранко Каменовъ	Ворендийский	12		
„	Симеонъ Цеков.	Цековски	11		
„	Пеко Ивановъ	Дуковци	11		
„	Каменъ Каменовъ	Танковци	11		
с. Шипотъ	Иванъ Стояновъ	Пановски	12		
„	Пешо Стояновъ	Гутовци	12		
„	Рангель Стояновъ	Тоцовци	12		
„	Иванъ Петровъ	Спасовци	12		
„	Маринъ Минчовъ	Тоцовци	10		
„	Мико Стояновъ	Мадунджи	12		
с. Логошовц.	Пеко Никовъ	Крайевски	11		
„	Русинъ Неновъ	Ненковци	12		
с. Въртопъ	Герго Пауновъ	Пауновци	11		
„	Вачо Пековъ	Пековци	11		
с. Синаговц.	Вълчо Кънчевъ	Давидовски	12		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задрргата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работои раце въ задругата	Одъ кого се управлява задругата
с. Синаговц.	Ванко Рангеловъ	Курновци	11		
„	Веко Крьстевъ	Шишковци	10		
„	Веко Геновъ	Пановци	10		
„	Иванъ Ралчовъ	Ралчовци	13		
„	Митко Давидовъ	Менджиски	12		
„	Мико Пешовъ	Райовци	12		
„	Николо Пановъ	Репеловци	14		
„	Петко Николовъ	Басаджиский	12		
	Иванъ Петковъ	Костичовчене	11		
С. Видболь	Николо Тешовъ	Тешовский	14		
„ „	Иванъ Младеновъ	Радкини	15		
„	Михо Иоцовъ	Миховский	10		
„	Стоянъ Тодаров.	Дългитѣ	11		
„	Пацко Петровъ	Скорчовитѣ	10		
„	Георги Петровъ	Медешевски	13		
„ „	Тодоръ II Стояновъ	Поповтѣ	10		
„	Цеко Стояновъ	Пинтови	17		
„	Ристо Генчовъ	Йотиннитѣ	16		
„	Иото Цековъ	Казанджий	11		
„ „	Каменъ Първановъ	Матеевский	10		
„	Павель Пешовъ	Пешовски	10		
„	Стоянъ Ивановъ	Гигови	13		
„	Иванъ Джоновъ	Ламбови	10		
„	Иванъ Николовъ	Моновски	11		
„	Вълчю Иотовъ	Моновский	11		
„	Тошо Каменовъ	Каменовски	12		
„	Ванчо Каменовъ	„	11		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задрргата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управляла задругата
„	Станко Ивановъ	Циганелови	10		
„	Живко Саввовъ	Логошовски	11		
„	Ванко Прѣдовъ	Вараовитѣ	15		
С. Търнѫне	Цеко Димитровъ	Джефелековци	10		
С. Гурково	Иванъ Наиденов	Наиденовци	10		
„	Цеко Генчовъ	Натовци	10		
„	Дим. Янколовъ	Янколовци	10		
„	Стоянъ Рангеловъ	Николовски	10		
„	Стоянъ Райковъ	Райковци	14		
„	Цено Диловъ	Фусофчене	10		
„	Цано Тодаровъ	Цановски	11		
С. Жеглица	Мишко Митовъ	Митовци	10		
„	Мино Стефановъ	Държански	11		
„	Георги Йоцовъ	Паничовци	14		
„	Начо Николовъ	Николчовцитѣ	11		
С. Ц. Симион.	Велко Опревъ	Опровский	11		
„	Мирчо Ивановъ	Власитѣ	11		
С. Татардж.	Цеко Стефановъ	Стефановци	13		
С. Рубци	Наиденъ Гергевъ	Буеровци	13		
С. Буковецъ	Цеко Тачевъ	Тачовци	14		
„	Вълчинко Миховъ	Миховци	11		
„	Каменъ Начковъ	Начковци	11		
„	Вълчо Мирчовъ	Мирчовци	12		
„	Цеко Петровъ	Киримиджиевъ	13		
„	Велю Петорвъ	Стояновци	11		
С. Бѣларада	Митко Ценовъ	Дешовци	10		
„	Каменъ Цековъ	Топигора	11		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Нино Николчовъ	Дулакъ	11		
„	Лило Николчовъ	Лунга	15		
„	Цеко Вълковъ	Мукалъ	10		
„	Пaнчо Ивановъ	Хайдутъ	11		
„	Велко Цековъ	Оковский	15		
„	Стоянъ Николовъ	Геръ	11		
„	Младенъ Гергевъ	Говедаръ	11		
„	Митю Лилковъ	Мечката	10		
„	Петръ Диновъ	Дрѣновский	11		
„	Мено Пеновъ	Цельтя	11		
С. Мусумане	Иото Ниновъ	Мургия	10		
С. Гърци	Стефан П. Кичак	Кичашкитѣ	11		
„	Пеню Дочковъ	Ворманарови	12		
„	Марко Петровъ	—	14		
„	Първанъ Петковъ	—	11		
„	Нинчо Становъ	Платичковци	10		
„	Панто Цекановъ	Цекановци	12		
„	Иончо Кътъревъ	Кътъровци	10		
„	Бѣлчо Сандоловъ	—	15		
„	Ангелъ Д. Чушковъ	Чушкановци	13		
С. Динковица	Барболъ Становъ	Лозаровци	10		
„	Сандолъ Станчоловъ	—	10		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
С. Динковици	Тодоръ Неновъ	Щитята	10		
С. Плакудеръ	Стоянъ Геновъ	—	10		
С. Молалия	Радуцъ Стояновъ	Становци	10		
С. Каленикъ	Ионъ Маринъ Ника	—	10		
С. Грѫци	Мико Парвановъ	Женановци	11		
С. Брѣгово	Маринъ Орбу	Обровци	11		
„	Ионъ П. Рече	Пиздаръчовци	11		
„	Янко Мошой	Мошойовци	11		
„	Иванъ Митуцов.	Въсковци	11		
„	Ионъ Мошой	Мошойовци	11		
„	Станко Нефоро	Неферовци	15		
„	Младенъ Симонъ	Симеоновци	12		
„	Пую Джодже	Джоджовци	12		
„	Кола Иванелъ	Гугушовци	14		
„	Флора Чуна	Търъшовци	11		
„	Нида Фиру	Фировци	13		
„	Станко Пана	Пановци	15		
„	Ионъ Пана	„	13		
„	Буше Флоре	Бушовци	11		
„	Мита Илия Папуше	Патрушовци	12		
„	Нина Вражитор	Вражиторовци	11		
„	Гица Урейкия	Урекьовци	11		
„	Станко Цетункъ	Ликовци	12		
„	Флория Беркъ	Борковци	13		
„	Санду Ионъ	Ионовци	11		
„	Петръ Оприков.	Оприковци	13		
С. Кутово	Ванча Становъ	Никовий	12		
С. Сланотр	Маринъ Петров.	Гаврилови	11		

Окржга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на зaдругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Недѣлко Деков.	Дековци	13		
„	Георги Георгев.	Гицовци	12		
С. Ново село	Паско Илиевъ	Гънгуловци	13		
„	Станъ Дипчовъ	Дипчовци	16		
„	Георги Стоянов.	Чергинци	11		
„	Ванко Поповъ	Поповци	11		
„	Илия Прѣдовъ	Прѣдовци	11		
„	Петръ Пецовъ	Пѣцинци	15		
„	Станко Крьстов.	Гаминици	11		
„	Петръ Колчевъ	Нуници	11		
„	Туца Т. Буза	Бузинци	12		
„	Сандолъ Гицовъ	Сорици	12		
„	Георги Туцовъ	Чимпуляровци	12		
„	Ванко Фъртога	Фъртоговци	12		
„	Вано П. Найденовъ	Пуца Наиден.	11		
„	Дроия Котя	Манджуковци	13		
„	Иванъ Надаянъ	Надаяновци	12		
„	Гега И. Маринъ	Мариновци	11		
„	Стоянъ Бѣлча	Бѣлченци	12		
„	Първулъ Ванчовъ	Чимпуяровци	13		
„	Петръ Кукуянов.	Кукуяновци	12		
„	Иванъ Бошка	Бошкинци	12		
„	Станко Стикля	Мининци	12		
„	Колча Миня	„ „	11		
„	Илия Г. Ангеловъ	Ангеловци	15		
„	Ванко Манджуковъ	Манджукови	12		
„	Петр. Манджука	„ „	11		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ гого се управлява задругата
„	Ангелъ Чиковъ	Чачуловци	11		
„	Маринъ Беличь	Бѣличовци	13		
„	Ванко Илиевъ	Илйовци	12		
„	Дрена Игинатова	Игнатовци	17		
„	Ницулъ Бреговецъ	Брѣговецови	11		
„	Илия Келицовь	Палилула	12		
„	Ионъ Бауловъ	Бауловци	13		
„	Гега Дудуловъ	Дудуловци	12		
„	Станко Митранъ	Митрановци	11		
„	Санко Блажука	Блажукови	11		
С. Капитанов	Наиденъ Богдановъ	Богдановци	11		
„	Сава Бѣлчовъ	Бичулаци	11		
„	Петръ П. Бѣлчовъ	„	13		
С. Капитанов	Петръ Савовъ	Бикулоци	11		
„	Георги Ангеловъ	Бикулаци	12		
С. Ба-лей	Маринъ Флоровъ	Зърнолечкови	10		
	Георги Калавацовъ	Дешлекчовци	10		
С. Гомотарци	Ницъ Коловъ	Коловци	11		
„	Станъ Борзовъ	Бързаци	13		
„	Пѣтру Борзовъ	„	12		
„	Ланадат Ионовъ	Щирбовци	1		
„	Георги Гегнацъ	Геганжцови	12		
„	Прѣдо спридеденовъ	Спиридонаци	11		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Пена Митуръ	Къпраци	12		
„	Георг Сандовъ	Католаци	15		
„	Георги Матей	Гърнеалий	11		
С. Пеговanов	Радуканъ Радуловъ	Гюлановци	12		
„	Николо Петковъ	Панчовци	14		
„	Іонъ Димитровъ	Калотовци	16		
„	Іонъ Илиевъ	Джековци	14		
С. Ясенъ	Труйка Николовъ	Бъзовци	13		
„	Михай Ивановъ	Воденчарови	14		
С. Флофентин	Панто Спирдоновъ	Чутаковци	15		
„	Маринъ Парвуловъ	Щукливи	16		
С. Ракитница	Маринъ Радовъ	Фификовци	11		
„	Іонъ Вулпіе	—	11		
„	Іонъ Ивановъ	—	12		
„	Труцъ Николовъ	—	11		
„	Флоро Станковъ	Павловци	11		
„	Станко Кикосовъ	Кикосовци	11		
„	Маринъ Папушой	—	11		
С. Киримбегъ	Петраки Траковъ	Траканoвци	12		
„	Илия Іоновъ	Іоновци	11		
„	Іонъ Петровъ	—	12		

Окрага, Околията и селото на загругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Рбаботни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Митраки Агеловъ	—	12		
„	Калинъ Динодовъ	—	12		
гр. Видинъ	Нисимъ Бакишь	—	10		
„	Шаломо Аладжимъ		14		
„	Саламонъ Калефъ		13		
„	Меше Паси		12		
„	Самуелъ Аладжамъ		11		
„	Нисимъ Розанисъ		11		
„	Моше Леви		11		
„	Аврам. Шалонъ		10		
„	„ Я Барусъ		11		
„	Маше Аские		10		
„	Ванко Павловъ		10		
„	Стоинъ Милковь		12		
„	Перъ Дудевъ	Стублата	12		
„	Николо Първуловъ	Рабовяникъ	15		
„	Станока Георгевъ	Кочещи	19		
„	Станъ Ионовъ	Дуцовъ	12		
„	Коно Марковъ	Джамбазо	11		
„	Велко Найденовъ	—	11		

Околия, общината и селото на задругата	Домовладика на задругата	Прякорът на задругата	[illegible]	[illegible]	[illegible]
„	Цено [illegible]	М[illegible]	12		
„	Ар[illegible] [illegible]	Х[illegible]	12		
„	[illegible]	[illegible]	13		
„	Ко[illegible]		17		
„	Ни[illegible] Ге[illegible]	С[illegible]	10		
„	Сл[illegible] и Ан[illegible] Ней[illegible]	—	15		
„	Ли[illegible] То[illegible]	Глухия	13		
„	Цвлю Младенов.	—	10		
„	Илия Илиевъ	—	16		
„	Георги Миковъ	Бокинъ	11		
„	Цаню Тодаровъ	Борберский	19		
„	Руссинъ Добреновъ	Лясовци	1.		
„	Петко Вълчовъ	Доиникъ	10		
„	Ненчо Цвѣтков.	Въртопский	11		
„	Иомеръ Бей				
„	Еминъ Беговъ	—	18		
„	Троянъ Сърбин.	—	13		
„	Георги Илиевъ	Малкия	12		
„	Марйка Каичовица	—	13		
„	Мария Ангелова	Лацкова	16		
„	Катерина Димова	Вълова	10		
„	Цеко Нейовъ	Нейовъ	10		
С. Смърданъ	Петръ Геновъ	Генови	11		
„	Каменъ Найденова	Лутарски	10		
„	Каменъ Петков.	Наковъ	13		
С. Иново	Петко Митровъ	Напоици	10		
„	Митръ Цоловъ	Кърляка	10		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Младенъ Ниновъ.	Свракага	10		
„	Гено Ниновъ	Туртарски	13		
„	Първанъ тодоров	Живковъ	11		
„	Пецо Пешовъ	Луповци	14		
„	Цеко Пенуновъ	Прасляка	11		
„	Ангелъ Цоловъ	Кафляка	11		
„	Нино Сѫльовъ	Дрѫндарски	10		
„	Маринъ Тошовъ	Звѣздата	10		
„	Каменъ Гешовъ	Турача	11		
„	Първнъ Младеновъ	Аджимакевъ	11		
С. Раяновци	Камен Ивановъ	Бѣчварски	14		
„	Иванъ Цековъ	Гимиджията	10		
„	Нено Николовъ	Бѣлски	10		
С. Иунгурузъ	Георги Иепчевъ	Барболови	10		
„	Никола Ницовъ	Бусковци	12		
„	Ванко Маладеновъ	Маджови	11		
„	Ланадуцъ Парвановъ	Потовци	13		
„	Петръ Първанов	Карабуевци	11		
„	Крьсто Патруцовъ	Палицовци	14		
С. Халвадж.	Николо Пунчов.	Лаговшенци	11		
„	Димитръ Щефановъ	Туркилиеви	15		
„	Колчо Ницовъ	Кочевци	16		
„	Йонъ Ф М. Димитровъ	„	11		
„	Йонъ Предо Василевъ	Ребелеови	12		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на зарругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругат	Отъ кого се управлява задругата
С. Халвадж	Станъ Петровъ	Лабевци	11		
„	Прѣдо Петровъ	Рабовянени	22		
„	Ат. Т. Ионовъ	Поповски	12		
С. Върфъ	Ионъ Бадя	Бадеовци	15		
„	Бега Димитрашковъ	Димитрашки	13		
„	Димитрашко Никола	Реогедовци	11		
„	Ницо П. Будловъ	Будовци	11		
„	Радо Тридоновъ	Тридоновци	12		
„	Георги Пържон	Пържоновци	11		
„	Петръ С. Тутупаръ	Тутупаров.	14		
„	Станъ Марпора	Мариоровци	14		
„	Ница Г. Тутупаръ	Тутупаръ	17		
„	Гега Ниновъ	Гиновци	11		
„	Флоро Милканъ	Милкановци	11		
„	Нико Катрина	Катриновци	11		
„	Сганъ С. Мжцовъ	Мъцови	11		
„	Димитру Бонди	Бондовци	11		
„	Радо Кеданъ	Кедановци	12		
„	Митруц Варзой	Варзойвци	13		
„	Маринъ Р. Райковъ	Райковци	11		
„	Радо В. Чобановъ	Чобановци	11		
„	Дицо Г. Пескаръ	Пескаров.	12		

Окржга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членовеѣ въ задр.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Маринъ Сие	Сиовци	11		
„	Ринкъ „	„	11		
„	Митръ И. Сурдовъ	Сурдовци	12		
„	Георги Бояна	Бояновци	11		
„	Ристо Раиковъ	Райковци	13		
Ломска Окол.					
гр. Ломъ	Ионъ Флоричерский		21	11	Отъ брата имъ
„	Проданъ Филиповъ		12	4	„ дѣдото
с. Мом.-бродъ	Димитиръ Станковъ		10	5	„ Лало (байо)
„	Манойло Лазаровъ		19	14	„ „ „ постарий братъ
„		Киселковци	12	9	„ „ „ „
„	Първанъ Илиевъ		11	6	„ „ „ „
„	Горанъ Гатовъ		13	7	Отъ бащата
„	Тодоръ Цековъ	Ковачички	16	6	„ „ Отъ най стария
С. Прогрелец		Тупанкьовци	16	11	братъ отъ тримата
С· Добридолъ		Шарковци	14	6	Отъ бащата
„		Върбовлянци	15	6	„ стария брат
С. Толовица		Стояновци	13	7	Отъ бащата
„		Докьовци	11	5	„ „
С. Ярловица		Игнатовци	11	7	„ „
„		Тошовци	11	6	Отъ постария братъ
С. Орсоя		Дуцкинци	11	6	„ бащата
„		Куруковци	12	4	„ „
„		Тополовчанци	12	5	„ „
С. Сливата		Петровци	15	9	„ дѣдата

Окржга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задрргата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Стояновци	16	8	„ бащата
„		Буцуловци	11	6	„ „
„		Видинлийтѣ	11	3	„ „
С. Котеновци		Иванчовци	12	7	„ „
„		Яньовци	11	5	„ „
„		Зингоровци	20	11	„ „
„		Поповци	13	6	„ „
„		Маринци	14	7	„ „
„		Пишинковци	13	6	„ „
„		Вълчедръмцитѣ	11	5	„ „
„		Поповци	14	11	Отъ байко
„		Кжнчовци	13	9	„ „
„		Ваковци	17	9	„ бащата
„		Кьосовци	16	10	„ чичото
„		Хаджиитѣ	11	6	„ бащата
С. Котеновци		Торлацитѣ	11	5	Отъ бащати
С. Войници		Ковачиченитѣ	11	8	„ байно
„		Нѣшовци	14	9	„ бащати
„		Демяновли	12	8	„ „
„		Иотковци	13	6	„ чиьото
„		Мачовци	15	9	„ „
„		Умарцийтѣ	13	5	„ бащати
„		Минковци	11	6	„ байно
С. Гер.-Гнойн		Начовци	19	12	„ бащата
„		Дуцовци	11	9	„ „
„		Първанковци	12	5	„ лано (байно)
„		Бързенцитѣ	17	9	„ „ „
„		Лозановци	11	7	Отъ бащати
„		Ченчиловци	11	8	„ лало (байно)
„		Дяволцитѣ	13	8	Отъ бащата
„		Нинчовци	20	14	„ „ „

Окръга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рацe въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Браничовци	11	8	„ „
„		Кирковци	12	7	„ „
„		Качамачковци	11	7	„ „
„		Влашкостраниц.	22	17	„ „
„		Лочовци	17	12	„ „
„		Бутанченитѣ	14	8	„ „
С. Комущица		Лавутарцитѣ	14	10	Отъ байно
„		Нацовцитѣ	14	8	„ бащата
„		Дундурийтѣ	11	10	„ „
„		Панковци	13	10	„ „
„		Пакьовци	14	9	„ „
„		Лжжсцитѣ	18	11	„ „
„		Биковци	10	7	„ „
„		Клѣковци	11	7	„ байно
„		Бошняцитѣ	11	7	„ бащата
„		Куртатовци	12	9	„ байно
„		Куртатовци	10	6	„ „
„		Марковци	14	7	„ „
„		Цонкинци	10	7	Отъ бащата
„		Джелювци	16	10	„ „
„		Биковци	10	7	„ „
С. Дългошевц		Андреьовци	13	11	„ лало
„		Хаджийскитѣ	17	12	„ „
„		Циганеловци	12	10	„ „
„		Стефановитѣ	13	9	„ „
„		Карашковци	10	6	„ татото
„		Захариевци	12	9	„ „
„		Бацовци	11	9	„ лало
„		Дарковци	11	6	„ татото
„		Паловци	16	12	„ чичото
„		Циганеловци	16	12	„ „

Мѣстата, гдѣ са живѣли основателитѣ на задругитѣ	Основателитѣ на задругитѣ	Прякорътъ на задругитѣ	[illegible]	[illegible]	[illegible]
–		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
–		Хаджиевци	[illegible]	[illegible]	
–		Чичовци	[illegible]	[illegible]	
–		Пантелевци	[illegible]	[illegible]	
–		Благоевци	[illegible]	[illegible]	
–		Кукучевци	[illegible]	[illegible]	
–		Близнаци	[illegible]	[illegible]	
–		Игнатовци	[illegible]	[illegible]	
–		Власовци	[illegible]	[illegible]	
–		Ключковци	[illegible]	[illegible]	
–		Цаковци	[illegible]	[illegible]	
–		Богуновци	[illegible]	[illegible]	
–		Дуковци	[illegible]	[illegible]	
–		Андреевци	[illegible]	[illegible]	
С. Раковъ		Войводовци	[illegible]	[illegible]	
–		Мучовци	[illegible]	[illegible]	
–		Смоловци	[illegible]	[illegible]	
–		Еленовци	[illegible]	[illegible]	
С. Ядрина [illegible]		Сурджиевци	[illegible]	[illegible]	
–		Джурджевци	[illegible]	[illegible]	
–		Маджаровци	[illegible]	[illegible]	
–		Бурчевци	[illegible]	[illegible]	
С. Крива-бара		Катовци	[illegible]	[illegible]	
С. Голиници		Демановци	[illegible]	[illegible]	
–		Опренковци I	[illegible]	[illegible]	
–		Коновци	[illegible]	[illegible]	
–		Опренковци II	[illegible]	[illegible]	
–		Торлаковци I	[illegible]	[illegible]	
–		Торлаковци II	[illegible]	[illegible]	
–		Попковци	[illegible]	[illegible]	
С. Мокрешъ		Расоповци	[illegible]	[illegible]	

Окрлга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задррггата	цѣлото число на членоветѣ въ зад	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Велковци	10	8	„ „
„		Киринци	14	6	„ лалото
„		Киринци	12	7	„ „
„		Крачуновци	15	9	„ „
„		Дойнци	11	7	„ бащата
„		Дойнци	15	6	лалото
„		Янѣевци	12	7	„ бащата
„		Качинци	10	4	„ „
„		Канчуловци	11	7	„лалото
„		Мачоринци	11	7	дѣдото
„		Ржбинци	18	9	„ „
„		Мачоринци	12	6	„ „
„		Бошковци	12	6	„ „
„		Бошковци	11	6	„ „
„		Митовци	11	7	„ „
„		Николинци	13	5	„ „
„		Петковци	10	5	„ лалото
„		Дропзинци	10	7	„ „
с. Душилница		Видоловци	10	9	бащата
„		Самункьовци	10	6	„ „
„		Моновци	12	8	„ „
„		Мисловци	11	7	„ лалото
„		Кжчовци	12	6	дѣдото
„		Точовци	10	7	„ „
С. Ботево		Томинци	11	6	Отъ Лалото
С. Метковецъ		Димитровци	13	7	„татото
„		Струпджовци	9	6	„ „
„		Пилюцитѣ	15	9	„ „
„		Иончовци	12	5	„ „
„		Буздуцитѣ	16	7	„ лало байьо
„		Тиквановци	14	9	„ дѣдото

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
"		Слишонковци	11	6	" чичото
"		Попъ Тодоров.	20	11	" "
"		Пандуретѣ	17	1	" "
"		Иличовци	21	11	" "
"		Барацитѣ	14	6	" татото
"		Барацитѣ	15	12	дѣдото
"		Баберкитѣ	15	6	" Лало (байно)
"		Вановци	29	18	" " "
"		Порчовци	12	7	татото
"		Качамачковци	14	8	" "
"		Тупанкьовци	13	7	" "
С. Сливовикъ		Смиeлянцитѣ	14	7	" "
"		Марчовци	27	11	" "
"		Каровци	15	6	" "
"		Каровци	14	6	" "
"		Велчовци	11	6	" "
"		Вълчковци	19	6	" "
"		Узунетѣ	12	7	" "
"		Пилафетѣ	11	7	" чичото
Кулска Окол.					
гр. Кула	Нено Пешовъ	Райнинци	16		
"	Добри Цековъ	Патеричковци	13		
"	Никола Миковъ	Попповци	13		
"	Въто Ниновъ	Раичовци	13		
"	Петко Стайковъ	Стайковци	13		
"	Иванъ Бръпчев	Бржпчовци	13		
"	Генчо Герговъ	Кенчовци	13		
"	Лило Славитѣ	Славиици	12		
"	Лачко Венковъ	Лачковци	11		
"	Иванъ Данчовъ	Кормановци	11		
"	Лило Чульовъ	Чульовци	11		

Окрьга, Околията и селото на загругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Рѫботни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Нено Петковъ	Брьмбаритѣ	11		
„	Петръ Бойковъ	Каровци	11		
С. Бойница	Вътко Вълчевъ	Амероговъ	12		
„	Иото Чиликовъ	Чиликовци	11		
„	Нито Байковъ	Цачовци	11		
„	Иоцо Паповъ	Паповци	12		
„	Цоко ж. Косовский	Косовци	14		
„	Марко Ивановъ	Марковци	12		
„	Нинко Драганкинъ	Лишковци	12		
„	Цвѣтко Кириис.	Кириици	12		
„	Папко Вълчевъ	Декалецъ	10		
С. Грамада	Вачо Папковъ	Бойджийский	11		
„	Мико Папковъ	Стригаче	12		
„	Нинко Илчовъ	Кръчмарцитѣ	11		
„	Младенъ Пенкин	Пенкинци	10		
„	Иончо Кърсков.	Табакъ	10		
„	Велю Вътковъ	Фрътгашь	15		
„	Панко Вельовъ	„	10		
„	Петко Лаковъ	Божанци	10		
„	Петко Райковъ	Лаковци	10		
„	Вълчо Дилинъ	Ружанци	12		
„	Димитръ Нинов.	Шайнаици	17		
„	Петко Петровъ	Кировци	17		
„	Вълчо Петровъ	Маркинъ	10		
„	Вълчо Пепинъ	Визлията	11		
„	Лилко Вълковъ	Влашкоземци	12		
„	Цоно Цеповъ	Цеповци	10		
„	Иванъ Петровъ	„	11		
„	Ма:чо Вълчовъ	Богомолци	10		

Окржга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни ржце въ задругата	Отъ кога се управлява задругата
С. Грамада	Стефанъ Ценовъ	Куловци	11		
"	Пешо Пунчовъ	Пунчовци	13		
"	Мишо Миковъ	Боковци	11		
"	Герго Вълчковъ	Урловци	10		
"	Нино Петковъ	Стойвци	10		
"	Нечо Ниповъ	Непчовци	10		
"	Пунчо Ценовъ	Пунчовц	10		
"	Върбан Ниповъ	Ниповци	11		
"	Пано Вълчковъ	Башовци	13		
"	Мишо Цоковъ	Луканчовци	19		
"	Петръ Ценовъ	Палуйковци	11		
"	Иончо Цоловъ	Иванчовци	11		
"	Тошко Николч.	Ботушанци	10		
"	Петръ Иотовъ	Лесицитѣ	10		
"	Петръ Кърековъ	Марепскин	14		
"	Нетко Миковъ	Билярци	15		
"	Вълчо Герговъ	Баиковци	11		
"	Вълко Нешовъ	Тончовци	10		
"	Стоико Липовъ	Тонговци	10		
"	Димит. Петровъ	Чернокраковци	11		
"	Симеонъ Непови	Близнашки	10		
"	Марпичо Нипов.	Руняшки	11		
"	Стефанъ Пешовъ	Парташковци	11		
"	Иванъ Пешовъ	"	12		
"	Дако Димитровъ	Костадиновци	10		
"	Петръ Ниповъ	Пупуленковци	12		
"	Тано Ивановъ	Чуканелци	12		
"	Доно Първановъ	Пърчановци	10		
"	Иванъ Ниповъ	Сираковци	10		
"	Въльо Апостол.	Арнаутъ	13		
С. Водна	Вълчю Спасовъ	Стипцата	10		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорагъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ задр.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Цеко Геновъ	Геновци	10		
„	Спасъ Геновъ	„	10		
С. Милч-лѫка	Вълчо Георгевъ	---	10		
„	Рангел Станков.	—	10		
„	Вемо Начовъ	—	10		
„	Иванъ Герговъ	—	11		
„	Наиденъ Христ.	—	12		
„	Мико Вълчовъ	—	13		
„	Цанко Панковъ		15		
„	Каменъ Ценковъ		14		
„	Стоянъ Ниновъ		12		
„	Стоянъ Каменов.		10		
с. Гол-Тупан	Нино Вельовъ	Кърисемиитѣ	13		
„	Петръ Младенов	—	10		
„	Вълчо Пеповъ	—	11		
„	Дано Кърстовъ	—	12		
„	Сълю Дейновъ	—	17		
с. Медѣшевци	Иовко Нетковъ	Бърдарци	11		
„	Цеко Ивановъ	Късмуровци	10		
„	Лило Ганчовъ	Бояджийски	12		
„	Пано Венковъ	Кърньовци	10		
„	Коцо Стефановъ	Серговци	10		
„	Мишо Тодоровъ	Одацитѣ	12		
„	Драганъ Илиевъ	Серговци	12		
„	Нечо Панковъ	Маренци	13		
„	Стоянъ Ивановъ	Власитѣ	14		
с. Б. Раковиц.	Пашо Ивановъ	Ружановский	13		
„	Стоянъ Въловъ	Фръфоловский	13		
„	Томо Ивановъ	Дочовский	12		
„	Никола Въловъ	Фръфоловский	13		
„	Гачо Мишовъ	Гачовский	11		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладика на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членове въ задр.	Работни ръце въ задругата	[illegible]	Отъ когото се управлява задругата
„	Иванъ Цековъ	Капитанский	12			
„	Герю Андрейк.	Андрейковский	15			
„	Цено Стояновъ	Нетовский	12			
„	Ненко Стойковъ	Стойковский	12			
„	Петко Генчовъ	Генчовский	13			
„	Тошо Петковъ	Цвѣтковский	15			
„	Иванъ Петковъ	—	13			
„	Цвѣтко Попчов.	Цвѣтковский	11			
„	Жико Петковъ	„	12			
„	Игнатъ Ивановъ	Игнатовский	11			
„	Тодоръ Пашинъ	Бояджийский	11			
„	Герго Дановъ	Команшиски	12			
„						
С. Кирѣево	Петръ Волчовъ	Велчовци	12			
„	Витко Бонинъ	Витковци	18			
„	Иванъ Живковъ	Орловци	13			
„	Петръ Лиловъ	Еленкинци	12			
„	Тодоръ Коцовъ	Кадилцитѣ	11			
„	Вичо Ивановъ	Каралинцитѣ	11			
„	Нино Панковъ	Панковци	14			
„	Горо Пановъ	Чърнополци	12			
„	Дешо Гуцовъ	Дешовци	11			
„	Нино Игнатовъ	Лавутарци	11			
С. Цар-Шишм	Вълчо Янкулов.	Янкуловци	16			
„	Цеко Николовъ	Хайдицитѣ	13			
„	Стоянъ Николовъ	Стоянковци	15			
С. Вълчъкъ	Петко Пунчовъ	Пунчови	11			
„	Цоко Крьстевъ	Крѫсквовци	11			
Старопатица	Тошо Вълчовъ	Поребрушковци	13			
„	Нинко Герговъ	Дарковский	13			

Окръга, Околията и селото на задрдгата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
”	Младенъ Гетовъ	Жмуровский	13		
”	Цеко Милошовъ	Стоилковский	11		
”	Мишо Петковъ	Лиловский	13		
”	Вълчо Ив. Андрѣевъ	Андрѣевский	14		
”	Колчо Тошовъ	Капчовский	11		
”	Марко Коцовъ	”	11		
”	Петко Неновъ	Кукурешковск.	14		
”	Герго Ненковъ	Крачуновский	11		
”	Вълчо Руссиновъ	Цоциловский	13		
”	Панко Николов.	Бърдарский	11		
”	Цвѣтко Пановъ	Маленский	13		
”	Илио Вековъ	Богденовски	11		
”	Крьстю Рангеловъ	Деняневци	12		
”	Начо Вълчовъ	Кановский	12		
С. Полѣтковц	Вълчо Вишновъ	Върбановци	11		
”	Петръ Ивановъ	Декозовци	13		
”	Цеко Ниновъ	Сварачковци	13		
С. Голѣманов	Цоло Цоковъ	Валиновци	11		
”	Цеко Въковъ	Сторопачене	11		
”	Въко Ц. Кърлюшки	Кърлюцитѣ	11		
”	Въко Пековъ	Гуслитѣ	11		
”	Лалко Пековъ	”	14		
”	Гачо Ниновъ	Нейкинци	11		
С. Изв.-махал	Ончо Генчовъ	Кърцулитѣ	11		
”	Цвѣтко Павлов.	Чокоетѣ	12		
С. Царь-Петр.	Иванъ Тодоров.	Тодоровци	11		
”	Ценко ?	Кюркчийски	14		

Окрѫга, Околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	НиколаТодоров.	Гжсковци	10		
„	Ценко Тачовъ	Становци	10		
„	Венко Геновъ	Чолаковци	11		
„	Петръ Нетковъ	Килавци	15		
„	Илия Пешуновъ	Становци	11		
„	Никола Цековъ	„	10		
„	Петръ Пуйовъ	Пъртеняковци	10		
„	Димит Драганов	Драгановци	11		
„	Пеко Ивановъ	Шишковци	15		
„	Нето Цоковъ	Двуновци	10		
„	Горгю Цоковъ	„	13		
„	Перго Младенов	Божиновци	11		
„	Никола „	„	15		
„	Стоянъ Ванчовъ	Пеловци	10		
„	Петръ Младенов	Божиновци	10		
„	Иванъ Недѣлин	Пахарковци	10		
„	„ Вътовъ	Пеловци	10		
„	Труца Пътровъ	Мариновци	12		
„	Георги Маринов	Станковци	17		
„	Іонъ Георгиев.	Прѣдовци	16		
С. Войница	Нено Крайовъ	Крайовци	10		
„	Панто Петровъ	Иотовци	13		
„	Іончо Миковъ	Сартуновци	10		
„	Вълчо Доковъ	Доковци	14		
„	Илио Стояновъ	Джурулецитѣ	12		
„	Вълчо Геновъ	Траковци	12		
С. Периловец	Станъ Стояновъ	Свракати	14		
„	Іонъ Лаутаръ	Лавутарци	11		
„	Найденъ Митин	Рабровци	12		
„	Младенъ Гюров.	Ботинци	11		
„	Милен Милнесав	Джанбаси	12		

Окрѫга, колията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ задругата	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
"	Анто Стоиловъ	Велояци	14		
"	Жика Павковъ	Павковци	11		
"	Ноца Иоцовъ	"	12		
"	Нича Жикинъ	Пандики	11		
"	Александръ Иовинъ	"	12		
"	Здравко Станоев	Жиковци	12		
"	Станай Миленов	Мисанчетовци	10		
"	Нича Първулов.	Първчинци	12		
"	Евто Стояновъ	Павковики	16		
"	Стоянъ Станоев.	Младеновци	19		
"	Миленко Здравковъ	Кнежевци	14		
"	Арса Ракинъ	Венояци	10		
"	Гица Здравкова	Нешовци	11		
"	Милисавъ Богдановъ	Маушки	14		
"		"	12		
"	Станои Живонов	Нешовци	13		
"	Милисавъ Поповъ	Чубарци	21		
"	Лика Станоевъ	Люгаковци	10		
С. Раброво	Маринъ Говъ	Чунговци	15		
"	Петръ Еровъ	Еровци	13		
"	Попъ Дѣловъ	Трокановци	13		
"	Първу Павловъ	Павловци	13		
"	Маринъ Флоров.	Ибишовци	12		
"	Станъ Фиревъ	Гидиковци	13		
"	Ника Тотомиров	Тотомировци	12		
"	Първу Поповъ	Флокошеновци	15		
"	Първу Мокопр.	Кучуковци	13		

Окрлга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управляла задругата
С. Раброво	Прѣдо Стояновъ	Василовци	12		
„	Стаико П. Дину	Джуленци	8		
С. Градсковъ	Раду Каичовъ	Кангони	5		
„	Димитръ Раду.	Баба-Станка	11		
„	Станъ Керановъ	Кераной	11		
С. Шипиково	Георги Жунка	—	15		
„	Марисанъ Дину.	—	15		
„	Наиденъ Бикъ	—	10		
„	Пьрву Кибру	—	10		
„	Раду Чуниту	—	10		
„	Стайко Дула	—	10		
„	Станко Бика	—	10		
„	Станко Ив. Бик	—	10		
„	Тодоръ Наунъ	—	10		
„	Ницъ Параеков.	—	10		
„	Пьрву П. Станч.	—	10		
Бѣлоградчиш.					
Околия.	Лазаръ Симеон.	Симьоновци	11		
с. Александр.	Иванъ Янкулов	Антовци	14		
или бръзницит	Живко Дуничь	Дуичовци	13		
	Христо Виденов	Пейчовци	12		
с. Кестичовци					
„	Гено Минковъ	Минковци	12		
„	Мирчо Ниновъ	Терзиитѣ	13		
„	Станко Поповъ	Поповци	14		
„	Рангелъ Стамен	Стаменковци	13		
с. Белотинци					
„	Милчо Стояновъ	Стояновци	12		
„	Горанъ Пунчовъ	Зековци	11		
„	Лазаръ Ценовъ	Жилесковци	23		
„	Вълчо Петковъ	Петковци	11		

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домосладика на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Илия Петковъ	„ „	12		
„	Попъ Първанъ	Поповиге	21		
„	Марко Петковъ	Льйльечовици	12		
„	Иванъ Лиловъ	Джáліовци	15		
„	Коло Христовъ	Рйстовци	13		
„	Велко Горановъ	Шйшковци	11		
„	Димитръ Цвѣт.	Осговци	13		
„	Мико Каменовъ	Кьутовци	13		
„	Василъ Виден.	Цòловци	11		
„	Иванъ Димитр.	Чифутци	14		
„	Пенко Йоцовъ	Йоцовци	11		
„	Павелъ Петровъ	Кръварци	11		
„	Велко Каменовъ	Йоцовци	11		
Село Бела					
„	Тричо Богдан.	Персовци	12		
„	Никола Тодор.	Дѐли-думанци	16		
„	Спасъ Николовъ	Николйчовци	11		
„	Томо Петковъ	Ковàчевци	11		
„	Цоло Петковъ		14		
„	Груйчо Ивановъ	Найденовци	13		
„	Пешо Джоновъ	Кърнелянци	13		
„	Ново Груйовъ	Иоцковци	13		
„	Николо Живк.	Ръгарци	11		
„	Лило Петковъ	Иоцковци	11		
„	Стоянъ Никол.	Балакчиитѣ	11		
„	Стоянъ Цановъ	Кръна-сабля	11		
„	Нено Пешовъ	Дановски	11		
„	Иванъ Лиловъ	Лиловци	11		
село Калугеръ					
„	Иванъ Тодоровъ	Подлъгалци	11		
„	Иванъ Никол.	Цвѣтковци	11		

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Павунъ Цвѣт.	—	12		
„	Никола Петковъ	Влашки	11		
„	Стоянъ Кацовъ	Гърбинци	13		
„	Младенъ Неш.	Куларйчки	11		
„	Лозанъ Симьон	Реаменци	11		
„	Сава Каменовъ	—	14		
„	Живко Никол.	Маймунци	13		
г. Белоградч.					
„	Петръ Вълчовъ	Златарци	14		
с. Влаовичь					
„	Стоянъ Кънчовъ	Кънчовци	14		
„	Въло Каменовъ	Цолеййци	12		
„	Тошко Кръстевъ	Чакариловци	11		
„	Томо Младеновъ	Цолейнци	16		
„	Пуйо Иоловъ	Тупанци	16		
„	Дешко Панчовъ	Пролдковци	11		
„	Кръсто Петковъ	Петковци	11		
„	Вълчко Манч.	Тарашойнци	11		
„	Симьонъ Пръв.	Милковски	12		
с. Връбова					
„	Тодоръ Станк.	Чулини	16		
„	Цено Станковъ		14		
„	Иванъ Никол.	Тѐрзийци	11		
„	Пръванъ Или.	Поповци	11		
„	Иванъ Савинъ		11		
„	Виденъ Живк.	Кюртановци	13		
„	Живко Първул.	Мотафчийци	18		
„	Саво Станковъ	Цанини	12		
„	Георги Станков		11		
„	Цено Драгановъ	Давидовци	12		
„	Николо Нешовъ	Живанкичи	14		

Окрага, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ задругата	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
-	Петко Нешовъ		14		
-	Лазаръ Живков	Бенъ перчинов.	11		
-	Виденъ Ценовъ	Жобици	13		
-	Петко Тодоровъ	Джурджинци	14		
-	Виденъ Цвѣт.	Дошляци	1i		
-	Джуна Виденов	Виденови	15		
-	Петко Виденов.	Великичи	16		
-	Тодоръ Божиновъ	Киричи	14		
-	Иванъ Живковъ	-	11		
-	Жива Манчинъ	Манчини	11		
-	Савво Живковъ	Молединовци	15		
-	Виденъ Живков.	Убичи	11		
-	Димитръ Цвѣтковъ	Видичи	13		
-	Тодоръ Нешин.	-	11		
-	Савво Петровъ	Кониици	11		
-	Стоянъ Савовъ	-	13		
с. Горни дом...	Иванъ Еленков.	Постоловци	13		
-	Демянъ Живков.	Добричовци	13		
-	Иванъ Антовъ	Добричевъ	20		
-	Георги Стоянов.	-	16		
-	Йорданъ Цвѣтковъ	Богдановци	12		
-	Богданъ Живковъ	Арнаяци	12		
-	Марко Живковъ	Гърванатовци	11		
-	Трифонъ [illegible]ковъ	Косовци	18		
-	Коста [illegible]	[illegible]	17		
-	Цвѣтко Стоянов	-	15		

Окрѫгъ, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Таквизи ранe въ задругата	Отъ кога не у правлява задругата
„	Виденъ Марков.	Първинци	12		
„	Ганчо Илиевъ	Лещарци	20		
„	Цвѣтко Георгев	Здравковци	12		
„	Алекси Джурджевъ	Джурджини	11		
„	Иванъ Петровъ	Симонови	13		
„	Младенъ Николовъ	„	12		
„	Живъ Виденовъ	Табачки	14		
Долни-Ломъ	Иванъ Мицовъ	Младжинци	11		
„	Мица Тодоровъ	Наиколови	11		
„	Марко Тодоров.	„	11		
„	Трифонъ Цвѣтковъ	Паръмжжови	11		
Средогривъ	Вачко Стефанов	Стефановци	11		
„	Луканъ Бубинов	Бубанови	11		
„	Марко Игнатовъ	Пунини	11		
С. Ружинци	Тодоръ Петков	Старешинци	17		
„	Лило Николовъ	Латинци	12		
„	Младенъ Вълчо.	Одаджий	15		
„	Стоянъ Веліовъ	Вельовци	11		
„	Генко Георгиев.	Георгиеви	14		
„	Вълчо Ненчовъ	Ненчови	11		
	Трифонъ Каменовъ	Каменови	11		
„	Петръ Велковъ	Велкови	12		
Плешивецъ	Марко Тодоров	Божинкини	11		
„	Иванъ Митовъ	Торновци	11		
„	Гано Ниновъ	„	11		
„	Димитръ Спасов	Диновци	11		
„	Живко Тодоров.	Котианци	11		

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	,, Нешовъ	„	14		
„	Петко Вълчовъ	Крьстинци	13		
с. Бѣло Полье	Наиденъ Тодоровъ	Тодоровци	19		
„	Мишко Катенов.	Катеновци	12		
„	Иванъ Ненковъ	Ненковци	12		
„	Герю Велковъ	Доновци	13		
с. Черн поле	Нино Аврамовъ	„	11		
„	Стоянъ Герговъ	Дзурловци	11		
„	Иванъ Божинов	Паковци	13		
„	Рангелъ Миков.	Гцлежовци	14		
„	Стоянъ Велковъ	Смоляновци	11		
с. Гаяновци	Анто Стояновъ	Кюрликений	18		
„	Венко Нешовъ	Шукарци	28		
„	Велко Петковъ	Цонкинци	12		
„	Веля Тошовъ	Мишуданци	21		
„	Вълчо Стояновъ	Ковачевци	26		
„	Георги Миковъ	Каленкини	13		
„	Георги Богоинъ	Богоинници	26		
„	Жилязко Русенновъ	Билавковци	16		
„	„ Цековъ	Пешаковци	21		
„	Живко Тошковъ	Пандурци	19		
„	Жилѣзко Цвѣтковъ	Барболовци	24		
„	Илия Манчовъ	Линюнници	30		
„	Иванъ Тодоровъ	Идинаковци	16		
„	Иванъ Стояновъ	Перчинковци	18		
„	„ Младеновъ	Кертинци	20		
„	Иоко Ивановъ	Поральосини	12		
„	Иванъ Донинъ	Денинци	13		

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задрргата	Пркората на задругата	Цялото число на членоветѣ въ задругата	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	„ Жилѣзковъ	?	11		
„	„ Янкинъ	Янкини	12		
„	Младенъ Руссиновъ	Руссинови	18		
„	„ Стояновъ	Младенови	18		
„	„ Томовъ	Манчовци	12		
„	Милашь Милков	Пачавринци	14		
„	Петръ Стояновъ	Петровци	28		
„	Петръ Пановъ	Колирко	11		
„	„ Димитровъ	Миджовци	15		
„	„ Христовъ	Чучуковци	12		
„	Стоянъ Райковъ	Райковци	15		
„	„ Петковъ	Тутунковци	16		
„	Тодоръ Стоевъ	Вешлъкий	13		
„	Иванъ Тодоровъ	Терзийский	11		
С. Ошанье	Спасъ Николовъ	Диминсоци	16		
„	Никола Иоцовъ	Иоцовъ	17		
„	Савво Раденков	Раденковци	11		
„	Трифонъ Миков	Пешкови	12		
„	Пеша Ценовъ	Пачавринци	15		
„	Никола Станчов	Новокоъци	16		
„	Русинъ Тодоров	Берковский	13		
„	Иванъ Стоянов	Новоковци	18		
„	Георги Стоевъ	Стоинци	27		
„	Иванъ Иоцовъ	Новоковци	14		
„	Николо Велковъ	Джонинца	11		
„	Виденъ Савчин.	Гърци	17		
„	Атанасъ Станов.	„	12		
„	Димитръ Вълчев	Джонинци	11		
С. Репляна	Живко Велинъ	Ковача	12		
„	Георги Огорели.	Огорелини	12		

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на заеригата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Петко Нешовъ		14		
„	Лазаръ Живков	Бенъ перчинов.	11		
„	Виденъ Ценовъ	Жобици	13		
„	Петко Тодоровъ	Джурджинци	14		
„	Виденъ Цвѣт.	Дошляци	11		
„	Джуна Виденов	Виденови	15		
„	Петко Виденов.	Великичи	16		
„	Тодоръ Божиновъ	Киричи	14		
„	Иванъ Живковъ	„	11		
„	Жива Манчинъ	Манчини	11		
„	Савво Живковъ	Молединовци	15		
„	Виденъ Живков.	Убичи	11		
„	Диматръ Цвѣтковъ	Видичи	13		
„	Тодоръ Нешин.	„	11		
„	Савво Петровъ	Конинци	11		
„	Стоянъ Савловъ	„	13		
с. Горни ломъ	Иванъ Еленков.	Постоловци	13		
„	Демянъ Живков.	Добричовци	13		
„	Иванъ Антовъ	Добричевъ	20		
„	Георги Стоянов.	„	16		
„	Иорданъ Цвѣтковъ	Боцановци	12		
„	Богданъ Живковъ	Арланци	12		
„	Марко Живовъ	Пиранатовци	11		
„	Трифонъ Милковъ	Косонци	18		
„	Коста Попповъ	Поппови	17		
„	Цвѣтко Стоянов	„	15		

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Таботни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Виденъ Марков.	Първинци	12		
„	Ганчо Илиевъ	Лещарци	20		
„	Цвѣтко Георгев	Здравковци	12		
„	Алекси Джурджевъ	Джурджини	11		
„	Иванъ Петровъ	Симонови	13		
„	Младенъ Николовъ	,,	12		
„	Живъ Виценовъ	Табачки	14		
Долни-Ломъ	Иванъ Мицовъ	Младжинци	11		
„	Мица Тодоровъ	Наиколови	11		
„	Марко Тодоров.	,,	11		
„	Трифонъ Цвѣтковъ	Паръмжжови	11		
Средогрѣвъ	Вачко Стефанов	Стефановци	11		
„	Луканъ Бубинов	Бубанови	11		
„	Марко Игнатовъ	Пунини	11		
С. Ружинци	Тодоръ Петков	Старешинци	17		
„	Лило Николовъ	Латинци	12		
„	Младенъ Вълчо.	Одаджий	15		
„	Стоянъ Веліовъ	Вельовци	11		
„	Генко Георгиев.	Георгиеви	14		
„	Вълчо Ненчовъ	Ненчови	11		
„	Трифонъ Каменовъ	Каменови	11		
„	Петръ Велковъ	Велкови	12		
Плашівецъ	Марко Тодоров	Божинкини	11		
„	Иванъ Митовъ	Торновци	11		
„	Гано Ниновъ	,,	11		
„	Димитръ Спасов	Диновци	11		
„	Живко Тодоров.	Котианци	11		

... въ за...	Работни ръце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
С. Пропотопи.	Георги Найденов	Найденовци	11		
„	Цеко Живковъ	Скорчинци	13		
С. Боровица	Джона Вълчков	Хонински	11		
„	Иванъ Георгиев	Палинци	11		
С. Чупреня	Илия Петровъ	Вацкичи	11		
„	Иванъ Петровъ	Чивуци	16		
„	Тона Стаменовъ	Танини	12		
„	Виденъ Живков	Дочинци	14		
„	Иванъ Тошевъ	Карапанджа	15		
„	Виденъ Петков.	Мърселея	12		
„	Станъ Джоновъ	Станови	12		
„	Крьсти Пьрвул.	Голѣмшински	11		
„	Тодоръ Георгев.	Давинкичови	13		
„	Живко Димитр.	Кутрини	11		
„	Георги Пьрван.	Пешковци	14		
„	Стаменъ Пешак.	„	17		
„	Иванъ Цвѣтков.	Гюлкичови	14		
„	Живко Малинин	Ранчинци	11		
„	Цола Игнатовъ	„	16		
„	Виденъ Илиевъ	Левентия	14		
„	Петръ Мишовъ	Бързагянъ	13		
„	Живко Петковъ	„	20		
„	Пьрванъ Линков	„	11		
„	Иванъ Петровъ	Богдановский	12		
„	Живко Тодоровъ	Орилиповский	14		
„	Цеша Живковъ	Рангеловский	12		
„	Иванъ Бокинъ	Тумба	11		
„	Пеша Вълковъ	Велкови	11		
„	Живко Доцовъ	Хайдуковъ	13		
„	Тодоръ П. Стояновъ	Поппови	15		

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„	Първанъ Живковъ	Заини	13		
„	Иванъ Пешевъ	Перчинкови	11		
„	Георги Младеновъ	Ковачови	12		
С. Кутловска Околия					
С. Лѣхчево		Ангеловци	17	8	
„		Куповци	16	11	
„		Икаловци	26	15	
„		Горановци	15	8	
„		Цоловци	18	13	
„		Лашковци	16	8	
„		Коловци	22	12	
„		Геловци	17	8	
„		Шаввовци	14	7	
„		Мижоруитѣ	18	6	
„		Таралбичовци	16	6	
„		Жимовци	13	7	
„		Манчовци	15	8	
„		Бебовци	16	10	
„		Беновци	17	8	
„		Щржкловци	19	8	
„		Попчовци	13	8	
„		Говедарцитѣ	15	9	
„		Найдѣновци	13	6	
„		Кътовци	13	7	
„		?	14	8	
„		Каменовци	15	6	
„		Върбановци	13	6	
„		Цоцинци	13	8	

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	[illegible] на задругата	[illegible]	[illegible]	[illegible]
„		Ц[illegible]	[illegible]	[illegible]	
„		Кадийтѣ	12	[illegible]	
„		Лазаровци	14	[illegible]	
„		Чрънювци	12	[illegible]	
„		Беловарцитѣ	16	[illegible]	
„		Бемовци	14	9	
„		Рунювци	14	[illegible]	
„		Рашкинци	13	8	
„		Пешковци	15	10	
С. Дългодѣлци		Лашковци	15	8	Отъ чичото
„		Близнацитѣ	12	5	„ байо
„		Партовци	17	11	„ „
„		Баничецитѣ	22	13	„ „
„		Баничецитѣ	14	9	„ „
„		Мечкарцитѣ	20	4	„ „
„		Пачовци	14	6	„ „
„		Паковци	14	6	„ Сина
„		Деповци	14	7	„ „
„		Дрь[illegible]ритѣ	18	11	„ байо
„		Благоинитѣ	11	7	Отъ байо
„		[illegible]новцитѣ	[illegible]	12	„ бащата
„		Манковци	12	7	
„		[illegible]ранитѣ	12	[illegible]	„ „
„		[illegible]хитѣ	[illegible]	[illegible]	„ „
С. Долна-Цар.		[illegible]новци	1[illegible]	[illegible]	„ байо
„		[illegible]меновци	[illegible]	[illegible]	[illegible]
„		[illegible]новци	[illegible]	[illegible]	[illegible]
„		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
„		[illegible]			
С. Лапенъ		[illegible]			
„		[illegible]			

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кога се управлява задругата
"		Аврамовци	20	13	" "
"		Стоиници	19	11	" "
"		Друмчовци	13	7	" "
"		Булѣцитѣ	11	9	" бащата
"		Пекювци	14	10	" чичата
"		Дѣли-Найденов	12	7	" "
"		Пржповци	18	11	" "
"		Видоловци	13	10	" "
"		Митовци	11	7	" "
"		Маринковци	14	12	" "
"		Мръшляцитѣ	12	6	" "
"		Блѣховци	11	5	" "
"		Качамачковци	11	8	" "
"		Лачковци	17	10	" бащата
"		Кажалжнцитѣ	13	6	" "
"		Мечковци	12	6	" чичата
"		Паланковци	11	6	" "
"		Лиданцитѣ	11	6	" бащата
С. Баня		Кьчовци	30	20	" чичото
"		Панковци	25	15	" "
"		Иоловци	11	9	
"		Сенковци	19	16	
"		Пековци	15	10	Отъ дѣдото
"		Жиланцитѣ	15	10	" "
"		Кжнчовчи	15	13	" "
"		Иотовци	4	2	" бащата
"		Ценовци	12	8	" чичата
"		Дачковци	23	15	" "
"		Петковци	20	16	" дѣдото
"		Върбановци	24	18	" "
"		Генчовци	14	12	бащата

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ задр.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Петровци	18	10	„ дѣдото
„		Симеоновци	30	20	„ чичото
„		Цвѣтковци	20	14	„ байо
„		Найденовци	29	18	„ „
„		Гунчовци	22	18	„ дѣдото
„		Рамаданцитѣ	20	16	„ „
„		Сѫмовци	23	15	„ „
С. Бѣлоптич.		Миновци	22	16	чичото
„		Кафеджиовци	23	16	„ „
„		Гръблювци	30	20	„ байо
„		Чәрвеняковци	37	25	„ „
„		Олавановцитѣ	45	30	„ дѣдото
„		Коцовци	16	12	„ чичото
„		Катранджиовци	17	10	„ байо
„		Торлацитѣ	26	18	„ чичото
„		Зехриовци	25	20	„ „
„		Нетковци	30	26	„ дѣдото
„		Гаранчовци	24	17	„ байо
„		Оджовци	17	10	„ „
„		Власитѣ	45	30	„ чичото
„		Бѣковченитѣ	35	25	„ байо
„		Токловци	55	35	„ „
„		Тукевци	25	15	„ чичото
„		Миковци	25	15	„ байо
„		Трьнчовци	15	10	„ „
„		Бобешковци	18	10	Отъ чичото
„		Николчовци	25	15	„ „
„		Стойковци	60	45	„ „
„		Паповци	45	30	„ байо
„		Бѣловци	25	15	„ „
„		Гавриловци	17	10	„ дѣдото

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни ржце въ задругата	Отъ кога се управлява задругата
„		Аврамовци	20	13	„ „
„		Стоиници	19	11	„ „
„		Друмчовци	13	7	„ „
„		Булѣцитѣ	11	9	„ бащата
„		Пекювци	14	10	„ чичата
„		Дѣли-Найденов	12	7	„ „
„		Пржновци	18	11	„ „
„		Видоловци	13	10	„ „
„		Митовци	11	7	„ „
„		Маринковци	14	12	„ „
„		Мрършляцитѣ	12	6	„ „
„		Блѣховци	11	5	„ „
„		Качамачковци	11	8	„ „
„		Лачковци	17	10	„ бащата
„		Кажалжнцитѣ	13	6	„ „
„		Мечковци	12	6	„ чичата
„		Паланковци	11	6	„ „
„		Лиданцитѣ	11	6	„ бащата
С. Баня		Кьчовци	30	20	„ чичото
„		Панковци	25	15	„ „
„		Иоловци	11	9	
„		Сенковци	19	16	
„		Пековци	15	10	Отъ дѣдото
„		Жиланцитѣ	15	10	„ „
„		Кжнчовчи	15	13	„ „
„		Иотовци	4	2	„ бащата
„		Ценовци	12	8	„ чичата
„		Дачковци	23	15	„ „
„		Петковци	20	16	„ дѣдото
„		Върбановци	24	18	„ „
„		Генчовци	14	12	бащата

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Петровци	18	10	„ дѣдото
„		Симеоновци	30	20	„ чичото
„		Цвѣтковци	20	14	„ байо
„		Найденовци	29	18	„ „
„		Гунчовци	22	18	„ дѣдото
„		Рамаданцитѣ	20	16	„ „
„		Сѫмовци	23	15	„ „
С. Бѣлоптич.		Миновци	22	16	чичото
„		Кафеджиовци	23	16	„ „
„		Гръблювци	30	20	„ байо
„		Червеняковци	37	25	„ „
„		Олавановцитѣ	45	30	„ дѣдото
„		Коцовци	16	12	„ чичото
„		Катранджиовци	17	10	„ байо
„		Торлацитѣ	26	18	„ чичото
„		Зехриовци	25	20	„ „
„		Нетковци	30	26	„ дѣдото
„		Гаранчовци	24	17	„ байо
„		Оджовци	17	10	„ „
„		Власитѣ	45	30	„ чичото
„		Бѣковченитѣ	35	25	„ байо
„		Токловци	55	35	„ „
„		Тукевци	25	15	„ чичото
„		Миковци	25	15	„ байо
„		Трьнчовци	15	10	„ „
„		Бобешковци	18	10	Отъ чичото
„		Николчовци	25	15	„ „
„		Стойковци	60	45	„ „
„		Паповци	45	30	„ байо
„		Бѣловци	25	15	„ „
„		Гавриловци	17	10	„ дѣдото

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домосладика на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ гѫ зад.	Работни рацѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
С. Горне Це		Коиньци	12	7	„ бащата
„		Каменьци	11	8	„ байо
„		Неговци	10	5	„ бащата
„		Пашовци	11	7	„ „
„		Марковци	11	8	„ „
С. Долна Вер.		Лазаровци	11	5	„ „
„		Маринкови	13	8	„ „
„		Лукановци	11	5	„ „
„		Ненчинци	11	7	„ „
„		Томови	11	6	„ „
„		Трифоновци	11	6	„ „
„		Панинци	12	6	„ „
С. Долна Рик.		Вълчковци	14	8	„ „
„		Ванчовци	16	10	„ братътъ
„		—	15	9	„ „
„		Грозденици	11	5	„ „
С. Клисурица		Неновци	10	8	„ „
„		Стефановци	15	8	„ „
„		Манковци	13	9	„ бащата
„		Найденовци	13	8	„ „
С. Славотинъ		Гърцитѣ	17	7	„ „
„		Бузовци	13	7	„ „
„		Манчовци	13	7	„ „
„		Пандурцитѣ	13	6	„ „
С. Мѫрчево		Дончовци	12	8	„ „
„		Буханцитѣ	18	13	„ байо
С. Маданъ		Миковци	17	9	„ бащата
„		Каменовци	13	10	„ байо
С. Охридъ		Савковци	20	11	„ бащата
С. Кобильѫкъ		Ценовци	20	12	„ лало (б :йо)
„		Главатарцитѣ	18	8	

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни ржце въ задругата	Отъ кога се управлява задругата
„		Зарчовци	11	4	„ байото
„		Геновци	14	5	„ чичото
„		Иуковци	11	7	„ байото
„		Хаджиовци	14	7	„ „
„		„	13	7	„ бащата
С. Люта		Сингеритѣ	16	12	„ „
„		Дичовци	18	9	„ „
„		Вълковци	12	10	„ чичата
„		Ценковци	12	8	„ „
„		Поповци	17	9	„ бащата
С. Вълкова		Граджовци	12	5	„ байо
Слатина		Гетовци	15	7	„ бащата
„		Патеретѣ	15	6	„ байо
„		Ангеловци	18	10	„ бащата
„		Рапоньътъ	12	6	„ „
„		Дикорци	17	6	„ баю
„		Бошранцитѣ	15	8	„ „
„		Недѣлковци	16	8	„ „
„		„	12	6	„ „
„		Лазаровци	13	6	„ бащата
„		Попъ Ивановци	12	5	„ байо
„		Кюсацитѣ	12	7	„ бащата
„		Сливовченитѣ	13	8	„ байо
„		Нешковци	13	5	„ „
„		Друмлиитѣ	11	5	„ „
С. Кутловица		Бѣломѣлцитѣ	10	5	„ бащата
(Фердинанд.)			11	7	„ „
„		Денкинци	12	4	„ „
„		Бенеаминовци	12	7	„ „
„		Викшенситѣ	10	3	Отъ бащата
„		Андрейци	10	6	„ байо

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домосладика на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
С. Горне Це		Копиьци	12	7	„ бащата
„		Каменьци	11	8	„ байо
„		Неговци	10	5	„ бащата
„		Пашовци	11	7	„ „
„		Марковци	11	8	„ „
С. Долна Вер.		Лазаровци	11	5	„ „
„		Маринкови	13	8	„ „
„		Лукановци	11	5	„ „
„		Ненчинци	11	7	„ „
„		Томови	11	6	„ „
„		Трифоновци	11	6	„ „
„		Панинци	12	6	„ „
С. Долна Рик.		Вълчковци	14	8	„ „
„		Ванчовци	16	10	„ братътъ
„		—	15	9	„ „
„		Грозденици	11	5	„ „
С. Клисурица		Неновци	10	8	„ „
„		Стефановци	15	8	„ „
„		Манковци	13	9	„ бащата
„		Найденовци	13	8	„ „
С. Славотинъ		Гърцитѣ	17	7	„ „
„		Бузовци	13	7	„ „
„		Манчовци	13	7	„ „
„		Пандурцитѣ	13	6	„ „
С. Мѫрчево		Дончовци	12	8	„ „
„		Буханцитѣ	18	13	„ байо
С. Маданъ		Миковци	17	9	„ бащата
„		Каменовци	13	10	„ байо
С. Охридъ		Савковци	20	11	„ бащата
С. Кобильѫкъ		Ценовци	20	12	„ лало (байо)
„		Главатарцитѣ	18	8	

Окръга, околията и селото на задругата	Домовладиците на задругите	[illegible] на задругите	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
″	Минахилъ [illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]
″		[illegible]		[illegible]		
″	Младенъ [illegible]-зановъ		[illegible]	[illegible]		
С. Боровци		[illegible]	[illegible]	[illegible]		
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]		
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]		
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]		
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]		
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]	Отъ	[illegible]
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]	″	бащата
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]	″	[illegible]
″		[illegible]	[illegible]	[illegible]	Дядо	байо
С. Вършецъ		[illegible]	[illegible]	[illegible]	Отъ	бащата
С. Гаганица		[illegible]	[illegible]	[illegible]	″	дядо байо
″		Мучковци	[illegible]	[illegible]	″	″
″		Вишньерцитѣ	12	7	″	бащата
″		Мергяковцитѣ	13	6	″	″
″		Лачовци	12	7	″	дядо байо
″		Филовци	11	9	″	бащата
″		Поповци	11	6	″	″
″		Пеновци	11	6	″	″
″		Найденовци	11	8	″	″
″		Радойновцитѣ	11	9	″	″
″		Костенцитѣ	11	6	″	дядото
С. Гор-Бѣл-р.		Кецовци	16	8	″	″
″		Кеновци	18	10	″	″
″		Станинци	14	7	″	″
″		Миковци	11	5	″	байо
″		Грозинци	1[illegible]	5	″	дѣдото

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на зарругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни лица въ задругат	Отъ кого се управлява задругата
„		Малчовци	12	6	„ дѣдото
„		Боновци	13	7	„ чичото
„		Прѣснитѣ	15	10	„ „
„		Чуровци	11	6	Отъ чичото
„		Павловци	18	10	„ „
„		Латифовци	15	8	„ „
„		Игнатовци	12	7	„ „
„		Торлако	14	8	„ „
„		Митовци	13	7	„ „
„		Гоцинци	12	7	„ „
„		Симйоновци	11	7	„ „
„		Торлацитѣ	16	8	„ „
С. М. Кутло.	Георги Младено	Драндарский	10	7	Отъ бащата
„	Петръ Стояновъ	Маринци	10	8	„ „
„	ТодоръМендушс.	„	14	9	„ „
„	Колю Георгевъ	Стамболски	10	7	„ „
Берков Окол.					
гр. Берковица		Ранчовци	10	4	„ „
„		Киринци	10	3	„ „
„		Ранчовци	13	5	„ „
„		Вацинци	11	2	„ „
„		Крьстенци	10	4	„ „
„		Близнацитѣ	12	3	„ байо
„		Зарковци	15	5	„ бащат
„	Иоца Първанов.		10	5	„ „
„		Михаловци	10	4	„ „
„		Карабиберовци	16	4	„ синъ
„		Арониковци	11	3	„ байо
„	Минах Хисимов.		12	4	„ „
„	Саламон Бохор.		14	3	„ „
„	Бохоръ Челебон		10	3	„ „

[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на задругата	цѣлого число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
Плевнѣнско Окрѫж. Плевнѣнс. Околия					
С. Бохоть		Яковитѣ	18		
„		Манговитѣ	19		
С. Орѣховица		Дордуковци	29		
„		Ниновци	20		
С. Славовица		Панчовци	20		
„		Диновци	25		
„		Бемовитѣ	20		
С. Трьстеник.		Доровци	36		
„		Беговци	35		
„		Бегковци	25		
С. Бръшляни		Бемовци	17		
„		Щъркеловитѣ	18		
„		Митювци	12		
С. Пърдилово		Пеновци	10		
„		Вълковитѣ	18		
„		Мановци	12		
„		Найденовци	18		
„		Игнатовци	12		
С. Ралюво		Куциновитѣ	10		
„		Василовци	12		
„		Петковци	11		
С. Ласкарь		Петровци	15		
„		Цвѣтковцитѣ	10		
С. Карлуково		Иотовци	17		
„		Миховци	16		
Вратчанский Окр. Вратчанска Околия					

Окржга, околията и селото на задрдгата	Домовладиката на задругата	Прѣгорать на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
С. Бѣля Слат.		Калмуковци	11	3	Отъ синътъ
„		Пешуновци	11	5	„ брата
„		Минковци	16	8	„ „
„		Пешинци	13	3	„ „
„		Глупарцитѣ	13	10	„ бащата
„		Найденовци	16	6	„ „
„		Лаловци	15	8	„ брата
„		Вълчовци	13	7	„ чичо
„		Пенкивци	12	5	„ Синьтъ
„		Къзларци	14	6	„ бащата
„		Вировчене	11	6	„ „
„		Каленчене	12	4	„ братъ
„		Драшанци	19	7	„ „
„		Купинчане	11	6	бащата
„		Геновци	24	10	„ „
„		Шуманци	11	4	„ „
„		Вировчене	11	5	„ „
„		Калежине	14	7	„ „
„		Каленчене	13	6	„ брата
„		Драшанци	12	3	Отъ бащата
„		Манавцитѣ	18	9	„ бащата
„		Мералайцитѣ	13	8	„ брата
„		Станковци	21	10	„ „
„		Баберковци	12	6	„ „
„		Драндарци	11	4	„ „
„		Поповци	12	7	„ бащата
„		Ликовци	11	5	„ „
„		Деновци	11	4	„ „
С. Борованъ		Коновци	17	10	„ „
„		Марковци	12	8	„ „

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
Плевнѣнско Окрѫж. Плевнѣнс. Околия					
С. Вохотъ		Яковитѣ	18		
„		Манговитѣ	19		
С. Орѣховица		Дордуковци	29		
„		Ниновци	20		
С. Славовица		Панчовци	20		
„		Диновци	25		
„		Бемовитѣ	20		
С. Трьстеник.		Доровци	36		
„		Беговци	35		
„		Бегковци	25		
С. Бръшляни		Бемовци	17		
„		Щьркеловитѣ	18		
„		Митювци	12		
С. Пьрдилово		Пеновци	10		
„		Вълковитѣ	18		
„		Мановци	12		
„		Найденовци	18		
„		Игнатовци	12		
С. Ралюво		Куциновитѣ	10		
„		Василовци	12		
„		Петковци	11		
С. Ласкаръ		Петровци	15		
„		Цвѣтковцитѣ	10		
С. Карлуково		Иотовци	17		
„		Миховци	16		
Вратчанский Окр. Вратчанска Околия					

Окръга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ задр.	Работни ръцѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
		Лалковци	18	12	„ „
„		Беликоловъ	14	12	Отъ чичата
„		Гецинци	15	11	„ бащата
„		Пановци	12	7	„ „
„		Симионовци	16	8	„ чичата
„		Дрѣновци	16	9	„ бащата
„		Първановци	17	10	„ „
„		Велчовци	15	9	„ чичата
„		Черняцитѣ	21	13	„ „
„		Сълковци	16	10	бащата
„		Миховци	22	10	„ „
„		Милювци	23	11	„ бачо
с. Чомаковци		Диловци	13	6	„ бащата
„		Гановци	14	5	„ „
„		Петровци	20	8	„ бачо
„		Велчовци	13	8	„ чичо
„		Мончовци	13	10	„ бачо
„		Драгошиновци	16	10	„ бащата
„		Гетови	11	7	„ бачо
„		Илиовци	11	9	„ бащата
„		Костаковци	1[illegible]	10	Отъ дядата
с. Бреница		Пенковци	12	9	„ „
„	Върбанъ Денов.	—	12	12	„ „
„		Ипчаковци	11	5	Отъ бащата
„		Андрейовци	10	[illegible]	„ дядата
„		[illegible]	10	7	Отъ чичата
„		[illegible]	11	6	„ бащата
„		[illegible]	14	[illegible]	дядата
„		[illegible]	10	7	„ „
„		[illegible]	17	1[illegible]	„ чичата
„		[illegible]	19	14	дядата
„					

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задрргата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
с. Бреница		Бегуховци	12	9	„ чичата
„		Шокайцитѣ	6	5	„ „
„		Таповци	16	10	„ дѣдата
„		Вълчановци	10	6	бащата
„		Дошмановци	11	7	„ „
„		Пѣшо Нановъ	10	6	„ „
„		Бунбовци	10	9	„ „
„	Цано Стефановъ	—	12	7	„ „
„		Гърковци	12	6	„ „
„		Бусеритѣ	10	6	„ „
„	Петко Вълковъ	—	11	7	„ „
„		Манавцитѣ	10	8	„ „
„		Дошановци	11	8	„ „
„		Каролийцитѣ	14	10	„ дѣдата
„		Дудуковци	10	6	„ бащата
„		Гергучовци	10	6	„ „
„		Данчовци	10	9	„ „
„		Четъковци	12	7	„ „
„		Дишовци	10	9	„ „
„	Руссинъ Пенков		18	14	„ чичата
„		Цвѣткоецы	16	10	„ бащата
„	Лашко Диловъ		10	4	„ чичата
„		Карабашетѣ	15	10	„ бащата
„		Пураковци	12	9	„ „
,,		Раговци	18	9	„ „
,,	Цвѣтк С. Попов		18	9	„ брата
,,		Пърлийцитѣ	10	7	„ бащата
,,		Беговци	11	8	„ „
,,		Бачановци	16	8	Отъ бащата
,,	Мито Рачевъ		13	8	„ „
,,		Вътковци	12	10	„ брата

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Облаковци	10	3	„ бащата
„	Гено Стояновъ		10	8	—
с. Търнакъ		Николчовци	11	7	—
„		Напювци	10	5	—
„		Милчовци	10	5	
„		Кѫнчовци	11	7	
„		Лазаровци	18	8	
„		Колювци	11	4	
„		Бараковци	10	6	
„		Миловци	13	6	
„		Диковци	11	4	
„		Ионовци	11	6	
„		Марчовци	14	7	
„		Марковци	10	5	
„		Бойкиници	10	6	
с. Вранякъ	Пано Даскала		10	6	Отъ пино (байо)
„		Велчовци	17	10	„ бащата
„		Цеповци	10	7	„ „
„	Доно Христовъ	—	14	9	„ „
„	Иванъ Кунинъ	—	11	8	„ Майката
„	Тано Радювъ	—	13	9	„ бащата
„		Петковци	12	7	„ „
„	Велчо Неновъ		12	8	„ „
„		Цочковци	12	9	„ „
„		Попповци	11	9	„ „
„		Лаловци	14	7	„ „
„		Вутовци	13	8	„ „
„		Ненювци	13	5	„ стар братъ
с. Кунино		Цѣловци	13	8	„ бащата
„		Гърджоровци	12	8	„ байо
„		Томчовци	15	10	„ „

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
"		Маркови	16	8	Отъ бащата
"		Гор. Ралчовци	12	9	" чичата
"		Маринчовци	11	9	" "
"		Топовци	16	11	" байо
"		Крайчовци	12	6	" дѣдото
"		Попповци	11	7	" бахо
"		Буяджиовци	15	8	" "
"		Миховци	11	7	" "
"		Радойчовци	18	11	" чичата
"		Дол. Ралчовци	13	10	" дѣдата
с. Вихроско		Христаковци	11	4	" бащата
"		Гамдарцитѣ	11	4	" байо
"		Манювци	10	5	" чичо
"		Самуркювци	13	4	" байо
"		Игнатовци	15	8	" чичо
"		Хумарцитѣ	13	6	" бащата
с. Търнава		Кѫчѫцитѣ	12	8	" "
"		Даскаловци	12	4	" "
"		Илювци	14	5	" "
"		Брънбацитѣ	13	6	" "
"		Тошовци	13	5	" "
"		Неповци	15	8	" "
"		Семковци	12	7	" "
"		Тошковци	19	7	" "
"		Чумаковченетѣ	15	8	" "
"		Бужуритѣ	10	5	" "
"		Кочовци	14	6	" "
"		Шиляцитѣ	11	6	" "
"		Андреювци	13	7	" чичата
с. Вресте		Неховци	11	5	" бащата
"		Въловци	10	6	" "

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		Каменополци	11	4	[illegible]
-		Хупчовци	10	7	[illegible]
-		Чефлигарцитѣ	10	6	[illegible]
-		Карчовци	17	9	[illegible]
-		Гаповци	14	8	
-		Кисовци	11	7	
-		— —	10	7	
-		Цоловци	21	9	[illegible]
-		Мишовци	20	11	
-		Дочовци	15	9	
-		Пеловци	14	7	[illegible]
-		Тошовци	10	[illegible]	
-		[illegible]	10	[illegible]	
-	[illegible]	—	17	[illegible]	
-	— —		22	10	
с. [illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	12	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	
-		[illegible]	[illegible]	[illegible]	

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни ръцѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Нишаковци	11	5	„ „
„		Хитивци	11	5	„ „
с. Джурилово		Вълкови	10	8	„ „
„		Велчовци	13	8	„ „
„		Костьовци	12	11	„ „
„		Иванови	15	11	„ „
„		Крьстовци	18	12	Отъ бащата
„		Стефановци	15	8	„ „
„		Стойчовци	14	9	Отъ по млад бр
с. Комарево		Мечкарцитѣ	10	7	отъ бащата
„		Мирковци	14	8	„ „
„		Котовци	11	6	„ Синьтъ
с. Еница		Таньовци	16	10	„ лало (байо
„		Вълковци	13	9	„ чичото
„		Кокалковци	11	8	„ дѣдо
„		Канчовци	11	8	„ лало байо
„		Пешовци	11	6	„ дѣдото
„		Срѣтковци	13	8	„ бащата
„		Кунчовци	18	10	„ „
„		Манговци	13	7	„ „
с. Суятче		Гешовци	14	8	„ „
„		Стояновци	15	10	„ „
с. Ресслеце		Дашовци	10	7	„ майката
„		Вековци	10	10	„ синьтъ
„		Крачуновци	10	7	„ дѣдата
„		Тотинци	10	10	бащата
„		Влаховци	10	10	„ „
„		Кабекчицитѣ	11	8	„ „
„		Драшови	10	7	„ „
„		Бойковци	14	10	„ брататъ
с. Глава		Илковци	10	6	„ майката

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Облаковци	10	3	„ бащата
„	Гено Стояновъ		10	8	—
с. Търнакъ		Николчовци	11	7	—
„		Напювци	10	5	—
„		Милчовци	10	5	
„		Кѫнчовци	11	7	
„		Лазаровци	18	8	
„		Колювци	11	4	
„		Бараковци	10	6	
„		Миловци	13	6	
„		Диковци	11	4	
„		Иоповци	11	6	
„		Марчовци	14	7	
„		Марковци	10	5	
„		Боякинци	10	6	
с. Вранякъ	Пано Даскала		10	6	Отъ пино (байо)
„		Велчовци	17	10	„ бащата
„		Цеповци	10	7	„ „
„	Доно Христовъ	—	14	9	„ „
„	Иванъ Кунинъ	—	11	8	„ Майката
„	Тано Радювъ	—	13	9	„ бащата
„		Петковци	12	7	„ „
„	Велчо Неновъ		12	8	„ „
„		Цочковци	12	9	„ „
„		Попповци	11	9	„ „
„		Лаловци	14	7	„ „
„		Вутовци	13	8	„ „
„		Ненювци	13	5	„ стар братъ
с. Кунино		Цѣловци	13	8	„ бащата
„		Гърджоровци	12	8	„ байо
„		Томчовци	15	10	„ „

Окр[illegible] колията [illegible]лото на другата	Длъжностите на другата	Прѣкорътъ на другата	[illegible]	[illegible]	[illegible]
„					
„		II. Дянковци	16[illegible]	[illegible]	– –
с. Джурилов[illegible]		Кутаковци	13[illegible]	[illegible]	– стария бр.
„		Бъчовци	1[illegible]	[illegible]	– бащата
„		Бокуринайков.	1[illegible]	[illegible]	– стария бр.
„		Босниковци	1[illegible]	[illegible]	– – –
„		Сихеновци	1[illegible]	[illegible]	– бащата
„		Фитофци	13	5	– –
„		Бѣлковци	15	10	– –
с. Комарево		Ценковци	10	[illegible]	– –
„		Цаковци	15	9	– стария бр.
„		Неновци	14	8	– бащата
с. Еница		Длновци	15	9	– стария бр.
„		Хаджийците	[illegible]	6	[illegible] стария бр.
„		Бозовци	[illegible]	10	– – –
„		Въровци	[illegible]	7	– бащата
„		Фишерци Н.	1[illegible]	8	– стария бр.
„		Милковци	15	7	– бащата
„		Дамяновци	16	9	– стария бр.
„		Нечовци	13	7	– бащата
с. Суятче		Бедалиците	11	7	– –
„		Смардинковци	11	5	– стария бр.
с. Ресслеце		Дан[illegible]кийците	13	8	– [illegible]
„		Веко[illegible]ци	11	7	– бащата
„		Крачун[illegible]	12	8	– бащата
„		Тотинци	10	6	– бащата
„		Влаховци		7	– бащата
„		Кабекчиците			– –
„		Драшови			[illegible]ата
„		Бойковци			
с. Глава		Илковци			

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домосладика на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Крачуновци	11	6	„ бащата
„		Петцовци	10	5	„ „
„		Шоповци	12	8	„ „
„		Крьсцовци	11	6	„ „
„		Вълчовц Тодоров	12	8	„ „
„		Гановци	13	9	„ байото
„		Вутювци	14	8	„ бащата
„		Гатовци	15	8	„ байото
„		Михаиловци	12	6	„ бащата
„		Драгановци	18	9	„ „
„		Димовци	11	6	„ „
„		Въловци	16	6	„ байото
„		Радуловци	15	7	„ бащата
„		Шабинцитѣ	14	6	„ „
„		Кърлювци	14	10	„ „
„		Минковци	12	7	Отъ байото
„		Вълчановци	11	6	„ „
		Никовци	11	8	„ бащата
		Драмаджийтѣ	15	6	„ байото
		Рашовци	11	8	„ бащата
		Куртишовци	12	9	„ „
		Даскаловци	15	5	„ байото
		Луканчовци	11	9	„ бащата
		Даковци	11	5	„ байото
		Николовци	12	7	„ бащата
		Вутювци	12	7	„ „
		...ифовци	15	9	„ байото
		...ци	11	5	„ бащата
			11	8	„ „
			.2	7	„ „
		...и	12	8	„ майката

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		П. Динковци	16	9	„ „
„		Кутаковци	13	8	„старня бр.
„		Кжнчовци	12	5	„ бащата
„		Кокуризайков.	13	8	„старня бр.
„		Босникювци	12	8	„ „ „
„		Симеоновци	12	6	„ бащата
„		Фигофци	13	8	„ „
„		Бѣляковци	15	10	„ „
„		Ценкоиовци	10	3	„ „
„		Цаковци	15	9	„старня бр.
„		Нешовци	14	8	„ бащата
„		Диновци	15	9	„старня бр.
„		Хаджийцитѣ	13	6	Отъ старня бр.
„		Козовци	18	10	„ „ „
„		Въринци	11	7	„ бащата
„		Фишорци П.	17	8	„старня бр.
„		Милкинци	15	7	„ бащата
„		Дамияновци	16	9	„старня бр.
„		Нечовци	13	7	„ бащата
„		Реданцитѣ	11	7	„ „
„		Пакардниковци	11	8	„старня бр.
„		Хаджийцитѣ	13	8	„срѣдния“
С. Бъркачево		Нешовци	11	7	„ бащата
„		Поповци	12	8	„ бащата
„		Дилчовци	10	6	„ бащата
„		Петровци	13	7	„ бащата
„		Съколерцитѣ	10	5	„ „
„		Конакчитѣ	10	5	„ бащата
„		Лиженитѣ	11	6	„ „
„		Брусаритѣ	10	4	„ брата
С. Струпенъ		Митовци	22	20	„ чичото

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домосладика на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни ръце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
"		Крачуновци	11	6	" бащата
"		Петцовци	10	5	" "
"		Шоповци	12	8	" "
"		Крьсцовци	11	6	" "
"		Вѫлчовц Тодоров	12	8	" "
"		Гановци	13	9	" байото
"		Вутювци	14	8	" бащата
"		Гатовци	15	8	" байото
"		Михаиловци	12	6	" бащата
"		Драгановци	18	9	" "
"		Димовци	11	6	" "
"		Въловци	16	6	" байото
"		Радуловци	15	7	" бащата
"		Шабинцитѣ	14	6	" "
"		Кърлювци	14	10	" "
"		Минковци	12	7	Отъ байото
"		Вълчановци	11	6	" "
"		Никовци	11	8	" бащата
"		Драмаджийтѣ	15	6	" байото
"		Рашовци	11	8	" бащата
"		Куртишовци	12	9	" "
"		Даскаловци	15	5	" байото
"		Луканчовци	11	9	" бащата
"		Даковци	11	5	" байото
"		Николовци	12	7	" бащата
"		Вутювци	12	7	" "
"		Шерифовци	15	9	" байото
"		Арифчовци	11	5	" бащата
С. Горникъ		Петканинци	11	8	" "
"		Вълчовци	12	7	" "
"		Дудуленковци	12	8	" майката

Окржга, околията! и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		II. Динковци	16	9	„ „
„		Кутаковци	13	8	„стария бр.
„		Кжнчовци	12	5	„ бащата
„		Кокуризайков.	13	8	„стария бр.
„		Босникювци	12	8	„ „ „
„		Симеоновци	12	6	„ бащата
„		Фигофци	13	8	„ „
„		Бѣляковци	15	10	„ „
„		Ценкоиовци	10	3	„ „
„		Цаковци	15	9	„стария бр.
„		Нешовци	14	8	„ бащата
„		Диновци	15	9	„стария бр.
„		Хаджийцитѣ	13	6	Отъ стария бр.
„		Козовци	18	10	„ „ „
„		Въринци	11	7	„ бащата
„		Фишорци II.	17	8	„стария бр.
„		Милкинци	15	7	„ бащата
„		Дамияновци	16	9	„стария бр.
„		Нечовци	13	7	„ бащата
„		Реданцитѣ	11	7	„ „
„		Пакардииковци	11	8	„стария бр.
„		Хаджийцитѣ	13	8	„срѣдния“
С. Бъркачево		Нешовци	11	7	„ бащата
„		Поповци	12	8	„ бащата
„		Дилчовци	10	6	„ бащата
„		Петровци	13	7	„ бащата
„		Съколѣрцитѣ	10	5	„ „
„		Конакчитѣ	10	5	„ бащата
„		Лиженитѣ	11	6	„ „
„		Брусаритѣ	10	4	„ брата
С. Струпенъ		Митовци	22	20	„ чичото

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се упревлява задругата
"		Качковци	12	11	" бащата
"		Глиновци	12	7	" чича
"		Петровци	13	10	" брата
"		Драганчовци	12	8	" бащата
"		Качовци	15	10	" "
"		Продановци	26	14	" "
"		Драгойчови	12	7	" "
"		Нешковци	6	6	" "
"		Муйновци	16	11	" майката
"		Костьовци	13	9	" бащата
С. Камен.-Пол		Цаловци	10	7	" "
"		Коровци	13	8	" "
"		Тутовци	11	4	" "
"		Драшковци	12	6	" чичата
"		Върбанчовци	13	7	" "
"		Ралчовци	12	7	" "
"		Ячовци	11	7	" бащата
"		Бено-Райновци	12	5	" "
"		Бешо-Райновци	11	8	" "
"		Пищаковци	17	11	" чичата
"		Шомановци	13	6	" бащата
"		Обчовци	13	5	Отъ бащата
"		Нанковци	11	7	" "
"		Ципкювци	10	5	" чичата
"		Ниновци	10	7	" бащата
"		Лаловци	13	7	" байьо
"		Тахриловци	12	6	" бащата
"		Шишковци	10	5	" "
"		Гучовци	13	8	" "
"		Стояновци	12	7	" "
"		" "	10	6	" байо

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на засригата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Кеичовци	10	5	„ бащата
„		Гешковци	13	6	„ „
„		Ушатовци	11	7	„ „
„		Кондаковци	14	5	„ „
„		Миланковци	10	5	„ „
„		Дочовци	10	7	„ „
С. Драшанъ		Дилковци	10	4	„ бащата
„		Ниновци	15	6	„ „
„		Нончовци	16	8	„ чичото
„		Коцовци	13	4	„ бащата
„		Левацитѣ	11	5	„ „
„		Колашовци	10	5	„ „
„		Вимовци	11	5	„ „
„		Башоли нцитѣ	10	4	„ „
„		Лиловци	11	6	„ чичото
„		Иванкинци	13	7	„ бащата
„		Поповци	11	5	„ „
„		Ивановци	13	8	„ „
„		Иванкинци	10	5	„ чичото
„		Иончовци	11	6	„ „
С- Буковецъ		Цановци	8	6	„ стария
„		Геновци	12	6	„ „
„		Томовци	18	6	„ „
„		Стояновци	12	7	„ байото
„		Велковци	9	5	Отъ стария
„		Стояновци	13	7	„ „
„		Петковци	9	6	„ байото
С. Оходенъ		Иовковци	9	4	„ синьтъ
„		Иванчовци	10	5	„ брата
„		Велковци	10	6	„ „
„		Коновци	10	4	„ „

Окрьга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Качковци	12	11	„ бащата
„		Глиновци	12	7	„ чича
„		Петровци	13	10	„ брата
„		Драганчовци	12	8	„ бащата
„		Качовци	15	10	„ „
„		Продановци	26	14	„ „
„		Драгойчови	12	7	„ „
„		Нешковци	6	6	„ „
„		Муйновци	16	11	„ майката
„		Костьовци	13	9	„ бащата
С. Камен.-Пол		Цаловци	10	7	„ „
„		Коровци	13	8	„ „
„		Тутовци	11	4	„ „
„		Драшковци	12	6	„ чичата
„		Върбанчовци	13	7	„ „
„		Ралчовци	12	7	„ „
„		Ячовци	11	7	„ бащата
„		Бено-Райновци	12	5	„ „
„		Бешо-Райновци	11	8	„ „
„		Пищаковци	17	11	„ чичата
„		Шомановци	13	6	„ бащата
„		Обчовци	13	5	Отъ бащата
„		Нанковци	11	7	„ „
„		Цинкювци	10	5	„ чичата
„		Ниновци	10	7	„ бащата
„		Лаловци	13	7	„ байьо
„		Тахриловци	12	6	„ бащата
„		Шишковци	10	5	„ „
„		Гучовци	13	8	„ „
„		Стояновци	12	7	„ „
„		„ „	10	6	„ байо

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на заеригата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Кеичовци	10	5	„ бащата
„		Гешковци	13	6	„ „
„		Ушатовци	11	7	„ „
„		Кондаковци	14	5	„ „
„		Миланковци	10	5	„ „
„		Дочовци	10	7	„ „
С. Драшанъ		Дилковци	10	4	„ бащата
„		Ниновци	15	6	„ „
„		Нончовци	16	8	„ чичото
„		Коцовци	13	4	„ бащата
„		Левацитѣ	11	5	„ „
„		Колашовци	10	5	„ „
„		Вимовци	11	5	„ „
„		Башолинцитѣ	10	4	„ „
„		Лиловци	11	6	„ чичото
„		Иванкинци	13	7	„ бащата
„		Поповци	11	5	„ „
„		Ивановци	13	8	„ „
„		Иванкинци	10	5	„ чичото
„		Иончовци	11	6	„ „
С. Буковецъ		Цановци	8	6	„ стария
„		Геновци	12	6	„ „
„		Томовци	18	6	„ „
„		Стояновци	12	7	„ байото
„		Велковци	9	5	Отъ стария
„		Стояновци	13	7	„ „
„		Петковци	9	6	„ байото
С. Оходенъ		Иовковци	9	4	„ синьтъ
„		Иванчовци	10	5	„ брата
„		Велковци	10	6	„ „
„		Коновци	10	4	„ „

Окржга, околията и селото на загругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Рбаботни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Младенкинци	11	6	„ „
„		Динчовци I.	12	7	„ бащата
„		„ II.	13	7	„ брата
„		Лукановци	10	6	„ „
„		Коларуитѣ	11	6	„ „
С. Алтимиръ		Павловци	14	9	„ бащата
„		Горановци	14	7	„ „
„		Димовци	12	6	„ „
„		Димовци	10	7	„ „
„		Хиновци	11	7	„старния бр.
„		Дикаруми	10	8	„ „ „
„		Миновци	12	8	„ бащата
„		Дилковци	10	8	„ „
„		Въловци	11	8	„старния бр.
„		Генджоловци	16	5	„ „ „
„		Гергумовци	10	8	„ чичато
„		Дръндарцитѣ	14	5	„старния бр.
„		Дилковци	13	7	„ бащата
„		Генджоловци	12	5	„старния бр.
„		Пълчовци	13	8	„ бащата
„		Дипковци	10	5	„старния бр.
„		Стоиловци	10	5	„ „ „
„		Кожуаритѣ	12	7	„ бащата
„		Унуцитѣ	10	8	„ „
С. Буковци		Пеловци			
„		Банковци	22	17	„ „
„		Петровци	14	13	„ „
„		Боянинвци	16	4	Отъ старния бр.
„		Бутойцитѣ	14	2	„ бащата
„		Тъпчикутелов.	18	1	„ „
„		Досовци	14	3	„старния бр.

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	старин бр
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" " "
[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	отъ старин бр.
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" — "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" бащата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" брата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" бащата
[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	старин бр.
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" чичата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" бащата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" чичата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" бащата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	старин бр.
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	" бащата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— —
"		[illegible]	[illegible]	[illegible]	старин бр.
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— — "
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— — "
"		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— бащата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— —
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	старин бр.
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— бащата
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— чичото
—		[illegible]	[illegible]	[illegible]	— бащата

Окрьга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
с. Бутанъ		Митрийкюзи	13	6	„ „
„		Гутатовци	12	6	„ синьтъ
„		Сърбенчинитѣ	15	7	„ бащата
„		Кутовци	12	6	„ „
„		Каменополчени.	12	8	„ „
„		Лихарцитѣ	15	7	„ „
„		Лукарцитѣ	16	9	„ „
„		Панчовци	11	9	„ „
„		Кьнчовци	11	10	„ „
„		Цалковци	13	10	„ „
„		Кжнчовци	13	8	„ „
с. Крива бара		Семковци	12	6	„ „
„		Найденовци	11	8	„ „
с. Бѣли Брод		Гинченетѣ	14	8	„ „
„		Котеранцитѣ	11	10	„ брата
„		Наковци	10	6	„ „
„		Мичовци	12	5	„ бащата
„		Червенковци	10	6	„ брата
„		Левацитѣ	10	6	„ бащата
с. Брѣгаре		Иончовци	12	6	„ байкото
„		Влапковци	11	6	„ бащата
„		Беніовци	16	8	„ „
„		Радойчовци	10	6	„ „
„		Дожаровци	10	6	„ „
„		Денчовци,	11	5	„ байо
„		Марковци	13	7	„ бащата
„		Добийнпци	15	8	„ байкото
„		Кумититѣ	13	7	„ „ „
„		Найденовци	14	9	„ „ „
„		Вачковци	13	7	„ „ „
с. Галово		Радювенци	14	7	„ „ „

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	цѣлото число на членовстѣ въ зад.	Работни ржце въ задругата	Отъ кога се управлява задругата
„		Василовци	12	9	„старця бр
„		Таповци	13	11	„ „ „
С. Долнагнойн		Койнарченетѣ	18	10	Отъ стария бр.
„		Ермецковци	20	13	„ — „
„		Баргацитѣ	14	8	„ бащата
„		Божиновци	12	7	„ „
„		Старшияги	12	7	„ брата
„		Точовци	12	6	„ бащата
С. Добролево		Папзовци	12	9	„ „
„		Байчовци	18	12	„ „
„		Велковци	21	14	„ „
„		Поповци	20	12	„стария бр.
„		Цвѣтковци	20	10	„ чичата
„		Мишковци	15	10	„ „
„		Рамчовци	13	8	„ бащата
„		Илиевци	13	7	„ чичата
„		Генчовци	17	7	„ бащата
„		Тосуновци	12	7	„ „
„		Гарванови	10	5	„стария бр.
„		Писоганцитѣ	15	9	„ бащата
„		Жоевци	13	8	„ „
„		Тапковци	11	6	„ „
„		Пасковци	12	5	„стария бр.
„		Денчовци	12	6	„ „ „
„		Казацитѣ	12	7	„ „ „
„		Михаиловци	11	5	„ бащата
„		Цоловци	12	9	„ „
„		Кьновци	12	8	„стария бр.
„		Исоловци	11	7	„ бащата
„		Терзийцитѣ	11	6	„ чичото
„		Букевченитѣ	11	5	„ бащата

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Лишковци	12	6	„ „
„		Манденици	11	5	„ „
С. Сираково		Кашовци	16	8	„ чичото
„		Бързенцитѣ	18	7	„ бащата
„		Карловци	12	6	„ стария бр.
„		Попповци	10	7	Отъ бащата
„		Бубешовци	10	7	„ „
„		Ченгенювци	11	6	„ „
„		Бендуровци	10	5	„ „
„		Гарвановци	10	6	„ „
С. Княжа		Лаховци	14	10	„ брата
„		Кочовци	20	11	„ бащата
„		Станчовци	23	18	„ брата
„		Койнирченитѣ	13	10	дѣдото
„		Баймчинцитѣ	19	14	„ бащата
„		Койнарченитѣ	10	8	„ „
„		Терзийцитѣ	19	15	„ браиътъ
„		Воденчарцитѣ	15	8	„ „
„		Коссичанитѣ	14	8	„ бащата
„		Занковци	13	10	„ братътъ
„		Струпчанитѣ	12	8	„ „
„		Сенванцитѣ	14	9	„ бащата
„		Вековци	11	8	„ „
„		Терзийцитѣ	21	12	„ „
„		Барлицитѣ	11	7	„ братътъ
„		Герговци	13	7	„ „
„		Тодоровци	11	8	„ „
„		Баговци	13	8	„ бащата
„		Берлицитѣ	15	11	„ „
„		Чипинци	11	8	„ „
„		Коинарцитѣ	13	8	„ „

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни раце въ задругат	Отъ кого се управлява задругата
"		Дочовци	15	8	" синътъ
"		Гелковци	15	7	" бащата
"		Геновци	11	8	" "
С. Ставерци		Тановци	12	6	" "
"		Цановци	12	6	" "
"		Топчовци	12	6	" "
"		Тотици	11	7	" "
"		Шукювци	19	10	" чичото
"		Радомирченитѣ	11	7	" "
"		Христовци	11	4	" "
"		Сторуджитѣ	15	9	" "
"		Турмацитѣ	16	10	" "
"		Шарбинитѣ	12	6	" бащата
"		Въловци	12	7	" "
"		Лингаретѣ	12	8	Отъ бащата
"		Сулдацитѣ	16	10	" чичата
"		Вълковци	11	6	" "
"		Митковци	19	10	" "
"		Бърдацитѣ	11	7	" "
"		Пиздоловци	13	6	бащата
"		Тошовци	14	8	—
"		Лаковци	12	6	чичата
"		Вуйовцитѣ	12	6	—
"		Филиповци	13	7	—
"		Дилковци	13	6	—
"		Неновци	12	8	—
"		Чомаковци	12	6	—
"		Суруджиитѣ	18	9	—
"		Абдовци	12	7	" бащата
"		Панковци	14	7	" чичата
"		Митовци	12	6	" бащата

Окрѫга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкорать на задругата	Цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
”		Бакалитѣ	11	6	” ”
,,		Томовци	18	9	” чичата
,,		Рѣзачитѣ	1	6	” ”
”		Катърите	12	6	” ”
”		Рашковци	12	6	” бащата
”		Иоловци	15	8	” ”
”		Наковци	15	7	” чичата
С. Сърбеница		Труйковци	11	6	” бащата
,,		Бѣмовци	11	8	—
”		”	11	6	—
”		Чумовци	10	6	—
”		Владоловци	10	6	—
”		Боличаковци	10	6	—
С. Хайрединъ		Карабейчовци	18	12	„старшя бр.
”		Геловци	16	8	— —
”		Мерджановци	23	10	— —
”		Лимовци	12	6	— —
”		Топалцитѣ	14	4	Отъ стария бр.
”		Мѫшкарцитѣ	12	4	— —
”		Гугуерцитѣ	13	6	— —
С. Моравици		Иопчовци	14	8	” бащата
”		Шиндарци	10	8	—
”		Щърбаци	10	8	—
”		Катранкьовци	32	28	—
”		Буревци	18	8	—
”		Червенкювци	16	7	—
,,		Андреювци	16	7	—
,,		Тупанковци	11	5	—
”		Шавмовци	15	7	—
”		Калафуновци	12	6	—
,,		Пеповци	12	6	—

Окрѫга, околията и селото на задргата	Домовладиката на задругата	Прѣгоратъ на задругата	цѣлото число на членоветѣ въ зад.	Работни рѫце въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
„		Вишинци	11	5	
„		Кърджалийски	13	6	
с. Дол. Бешов		Русковци	13	7	
„		Калинкинци	13	6	
„		Сановци	11	5	
„		Меновци	12	6	
„		Реджовци	21	11	
„		Илиювци	11	8	
„		Ламбовци	25	12	
„		Шабинцитѣ	12	7	
„		Хърпанкювци	11	7	
„		Филодци	11	6	
„		Нипчовци	10	6	
„		Радоловци	11	6	
„		Пецивци	10	6	
„		Цѣковци	15	8	
„		Геджовци	20	10	
Гор. Бешовиц		Митевци	17	8	
„		Груювци	10	6	
„		Жиланковци	10	5	
„		Тодоровци	10	7	
„		Бекжровци	14	7	
„		Иончовци	12	6	
„		Дръндинци	17	8	
„		Карачовци	12	6	
„		Фуневци	11	5	
„		Фупевци	17	8	
„		Маевци	18	9	
„		Томовци	16	7	
„		Грънчаровци	14	8	
„		Ивановци	12	7	

Окрлгъ, околията и селото на задругата	Домакиндьмата на задругата	Прѣкорътъ на задругата	Общото число на членоветѣ на задр.	Работни рѫцѣ въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
С. Цаконица		Георгевци	14	6	„ „
„		Кѫчевци	12	7	„ „
„		Маевци	13	8	„ „
„		Магарешковци	12	7	„ „
С. Радовене		Поповци	15	8	„ „
„		Жиповци	13	5	„ „
„		Пешуковци	12	6	„ „
„		Гърбливци	11	7	„ „
„		Камберковци	11	7	„ майката
„		Банковци	13	6	„ „
„		Сѫйковци	14	6	„ „
„		Иотовци	14	7	„ бащата
С. Баница		Цековски	13	6	„ дѣдото
„		Петковски	22	10	„ „
„		Пѣшовски	15	9	„ „
„		Рашковски	12	7	„ бащата
„		Герговски	12	6	„ „
Гол. Пещене		Гъмабовски	11	5	„ „
„		Митковски	11	6	„ „
„		Рашовски	11	7	„ „
„		Цвѣтковски	17	8	„ „
„		Нинчовски	15	7	„ „
С. Лѣсура		Цѣловски	15	6	„ чичото
„		Въловски	14	6	Отъ чичото
„		Георговски	15	6	„ „
„		Димитровски	14	7	„ „
„		„	11	5	„ бащата
„		Якимовски	11	6	„ „
„		Гърджалийски	11	7	„ „
С. Кремена		Пашински	17	8	„ „
„		Щъркевски	12	6	„ „

Окржга, околията и селото на задругата	Домовладиката на задругата	Прѣкоратъ на задрргата	цѣлото число на членоветѣ въ зад	Работни рацо въ задругата	Отъ кого се управлява задругата
Дол. Кремена		Петровски	7	11	„ дѣдото
„		Рашовци	11	6	„ „
„		Пикмовци	13	6	„ „
„		Лаковци	13	5	„ бащата
„		Хандиипци	15	8	„ „
„		Поппоргци	12	7	„ „
„		Манговци	13	7	„ „
„		Манговци	16	8	„ „
„		Герговци	17	8	„ майката
„		Цѣновци	12	6	„ „
„		Ценовци	12	5	„ „
„		Никовци	12	7	„ бащата
„		Стучевци	14	7	„ „
„		Стучевци	14	6	„ „
„		Гиздеровци	12	5	„ „
„			13	7	„ „

КРАЙ.

